

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

KORUYUCU AİLE DERNEKLERİNE ÜYE OLAN KORUYUCU
AİLELERİN BU MODELE İLİŞKİN DENEYİM VE
DEĞERLENDİRMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURGÜL CERTEL

KOCAELİ 2016

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

KORUYUCU AİLE DERNEKLERİNE ÜYE OLAN KORUYUCU
AİLELERİN BU MODELE İLİŞKİN DENEYİM VE
DEĞERLENDİRMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURGÜL CERTEL

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. BURCU YAKUT ÇAKAR

KOCAELİ 2016

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI**

**KORUYUCU AİLE DERNEKLERİNE ÜYE KORUYUCU
AİLELERİN BU MODELE İLİŞKİN DENEYİM VE
DEĞERLENDİRMELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Nurgül CERTEL

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 15.06.2016 / 12

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Abdullah KARATAY

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Hakan ACAR

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Burcu YAKUT ÇAKAR

KOCAELİ, 2016

TEŞEKKÜR

Bu çalışma her aşamasında sadece teorik bilgiler edindiğim bir çalışma olmayıp aynı zamanda yaşamsal büyük bir deneyimin bana kapılarını aralamıştır. Öncelikle hayatım boyunca beni destekleyen, motive eden, her zaman yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürler.

Çalışmamın şekillenmesinde bana yol gösteren, zihinsel karmaşalarımı aydınlatan ve bu çalışmanın ilerleyişini şekillendiren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Nurdan Duman'a desteğinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın veri analizine ilişkin bana destek olan, sürecimi kolaylaştıran Dr. Asiye Şengül Avşar'a çok teşekkürler.

Önemli fikirleri ile çalışmaya katkı sunan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Hakan Acar, Doç Dr. Abdullah Karatay ve Doç Dr. Özlem Özkan'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma ortamımı güzelleştiren, beni sürekli motive eden çok değerli Şükran Tekçe ve Sevgi Çarkıt'a teşekkürler.

Çalışma boyunca fikirleri ile bana destek olan, tezin çeşitli aşamalarında desteğini ve emeğini esirgemeyen, sevgili arkadaşım Cihan Aslan'a teşekkür ederim.

Tüm bu çalışma boyunca zorlandığım her an beni motive eden, özgün bilgi ve fikirleriyle bana destek olan, tüm aşamalarda beni güçlendiren çok sevgili dostum Elif Sinem Arıkan'a sonsuz teşekkürler...

Lisans öğrenimimden bu yana bilgilerini, desteğini, emeğini, fikirlerini her zaman benimle paylaşan, bu tezin her bir satırını defalarca okumaktan geri durmayan, bulguların analizi ve yorumu sürecinde önemli katkıları olan, ufuk açıcı

önerilerini benimle paylaşan dostum, yoldaşım, üstadım Birsen Dalbastı'ya güzel yüreği ve desteği için en içten teşekkürler...

Hayatımın en önemli anlarında yanımda olan, bu çalışmanın her aşamasında beni sürekli motive eden, yorulduğum her an elini uzatan, kaygılarımı azaltan, çalışmanın ilerlemesi için tüm desteğini sunan çok sevgili Murat Soysal'a kalpten teşekkürler...

Çalışma boyunca sunduğu özverili katkısı ile birlikte zorlandığım süreçlerde beni yüreklendirerek her türlü desteği bana sunan, sadece bu çalışma ile değil akademik olarak ilerlemem adına desteğini, emeğini ve bilgisini benden esirgemeyen, her daim yanımda olan danışmanım sevgili hocam Doç. Dr. Burcu Yakut Çakar'a çok teşekkür ederim.

En büyük teşekkürüm çocuklar için ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan kocaman yürekli koruyucu ailelere... Bu çalışmaya katılmayı öncelikle çocuklar için isteyen, vakit ayırmak için büyük uğraşlar veren çok değerli koruyucu ebeveynler olmasaydı bu çalışma var olamazdı. Süreçte beni destekleyen Denizli ve İstanbul Koruyucu Aile Dernekleri'ne ne kadar teşekkür etsem az. Tüm bu değerli bilgileri bana sunan katılımcı tüm koruyucu ailelere sonsuz teşekkürler, iyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ	xii

BÖLÜM I 13

GİRİŞ	13
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSA LI	14
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	16
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	17
1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI	17
1.5. YÖNTEM	18
1.5.1. Araştırmanın Tasarımı	18
1.5.2. Örneklem Alanı ve Seçimi.....	20
1.5.3. Veri Toplama Aracı	23
1.5.4. Veri Toplama Süreci	24
1.5.4.1. Görüşmecilere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler.....	26
1.5.5. Verilerin Çözüm lenmesi	26
1.5.6. Sınırlılıklar	27
1.5.7. Etik Konular.....	27

BÖLÜM II 29

KURAMSAL ÇERÇEVE	29
2.1. ÇOCUK REFAH SİSTEMİ.....	29
2.2. ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ	41
2.2.1. Çocuk Koruma Sistemi Ülke Örnekleri.....	46
2.2.1.1. İngiltere’de Çocuk Koruma Sistemi	47
2.2.1.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Çocuk Koruma Sistemi.....	49
2.2.1.3. İskandinav Ülkelerinde Çocuk Koruma Sistemi	52
2.2.1.4. Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi.....	55
2.3. ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ İÇERİSİNDE BİR UYGULAMA OLARAK KORUYUCU AİLE MODELİ	58
2.3.1. Koruyucu Aile Olma Motivasyonu.....	61
2.3.2. Eğitim.....	63
2.3.2.1. Koruyucu Aileliğ e Hazırlık Eğitimi	64
2.3.2.2. Koruyucu Ailelere Destekleyici Eğitim	65
2.3.3. Uyum Süreci	67
2.3.3.1. Uyum Sürecinde Yaş anan Zorluklar	67
2.3.3.1.1. Koruyucu Ailelerin Süreçteki Roller i	68
2.3.3.1.2. Uyum Sürecini Yönetmek	69
2.3.3.1.3. Duygusal Durumlarla Baş a Çıkmak	70
2.3.3.1.4. Çocuğun Duygusal ve Davranışsal Sorunlarını Çözmeye Çalışmak.....	70
2.3.3.1.5. Sistemin Diğer Unsurları ile İlişkileri İdare Etmek	73

2.3.3.2. Koruyucu Ailelerin Sorunlarına Yönelik Destek Mekanizmaları	74
2.3.4. Biyolojik Aile	76
2.3.4.1. Biyolojik Aile Görüşmeleri	77
2.3.4.2. Koruyucu Ailelerin Biyolojik Aileye Dönüş ve Biyolojik Aile Görüşmelerine İlişkin Düşünceleri	81
2.3.5. Meslek Elemanları	82
2.3.6. Türkiye’de Koruyucu Aile Modeli	84
2.3.6.1. Koruyucu Aile Bakım Modelleri.....	85
2.3.6.1.1. Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli	85
2.3.6.1.2. Geçici Koruyucu Aile Modeli.....	86
2.3.6.1.3. Süreli Koruyucu Aile Modeli	86
2.3.6.1.4. Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli	86
2.3.6.2. Çocukla Tanışma ve Yerleşme Süreci.....	87
BÖLÜM III.....	90
BULGULAR VE YORUM.....	90
3.1. KORUYUCU AİLE OLMA MOTİVASYONU	90
3.1.1. Sosyal Sorumluluk Anlayışı	91
3.1.2. Çocuk Sahibi Olma İsteği	94
3.2. KORUYUCU AİLE OLMA KARAR SÜRECİ.....	96
3.2.1. Ailede Koruyucu Aile Olma Kararı.....	96
3.2.2. Koruyucu Aile Olma Sürecinde Çevrenin Tutumu	98
3.3. TANIŞMA SÜRECİ.....	104
3.4. BİLGİLENDİRME VE EĞİTİM.....	109
3.4.1. Koruyucu Ailesi Olunan Çocuğa İlişkin Bilgilendirme.....	110
3.4.2. Koruyucu Ailelerin Başvuru Sürecinde Çocukların Biyolojik Ailelerine Dönebileceklerine İlişkin Bilgileri.....	113
3.4.3. Koruyucu Aile Olma Sürecinde Alınan Eğitim	114
3.5. UYUM SÜRECİ.....	118
3.5.1. Koruyucu Ailelerin Uyum Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar	118
3.5.1.1. Çocuğun Sahip Olduğu Duygusal ve Davranışsal Sorunlar.....	119
3.5.1.2. Fiziksel Sağlık Sorunları	128
3.5.1.3. Değişen Aile Yaşamına Uyum	130
3.5.1.4. Biyolojik Çocuk İle Yaşanan Sorunlar.....	131
3.5.2. Koruyucu Ailelerin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunları Çözme Yöntemleri	134
3.5.3. Koruyucu Ailelerin Gözünden Süreç İçerisinde Çocuktaki Değişimler.....	138
3.6. MESLEK ELEMANLARININ SÜREÇTEKİ ROLLERİ	142
3.7. BİYOLOJİK AİLE	147
3.7.1. Koruyucu Ailelerin Biyolojik Aileye Dönüşe İlişkin Düşünceleri.....	148
3.7.2. Biyolojik Aile ile Görüşme Süreci.....	154
3.8. KORUYUCU AİLELERİN SİSTEME VE SÜRECE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRMELERİ.....	159
BÖLÜM IV	165
SONUÇ VE ÖNERİLER	165
4.1. SONUÇ.....	165
4.1.1. Koruyucu Aileliğe Başvuru Öncesi Karar Süreci	165

4.1.2. Koruyucu Aileliğe Başvuru Süreci	167
4.1.2.1. Tanışma	167
4.1.2.2. Eğitim	169
4.1.3. Koruyucu Ailelik Süreci	171
4.1.3.1. Çocuğun Aileye Katıldığı İlk Dönemler	171
4.1.4. Koruyucu Aile Sisteminin Diğer Unsurları	172
4.2. ÖNERİLER.....	176
4.2.1. Koruyucu Aile Sistemine İlişkin Öneriler	176
4.2.1.1. Çocuk Koruma Politikalarına İlişkin Öneriler	176
4.2.1.2. Ailelere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Öneriler.....	178
4.2.1.2.1. Koruyucu Ailelere Yönelik Politikalar	178
4.2.1.2.2. Biyolojik Ailelere Yönelik Öneriler	181
4.2.1.3. Sosyal Hizmet Kurumlarına İlişkin Öneriler.....	183
4.2.1.4. Toplumla Çalışmaya İlişkin Öneriler	185
4.2.2. Koruyucu Aile Sürecine İlişkin Öneriler	186
4.2.2.1. Tanışma	186
4.2.2.2. Eğitim	186
4.2.2.3. Uyum Süreci	188
KAYNAKÇA.....	191
Ek 1	198
Ek 2	200
Ek 3	202
ÖZGEÇMİŞ	203

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, koruyucu ailelerin koruyucu aile sistemi ve sürecine ilişkin değerlendirmelerinden yola çıkarak bu modelde yaşanan sorunları ve sürecin tüm yönlerini koruyucu aile sistemi içerisindeki bütün unsurları göz önünde bulundurarak anlamaktır. Bu bilgiler ışığında koruyucu aile modelinin geliştirilmesi için sosyal politika ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmaktadır.

Niteliksel araştırma modeliyle tasarlanan çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla Denizli ve İstanbul Koruyucu Aile Derneklerine bağlı 26 koruyucu ebeveyn ile görüşmeler yapılmıştır. Denizli Koruyucu Aile Derneğine üye olan 13 koruyucu ebeveyn, İstanbul Koruyucu Aile Derneğine üye olan 13 koruyucu ebeveyn ile yapılan görüşmeler kuramsal bilgiler temelinde analiz edilerek yorumlanmıştır.

Araştırma sonuçları; koruyucu aile olma motivasyonu, koruyucu aile olma karar süreci, tanışma süreci, bilgilendirme ve eğitim, uyum süreci, meslek elemanlarının süreçteki rolleri, biyolojik aile ve koruyucu ailelerin sisteme ve sürece ilişkin genel değerlendirmeleri temaları altında yorumlanmıştır.

Koruyucu aile motivasyonunun temelde sosyal sorumluluk anlayışı ve çocuk sahibi olma isteği üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmıştır. Koruyucu aile olma nedeni bir çocuğun hayatını değiştirmek, çocuk sahibi olmak, evdeki biyolojik çocuğa bir kardeş olması gibi nedenlerle tanımlanmıştır.

Koruyucu aile olma karar sürecinde ailelerin bu kararı ortak olarak verdiği fakat öncülük eden kişinin aileden aileye değiştiği görülmüştür. Koruyucu ailelere bu süreçte çevreden olumlu ve olumsuz tepkiler gelmiş, olumsuz tepkilerin büyük çoğunluğunun korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin önyargılar etrafında geliştiği anlaşılmıştır. Çalışmada koruyucu ailelerin kimisinin çevreden gelecek tepkileri önlemek adına koruyucu aileliğini gizlemeyi tercih ettiği anlaşılmıştır.

Koruyucu aileler ile koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk arasında tanışma sürecinin görüşme yapılan kentler arasında farklı ilerlediği anlaşılmıştır. Denizli’de koruyucu aileler ile çocuğun tanışma sürecinden geçmedikleri öğrenilmişken İstanbul’da koruyucu aile yanına yerleştirmesi yapılacak olan çocuğun bulunduğu yaş dilimine göre çeşitli tanışma programlarına tabi tutuldukları anlaşılmıştır.

Koruyucu ailelik sürecinin başlaması ile birlikte koruyucu ebeveynlerin ve çocuğun uyum sürecinin birçok aile açısından zorlu geçtiği anlaşılmıştır. Uyum sürecinde aileleri zorlayan unsurların çocuğun duygusal ve davranışsal sorunları ve sistemin diğer unsurları ile ilişkiler olduğu görülmüştür.

Koruyucu aile modeli içerisinde meslek elemanlarının bütün aşamalarda üstlendikleri rollerin süreci şekillendirdiği anlaşılmıştır. Koruyucu ailelerin meslek elemanları ile iletişim halinde olmalarının ve diledikleri zaman bir meslek elemanına ulaşabilmelerinin ailelerin desteklendiklerini görebilmeleri adına önemli olduğu görülmüştür.

Koruyucu aile modeli içerisinde koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik ailelerinin koruyucu aileleri ve çocukları biyolojik aile görüşmelerinde etkilediği görülmüştür. Çocuğun biyolojik ailesi ile görüşmelerinin niteliğinin çocuğun gelişimi ve koruyucu aile sistemi açısından önemli olduğu anlaşılmıştır.

Koruyucu ailelerin sisteme ve sürece ilişkin yapmış oldukları değerlendirmede ailelerin en çok zorlandıkları sürecin uyum süreci olduğu anlaşılmış, sisteme ilişkin yaptıkları değerlendirmede ise koruyucu aile modeli içindeki bütün unsurların etkileşim halinde olmamasından kaynaklı yaşanan sorunların sistemi olumsuz etkilediği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Çocuk refahı, çocuk koruma sistemi, koruyucu aile modeli.

ABSTRACT

The purpose of this study is to understand all aspects of the problem and the process of foster care system considering all the factors based on foster family's evaluation of the foster care system and process. In the light of this aim, this study includes some suggestions towards bringing various improvements in social policy and social services in order to enhance foster care model.

Designed as a qualitative research model, the study is based on the data collected via semi-structured in-depth interviews conducted with 26 foster parents who are the members of Denizli and İstanbul Foster Family Associations, where 13 foster parents participated from each organization. These interview data was analysed in the light of theoretical knowledge.

Research result had been analysed under the main themes of; foster family's motivation, the process of being foster family, convercancy, informing and education, adaptation process, the roles of professions, biological family and foster families' overall assessment about system and process.

It is understood that foster care motivation based on social responsibility and desire to have children. Being foster family have been identified as to change a child's life, to have a child, to have a siblings for their biological children.

In the process of being foster family it has been understood that this decision is families' co-decision, but the leading person in families are changing from family to family. Foster families have come to positive and negative reactions from the environment in the process, the majority of adverse reactions have been occurred around the bias for children who need to protection. In this study it has been understood that some foster families prefer to conceal their fostering in order to prevent the environment reactions.

It is revealed that there is a difference the process of conversancy between foster families and foster children between the provinces which interviews had been done. While foster families in Denizli do not have the process of conversancy, it is clearly understood foster families in İstanbul are subected to conversancy process in accordance with children's age range.

With the start of the fostering adjustment process of foster families and foster children has been found to be tough for many families. The factors forcing families in adjustment process is related to children's behavioral and emotional problems and the relationship the other factors of foster care system.

It is revealed that in all stages professionals' roles shape the process of fostering within the model of foster care. It has been understood when foster families are in communication with professionals and to be able to reach at any time they want it is important to be seen foster families feel being supported.

It is revealed that foster children's biological families have an impact on foster children and foster families during the process of biological family meetings. It is understood that the quality of foster children and their biological families' interviews are important with regard to children's development and foster care system.

It is revealed that from the foster families' evaluation of foster care system and the process it is understood the most difficult process for foster families is adjustment process and from the evaluation of foster care system it is seen that problems originated not being involved in an interaction in all factors of foster care system affect this model adversely.

Keywords: Child welfare, child protection system, foster care model

KISALTMALAR LİSTESİ

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

CAPTA: Child Abuse Prevention and Treatment Act (Çocuk İstismarını Önleme ve Tedavi Yasası)

ÇEK: Çocuk Esirgeme Kurumu

NSPCC: National Society for the Prevention of Cruelty to Children Act (Çocuklara Kötü Muameleyi Önleme Ulusal Yasası)

NYSPCC: New York Society for the Prevention of Cruelty to the Children (New York Çocuklara Kötü Muameleyi Önleme Derneği)

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunu

TÜSEV: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Örneklemdaki Koruyucu Ailelerin Koruyucu Ailelik Yıl Aralıkları ve Çocukların Yaşları- İstanbul ve Denizli

Tablo 2: Çocuğa Yönelik Kötü Muamele Karşısında Çocuk Koruma Yaklaşımları Temel Özellikleri

EKLER LİSTESİ

EK1: Katılımcı Bilgi ve Onam Formu

EK2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

EK3: Görüşmeci Koruyucu Ailelere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

BÖLÜM I

GİRİŞ

Koruma altındaki çocuklara yönelik çeşitli bakım modelleri arasında yer alan aile yanında desteklenmeleri amacıyla oluşturulmuş koruyucu aile modelinin Türkiye’de yeteri düzeyde gelişemediği ve yaygınlaşamadığı görülmektedir. Koruyucu aile modelinin yaygın bir model olamaması, bu model kapsamında yaşanan sorunları görmeyi gerekli kılmakta ve dahası, modelin doğrudan içinde yer alan koruyucu ailelerin koruyucu aile sistemine ve sürecine ilişkin değerlendirmelerini göz önünde bulundurmaya gerekli kılmaktadır.

Koruyucu aile modeli çocuk koruma politikaları kapsamında korunmaya ihtiyacı olan çocukların aile yanında desteklenmesi kapsamında oluşturulmuş çeşitli modellerden biridir. Biyolojik ailesi olan çocukların biyolojik ailelerine dönene ya da evlat edinme hizmetinden yararlanana kadarki sürede bir ailenin yanında desteklenmesi şeklinde oluşturulmuş olan koruyucu aile modeli geçici bir model olarak bilinmektedir.

Koruyucu aile modelinin yapısal özellikleri ve birbiri ile etkileşim halinde olan birçok unsurdan oluşması birtakım sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu model içerisinde koruyucu aileleri, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukları, bu çocukların biyolojik ailelerini, sosyal hizmet kurumlarını ve toplumu barındırmaktadır. Koruyucu aile modelinin bu özelliği nedeniyle bu çalışmada ekolojik sistem kuramı odağıyla koruyucu aile modelinin içindeki bütün unsurlar görülmeye çalışılmıştır. Bu modelin içindeki bütün unsurların koruyucu ailelerin değerlendirmeleri ışığında ele alındığı bu çalışmada koruyucu ailelik sürecinin tamamı da irdelenmektedir.

Bu çalışmada koruyucu aile derneklerine üye olan koruyucu aileler ile çalışma yapılarak aynı zamanda koruyucu ailelerin karşılaştıkları güçlükleri aşma sürecinde kurumsal yapının dışında bir mekanizma ile sorunlarını ne şekilde çözdükleri

görölmeye çalışılarak örgütlenmenin koruyucu aile modeli üzerindeki etkisi de anlaşılmaya çalışılmıştır.

1.1. ARAşTIRMANIN SORUNSALI

ocuk refahı alanı çocuğun iyilik halini sağlamayı amaç edinen çalışmaların gerçekleştirildiği bir alandır. Bu alan içindeki çalışmalar ölkelerin ocuk koruma politikaları ile belirlenmektedir. ocuk koruma politikaları bağlamında korunmaya ihtiyaı olan çocukların aile yanında desteklenmesine yönelik olarak geliştirilen modellerden biri de koruyucu aile modelidir.

Koruyucu aile modeli ocuk koruma sisteminin çocuğun aile yanında desteklenmesi adına yapılandırılmış bir modelidir. Korunmaya ihtiyaı olan çocukların aile ortamında yetiştirilmesi amaçlı farklı modellerle geliştirilen koruyucu aile sistemi koruyucu aileler, korunmaya ihtiyaı olan ve koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar, bu çocukların biyolojik aileleri, koruyucu aile birimi, yasalar ve toplum tarafından şekillenmektedir.

Koruyucu aile modeli, yapısı gereği geniş bir sistem ve uzun bir süreçten oluşmaktadır. Türkiye’de uzun yıllardır üzerinde konuşulan bir model olarak koruyucu aile modelinin hala istenilen düzeyde gelişmemesinin, bu modelin içinde birçok unsuru bulunduran bir sistem olması ve süreç olarak uzun bir zamanı kapsamamasından dolayı sürecin tümüne ilişkin sistemli bir çalışmanın gerçekleştirilmiyor olması gibi nedenlere bağlı olduğu düşünölmektedir.

Lewit (1993) koruyucu aile sisteminin topluma ailelerin hassasiyetlerini ve birinin bir başkasını desteklemek zorunda oluşuna ilişkin sorumluluklarını hatırlattığını ifade etmiştir (Whiting, 2000, s.82). Bu bağlamda koruyucu aile modeli öncelikli olarak bir sosyal sorumluluk olarak ailelerin bu sisteme dâhil olacağı bir uygulamadır, ayrıca aileler bu modelin içine girerek korunmaya ihtiyaı olan çocukları desteklemek adına toplum olarak herkesin birtakım sorumlulukları olduğunu göstermek düşünöncesindedir.

Türkiye’de kurumsal kayıtlara göre Mayıs 2016 itibariyle koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı 4828, koruyucu aile sayısı ise 3961’dir (<http://www.koruyucuaile.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri>).

“Korunması gereken çocuk veya çocuklar” temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesindeki yetersizlik ve aksama nedeniyle sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olmasının önünde çeşitli engeller bulunan çocuklardır (Akyüz, 1988, s.11; Elmacı, 2010, s. 950; Akt: Yazıcı, 2012, s.501). Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar açısından, örneğin ihmal, istismar ya da kötü muameleyle uğramak gibi birtakım zorlu yaşam deneyimlerinin neticesinde korunma ihtiyacının ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu durumda korunmaya ihtiyacı olan çocukların koruyucu ailesi olmayı tercih ederek koruyucu aileler büyük bir sorumluluk üstlenmişlerdir.

Kimi çocuklar istismarcı ya da ihmalkâr evlerden, ailelerinden alınıyor olmanın yarattığı şok ile bir çocuğun gelişiminin normal oranının dışında bir stresi deneyimler (Downs ve diğerleri, 1996; Akt: Whiting, 2000). Böyle bir süreç içinde çocuğun yeniden içine gireceği aile ortamının, aile bireylerinin özelliklerinin, çocuğa ilişkin tutum ve davranışlarının ve çocukta beklentilerinin önemi büyüktür. “Risk altında” kategorisine giren çocuklar özellikle daha hassastır ve dışarıdan gelen zorluklara genellikle daha açıktır (Combrink-Graham, 1995; Lewit, 1993; Akt: Whiting, 2000).

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların da risk altında olarak değerlendirilen koşullar neticesinde koruma altına alındıkları göz önünde bulundurulduğunda koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların da birtakım zorlu yaşam deneyimleri, travmatik süreçler gibi zorluklarla karşılaşmış olmaları muhtemeldir. Bu durumda koruyucu ailelerin süreçteki rolleri ve deneyimlerini görmek çocuklara yönelik uygulamaları da değerlendirebilmek adına önemlidir. Aynı zamanda koruyucu ailelerin tüm süreçte ne gibi zorluklarla karşılaştıkları ve bu sorunları hangi yöntemlerle çözdükleri, kimlerden destek aldıkları da önemli unsurlardır.

Karataş (2007) bir çocuğun ailesi yanında bakımı ve korunması için alınabilecek önlemler ve hizmetler denildiğinde anlaşılması gerekenin bu alanda

geliştirilecek sosyal politika ve planlar, yasal düzenlemeler, ailenin güçlendirilmesi ve desteklenmesini amaçlayan her türlü çalışma olmasıyla birlikte çocuğun aile yanında bakımının sağlanamadığı durumlarda ise yine aileye seçenek olarak aile yanında bakım türlerinin olması gerektiğini ifade etmiştir. Çocuğun biyolojik ailesinin yanında desteklenemediği durumlarda yine aile yanında desteklenmesinin önemine istinaden koruyucu aile modeli çocuğun iyilik halini pekiştiren nitelikte bir model olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu tartışmalar doğrultusunda, koruyucu ailelerin koruyucu aile sisteminin en önemli unsurlarından biri olmaları nedeniyle hem sisteme ilişkin değerlendirmelerini, hem de süreçte ne gibi güçlüklerle karşılaştıklarını, bu zorlukları hangi yollarla çözdüklerini anlamak gerekmektedir. Koruyucu ailelerin bu modele ilişkin değerlendirmelerini incelemek, koruyucu aile modelinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara ışık tutabilmesi açısından önem taşır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, koruyucu ailelerin, koruyucu aile sistemi ve sürecine ilişkin değerlendirmelerinden yola çıkarak bu bakım modelinde yaşanan sorunları ve sürecin tüm yönlerini koruyucu aile sistemi içerisindeki bütün unsurları göz önünde bulundurarak anlamaktır.

Araştırmanın amacı şu sorularla ifade edilmektedir:

1. Ailelerin koruyucu aile olma amaçları nelerdir?
2. Koruyucu aile derneğine üye olan koruyucu ailelerin karar alma sürecinde ailenin ve çevrenin etkisi nasıldır?
3. Başvuru sürecinde koruyucu aileler ve koruyucu aile yanına yerleştirilecek olan çocukların bu sürece hazırlanmaları sağlanıyor mu?
4. Koruyucu aile olunduktan sonraki süreçte yaşanan sorunlar ve sorunları çözme yöntemleri nelerdir?
5. Koruyucu aile modelinin bir unsuru olarak koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik ailelerinin süreçteki etkileri nasıldır?
6. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ve ilgili bakanlığa bağlı olarak çalışan meslek elemanlarının süreçteki rolleri nelerdir?

7. Koruyucu aile derneğine üye olan koruyucu ailelerin bu modelin var olduğu sisteme ve kendi geçirdikleri sürece ilişkin değerlendirmeleri nasıldır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Türkiye’de koruyucu aile modeline ilişkin yapılan çalışmalar sınırlı düzeydedir. Bunlar arasında da modeli anlamaya ilişkin; koruyucu aile modelinin içinde bulunduğu sistemin bütün unsurlarını göz önünde bulundurarak, koruyucu ailelerin başvuru öncesi, başvuru süreci ve başvuru sonrasındaki tüm sisteme ve sürece ilişkin değerlendirmelerinin alındığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu durum koruyucu aile modelinin işleyişini bütüncül bir bakışla değerlendirmeyi zorlaştırmakta, sistem içerisindeki eksikliklerin görülebilmesini engellemektedir. Literatürdeki bu eksiklik, yapılan bu çalışmayı gerekli ve özgün kılmaktadır. Koruyucu ailelerin tüm sistemi ve süreci bütün boyutlarıyla değerlendirmeleri, hangi aşamalarda ne gibi sorunlar yaşandığını görmeyi ve bunları çözmeye ilişkin gerekli bilgileri üretmeyi sağlamaktadır.

Araştırmanın özgün yanı, iki farklı kentte koruyucu aile derneğine üye olan koruyucu ebeveynlerden alınan değerlendirmelerin sisteme ve sürece ilişkin bütünlüklü bir şekilde anlaşılma çalışmasıyla birlikte koruyucu aile derneğine üye olmanın tüm süreç üzerindeki etkisinin görülmeye uğraşılmasıdır. Ekolojik sistem kuramına uygun bir şekilde bu bakım modelinin kapsadığı bütün unsurların birbirleriyle olan etkileşimleri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda koruyucu ailelerin bu sürecin bütün aşamalarında koruyucu aile derneklerinden ne gibi katkılar aldıkları, ailelerin kendileriyle benzer durumda olanlarla dernek gibi bir çatı altında bulunmalarının süreçteki yansımaları da değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın, koruyucu ailelere yönelik sosyal hizmet uygulaması ve sosyal politikalar için temel düzeyde bilgi sağlayacağı da düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Nitel olarak tasarlanmış çalışmalarda kavram tanımları yapılmamakla birlikte bu çalışmada kullanılan bazı kavramların –*foster child*- Türkçede doğrudan bir karşılığının bulunamaması gibi nedenlerle anlam karmaşası yaratmamak adına açıklama yapmak gerekmektedir. Çalışmada bulgular ve yorum bölümü boyunca

çocuk kavramı koruyucu aile yanına yerleştirilmiş çocuklara karşılık olarak kullanılmaktadır.

1.5. YÖNTEM

1.5.1. Araştırmanın Tasarımı

Koruyucu aile modeli Türkiye’de yaygınlaştırmaya çalışılan modellerden biri olmasına karşın henüz bu açıdan amaca ulaşmış bir model olamadığı görülmektedir. Bu durumun üzerinde birçok dinamiğin etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu modelin önemli unsurlarından birinin de koruyucu aileler olması nedeniyle bu çalışma kapsamında koruyucu aileler ile ailelerin bu model içerisinde tüm süreçte neler yaşadıklarını, bu sistemi nasıl değerlendirdiklerini, koruyucu aile derneğine üye olmanın süreci nasıl şekillendirdiğini detaylıca görmek amaçlanmıştır.

Koruyucu ailelerin bu modele ilişkin değerlendirmelerinin anlaşılmasının, bu modelin içerisinde yer alan ve modelin temelde refahına katkı sunması beklenen çocukların yaşadıkları sorunların da anlaşılması açısından da yararlı olacaktır.

Bu araştırmada koruyucu ailelerin sisteme ve sürece ilişkin olarak değerlendirmelerinin bu modeli bütün aşamaları ile doğrudan deneyimleyen kişiler olmaları nedeniyle koruyucu ailelik sürecini ayrıntılı olarak görebilmek ve yorumlayarak çözümleyebilmek amacıyla nitel araştırma tasarımı kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013, s.45), nitel araştırma kavramının bir şemsiye kavram olarak kullanılması ve bu şemsiyenin altında yer alabilecek kavramların birçok disiplin ile yakından ilişki olması nedeniyle nitel araştırmanın tanımını yapmanın güç olduğunu belirterek nitel araştırmayı “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanılarak algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma” biçiminde ifade etmektedir.

Denzin ve Lincoln (2011; Akt: Creswell, 2015) ise nitel araştırmayı şu şekilde tanımlamışlardır:

Nitel araştırma varsayımlarla ve bireyler veya grupların bir sosyal ya da insan sorununa atfettikleri anlamlara değinen ve araştırma problemlerinin incelenmesini içeren yorumlayıcı/kuramsal çerçevelerin kullanımı ile başlar. Bu problemi araştırmak için, nitel araştırmacılar; araştırmada çalışmadaki insan ve yerlere duyarlı olan doğal ortamdaki veri koleksiyonlarını ve hem tümevarım hem de tümdengelimli, örüntü ve temalar kuran veri analizlerini içeren nitel bir yaklaşım kullanırlar. Nihai yazılı bir rapor veya sunum; katılımcıların seslerini, araştırmacının derin düşüncelerini, problemin kompleks bir açıklama ve yorumlamasını, ve literatüre katkısını veya değişim çağrısını içerir.

Yıldırım ve Şimşek (2013) nitel araştırmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacak olanın nitel araştırmanın özelliklerini sıralamak olduğunu ifade etmişlerdir ve nitel araştırmanın özelliklerini (Bogdan ve Biklen, 1992; Goetz ve LeCompte, 1984; Patton, 1987;1990) şu şekilde başlıklandırmışlardır: doğal ortama duyarlılık, araştırmacının katılımcı rolü, bütüncül yaklaşım, algıların ortaya konması, araştırma deseninde esneklik, tümevarımcı analiz ve nitel veri.

Koruyucu ailelerin bu modele ilişkin değerlendirmelerinin fenomenolojik bir araştırma yapılarak çözümlenmesi bu modelin eleştirel bir incelemeyle ele alınabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2013, s.78) fenomenolojik desenin yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli durumlarda karşımıza çıkan olgulara odaklandığını ve bu olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için fenomenolojinin uygun bir zemin oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Koruyucu aileler ile yapılan çalışmada ailelerin koruyucu ailelik sürecine ilişkin değerlendirmeleri alınmıştır. Creswell (2015)'in de belirttiği üzere bir fenomenolojinin özelliklerinden biri de neyin nasıl deneyimlendiğini bütünleştiren ve deneyimlerin özünün tartışıldığı betimleyici bir bölüme sahip olmasıdır. Bu araştırmada koruyucu ailelerin bu modele ve sürece ilişkin değerlendirmeleri deneyimleri nihayetinde gerçekleştirmiştir, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilen bilgiler bütünlüklü bir anlayışla değerlendirilmiştir.

1.5.2. Örneklem Alanı ve Seçimi

Alan çalışmasına başlamadan önce araştırmanın örneklem alanının koruyucu aile derneklerinden birine üye, en az 6 aydır koruyucu aile olan ve halen yanlarında koruyucu ailesi oldukları bir çocuğun bulunduğu koruyucu ebeveynler olması planlanmıştır. Çalışmada koruyucu ailelerin derneğe üye olmalarının süreç üzerindeki etkisini görebilmek, örgütlenmenin ailelere sunduğu katkıları belirleyebilmek, derneğe üye olmanın sorun çözme sürecinde katkısı olup olmadığını belirleyebilmek istenmesi nedeniyle ailelerin koruyucu aile derneğine üye olmaları şartı esas alınmıştır. Türkiye’de ilk olarak 2005 yılında Ankara’da koruyucu aile dernekleri kurulmaya başlamış, 2009 yılında Denizli’de, 2012 yılında ise İstanbul’da kurulmuştur. Şu anda Gaziantep’te ise yeni açılmış olan koruyucu aile tanıtma derneği bulunmaktadır. Ankara’da koruyucu aile ve evlat edinme hizmet modellerinin yaygınlaşması ve toplumda doğru bir şekilde algılanması için çalışmalar yürütülürken Denizli ve İstanbul’da sadece koruyucu aile hizmet modeline odaklanılmıştır. Bu derneklerin ortak amacı koruyucu aile modelinin yaygınlaşmasını sağlamakla birlikte koruyucu ailelerin yaşadıkları sorunları belirlemek ve çözümler geliştirmek, koruyucu ailelere koruyucu ailelik süreci öncesi ve sonrasında hukuki ve psiko-sosyal desteklerde bulunmaktır. Bu çalışma kapsamında aktif olarak çalışmalarını yürüten Ankara, İstanbul ve Denizli’de bulunan koruyucu aile dernekleri ile iletişime geçilme kararı alınmıştır. Bu bağlamda çocuk alanında çalışmalar yapan uzmanların önerisi ile ilk olarak Ankara’da bulunan koruyucu aile derneği ile e-posta üzerinden iletişime geçilmiş, dernek yönetimi ile çalışmaya ilişkin görüşmeler yapılmış, fakat çalışmaya katılıma ilişkin olumlu ya da olumsuz herhangi bir dönüt alınmamıştır. Bu alanda çalışmalar yürüten derneklerin incelemesi yapılarak Denizli Koruyucu Aile Derneği’nin aktif olarak çalışmalar yürüttüğü görülmüştür. Böylece ikinci olarak Denizli Koruyucu Aile Derneği başkanı ile iletişime geçilmiş ve derneğin çalışmayı destekleyeceği bilgisi edinilmiştir. Bu amaçla dernek yönetimi ile görüşmek adına 26 Mayıs 2015 günü Denizli’ye gidilerek dernek yöneticilerine ve koruyucu ailelere çalışma hakkında bilgi verilerek çalışma takvimi belirlenmeye çalışılmıştır. Denizli’de yapılan bu görüşmelerde çalışmanın kapsamı doğrultusunda koruyucu ailelerin süreçte yaşadıkları zorlukları daha kapsamlı görebilmek adına çalışmaya alınacak koruyucu ailelere ilişkin niteliklerde değişiklikler yapılması kararı verilmiş, örneklem alanının koruyucu aile

derneklerinden birine üye, en az 1 yıldır koruyucu aile olan ve halen yanlarında koruyucu ailesi oldukları bir çocuğun bulunduğu koruyucu ebeveynler olması kararlaştırılmıştır.

Koruyucu aile derneklerinde gerçekleştirilen bu çalışma kartopu örneklem yoluyla ilerlemiştir. Denizli Koruyucu Aile Derneği başkanının aracılığı ile İstanbul Koruyucu Aile Derneği ile görüşülmüş ve çalışmaya katılım konusunda olumlu dönüt alınmıştır.

Denizli Koruyucu Aile Derneği başkanından derneğin 2009 yılında kurulduğu ve şu anda 28 üye koruyucu ailesi olduğu, İstanbul Koruyucu Aile Derneği başkanından ise derneğin 2012 yılının sonunda kurulduğu 88 üyelerinin olduğu 3'ü aday koruyucu aile olmak üzere toplamda 39 üye koruyucu ailesi olduğu bilgisi alınmıştır. İstanbul Koruyucu Aile Derneği'nin Denizli Koruyucu Aile Derneği'ne göre daha yeni kurulmuş bir dernek olması, Denizli'deki derneğin yapmış olduğu çalışmaların incelenmesi neticesinde edinilen bilgilerle daha aktif bir dernek durumunda olduğunun görülmesi çalışmada derneklerin etkisini karşılaştırmalı olarak görebilme açısından fırsat sunmuştur.

Araştırma için belirtilen kriterler çerçevesinde en uygun olan koruyucu ailelerin listesi dernek yetkilileri tarafından belirlenmiştir. Belirlenen bu listedeki ebeveynler ile ilk olarak, koruyucu aile derneği yetkilileri görüşmüş, çalışmayı kabul edenlerin isim ve telefon numaraları bilgileri araştırmacıya sunulmuştur. Çocukların yaşlarının süreci etkileyeceği ve yaşanan sorunların değişim göstermesine neden olacağı varsayımı ile 0-3 yaş, 3-6 yaş, 6-12 yaş ile 12 yaş ve üzeri çocuğa sahip olan ailelerden her bir gruba uygun olan koruyucu ebeveynler ile görüşülmesi talebi dernek başkanlarına iletilmiştir. Bu yaş aralıklarının belirlenmesi sürecinde çocukların gelişimsel özelliklerindeki değişimler dikkate alınmakla birlikte Denizli Koruyucu Aile Derneği ile yapılan ilk görüşmede dernek yönetiminden ailelerinin tecrübeleri odaklı önerileri de değerlendirilmiştir. Görüşmeciler listeleri oluşturulurken dernek başkanları çalışmaya katılımı kabul edenler arasında bu kriterleri göz önünde bulundurmıştır.

Denizli’de çalışmaya katılımı kabul eden 13 koruyucu aile ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

İstanbul’da görüşmecilerin belirlenmesi süreci Denizli’de gerçekleşenden farklı bir şekilde zamana yayılarak yapılmak durumunda kalmıştır. İstanbul Koruyucu Aile Derneği ile yapılan ilk görüşmelerde de dernek yönetimine, çalışmanın kapsamına ilişkin belirlenen kriterler yinelenmiştir. İlk etapta İstanbul’da görüşmeyi kabul eden 9 ailenin iletişim bilgileri dernek yönetimi tarafından verilmiştir. Bu 9 aileden 7 aileye ulaşılmıştır. Fakat süreç içerisinde bir ailenin henüz 2 aydır koruyucu aile olması¹ ve bir ailenin de çocukla yaşadığı sorunlar nedeniyle görüşme tarihinden 15 gün öncesinde çocuk ile koruyucu ailelik bağlarını bitirdiğini fakat hala koruyucu aile statüsünde olduğunu belirtmesi üzerine bu görüşmeler değerlendirme listesinden çıkarılmıştır. Örneklem çerçevesi koruyucu aile derneğine üye olan en az 1 yıldır koruyucu aile olan ve halen yanında koruyucu ailesi olunan bir çocuğun var olduğu koruyucu ebeveynler olarak belirlenmiş olması nedeniyle çalışmaya katılan bu iki aile belirlenen kriterlere uymamaları nedeniyle örneklem alanı dışında kalmıştır. Nihayetinde İstanbul’da da toplamda 13 koruyucu aile ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Çocukların yaş aralığı görüşmelerde göz önünde bulundurulmuş, her iki ilde de belirlenmiş olan yaş aralıkları doğrultusunda sayıların eşleşmesine dikkat edilmiştir. Görüşmelere önce başlanan Denizli’de her yaş grubuna sahip olan koruyucu ebeveynler ile görüşülmüş olduğu için İstanbul’daki görüşmeler için de benzer bir dağılım sağlanmaya çalışılmıştır. Tablo 1’de İstanbul ve Denizli’deki görüşmelerin çocukların yaşları ve koruyucu ailelerin koruyucu ailelik yıl aralıklarına dair dağılımı yer almaktadır.

¹ Görüşme öncesinde koruyucu ebeveyne çalışmaya ilişkin genel bir bilgilendirme yapılarak çalışmaya katılım için en az 1 yıldır koruyucu aile olma şartının olduğu özellikle belirtilmiş olmasına rağmen, bu kriteri sağlamadığı halde görüşme esnasında anlaşılan bu durum neticesinde görüşme sonlandırılmamıştır. Zira ailenin yaşadıkları güçlükleri dile getirme isteğinin yoğun olması nedeniyle çalışmaya katılmakta ısrarcı olduğu gözlenmiştir. Ancak ailenin durumunun örneklem çerçevesinin dışında yer alması nedeniyle görüşme örneklem dışında bırakılmış ve derlenen veriler analize dâhil edilmemiştir.

Tablo 1. Örneklemdaki Koruyucu Ailelerin Koruyucu Ailelik Yıl Aralıkları ve Çocukların Yaşları- İstanbul ve Denizli

		Denizli				İstanbul			
		0-3 Yaş	3-6 Yaş	6-12 Yaş	12+ Yaş	0-3 Yaş	3-6 Yaş	6-12 Yaş	12+ Yaş
Koruyucu Ailelik Süresi	0-2 Yıl	1						1	
	2-4 Yıl		2	5	1	2	1	2	
	4-6 Yıl			4				3	
	6+ Yıl				1				5

Nihai olarak, 2015 yılı Haziran-Ekim ayları arasında Denizli’de 13, İstanbul’da 13 olmak üzere toplamda 26 koruyucu ebeveyn ile görüşülerek alan çalışması tamamlanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden koruyucu ebeveynler için katılımcı bilgi ve onam formu düzenlenmiştir (Bkz, EK1). Koruyucu ebeveynlerin 17’si formu imzalayarak çalışmaya katılım onaylarını belirtirken 9 koruyucu ebeveyn imza atmak istemediklerini ifade ederek çalışmaya katılım için sözlü olarak onay vermişlerdir. Tamamı araştırmacı tarafından gerçekleştirilen görüşmeler, 30 ila 100 dakika arasında sürmüştür.

1.5.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma amacına uygun temel soruların yer aldığı, yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken araştırmanın amacına uygun olarak ve literatürdeki tartışmalar ışığında, sistemin bütün unsurları ve sürecin tüm boyutları dikkate alınmaya çalışılmıştır. Çalışmada uygulanacak olan soruların önceden değerlendirmesinin yapılabilmesi adına pilot çalışma yapılması öngörülmüştür. Ancak pilot çalışmalar ile çalışmaya dâhil olacak görüşmeciler örneklem içinde yer alamayacağından pilot çalışmalar Denizli ve İstanbul dışında bir ilde önceliklendirilmiştir. Denizli Koruyucu Aile Derneği başkanının aracılığı ile

Kocaeli’nde bulunan iki koruyucu aile ile irtibata geçilerek pilot çalışma yapılmış ve görüşme formuna son hali verilmiştir. Pilot çalışmaların gerçekleştirildiği koruyucu ebeveynlerden birinin akraba koruyucu aile statüsünde olması nedeniyle soru kâğıdında tanıtıcı bilgiler bölümüne ailelere hangi koruyucu aile sınıflandırmasında olduklarına dair soru eklenmesine karar verilmiştir. Bunun dışında her iki görüşme sürecinde de ailelerin anlayabileceği düzeyden bir dil kurmanın, mesleki ifadeler kurmamak gerektiğinin önemi fark edilmiştir. Pilot görüşmeler neticesinde soru kâğıdında bahsi geçen düzenlemelerin dışında soru eklenmesi ya da çıkarılması gibi bir duruma ihtiyaç olmadığı öğrenilmiştir.

Alan çalışmasında kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu toplam beş bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde, tanıtıcı bilgilere ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümünde başvuru öncesine ilişkin sorular mevcuttur. Koruyucu ailelerin karar süreci ve bu süreçte çevrenin tutumuna dair sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde koruyucu aileliğin resmi olarak belirlenmesinden sonra çocuğun aileye katılmasına kadarki geçen sürece ilişkin sorular yer almaktadır. Bu sorular koruyucu aile olma sürecindeki işleyişi anlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Dördüncü bölümde çocuğun aileye katılımı sürecinde yaşananlara ilişkin sorular sorulmuştur. Bu bölümde sorunlar ve sorunları çözme yöntemlerinin neler olduğuna dair sorular vardır. Beşinci bölümde ise koruyucu ailelerin sisteme ve sürece ilişkin genel bir değerlendirme yapmalarına ilişkin sorulara yer verilmiştir (veri toplama aracı için Bkz, EK 2).

1.5.4. Veri Toplama Süreci

Görüşmecilerin listesinin ve görüşme takviminin programlanması katılımcı dernekler tarafından gerçekleştirilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere her iki kentte de gerçekleştirilen görüşmeler öncesinde görüşmeci koruyucu ailelere çalışmanın içeriği anlatılarak katılımcı bilgi ve onam formu sunulmuş, formun bir nüshası görüşmecilere bırakılmıştır. Formu çalışmaya katılan 17 koruyucu ebeveyn imzalamıştır, 9 koruyucu ebeveyn ise sözlü olarak onay vermişlerdir. Görüşmecilerden ses kaydı alınmasına onay verip vermedikleri sorulmuş, 24 koruyucu ebeveyn ses kaydı alınmasında bir sakınca görmediklerini dile getirerek

onay vermiş, 2 koruyucu aile ses kaydı alınmasına onay vermediklerinden görüşme boyunca veri kaybı yaşanmaması adına not tutulmuştur. Her görüşme sonrası görüşmecilere ve sürece ilişkin saha gözlem notları düzenli olarak alınmıştır.

İlk olarak Denizli’de gerçekleştirilen görüşmelerde ailelerin uygun vakitlerine göre düzenlemelerin yapılması nedeniyle yoğun bir program belirlenmiştir. Derneğin Denizli’nin çok merkezi bir yerinde olması ve ailelerin birçoğunun evinin derneğe yakın olması programın işleyişini kolaylaştırmıştır. Bu durum dernekte gerçekleştirilen görüşmeler arasında yeterli dinlenme imkânı sağlamış ve görüşmeler uygun bir şekilde ilerleyebilmiştir.

25 Haziran 2015 tarihinde Denizli Koruyucu Aile Derneği’nde görüşme için uygun ayrı bir odada ilk 5 görüşme yapılmış, 6. görüşme görüşmecinin evinde gerçekleştirilmiştir. 26 Haziran günü 2 görüşme dernekte yapılmış, 2 görüşme ise koruyucu ailelerin evinde gerçekleştirilmiştir. 27 Haziran günü gerçekleştirilen 3 görüşmenin hepsi de ailelerin evlerinde gerçekleştirilmiştir. Denizli’deki alan çalışması nihai olarak 13 koruyucu aile ile görüşmeler gerçekleştirilerek tamamlanmıştır.

İstanbul’daki görüşmeler Denizli’de yapılan görüşmelere kıyasla daha uzun bir zamanda gerçekleşmiştir. Yaz mevsimi olması nedeniyle görüşmeyi kabul eden aileler ile uygun zaman ayarlamak uzun vadede gerçekleşmiştir. Aynı zamanda İstanbul’un büyük ve trafiği yoğun bir şehir olması bir güne sığdırılabilecek görüşme sayısının az olmasına neden olmuştur. İstanbul’da ilk görüşme 17 Ağustos 2015 günü yapılmıştır, gerçekleştirilen ikinci görüşme daha önceden belirlenmiş kriterlere uymaması nedeniyle değerlendirme kapsamına alınamamıştır. 19 Ağustos günü 2, 20 Ağustos günü 1, 21 Ağustos günü 2 koruyucu ebeveyn ile ailelerin talepleri doğrultusunda evlerinin dışında uygun mekânlarda görüşülmüş, 21 Ağustosta yapılan görüşmelerden biri de belirlenmiş kriterlere uymaması neticesinde değerlendirme kapsamına alınamamıştır. Çalışmaya katılımı onaylayan 6 koruyucu aile ile 6 Ekim günü İstanbul Koruyucu Aile Derneği’nde görüşmeler gerçekleştirilmiş, 10 Ekim gününde ise 2 koruyucu aile ile kendi evlerinde görüşmeler yapılmıştır. İstanbul’daki alan çalışması ise toplamda 13 koruyucu aile görüşmesi neticesinde tamamlanmıştır.

1.5.4.1. Görüşmecilere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Çalışmaya katılan 26 koruyucu ebeveynden 24'ü kadın 2'si erkektir ve yaş aralığı 35-60'tır. Aynı zamanda görüşmecilerin birkaçı dışında büyük çoğunluğu üniversite mezunudur. Aile yapılarına ilişkin alınan bilgilere göre ise görüşmecilerin birçoğunun biyolojik çocuğunun olduğu görülmüştür. Görüşmecilere ilişkin detaylı bilgiler EK3'te sunulmaktadır.

1.5.5. Verilerin Çözümlemesi

Görüşmeci koruyucu ebeveynlerden 24 ebeveyn görüşme esnasında ses kaydı alınmasını onaylamış, 2 ebeveyn ise onaylamamıştır. Görüşme esnasında ses kaydı yapılmasına onay vermeyen ailelerin yazılı kayıtları veri kaybı olmaması adına görüşmenin yapıldığı ya da sonraki birkaç gün içerisinde bilgisayara aktarılmıştır. Ses kaydı kullanılan diğer görüşmeler ise ilerleyen süreçte yazıya geçirilmiştir. Daha sonra yazıya geçirilen görüşmelerden, her bir görüşme sonrasında tutulan saha gözlem notları, araştırmanın amacı ve sorunsal bağlamında birkaç kez okunarak öne çıkan temalarla bağlantılı olarak kodlar belirlenmiştir. Strauss (1987) nitel veri kodlamanın üç türü olduğunu belirterek araştırmacının bu kodlamalar ile verileri üç ayrı zamanda gözden geçirdiğini söylemiştir (Neuman, 2010). İlk olarak açık kodlama yapılarak veriler kategorilere ayrılmaya çalışılmıştır. Veriler ikinci kez kontrol edilerek eksenli kodlama ile başlangıçta belirlenmiş olan kodlar kontrol edilmiştir. Eksenli kodlama, “araştırmacının kodları düzenlediği, bağlantılandırıdığı ve temel analitik kategorileri keşfettiği nitel verileri kodlamanın ikinci aşamasıdır” (Neuman, 2010). Son olarak yapılan kodlamanın kontrolünün yapıldığı seçici kodlama yapılmıştır. Seçici kodlama, “nitel verilerin kodlanmasında, araştırmacının geliştirilmiş olan kavramsal kodlama kategorilerini destekleyecek olan verileri belirlemek ve seçmek için önceki kodları incelediği kodlamanın son aşamasıdır” (Neuman, 2010).

Kodlama analiz için önemli olsa dahi tek başına analiz için yeterli olmaması nedeniyle aynı zamanda analiz sürecinde not da alınır (Roberts ve Priest, 2006; Maxwell, 1992; Akt: Balcı, 2015). Glaser'in (1978, 83-84; Akt: Balcı, 2015) not tanımına göre not, araştırmacının kodlama yaparken aklına gelen kodları ve bunlar

arasındaki ilişkileri yazılı olarak ifade etmesidir. Bu çalışmada veriler çözümlenirken gerekli kodlamalar ve not alma işlemi eş zamanlı olarak yürütülmüştür.

Nitel araştırmalarda güvenirlik açısından verilerin çözümlenmesi sürecinde kodlayıcılar arası görüş birliği olması nedeniyle kodlama süreci için bir dış kontrolün yapılması gereklidir (Creswell, 2013). Araştırmanın güvenirliği için kayıtlar ve yapılan kodlama işlemi nitel araştırma konusunda deneyimli bir araştırmacı ile tez danışmanı tarafından rutin olarak kontrol edilmiş, yapılan kodlamaların tutarlı olduğu sonucuna karar verilmiştir.

Verilerin çözümlenmesi sürecinde görüşmecilere ilişkin belirteçler oluşturulmuştur. Katılımcılara ilişkin bulgular ve yorumlar bölümünde gizliliğin sağlanması adına kullanılan belirteçler şu yapıda oluşturulmuştur: (Cinsiyet-görüşmeci sırası, görüşmecinin yaşı, koruyucu ailelik süresi, koruyucu ailesi olunan çocuk sayısı/koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun yaş aralığı).

1.5.6. Sınırlılıklar

Araştırmanın koruyucu aile derneklerine üye olan koruyucu ailelerle ve Denizli ve İstanbul kentlerinde gerçekleştirilmesi çalışmanın sınırlılıklarındandır.

İstanbul'da şehrin yapısı ve görüşmeci koruyucu ebeveynlerin görüşmeye ayırabilecekleri vakit kısıtları nedeniyle randevuların oluşturulması sürecinde yaşanan zorluklar bir başka sınırlılığı oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Denizli'deki görüşmecilerin yapılan bu çalışmanın öncesinde pek çok farklı akademik vb. araştırmaya katılmış olmasının verdiği yorgunluk nedeniyle dernek üyeleri arasında çalışmaya katılmak istemeyenlerin olmasına da bu çalışmanın sınırlılıklarındandır.

1.5.7. Etik Konular

“Nitel bir araştırma planlama ve tasarlama sürecinde, araştırmacılar, çalışma esnasında ne gibi etik problemlerin ortaya çıkacağını ve bu meselelerin nasıl ele alınacağını düşünmek zorundadırlar”. (Creswell, 2013, s. 56).

Araştırmanın bütün aşamalarında etik konulara dikkat edilmiştir. Araştırmaya katılanlara araştırmanın amacı hakkında bilgilendirmeler yapılmış, görüşme süreci için uygun bir ortam oluşturularak araştırma sürecinin akıcılığı sağlanmıştır. Görüşmecilere kendilerine sunulan katılımcı bilgi ve onam formunu imzalamaları konusunda baskı yapılmamış aynı şekilde ses kaydı alınması konusundaki hassasiyetlerine dikkat edilerek ses kaydı istemeyen görüşmecilerin ses kaydı alınmamıştır. Görüşmeler sürecinde yönlendirici sorulardan kaçınılmış, görüşmecilerle kişisel izlenimler paylaşılmamıştır.

Veri analizi sürecinde olumlu-olumsuz verilen tüm cevaplar rapor edilmiş, katılımcılar için kodlar oluşturularak kimliklerinin anonim tutulması sağlanmıştır. Görüşme sürecinde görüşmecilerin hangi ilden oldukları anlaşılmaması adına alıntılanan verilerde mekâna ilişkin verdikleri tüm bilgiler üç nokta (...) ile gösterilmiştir. Benzer şekilde, görüşmecilerin çocuklarına ilişkin tanıtıcı hiçbir bilgiye yer verilmemiş, isimlerinin ifade edildiği yerler baş harf ile sınırlandırılmıştır. Görüşmeci ve çocuklarını deşifre edici tüm bilgilerin gizlenmesine dikkat edilmiştir. Katılımcılara ait bilgiler kullanılan belirteçler ile gizliliğe uygun olarak yapılandırılmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ÇOCUK REFAH SİSTEMİ

Çocuk refah sistemi; çocuk koruma sistemi, çocuğun iyilik hali, çocuğa yönelik kötü muamele gibi kavramların ve bunlara ilişkin geliştirilen uygulamaların bir bütün olarak değerlendirildiği bir sistemdir. Bu bölümde çocuk refah sisteminin genel özellikleri ışığında bu alanın değerlendirilmesi yapılarak farklı dinamiklerden etkilenen bu sistemi ülkelerin refah rejimlerinin nasıl şekillendirdiği tartışılacaktır.

Çocuk refah sistemi her çocuğun güvenli ve emin bir ev yaşamına sahip olmaları için oluşturulmuştur. Kamu çocuk refahı kuruluşlarına verilmiş olan bu sorumluluğun bu kuruluşlar tarafından tek başına yeterli olmaması neticesinde mahkemeler, özel çocuk refahı kuruluşları ve madde bağımlılığı, ruhsal sağlık, eğitim, aile içi şiddet gibi alanlarda hizmet veren diğer sistemlerin hepsi çocuk refahı sistemi içinde aile ve çocuklara hizmet sunmaya başlamışlardır (McCarty, Marshall, Collins, Arganza, Deserly ve Milon, 2003, s.11).

Çocuk refah sisteminde çocuğun bütün gelişimsel özellikleri dikkate alınarak çocuk için en uygun ortamın ev ortamı olduğu vurgulanmakta ve bu sorumluluk sadece kamu çocuk refahı kuruluşları tarafından değil aynı zamanda çocuk koruma sistemi içinde yer alan bütün kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir.

McCarty ve diğerleri (2003) kamu çocuk refah sisteminin sorumluluklarını şu şekilde sıralamışlardır:

- İhmal ya da istismara uğradığı düşünülen çocukların durumunu bildirme sorumluluğu
- Ailelere ihmal ya da istismara neden olacak sorunlarını çözmede yardım etmek
- Çocuklara emin ve güvende olmaları için yardım etmek
- Çocukların aileden ayrılmalarını önlemek

- Çocukların eve dönüşü için ailelerle çalışmak (çocuğun evden ayrılmış olduğu durumlarda)
- Çocuğun aileden uzak olduğu zamanlarda uygun bir bakımı sağlamak
- Çocuğun eve dönemeyeceği durumlarda çocuğa kalıcı bir ev bulmak

Kamu çocuk refah sistemi, çocuğa yönelik herhangi bir kötü muameleyi bildirme, çocuğa ve aileye yardım etme, çocuğun aileden ayrılması gerektiği durumlarda bu süreci kolaylaştırma, çocuğun aileden alınması durumunda çocuğa uygun bakım imkânlarını sağlama, aile ile çocuğun yeniden bir araya gelmesini sağlama gibi sorumluluklara sahiptir.

Çocuk refah sistemi kapsamındaki hizmetlere ilişkin temel varsayım ihmal ve istismara uğramış çocukların içinde bulundukları çevreye, çocuk refahı hizmetleri doğrultusunda müdahale edilmesi sonucunda çocukların daha güvenli bir ortamda yaşayacaklarıdır ve koruyucu bakım hizmetleri bu varsayımı karşılamadığı durumlarda toplumun bütün çocuk refah sisteminin çalışmalarına ilişkin güveninin zayıflayacağıdır (Barth, 2001, s. 16).

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere çocuk refah sistemi çocuğu çevresindeki bütün unsurlar ile birlikte değerlendirerek çocuğun içinde bulunduğu koşulların iyileştirilmesi için çevreye müdahale edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Hetherington (2002, s.10-11) çocuk refah sistemini açıklamak amacıyla bu sistemin işleyişini etkileyen faktörleri yapılar, mesleki ideoloji ve kültür olarak üç başlık altında kategorize etmiştir.

Çocuk refah sistemi birbiri ile etkileşimde olan unsurlardan oluşmaktadır ve her bir unsuru anlayabilmek diğerlerini de anlamayı gerekli kılmaktadır. Hetherington (2002, s.11) çocuk refahı sisteminin bir parçasını yapılar olarak ifade etmiş ve yapıların çocuk refahı hizmetlerinin ulaştırıldığı mekanizmalar olduğunu belirtmiştir. Bu mekanizmalar hükümetin bölgesel ve merkezi olarak organize ettiği yöntemleri kapsar ve aynı zamanda sivil toplum örgütlerini de içine alır. Spesifik olarak çocuk refahı ile ilgili bölgesel ve ulusal düzeyde kaynaklara ilişkin bilgi kadar

diğer refah ve sağık hizmetlerinin kaynakları ve yapısı hakkında bilgi sahibi olmak çok önemlidir. Bu nedenle birçok yapı çocuk refah sisteminin parçasını oluşturur.

Çocuk refah sistemi içerisinde çocuğı yönelik her türlü hizmet sistemdeki değışik yapılar aracılığı ile ulaştırılır. Bu yapılar sadece çocuk refahına ilişkin olarak çalışan kamu kuruluşları ya da sivil toplum örgütleri olmakla kalmayıp aynı zamanda çocuğun bütün haklarını korumayı amaçlayan yerel ve ulusal düzeyde her türlü kanun, politika yapıcılar ve çocuğun çevresindeki her bir unsuru da kapsamaktadır.

Koşar (1992, s.39) ‘a göre çocuk refahı sisteminin en önemli amaçlarından biri ailelerin çocukları için çeşitli nedenlerle iyi ve sağıklı koşulları sağlayamaması neticesinde oluşan durumları ortadan kaldırarak aile ve toplum düzeyinde çocukların korunması için elverişli imkânları yaratmaktır.

Çocuk refahı ve ailenin refahı birbirinden ayrılamaz ve aileler bazı evrelerde yetişkinleri, çocukları, bebekleri, kadınları, erkekleri, çalışanları ve çalışmayanları ve sağıklı ve hasta olanları kapsar. Aileler potansiyel olarak; sağık, refah, mahkemeler, yasal hizmetler, gelir desteğı, barındırma, istihdam, eğitim ve boş zaman faaliyeti gibi bir dizi hizmet ile ilişkilidir. Bu hizmetlerin her birinin kaynağını oluşturmak ve organizasyonunu yapmak çok önemlidir (Hetherington,2002, s. 11).

Çocuk refah sisteminin önemli unsurlarından biri ailedir; ailede yaşanan herhangi bir sorun çocuğun yaşamını doğrudan etkileyecektir. Bu bağlamda aileler ve ailenin ilişkili olduğu bütün sistem ile çalışmak çocuk refah sistemi için öncelikli mevzulardandır.

Toplumun temel birimi olan aile; üyelerinin sosyal, duygusal, fiziksel ve eğitsel ihtiyaçlarını karşılar, bu ihtiyaçların karşılanamadığı ailelerin mesleki yöntem ve tekniklerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu sorunların çözölmesi amacıyla aileler ile çalışmalar yapılmakla birlikte çocuk refah sisteminin aile refahıyla bağlantılı olması nedeniyle çocuk refah sistemi aile ve toplum refahı alanından uzak düşünölmez (Koşar, 1992, s.35).

Aileler çocuk refah sisteminin işleyişini etkileyen en önemli yapılardan biridir. Ailenin dâhil olduğu alanların her birine ailenin bir parçası olarak çocuk da dâhil olacaktır. Bu bağlamda ailede ortaya çıkan her türlü sorun ya da ihtiyaç yapısal olarak çocuğu da etkileyecektir.

Çocuk refahı devletin organizasyonlarının birçok açıdan buluşma noktası olarak görülebilir. Çocuk refah sistemine ilişkin bu yapılar devletin kendi içindeki farklı alanlarında birbiri ile ilişkili olan alanların çalışmasını nasıl organize ettiğini ve farklı öncelikler arasında nasıl bir denge kurduğunu gösterir (Hetherington, 2002, s. 12).

Çocuk refah sistemi içerisinde sistemin işleyişini şekillendiren ve yönlendiren bir diğer yapı ise mevzuattır. Çocuk koruma sistemine ilişkin olarak oluşturulmuş tüm mevzuat sistemin işleyişinin de belirleyicisidir.

Yapılar sistemin işleyişini yoğun bir şekilde etkileyen tek faktör değildir. Sosyal hizmetin mesleki ideolojisi, sosyal hizmet uzmanlarının kararlarındaki temel bilgiler ve bu bilgilerin seçilmesi ve uygulanmasında rehber olan teoriler önemlidirler. Yapılar (örgütsel yapılar, kaynaklar ve hukuk) verilmiş olan kararlara bir çerçeve çizerler ve erişilebilir bir dizi seçeneğe sınırlar oluştururlar fakat nihai seçimler sıklıkla sosyal hizmet teori ve bilgisi temelinde gerçekleşir (Hetherington, 2002, s. 12).

Çocuk refahına ilişkin sistemdeki kararları belirleyen yapıların haricinde sosyal hizmet uzmanının mesleki ideolojisi de etkili olmaktadır. Meslek elemanlarının edinmiş oldukları son teorik bilgiler uygulama sürecini etkilemektedir.

Çocuk refahına ilişkin kararlar sadece sistemdeki yapılar ve mesleki değerlendirmeye yön veren bilgi ve teorilerden etkilenmezler. Aynı zamanda sistem içinde sunulan hizmetlerin içinde bulunduğu toplumun kültüründen de etkilenir, bu kültürel yapının etkisi ile yönlendirilir veya kısıtlanır. Burada kültür geniş kapsamlı olarak şu unsurları içermektedir: o toplumdaki görüşlerin dayanak noktası, anlayış biçimi, genel ruh hali, yaşam tarzları, o toplum içerisinde oluşmuş dilin kullanımı,

bir ulusun ya da devletin paylaştığı tarih, dil ve insanların içinde büyüüp yaşadığı sosyal ortamlardır (Hetherington,2002, s. 13).

Kültür çocuğun içinde yaşadığı toplumu şekillendiren ve dolayısı ile sistem içinde çocuğa müdahale yöntemlerinin şeklini, amacını, ilerleyişini belirleyen bir unsurdur.

Çocuk refahı hem bireyler, aileler ve devlet arasındaki ilişkileri hem de kültürün bazı yapısal engelleri arasındaki ilişkiyi vurgular. Çocuğun iyilik hali ile ilgili problemler ebeveynler, çocuk, toplum ve devlet arasındaki çıkarların karmaşık ağından daha önceliklidir. Kültüre ilişkin bakış açılarının çocuğun refahını temin etme konusunda ebeveynler ve devlet arasındaki ilişkilerin çocuk refah sistemi bağlamında tanımlanarak değerlendirilmesi önemlidir (Hetherington, 2002, s. 14).

Aşağıdaki örnek kültürün teoriye dayalı uygulamayı nasıl etkilediğini gösterecektir:

Bir grup Alman ve benzer şekilde İngiliz sosyal hizmet uzmanına aynı vaka ile ilgili bir değerlendirme yapmaları istenerek çocuğun bakım altına alınıp alınmaması gerektiğine karar vermeleri istenmiştir. İki grup da yanıtlarını “aile sistemi teorisi” odağında vermiş ve değerlendirmelerini aynı çerçevede yapmıştır. Buna rağmen nihayetinde iki grup farklı sonuçlara varmaktadır, çünkü aileye ilişkin bakış açıları farklıdır, grupların bu aileye özgü değil, sosyal oluşum bağlamında aileye ilişkin farklı beklentileri söz konusudur. Alman grup aileyi ‘birbirine bağlı’ olarak düşünmüştür. Çocuğun bir süreliğine aileden alınmasının çocuğa yardımcı olacağını düşünmüştür. Bu şekilde bir uygulamanın sistemi dağıtarak değişime daha açık hale getirmesi beklenmektedir. İngiliz grup ise aileyi ‘dirençli’ olarak görmüştür. Bu grup ise çocuğun aileden alınması durumunda sistemin kapanacağını düşünmüştür. Çocuğun aileden alınması sonucunda çocuğun dışlanmış olacağı ve tekrar aileye dönüşünde zorluklar yaşanacağı öngörülmüştür. Bu örnek aileye ilişkin kültürel beklentilerin farklılığına göre teorik bilgilerin nasıl farklı kullanılabildiği ve uygulandığını göstermektedir (Hetherington, 2002, s. 21-22).

Kullanılan teorik bilgi aynı olsa da aileye ve çocuğun korunması sürecine ilişkin bakış açıları kültürden de etkilenmekte ve yapılacak olan müdahaleleri kültürel yapı etkilemektedir. Bu noktada çocuk refahı alanında kültürün sistemin işleyişi üzerindeki etkileri dikkate alınmalıdır.

Kimberlin, Anthony ve Austin (2009, s.471) çocuk refah sistemi içerisinde çocuğu korumak odağında üç ana amaç olduğunu belirtmişlerdir: Güvenliği, kalıcı bakımı ve ihmal ve istismar riski taşıyan ya da bunları deneyimlemiş çocuğun iyilik halini sağlamak.

Çocuk refahı hizmetleri çocuğun güvenliğini sağlamak için oluşturulmuştur. Buna bağlı olarak çocuk refahı hizmetleri ailelerin desteklenmesi ve korunmasını, aynı zamanda çocuğun geçici ya da kalıcı olarak ailesinin yanından ayrılma sürecinde çocuğa destek olmayı kapsayan geniş çapta faaliyetlere yayılmıştır (Geen, Waters Boots, Tumlin, 1999, s.1).

Çocuk refah sistemi içerisinde “çocuğun güvenliğini sağlamak” en önemli durumdur, ama kalıcı bakım da aynı derecede hayati önem arz eder ve çocuğa kalıcı bakım sağlayacak bir aile bulma sürecinde tercih edilen çocuğun kendi biyolojik ailesi ile güven ve sebat içinde bir evde yaşamasıdır. Çocuk kendi öz ailesinin yanından, onun güvenliğini ve iyilik halini sağlamak amacıyla alındığı zaman birçok durumda çocuk refah sistemi bu ailenin yeterli bir aile ortamına kavuşmaları ve ailenin yeniden bir araya gelmesi amacıyla ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini artırmak için çalışır. Bir araya getirme, çocuğun öz ailesine güvenli ve kalıcı bir şekilde yaşamak için geri dönüşünü ifade eder. Buna rağmen yeniden bir araya gelme her vakada başarılı olmaz ve çocuklar tekrar koruyucu aileye dönebilir (Kimberlin, Anthony ve Austin, 2009, s. 471).

Kalıcı bakımın çocuk için kaidesi iyi yapılandırılmış olmasıdır, aksi durumda devlet çocuk için istikrarın olmadığı ilişkiler ağı oluşturduğunda çocuğa yönelik önemli görevini yerine getirmede başarısız olarak değerlendirilir (Pösö, Skivenes, Dorth Hestbæk, 2014, s. 483).

Çocuk refah sistemi içerisinde çocuğun iyilik halini artırmak adına atılan önemli adımlardan biri kalıcı bakımın sağlanmasıdır, bu süreçte önemli olan çocuğun biyolojik ailesine geri dönüşünün mümkün olup olmadığı kararını doğru verebilmek ve bu doğrultuda çocuk için istikrarlı bir yaşam ortamı oluşturmaktır.

Çocuk refah sistemine ilişkin yapılmış olan değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere çocuk refahı alanı çocuğun sorunlarının çözülemediği ya da bu sorunlara yönelik çözümlerin yetersiz kaldığı durumlarda çocuğun ve ailenin desteklendiği, gerekli koşullarda çocuğun ailesinden ayrılma sürecine ilişkin tüm hizmetleri kapsayan bir alandır.

Çocuğun yüksek yararı ilkesi çocuk koruma sistemi içerisinde müdahalelere rehber olmaktadır (Pösö, Skivenes, Dorthe Hestbæk, 2014, s. 481). Çocuk koruma sistemi içerisinde çocuğa ve çocuğun içinde bulunduğu tüm sisteme yapılacak müdahaleler çocuğun yüksek yararı ilkesi ışığında gerçekleşmektedir.

Koşar (1992) çocuk refah sistemini, çocuğa ve ailesine; çocuğun aile ve çevresinden yeterli desteği göremediği, sorunlarının ailesi tarafından çözülemediği durumlarda çocuğun ihtiyaç duyduğu yardımı sağlayarak onun fiziksel, sosyal, duygusal bakımdan bireysel yeteneklerine göre gelişimine ve sosyal iyiliklerine yönelik hizmetleri içeren bir yapı olarak tanımlamıştır. Bu tanımla çocuğun yüksek yararının sağlanması adına çocuğun bütün gelişimsel özellikleri ve buna ilişkin ihtiyaçlarının göz önüne bulundurulması gerektiğinin çocuk refahı alanının önemli özelliklerinden biri olduğu vurgulanmıştır.

Çocuk refah sistemi ve ülkelerin refah seviyesi arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek adına çocuğa yönelik kötü muameleye bakmak gerekebilir. Çocuğa yönelik kötü muameleye yönelik yapılan tanımlamalar birçok ülkede birbirinden çok farklı olmamasına rağmen (Gilbert ve diğerleri, 2011) ülkelerin refah seviyesi kötü muameleye ilişkin bölgesel düzeyde yapılan yorumlamaları etkilemektedir (Pösö, Skivenes, Dorthe Hestbæk, 2014, s. 483).

Çocuğa yönelik kötü muamelenin neler olduğuna ilişkin ülkelerin belirlemiş olduğu kriterler, çocuk refah sisteminde çocuğun ne tür koşullarda koruma altına alınması gerektiğini de belirlemektedir.

Gilbert, Parton ve Skivenes (2011) modern demokratik devletlerde çocuk refahını desteklemenin önemli politik ve sosyal bir görev olduğunu belirterek; ihmal, istismar ya da çocuğa zarar verecek diğer tehlikelerden çocuğu korumak için çocuğun iyilik halini garanti eden en iyi yöntemlerin ve çocuğun haklarını garantiye almak, çocuğu ona zarar verecek şeylerden korumak için uygun seviyedeki kamu çabalarının neler olduğuna ilişkin soruları çocuğun yetişmesi ve eğitimi konularında devletlerin dar ya da geniş kapsamda sorumluluklar alarak farklı şekillerde cevaplandırabildiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda dar kapsamda sorumluluk alan ülkelerin çocuğu, çocuğa zarar veren risklerden korumaya odaklanıp temel düzeyde sosyal güvenlik ağı oluştururken, büyük çapta sorumluluk alan ülkelerin ise çocuğu eşit olmayan yaşam koşullarının doğurduğu risklerden koruduklarını belirtmişlerdir.

Çocuk refahını artırmaya yönelik farklı ülkeler farklı düzeylerde sorumluluklar almakta ve bu bağlamda çocuğu korumaya odaklı alınan bu sorumluluklar çocuğun daha güvenli bir ortama alınmasından her çocuğa eşit koşullar oluşturmaya kadar değişen politikalar doğrultusunda geliştirilmektedir.

Çocuğun iyilik hali ile ilgili problemler; aileler, çocuklar, toplum ve devletin çıkarları arasındaki çelişkili ve karmaşık ağın içerisinde yer alır. Ebeveynler çocuklarına ilişkin sorumluluk ve görevleriyle birlikte ailenin birer üyesidirler, vatandaş olarak hakları vardır, aynı zamanda toplumun birer parçasıdır. Çocuklar ailenin birer üyesidir, fakat yetişkin bakımına bağımlıdır, geleceğin vatandaşları olarak sınırlandırılmış hakları vardır. Bu noktada devletten beklenen, birbiriyle ilişki içinde olan aile, çocuk ve topluma ilişkin rollerini yerine getirmesidir. Bu beklentiler çocuk refah sisteminin işlevi içerisinde ifade bulur (Hetherington, 2002, s. 29-30).

Çocuğun aile ve toplum içinde bulunduğu konuma ilişkin bir netliğin olmadığı düşüncesi çocuk refah sistemi içerisinde çocuğun iyilik halini etkileyecek bir karmaşa yaratmaktadır. Bu bağlamda çocuğa ilişkin tanımlamaların açık ve anlaşılır olması çocuk koruma politikalarını şekillendirecektir.

Çocuk odaklı politika programları ile ilgili olarak dikkati çeken özellik bugünün çocuğunun geleceğin yetişkini olduğu yaklaşımıdır. Bu ayrım önemli bir ayrımdır, çünkü geleceğin yetişkinleri olarak çocuklar topluma yük olan bireyler olmaktan ziyade bir yandan da ülkesine katkıda bulunabilecek yatırım araçları olarak görülürler. Diğer yandan çocuğun geleceğin yetişkini olarak görülmesi çocuklar için sosyal adaleti amaçlayan yaklaşımı da kapsar. Refah devletleri çocuklar için eşit imkânlar sağlamalıdır (Pösö, Skivenes, Dorthe Hestbæk, 2014, s. 485).

Normatif fikirler ile aynı doğrultuda modern çocukluk sosyolojisine ilişkin yaklaşımlar çocuğu kendi hakları olan bir birey ve devletin üzerine eğildiği ihtiyaçları ve menfaatleri ile bir “insan” olarak kabul ederler (James & Prout, 1997;Akt: Pösö, Skivenes, Dorthe Hestbæk, 2014, s. 485). Bu bakış açısı çocuğun yaşamının yetişkinin yaşamı kadar önemli olduğunu ifade eder ve bu yüzden devlet; çocukların ihtiyaçlarını dolaylı yoldan sadece çocukların aileleri aracılığıyla değil aynı zamanda doğrudan irdelemelidir (Pösö, Skivenes, Dorthe Hestbæk, 2014, s. 485).

Çocuğun geleceğin yetişkini olduğu bakış açısından hareketle her çocuğun bir birey olarak doğrudan haklarına erişebilmesi gerektiği ve bu yolla sosyal adalet ve her çocuk için eşit imkânların sağlanacağı gerçeği kabul edilmiştir.

Çocuk refah sistemi ülkelerin çocuk koruma politikalarını belirlemesine yardımcı olacak çocuğun iyilik hali, çocuğa yönelik kötü muamele gibi tanımlamaların yapılmasını gerekli kılan anlayışları kapsamaktadır. Çocuk refah sistemi sadece çocuklara yönelik sunulan hizmetleri değerlendirmeyi değil aynı zamanda ailelere yönelik yapılan çalışmaları, ülkelerin refah politikalarını, bu politikaları belirleyen rejim yapılarını da incelemeyi gerektirir.

1990 yılında Esping-Andersen, devletlerin sosyo-ekonomik felsefelerine göre kategorilere böldüğü refah rejimleri üzerine çarpıcı bir çalışma yayınlarak refah rejimlerini sosyal demokrat, muhafazakâr ve liberal olarak sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada İskandinav ülkeleri sosyal demokrat olarak, Kıta Avrupa ülkeleri muhafazakâr ve İngilizce'nin konuşulduğu Anglo Sakson ülkeler liberal olarak gruplanmıştır. Refah rejimlerine ilişkin daha sonra yapılan çalışmalar Esping-Andersen'in çalışmasını sorgulamış ya da değiştirmiştir, fakat ana çerçevesi hala bir bütündür (Hetherington, 2002, s.4).

Refah rejimlerine ilişkin çalışmaların çıkış noktasını Esping-Andersen oluşturmuştur ve bu bakış birçok farklı alanda yapılan çalışmalara da bir yol göstermiştir. Bu bağlamda çocuk refah sistemi bağlamında yapılan çalışmalar da ülkelerin refah rejimlerinin genel anlamda politikalarını nasıl yönlendirdiğini daha özelde çocuk koruma politikalarını nasıl şekillendirdiğini anlamada yol gösterici olmuştur. Literatürde bu anlayışa ilişkin olarak Gilbert'in 1990 yılında yapmış olduğu çalışmanın temel bir çalışma olduğuna ilişkin sıkça değinildiğine rastlanılmıştır.

1980'lerde ve 1990'ların başlarında çocuğa yönelik kötü muamelenin bildirilmesi hızlı bir şekilde artınca Gilbert bir çalışma hazırlayarak 9 ülkeyi sosyal politikaları ve mesleki uygulamaları bakımından kıyaslamış farklılıkları inceleyerek yaygın sorunlar ve ülkelerin politika yönelimlerini değerlendirmiştir. Çalışmanın temel bulgusu çocuk istismarını bildirme sürecinde 'çocuk koruma' ya da 'aile hizmeti' odaklı olarak karakterize edilen ülkeler arasında büyük bir değişimi ortaya koymuş olmasıdır (Gilbert, Parton ve Skivenes, 2011, s. 4).

Hetherington (2002), sosyal hizmet alanında Gilbert'in yapmış olduğu çalışmada ülkelerin çocuk koruma sistemlerini 'aile hizmeti' odaklı konumlanan sistemler ile 'çocuk koruma' odaklı konumlanan sistemlerin ayırımına vurgu yaptığını belirterek aile hizmeti odaklı ülkelerin erken dönemde aileye destek sunarak önleyici çalışmalara daha fazla ağırlık verdiklerini çocuk koruma odaklı ülkelerin ise müdahale etmeyi erteleyip kanunlara harfiyen riayet ederek sorun durumlarına cevap verdiklerini açıklamıştır. Gilbert'in çalışmasında örnek verdiği üç İngilizce

konusulan ÷lke Kuzey Amerika, Kanada ve İngiltere çocuk koruma odaklı bir sisteme sahiptir. Diğer ÷lkeler İsveç, Danimarka, Finlandiya, Belçika, Almanya ve Hollanda aile hizmeti odaklı bir sisteme sahiptirler (Hetherington, 2002, s.4).

Gilbert'ın 1990 yılında yapmış olduğu bu çalışmada aile odaklı sisteme sahip olan İskandinav ÷lkelerde çocuk ihmal ve istismarı ailedeki çatışmalarla şekillenmekte bu nedenle de sorunlar refah hizmetleri ve kamu müdahalesinin alanındadır. Çocuk koruma yetkilileri, hizmet odaklı sistemin ailenin ihtiyaçlarına verdiği önemle, büyük çoğunlukla ebeveynlerle ortaklık konusunda görev yapmaktadırlar (Pösö, Skivenes, Dorth Hestbæk, 2014, s. 479).

Gilbert (Gilbert, 1997; Gilbert ve diğerleri, 2011) Amerika'yı çocuğu risk ve ona zarar verecek olan durumlardan korumaya odaklanan 'çocuk koruma' sistemine sahip olarak kategorize etmiştir. Diğer ÷lkeler, İskandinav ÷lkeleri de kapsayan, ihtiyaçlara odaklanan ve terapötik yaklaşımla çocukları için ailelere yardım sağlayan 'aile hizmeti' sistemine sahiptirler. Bütün bu refah sistemleri, sosyal sorumlulukları, toplumsal sorunların ve eşitsizliklerin tamamında kendi yaklaşımları hususunda ideolojik olarak özgündür (Berick, Skivenes, 2013, s. 424).

Özce çocuk refah sisteminin Norveç ve Amerika'yı da kapsayan farklı ÷lkelerin de kıyaslandığı Gilbert'ın çalışmasında çocuk refah sistemleri genel hatları ile kendi refah devletlerinin ideolojisini takip ediyor olarak tanımlanmıştır (Gilbert ve ark., 2011; Akt: Berick, Skivenes, 2013, s. 425).

Gilbert'ın çalışmasında seçmiş olduğu ÷lkelerde çocuk koruma sistemine odaklanan ÷lkeler Esping-Andersen'in liberal refah rejimine sahip ÷lkeler kategorisine girerken, aile hizmetleri odağında olan ÷lkeler Andersen'in tipolojisinde sosyal demokrat ya da muhafazakâr refah rejimine sahip ÷lkelerdir (Hetherington, 2002, s. 27). Bununla birlikte sosyal demokratik refah rejimlerine sahip olan ÷lkelerde çocuk istismarını bildirme zorunluluğu varken muhafazakâr refah rejimlerinde bu tarz bir zorunluluk yoktur (Hetherington, 2002, s. 27-28).

Refah rejimlerinin ülkelerin politika seçimlerine etkisi üzerine yapılan çalışmalarla da anlaşılacağı üzere ülkelerin çocuk koruma politikaları refah rejimlerinden bağımsız değildir. Sahip olunan anlayışın çocuk koruma politikalarını şekillendirdiği bu kapsamda tüm uygulama alanlarında devletlerin ideolojisinin etkisini görmek mümkündür.

Gilbert, Parton ve Skivenes'in (2011) 1990 yılının ortalarında yapılmış olan çalışmayı takiben 2010 yılında yapmış oldukları yeni bir çalışmada çocuk koruma ve aile hizmeti odaklı ülkelerin müdahale sürecinde bir noktada birleşmeye başladığı görülmüştür (Gilbert, 2012, s.532).

Gilbert (2012, s.532) ülkelerin aile hizmeti ve çocuk koruma odağında ilerlerken birbirlerinin anlayışından etkilendiklerini ve bunun nihayetinde Gilbert'in çocuk gelişimi yaklaşımı olarak ifade ettiği yeni bir yaklaşımın çıktığını ifade etmektedir. Gilbert (2012, Tablo 1, s.533)'ın, çocuğa yönelik kötü muamele karşısındaki üç farklı çocuk koruma yaklaşımının temel özelliklerini özetlemektedir.

Tablo 2. Çocuğa Yönelik Kötü Muamele Karşısında Çocuk Koruma Yaklaşımları Temel Özellikleri

	Çocuk Koruma	Aile Hizmetleri	Çocuk Gelişimi
Problem Çerçevesi	Normal ölçülerin dışına çıkmış davranışlar veya işlevsiz ebeveynlik	Sosyal/Psikolojik stres ve aile meseleleri	Çocuğun gelişimsel ihtiyaçları ve çocuklar için eşit olmayan sonuçlar
Müdahale Biçimi	Hukuki/Soruşturmacı	Terapötik/İhtiyaç analizi	Erken müdahale ve düzenleyici/ ihtiyaç analizi
Devlet-ebeveyn ilişkisi	Devlet ebeveynin yanlış davranışlarını cezalandırır ve çocuğun alternatif bakım hizmetlerine yönlendirilmesinde gerektiğinde zorlayıcı gücünü kullanır.	Aile ilişkilerini güçlendirmek için devletle ortaklık ve çocuğun alternatif bakım hizmetlerine yönlendirilmesinde gönüllülük	Kanıtlayıcı/Ataerkil-devlet göz önüne alınacak olursa destek ve bakım için aile sorumluluğu

Bütün bu tartışmalara ek olarak literatürde çocuk refahına ilişkin son dönemlerde özellikle kavramsal düzeyde yapılan tartışmalara da değinmek gerekmektedir. 1970lerden sonra artan refah devletçilik eleştirileri çocuk bakımına ilişkin fikirlerin de kökten irdelenmesine yol açmıştır (Rogowski, 2010; Akt: Rogowski, 2015). Bu tarz kavramsal eleştirilerin artışıyla neoliberal düşüncenin insanların kendi kendilerinden sorumlu oldukları, devletin sadece müdahalede nihai makam olduğu düşüncelerinin etkisi görülmektedir, bu durum refah adı altında ailelerin hayatına yapılan müdahalelere ve çocuk bakımına ilişkin uygulamalara yansımıştır (Rogowski, 2015).

Özce son dönemlerde çocuğa yönelik kötü muameleye ilişkin kavramlar, politikalar ve uygulamalarda değişim görülmekte, artan bürokrasi ve ailelerin ekonomik ve sosyal koşullarına bakmaksızın yöneticiler ya da otorite tarafından zorla sorumluluk sahibi yapılmaları amacına ilişkin kaygılar söz konusu olmaktadır (Taylor, 2009; Akt: Rogowski, 2015). Tüm bu kavramsal tartışmalar çocuk refahı anlayışından çocuk koruma anlayışına doğru bir kayma yaşanması ile neticelenerek, bir sonraki bölümde inceleneceği gibi, ülkelerin çocuğa yönelik kötü muameleyi tanımlaması odağında ilerleyen bir tartışmanın içerisine girmelerine neden olmuştur.

2.2. ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ

Çocuk refah sisteminin bir parçası olan çocuk koruma sistemi her toplumda farklı yapısal özellikler göstermektedir. Çocuğa yönelik ihmal ya da istismarın bildirilmesi anından itibaren tüm uygulama sürecini etkileyebilecek farklı yapılar mevcuttur. Bu bölümde çocuk koruma sisteminin sahip olması gerektiği belirtilen temel özelliklere değinilerek, çocuk koruma sistemini etkileyen unsurlar üzerinde durulacak ve refah rejimlerinin ülkelerin çocuk koruma sistemlerine etkileri ışığında farklı ülke örnekleri irdelenmektedir.

Çocuk koruma sistemi çocuk refahı sisteminin uzmanlaşmış bir parçasıdır. Çocuğun ihmal ya da istismar tehlikesinde olduğu ya da “kurban” olarak nitelendirildiği ya da çocuğa yönelik kötü muamelenin var olduğu ailelerle çalışma üzerine odaklanır (McCarthy ve diğerleri, 2003, s.14).

Sosyal hizmet müdahalelerinin birçoğunun aksine çocuk koruma sistemi yardım için ebeveynlerin talebi ile başlamaz, daha ziyade birinin ihmal ya da istismar eden ebeveyn olduğuna ilişkin iddiası ile başlar (Schreiber, Fuller, Paceley, 2013, s.707).

Çocuk koruma sisteminin diğer alanlardan farklı noktası bu sistem içinde çocuğun sosyal hizmetlere çeşitli araçlarla bildirilmesi ile sosyal hizmet müdahalesinin başlıyor oluşudur.

Her toplum çocuğu nasıl koruyacağını incelikli bir şekilde düşünmektedir. Hukuk, kültür, din gibi normatif standartlar toplumun üyelerini çocuğu nasıl koruyacaklarını seçmek konusunda şekillendirebilir ve bu seçimler çocukluğun doğasını etkileyebilir. Bununla birlikte temel soru: Çocuklar; insani ya da doğal tehlikelerden kaynaklı şiddet, istismar, dışlanma ve ihmalden çocukların temel hakları doğrultusunda nasıl korunacaklardır? (Wulczyn, Daro, Fluke, Feldman, Glodek ve Lifanda, 2010, s.5).

Çocuğun nasıl korunacağına ilişkin oluşturulan standartlar toplumdan topluma değişim gösterebilir, fakat çocuğun temel hakları doğrultusunda nasıl korunması gerektiği sorusu bütün toplumların cevaplaması gereken bir soru niteliğindedir.

Çocuklar çevresindekilerle ilişkilerinin, aynı zamanda meşguliyetlerinin olduğu ve rollerinin zaman içinde daha da derinleştiği, toplumda artan bir önem kazandıkları daha geniş bir toplumun parçasıdır. Bu nedenle çocuğu korumak hem özel hem de kamusal bir sorumluluktur (Wulczyn ve diğerleri, 2010, s.5).

Becket (2003) modern çocuk koruma sisteminin temel unsurlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Çocukla ilgili bütün kuruluşlar, sosyal hizmet kuruluşları, polis, kamu ve özel okullar, kiliseler, denetimli serbestlik hizmetleri, sağlık hizmetleri, yerleştirme bölümleri, çeşitli gönüllü organizasyonlar ve diğer alanlardan, risk altında olabilecek çocuklar hakkında bilgileri paylaşmaları ve eğer

gerekliyse resmi bir çerçevede çocuk koruma toplantısı yapmaları beklenmektedir.

- Çeşitli kuruluşlar ve organizasyonların bir arada çalışmalarını sağlamak adına merkezi hükümet bu kuruluş ve organizasyonların görevlerini belirlemek için detaylandırılmış rehberlik sağlar.
- Bölgesel düzeydeki kuruluşların, yerel çocuk koruma stratejilerini ve prosedürlerini geliştirmek ve koordinasyonu sağlamak için işbirlikçi yapılar kurmaları gerekmektedir.
- Sosyal hizmet kuruluşları ve polis, istismar vakalarını araştırmak için ortak sorumluluklara sahiptir ve polis hizmetleri bu amaç için özel birimlere sahiptir.
- Sosyal hizmet kuruluşlarının eğer gerekli ise mahkemenin izin verdiği ölçütlerde çocuğun bakım verenlerin yanından geçici ya da kalıcı olarak alınması sürecini kapsayan çeşitli çözümleri uygulamaya koymak ve müdahale etmek gibi yasal görevleri vardır.

Modern çocuk koruma sistemi çocukla ilişkili olabilecek bütün kuruluşlar ile işbirliği içerisinde olmalı, bu amaçla da bölgesel ve ulusal düzeydeki yönetimler sistemin tüm unsurlarını kapsayıcı bir şekilde yol göstericiliğe sahip olmalıdır, bu sistem içerisinde sosyal hizmet kuruluşlarının çocuğun yüksek yararına olacak olan uygulamaları yerine getirme yükümlülükleri vardır.

Çocukların geleceğini etkileyen birbiriyle ilişkili bütün faktörleri anlamak da çok önemlidir. Çocuğun gelişimine ilişkin modern teorilere göre, risk altındaki çocuklara yönelik hedeflenmiş hizmetler çocukların yaşamını etkileyecek birçok faktörden sadece biridir (Belsky, 1980; Bronffenbrenner, 1977; Chicchetti, 2006; Chicchetti & Valentino, 2006; Elder, 2006; Flouri, 2008; Sameroff, 2000; Akt: Ubbesen, Gilbert, Thoburn, 2014, s. 2).

Çocuğa ilişkin alınan herhangi bir kararın çocuğun geleceğini belirleyecek nitelikte olduğundan hareketle çocuk koruma sistemini etkileyen bütün yaklaşımları ve faktörleri anlamak önemlidir.

Aynı zamanda Munro (2011, s.23), çocuk odaklı sisteme ilişkin hazırlamış olduğu raporda iyi bir çocuk koruma sisteminin ilkelerini şu şekilde sıralamıştır:

- Sistem çocuk odaklı olmalıdır. Çocuk koruma sisteminin içerisine dâhil olan herkes çocuk merkezli çalışmaları takip etmeli, birer birey olarak çocuğun ve gencin yaş ve olgunluklarını göz önünde bulundurup katılım haklarını da dikkate alarak kendilerine ilişkin karar verme sürecine dâhil etmelidir.
- Çocuğun ve gencin yetişmesi için en iyi yer ailedir, fakat çocuğun doğduğu ailede olması ile çocuğu ihmal ve istismardan koruma haklarını dengelemekte bazen zor hükümler gerekebilir.
- Çocuklara ve ailelere onlarla birlikte çalışarak yardım edilmelidir. Çocuk ve aile arasındaki iletişimin kalitesi ile meslek elemanlarının performansı verilen yardımın etkililiğini doğrudan etkiler.
- Erken yardım çocuklar için daha iyidir. Kötü deneyimlerin yaşandığı süreci erken yardım minimize eder, neticeyi çocuk için düzeltir.
- Çocukların ihtiyaçları ve içinde bulundukları durumlar çeşitlidir bu yüzden sistem her çocuğa eşit seçenekler sunma ihtiyacı hisseder.
- İyi bir mesleki uygulama en son teori ve araştırma bilgileri tarafından şekillendirilmiş olanıdır.
- Belirsizlik ve risk çocuk koruma işinin özellikleridir: risk yönetimi riskleri azaltabilir, fakat onları yok etmez.
- Çocuk koruma sisteminin başarısının ölçütü yerel ve ulusal boyutta çocuğun etkili bir desteğe ulaşp ulaşmadığıdır.

Çocuk koruma sistemi çocuğu merkezine alan bir sistem olarak çocuğun iyilik halini sağlamak adına bütün kuruluşların işbirliği içinde doğru zamanda ve doğru mesleki bilgilerin uygulanarak çalışıldığı bir sistem olmalıdır.

Çocuklar birçok nedenden ötürü etkili bir şekilde korunamamaktadır. Ebeveynlerin ya da aile üyelerinin çocuklarını koruma konusunda yetersiz ya da isteksiz oldukları zamanlarda riskler ailenin içinde mevcuttur. Bazı zamanlarda riskler ekonomik, sosyal ve politik gibi ailenin içinde yaşadığı toplumdan kaynaklı dışsal nedenlerde bulunabilir. Bazı zamanlarda da riskler durumsal olarak değişebilir çocuğun dünyasında insani ya da doğal tehlikelerle günlük rutinlerini aksatacak,

çocuğu zararlı bir yola sürükleyecek durumlar olabilir. Bu durumların her birinde çocuğu korumak mümkündür, fakat bunu yaparken süreci kapsayan her bir etken özne/aktörün aileler (akrabalar da dâhil), toplumlar, devletler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve çocuğun üstün yararıyla ilgili diğer paydaşlar olup olmadığına bakılmaksızın kesin ve koordine olmuş bir çaba sarf edilmesine dikkat edilmesi gerekmektedir (Wulczyn ve diğerleri, 2010, s.5).

Çocuk koruma sistemi kendine özgü yapılar, işlevler, kapasiteler ve diğer unsurlara sahiptir. Bütün sistemlerin birçok unsuru çocuk koruma sisteminin gelişimine başvurur. Bu unsurlar şunları kapsar (Wulczyn ve diğerleri, 2010, s.2-3):

- Her sistem genel bir amaç ya da hedef etrafında organize olmuş unsurlar ya da parçaların toplamını içerir, bu hedefler sistemi bir arada tutar.
- Bütün sistemler iç içe geçmiş bir yapıyı yansıtır- çocuk koruma durumunda çocuklar toplum içinde yaşayan ve daha geniş bir sosyal sistem içerisinde var olan ailenin ya da akrabaların içine yerleşmiştir.
- Sistemin iç içe geçmiş doğası bütün bu alt sistemlerin etkileşiminin koordinasyonuna dikkat etmeyi gerektirir. Her bir sistem amaçlarını, hedeflerini ve diğer ilgili sistemlerin sınırlarını pekiştirmek için birlikte çalışırlar.
- Bütün sistemler kendi çalışmalarını spesifik işlevler, yapılar ve kapasitelerin kurulumu aracılığıyla gerçekleştirir. Buna rağmen bu işlevler, yapılar ve kapasitelerin özellikleri sistemi yöneten yapı tarafından kararlaştırılır.
- Sistemin yapısı içindeki bütün değişimler çift yönlüdür, her bir sistemdeki değişim hangi nedenle olursa olsun genel durumu değiştirecek ve genel durumdaki değişimler sistemi değiştirecektir.
- İyi işlevselleşmiş sistemler bütün düzeydeki taraflar arasında işbirliği ve koordinasyonun devamı ve korunması için özel olarak dikkat gerektirir.
- Sistemler; tarafların kendi bireysel performansları ve bütün sistemin performansından sorumlu tutuldukları süreçleri tasarlayıp, uygulamaya geçirip ve etkili ve verimli bir şekilde devamını sağladıkları zaman arzuladıkları sonuçları başaracaklardır.
- Etkili bir yönetim yapısı her bir sistemde esnek olmalı ve belirsizlik, değişim ve çeşitlilikle karşılaştığı zaman dirençli olmalıdır. Çocuk

korumada sistem yaklaşımı düşünüldüğünde sistemin içindeki unsurların birbirini yüksek oranda etkilediğini hatırlamak önemlidir. Çocuk koruma sistemi; sistemin hedefleri, yapısı, işlevleri, kapasitesi ve kendini yönettiği normatif bağlamı arasında uyum var olduğu zaman en iyi şekilde çalışır. Çocuklar; sistem ve normatif bağlamın çocuğu şiddet, istismar, dışlama ve kötü muamelenin diğer türlerinden uzak olduğu yerlerde tutmaya büyük önceliği verdiği zaman, bu tarz sistemler tarafından etkili bir şekilde korunurlar (Wulczyn ve diğerleri, 2010, s.3).

Bir çocuk koruyucu aile sisteminin ya da “çocuk refahı sistemi”nin içerisine girdiği zaman sadece tek bir sistemin içerisine girmemektedir. Daha doğrusu çocuk koruma sisteminin içerisine giren ve kendi biyolojik ailesi ile birlikte kalamayacak durumda olan çocuklar; birbiriyle kesişen ve birbirini etkileyen çok yönlü ve daha güvenli bir ağı oluşturulmaya çalışıldığı bir sistem içine girer (Bass, Shields ve Behrman, 2004, s. 7).

Çocuk koruma sisteminin odağını çocuk oluşturmakla birlikte bu sistem sadece çocuklardan ibaret değildir, çocuğun tüm çevresiyle birlikte değerlendirilmesiyle başlayan süreçte aynı zamanda çocuğun daha güvenli bir sistemin içine girmesini sağlayacak birden fazla sistemin işbirliği içinde çalıştığı bir yapı da mevcuttur.

2.2.1. Çocuk Koruma Sistemi Ülke Örnekleri

Ülkelerin çocuk koruma politikaları çocuk refahı başlığında da tartışıldığı üzere kendi refah rejimlerinden etkilenmekte, politikaları bu doğrultuda şekillenmektedir. Bu bağlamda bu bölümde genel kabul görmüş üç farklı refah rejimine sahip ülkelere örnek verilecek ve bu bağlamda Türkiye’de çocuk koruma sistemi değerlendirmeye alınacaktır.

Her disiplin kendine özgü bir yaklaşıma, dünyayı anlama yollarına yönelik karakteristiklere sahiptir. Çocuk koruma sistemine de farklı yerlerde farklı yaklaşımlar olmasıyla birlikte tek bir kültür içinde de farklı profesyonel disiplinler arasında değişimler olmaktadır (Beckett, 2003, s.18).

Çocuk koruma sistemine ilişkin yaklaşımlardaki farklılıklar uluslararası düzeyde olabileceği gibi ulusal düzeyde de olabilmektedir. Bu bağlamda, farklı kültürlerden, yaklaşımlardan, farklı disiplinlerden beslenen çeşitli çocuk koruma anlayışları mevcuttur.

2.2.1.1. İngiltere’de Çocuk Koruma Sistemi

19. yy boyunca İngiltere’de Sanayi Devrimi büyük şehirlerin çoğalmasına ve kamu kurumlarının ortaya çıkmasına yol açmış, bunun nihayetinde çocuk refahına ilişkin tutumlar yüzyılın içinde dönemsel olarak değişmiştir. 1889 yılında Prevention of Cruelty to Children Act (Çocuğa Yönelik Zalimliği Önleme Yasası) ile çocuğun tehlikede olduğuna ilişkin düşüncelerin araştırılması için polis güçlendirilmiş ve eğer gerekli ise çocuğun daha güvenli bir yere alınması sağlanmıştır. Bu sırada 1880lerde öncü bir kuruluş olan NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children Act) oluşmaya başlamıştır. NSPCC İngiltere’deki ilk çocuk koruma sosyal hizmet kuruluşu idi (Beckett, 2003, s.11).

1889 yılında çocuklara yönelik zalimliği önleme yasası ile daha önceki kanunname, “denetçi” olarak bilinen sosyal hizmet uzmanlarına mahkeme öncesinde çocuğa yönelik zalimce davranış veya kötü muamele şüphelerini araştırma ve acımasız olduğundan şüphelenilen ebeveynleri mahkemeye getirme gibi yeni güçler verilmiştir. NSPCC’nin ortaya çıkışından öncesinde sosyal hizmet uzmanları çocuğa yönelik istismarı ortaya çıkarma girişiminde bulunmakta ve genellikle polis tarafından aileler ile çalışmalar yapılmaktadır. Polisler muhtemel zarar verenleri yakalamak için ev ziyaretlerinde bulunmakta fakat çocuğu mahkemeye getirmeden önce çocuğun güvenliğinin sağlanması ve refahı için ailelerle birlikte evde çalışma ya da değişim girişimlerinde bulunmamaktadır (Ferguson, 2011, s. 17). Ferguson (2011, s.18) 1889 yılındaki bu yasa değişimi ile sosyal hizmet uzmanlarının eve girdiğinde çocuğu zalimlikten korumak için yasal güçler ve sorumluluklarla yükümlü hale geldiğini belirtmektedir.

Becket (2003, s.11) 1945 sonrası dönemin İngiltere’de refah hususunda ‘savaş sonrası yapılanma’ olarak adlandırılan büyük bir dönüşüm görüldüğünü belirterek

1960lar boyunca çocuğa yönelik fiziksel istismarın yaygınlığına ilişkin artan bir farkındalığa dikkati çekmiştir. 1973 yılında Maria Colwell isimli bir çocuğun ölümü çocuk istismarına ilişkin birçok vakanın ilkinin oluşturmuş ve bu durum profesyonel kuruluşların ilgisini çekmiştir. Takip eden on-yirmi yıl boyunca birçok kamu çalışması istismarın belirleyicilerini saptamanın, kuruluşlar arasındaki iletişimi düzeltmenin ve çocuğu zarardan korumak için kararlı bir şekilde hareket etmenin önemini tekrar tekrar vurgulamıştır (Beckett, 2003, s. 12).

İngiltere’de 1960’lardan sonraki yirmi yıl boyunca sadece “hırpalanmış bebekler”e ilişkin farkındalık oluşmuştur. 1980’lere gelindiğinde ise profesyoneller çocuğa yönelik cinsel istismarın arttığının farkına varmıştır fakat gene de bu dönemde çocuğa yönelik cinsel istismar halkın genelinin kabul etmekte zorlandığı bir istismar biçimini teşkil etmektedir (Beckett, 2003, s.13). 1989 Çocuk Yasası ile (aslında 1991 yılında daha etkili bir hal almıştır) İngiltere ve Wales’de çocuk bakımı sosyal hizmetlere ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır. Çocuk Yasası’nın ailelere zorunlu müdahale ile aileyi destekleme arasındaki dengeye dikkati çekmesi beklenmiştir (Beckett, 2003, s.13). Ancak 1989 Çocuk Yasası istismar durumlarını araştırmaya odaklanmaktan ziyade “ihtiyaç halindeki çocuk” için aileyi desteklemeyi önceliklendirmektedir (Parton ve Berridge, 2011).

1997 yılında Yeni İşçi Partisi hükümetinin kurulmasıyla birlikte ailenin desteklenmesi “sosyal dışlanma” ile mücadelede önemli bir adım olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Featherstone, 2004; Akt: Parton ve Berridge, 2011). Yeni İşçi Partisi döneminde çocuğun ve gençlerin davranışları ve gelişimi önemli görülmüş ve ailelerin çocuklarına karşı sorumluluklarını almalarını sağlamak devletin önemli görevleri arasında nitelendirilmiştir (Parton ve Berridge, 2011).

İngiltere’de çocuk koruma sistemi ya da sadece “çocuk koruma”, hassas çocuk ve genç gruplarını onlara zarar verecek durumlardan koruma ve bu grupların refahını yükseltmeyi kapsayan hizmetlerden oluşmakta ve öncelikli olarak kamu idaresindedir. Bu çalışmalar çocuğa yönelik kötü muameleyi sorgulamayı ve bu tarz durumlara müdahale etmeyi kapsar. Burada ‘kötü muamele’, ihmal (temel fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları sağlama ya da zarardan koruma konusunda yetersizlik),

psikolojik/duygusal istismar fiziksel ve cinsel istismarı kapsamaktadır (Waterhouse, 2008; Akt: Lane, Munro ve Huseman, 2016).

Bugün İngiltere’de; ABD’de ve diğer ülkelerde olduğu gibi devlet tarafından kurulmuş ve düzenlenmiş sadece çocuk istismarına ilişkin hadiselerle cevap veren değil aynı zamanda çocuğa yönelik ciddi bir zararı önceden görebilen ve önleyebilen karmaşık, profesyonel bir çocuk koruma sistemi vardır. Bu sistem, sosyal hizmet uzmanlarını, doktorları, hemşireleri, hukukçuları, polisleri, devlet memurlarını, akademisyenleri ve birçok meslek grubunun toplum tarafından oluşturulmuş yüksek beklentilerin yer aldığı sistem içinde çalışmasını sağlar (Beckett, 2003, s.7).

Ülkelerin refah rejimleri doğrultusunda şekillenen çocuk koruma sistemi İngiltere’de ‘çocuk koruma’ odaklı bir anlayışla ilerlemiştir. Çocuk koruma odağında olan ülkelerde, belirlenen kurallar çerçevesinde hareket eden bir anlayışla İngiltere’de de aynı sistemin olduğu görülmektedir. Çocuk refahı başlığında belirtildiği üzere Gilbert’in yapmış olduğu çalışmada İngiltere’nin Esping-Andersen’in liberal refah rejimine sahip ülkeler sınıflandırmasında olduğu ve bu doğrultuda da “çocuk koruma” anlayışına sahip bir çocuk koruma sistemi olduğu görülmektedir. Tarihsel dönüşümler odağında İngiltere’nin çocuk koruma sistemde değişimler yaşandığı ve çocuk koruma anlayışına ek olarak farklı anlayışlardan etkilendiği görülmektedir.

2.2.1.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Çocuk Koruma Sistemi

ABD’de her eyalet, çocuğun ihmal ve istismara uğramasını bildirme sorumluluğunu taşıyan bir çocuk koruma sistemine sahiptir (Waldfogel, 2009, s. 196). Tarih boyunca çocuk koruma sistemi çocuklara yönelik kötü muameleyi önleme ve ihmal ve istismara maruz kaldıkları belirlenmiş çocukların iyilik hallerini yükseltmeye odaklanmıştır (Waldfogel, 2009, s. 196).

ABD’de çocuk koruma tarihi üç döneme bölünebilir. İlk dönem sömürge dönemlerinden 1875’e kadar uzanan, sistemli çocuk korumadan önceki dönem olarak adlandırılabilir. İkinci dönem 1875’ten 1962’ye kadarki kamu dışında örgütlü çocuk

korumanın gelişimine şahitlik ettiği dönemdir. 1962 ise kamu destekli çocuk koruma hizmetleri dönemi olarak nitelendirilebilecek üçüncü modern dönemin başlangıcını işaret eder (Myers, 2008, s. 449).

1874'te dokuz yaşında bir çocuğun şiddet ve ihmalden kurtarılması neticesinde çocuk koruma sistemi daha organize olmuş bir şekilde çalışmaya başlamıştır ve bu olayın çözülmesinden sonra New York Society for the Prevention of Cruelty to the Children (NYSPCC) ismiyle hayırseverlik temelli kuruluşlar doğmuştur (Myers, 2008, s. 451-452).

Hükümet dışı çocuk koruma kuruluşları ülke boyunca yayıldıkça çocuk mahkemeleri ortaya çıkmıştır. Dünyanın ilk çocuk mahkemesi 1899 yılında Chicago'da kurulmuştur. Çocuk mahkemeleri hızla yayılmaya başlamış ve 1919 yılında ABD'deki bütün eyaletlerde kurulmuştur. Çocuk mahkemelerini yaratan reformcuların ilk ilgilendikleri konu çocuk suçluluğu olmasına rağmen bu mahkemelerin ihmal ve istismar vakalarına müdahale gibi yargı güçleri de mevcuttu. Bugün ise ABD'de çocuk mahkemeleri çocuk koruma sisteminin önemli aktörlerindendir (Myers, 2008, s. 452).

2003'te Federal Çocuk İstismarını Önleme ve Tedavi Yasası'nın (CAPTA-Child Abuse Prevention and Treatment Act) yeniden düzenlenmesinden bu yana çocuk koruma sistemi kuruluşları düşük risk altındaki ailelerin çocukları için toplum temelli kuruluşlar ya da gönüllü önleyici hizmetler gibi prosedürleri geliştirme ihtiyacı duymuştur (Waldfogel, 2009, s. 196).

Çocuk refahı kuruluşları sistemin merkezidir fakat kuruluşların politika ve uygulamaları eyaletten eyalete çok büyük değişiklik gösterir. Örneğin, her bir eyalet kötü muameleyle ilişkin kendi tanımına kendisi karar verir, her bir eyaletin hukuku kendi federal düzenlemelerine bağlıdır ve çocuk refahı hizmetlerine yatırım düzeyleri de değişmektedir (Bass, Shields ve Behrman, 2004, s. 7).

ABD’de 50 eyaletin hepsinde çocuklar, eğer çocuğun yakın bir tehlikenin içinde olduğuna ilişkin makul ve inanılabilir bir neden varsa ailenin onayı ya da mahkeme kararı olmadan aileden uzaklaştırılabilir, bu süreçte çocuğa kimlerin refakat edeceği her bir eyaletin hukukuna göre değişmektedir. Bazı eyaletler hukuki olarak çocuğun acil olarak korunmaya alınması sürecinde çocuğa güvenlik polisi ya da sosyal hizmet uzmanının refakat etmesine izin verirken bazı eyaletler güvenlik polisi ve sosyal hizmet uzmanının birlikte refakat etmesine izin verir (Rutherford Institute 2001; Garcia 2014, s. 126).

Eyaletler ve yerel yönetimler; düşük risk altında bulunan, fakat çocuk koruma sistemi içinde incelenmesi ya da korumaya alınma durumu olmayan ailelerde çocukların ihmal ya da istismara uğrama ihtimalleri göz önünde bulundurularak, kötü muameleyi önlemek adına kaynaklarını kullanmaktadır. Bu yönlü hizmetler çocuk koruma sistemi tarafından oluşturulmuş olmakla birlikte daha yaygın olarak toplum temelli kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir (Waldfogel, 2009, s. 196).

Birçok eyalette bazı çocuk koruma sistemi kuruluşları düşük ya da orta düzey risk altındaki aileleri incelemek yerine bu aileleri “değerlendirme”yi tercih etmektedirler. Bu değerlendirme süreci ailede kesin hüküm vermek ve bir suçlu belirlemekten ziyade aile için geliştirilmiş bir hizmet planı oluşturmaya odaklanmaktadır (Waldfogel, 2009, s. 196-197).

Eyaletler ve bölgesel çocuk refahı kuruluşları, mahkemeler, özel hizmet sağlayıcıları (*private service providers*) ve diğer hükümet programları tarafından yönetilen kamu kuruluşları (kamu desteği ya da refahı, ruh sağlığı danışmanlığı, madde bağımlılığı tedavisi gibi) yoksullara yönelik sağlık yardımı (*Medicaid*) gibi bütün kuruluş ve organizasyonlar koruyucu aile hizmeti sürecinde çocuğa ve koruyucu ailelere hizmet ve destek sunmakta kritik bir role sahiptir (Bass, Shields ve Behrman, 2004, s. 7).

ABD’de çocuklar ve aileleri desteklemek için çok az önleyici hizmet sunulmaktadır. Çocuk korumada bu dar müdahale değişiyor olmasına rağmen, birçok eyalet önleyici hizmetlere çok fazla yatırım yapmakta, aileyi destekleme

hizmetlerinin çeşitliliği ve yoğunluğu genel olarak ABD’de zayıf olarak değerlendirilmektedir. Son on yılda ev dışı bakım hizmetlerinin oranı oldukça düşmüştür (US Department of Health and Human Services, 2010a; Akt: Berrick, Skivenes, 2013, s. 425).

ABD’de çocuğa yönelik ciddi bir zarar riski varsa çocuk aileden alınmakta, 12-18 ay içinde çocuk aile ile yeniden bir araya getirilmektedir. Sonuç olarak bakım altındaki çocukların yaklaşık yarısı kendi ailelerinin yanına tekrar dönmektedir; eğer aileye dönüş mümkün değilse çocuk evlat edinme hizmetinden yararlandırılmaktadır (Berrick, 2008; Akt: Berrick, Skivenes, 2013, s. 425). ABD’de koruyucu aile bakımı altındayken evlat edinilen çocukların büyük bir çoğunluğunun kendi koruyucu aileleri tarafından evlat edinilmekte olduğu görülmektedir (Child Welfare Information Gateway, 2012; Akt: Berrick, Skivenes, 2013, s. 426).

ABD de İngiltere’deki uygulamaya benzer bir süreçten geçmiştir. Çocuk koruma odağında yapılanmış olan sistemde çocuğa yönelik kötü muamelenin ne olduğu belirlenmeye çalışılarak risk durumlarında çocuğun aileden alındığı bir uygulama vardır. Fakat ABD’de çocuğun doğrudan aileden alınması yönünde katı bir eğilim olmadığı görülmekte, riskli olduğu düşünülen aileler ile de çalışmalar yapılmaktadır. Bu durum da tarihsel süreçte yaşanan değişimler neticesinde çocuk koruma anlayışındaki dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

2.2.1.3. İskandinav Ülkelerinde Çocuk Koruma Sistemi

Çocuk koruma kanunu farklı İskandinav ülkelerinde değişik zamanlarda ortaya çıkmıştır: ilk olarak 1896 yılında Norveç’te, daha sonra da 1905 yılında Danimarka’da, 1936 yılında Finlandiya’da kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunların hepsi de ihtiyaç ve sorun içindeki çocuk ve genci anlamaya odaklanan bütüncül bir bakış açısı ile Norveç çocuk koruma modelinden etkilenmiştir ve çocuk suçluluğu ve istismar meselelerini de kapsayan bir yaklaşım sergilemektedir (Pösö, Skivenes, Dorte Hestbæk, 2014, s. 478).

UNICEF'in 24 OECD ülkesinde çocuğun iyi olma haline dair eşitsizlikler üzerine yaptığı çalışmada, iyi olma halinin bileşenleri olan maddi durum, eğitim ve sağlık alanındaki iyi olma hali çerçevesinde İskandinav ülkelerinde yüksek ortalama yaşam standardı neticesinde eşitsizliğin çok az düzeyde tezahür ettiği belirtilmiştir (Adamson, 2010; Akt:Pösö, Skivenes, Dorthe Hestbæk, 2014, s. 479).

Norveç sıkı refah güvenlik ağı ve çok sayıda evrensel refah hizmetleri sunan bir sistem olarak refah rejimleri sınıflandırmasında sosyal demokrat refah rejiminin ideal tipi olarak nitelendirilmektedir (Beriick, Skivenes, 2013, s. 423).

Norveç çocuk refah sistemi çocuğun geniş çapta ev içinde hizmet görmesini sağlarken düşük sınırlamalara sahiptir ve Çocuk Refah Yasası (Child Welfare Act) çocuğun ev dışında bakım altına alınması gerektiği durumlarda yine ev içi bir bakımın sağlanması gerektiğini bir öncül olarak belirlemiştir (Skivenes, 2011; Akt: Beriick, Skivenes, 2013, s. 425). Çocuk refah sistemi içerisindeki tüm çocukların yaklaşık %75'i ev dışında bir bakım ihtiyacını önlemek amacıyla ev içinde hizmet almaktadır. Önleyici hizmetlere verilen büyük öneme rağmen Norveç ev dışı bakım hizmetlerinde nispeten yüksek bir orana sahiptir (her 1000'e 8.4 ya da 9.225 çocuk). (Norwegian Directorate, 2012; Akt: Beriick, Skivenes, 2013, s. 425). Bakım altındaki çocukların büyük bir çoğunluğu (%85) koruyucu aile bakımı altındadır (Beriick, Skivenes, 2013, s. 425).

Bir İskandinav ülkesi örneği olarak Norveç'te aile hizmeti modeli çerçevesinde geliştirilmiş bir sistem olmakla birlikte çocuğu koruma adına önleyici hizmetlerin yapıldığı bu bağlamda da aileye destek sunulduğu görülmektedir. Norveç'teki sistemde çocuğun aileden alınması ev içinde yapılabilecek bütün uygulamalar yapıp bundan sonrasında herhangi bir çalışmanın başarısız olacağı öngörüsü ile bütün imkânlar denendikten sonra başvuru son yöntemdir. Böyle bir durumda çocuğun aileden alınması ile çocuğun aileye geri döneceğine ilişkin beklentiler çok düşüktür. 2001 yılında bakım altındaki çocukların yaklaşık %3'ü tekrardan ailesi ile bir araya getirilmiştir (Havik ve diğerleri, 2003) ve on yıl sonrasında dahi bu oran neredeyse değişmemiştir. Bu sonuç da koruyucu aile bakımının uzun soluklu olduğunu göstermektedir (Sundt, 2010; Akt: Berrick, Skivenes, 2013, s. 425).

Literatürde değinildiği gibi Gilbert’ın Esping-Andersen’in çalışması ile ilişkilendirdiği sınıflandırmasında sosyal demokrat refah rejimine sahip İskandinav ülkeleri “aile hizmeti” odaklı bir çocuk koruma sistemi geliştirmektedir ve tarihsel süreçte de görüldüğü üzere çocuğa yönelik ihmal ve istismar durumlarının ailede şekillendiği anlayışı söz konusudur. Bu nedenle İskandinav ülkelerinde erken dönemde aileye destek sunmak önemlidir ve bunun sonucu olarak da önleyici çalışmalar daha çok yapılmaktadır. Çocuk koruma sistemi içindeki bütün uygulamalar çocuğun aileden alındıktan sonra tekrar aileye dönmesinin çok güç olduğu düşüncesi etrafında şekillenmektedir, bu nedenle aileden alınan çocukların aileye dönme oranlarının düşük olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, çocuk koruma sistemlerine karşılaştırmalı olarak bakıldığında İngiltere ve ABD liberal refah rejimine sahip ve çocuk koruma odağında hizmet sunan ülkeler iken İskandinav ülkeleri sosyal demokrat refah rejimine sahip ve aile hizmeti odağında hizmet sunmaktadırlar. Aile hizmetini odak alan ülkelerin aileyi koruma anlayışı ile hareket ettiği bu bağlamda da çocuğun aile içinde desteklenmesi adına çalışmalar yürüttüğü tarihsel izlekte anlaşılmıştır. Çocuk koruma anlayışına sahip liberal refah rejimindeki İngiltere ve ABD’de ise çocuk koruma sisteminin belirli kriterler çerçevesinde ve mevzuata bağlı olarak ilerlemesinin tarihsel gelişimin bir sonucu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu ülkeler için önemli olan çocuğu risk durumlarında korumak ve desteklemektir.

Çocuk koruma, aile hizmeti ve çocuk gelişimi yaklaşımları çocuk refah sistemi içinde sorunun nasıl şekillendiğini, müdahale yöntemlerini ve aile ve devlet arasındaki ilişkiyi anlamak adına kavramsal olarak bir rehberlik sunmaktadır. 1990ların ortalarına kadar ülkeler ya çocuk koruma yaklaşımı ya da aile hizmeti yaklaşımına yönelmiş olarak nitelendirilmelerine rağmen yüzyılın değişimi ile birlikte uygulamalara bakıldığında bu iki yaklaşımın harmanlanmış haline doğru bir yönelimin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır (Gilbert, 2012).

2.2.1.4. Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların aileleri tarafından bakılamaması, çocukları korumak üzere devletin kurumlar açması Osmanlı’da da birçok ülkede olduğu gibi salgın hastalıklar ya da savaş gibi sosyal sorunların neticesinde gerçekleşmiştir. Yaşanan sorunların neticesinde kurulan Darüleytamlar’ın 1926 yılında kapatılarak çocukları koruma alanından geri çekilmesi Darüleytamlar’ın en temelde savaş zorunluluğu nedeniyle kurulduğunu göstermektedir (Karatay, 2007, s. 139).

Darüleytamlar savaşın doğurduğu sonuçlar nedeniyle ağırlıklı olarak yetim çocukların bakılıp korunmasını hedeflemiş yapısıyla devletin çocukları korumaya yönelik doğrudan sorumluluk aldığı sosyal kurumların ilki niteliğindedir (Karatay, 2007, s. 139).

Darüleytamların kapatılmasıyla birlikte yeni bir rejim olan Cumhuriyet’in bir devlet kurumu olarak korunmaya ihtiyacı olan çocuklar alanını tamamen sivil örgütlere bıraktığı görülmektedir. Bu süreç içerisinde çocukların içinde bulunduğu koşullara resmi kurumların bütçe ayıramaması nedeniyle çocuk koruma görevi Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi sivil örgütlere bırakılarak zamanla bu görev sürekli bir politikaya dönüşmüştür (Karatay, 2007, s. 149).

Himaye-i Etfal Cemiyeti Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardaki birçok savaşı deneyimlemiş olmanın verdiği sonuçlarla birlikte yoksulluk ve yorgunluk üzerine kurulu bir toplumsal yapıda yetim çocuklar sorununu çözmek amacıyla ortaya çıkmıştır (Acar, 2011,14)

Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin çocukları barındırma ve onlara iyi bir gelecek hazırlama şeklindeki adımların ilki 1917 Mayıs sonlarında savaş bölgelerinden toplanan kimsesiz çocukların Harbiye Mekteplerinde koruma altına alınmasıyla gerçekleşmiştir (Sarıkaya, 2003, s. 196). İlk hizmetleri arasına yatılı bakımı alan Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin sistemli çalışmalarına 1922 yılında başladığını ve bu kapsamda da çocukların tıbbi muayene ve tedavisi, ayni-nakdi yardımlar, süt dağıtımı gibi koruyucu-önleyici hizmetlere yöneldiği görülmektedir (Karatay, 2007,

s.162). Himaye-i Etfal Cemiyeti- Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu- bir sivil toplum örgütü olmasına rağmen örgütsel yapısı ve çalışmaları bakımından Cumhuriyet'in yeni bir toplum yaratma ideali, yeni bir Cumhuriyet kuşağı yaratma projesi ile de ilgili olarak devlet kurumlarıyla yoğun ilişkisi olan bir örgüt görünümündedir (Acar, 2011,1). Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK) ilk kurulduğu günlerde Kurtuluş Savaşı'nı geride bırakılmış olması nedeniyle anne babası olmayan ve yokluk içinde olan çocukların sayısının fazla olması neticesinde daha çok kimsesiz, ana babasız çocuklarla ilgilenmek durumunda kalmıştır, bu nedenle de kurum hizmetlerine çocuk sağlığı ile ilgili çalışmalar yaparak başlamıştır. İlerleyen dönemlerde kurumun finansal olarak da güçlenmesiyle birlikte hizmet çeşitliliği artmış ve kimsesiz çocuklar için yatılı hizmet verecek kuruluşlar da açılmaya başlanmıştır (Acar, 2011, 23-24). ÇEK sadece korunmaya muhtaç çocuklarla ilgilenen bir sivil toplum örgütü değildir, çocuk sorununu bir bütün olarak ele alarak psiko-sosyal ve sağlık boyutlarını da içine alan çalışmalar yürütmüştür (Acar, 2011,18-19).

Cumhuriyet dönemi çocuk refahı ile ilgili çalışmalarına Himaye-i Etfal'in gerçekleştirdiği çalışmalar dışında 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun ve Belediyeler Kanunu'nda devletin ve yerel yönetimlerin konuya ilişkin sorumluluklarını belirleyerek devam etmiştir (Acar, 2011, 52). Korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili 1949 yılında 5387 sayılı "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu" ile korunmaya ihtiyacı olan çocukların tanımı yapılmış ve bu çocukların korunmaları kurum bakımı çerçevesinde düzenlenmiştir (Koşar, 1992, 42). 1957 yılında 6972 sayılı yeni bir kanunun yürürlüğe girmesi ile 5387 sayılı Kanun ortadan kalkmıştır. Ancak 1949 yılında atılan bu adım korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili "özel" bir kanun çıkmış olması bağlamında bir dönüm noktasını işaret etmektedir (Acar, 2011, s. 58-59). 6972 sayılı Yasayla beraber Çocuk Esirgeme Kurumu yasal düzenlemelerin dışında bırakılmış, Kurumun etkililik alanı daralmıştır. Bu yasa neticesinde korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili tüm yasal sorumluluk Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında pay edilmiştir. Buna göre 0-12 yaş arasındaki çocuklarla ilgili bakım sorumluluğu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na, 13-18 yaş arasındaki çocukların bakım sorumluluğu ise Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiştir (Acar, 2011, s.60).

1959 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsü'nün, 1961 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi'nin ve 1963 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün kurulması gibi gelişmeler Çocuk Esirgeme Kurumu'nun etkililiğini azaltmış, bu sürecin sonunda Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Derneği kapanıp Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kurulmasıyla son bulmuştur (Acar, 2011, s.63-64). Son olarak 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu çerçevesinde çocukların korunması görevi adı geçen kuruma verilmiş, bu kanun doğrultusunda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunu (SHÇEK) korumaya ihtiyacı olan çocukları tespit, inceleme ve gereken hizmeti sunma ile görevlendirmiştir (Koşar 1992, 41).

8 Haziran 2011 tarihinde 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 27958 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kararname ile SHÇEK kapatılarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili bakım, koruma, evlat edindirme hizmetleri ve koruyucu aile hizmetlerini yürütme yetkisi de Bakanlığın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü 6 farklı daire başkanlığı ve bu başkanlıkların alt birimleri ile hizmet vermektedir. Koruyucu Aile Hizmetleri Birimi genel müdürlüğün Aile Yanında Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı'na bağlı olarak çalışmalarını yürütmektedir. <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/teskilat-yapisi/baskanliklarimiz/aile-yaninda-destek-hizmetleri-dbsk>. 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname madde 2(c)'ye göre Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının görevleri arasında “Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütme, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” bulunmaktadır. Yine aynı kanun hükmünde kararname madde 8(ç-d-ı)'ye göre Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri şunlardır: Çocukların her

türlü ihmal ve istismardan korunması ve sağlıklı gelişimi için gerekli önleyici ve telafi edici mekanizmaları oluşturmak ve uygulamaya koymak. Geçici ya da sürekli olarak aile ortamından mahrum kalan veya yüksek yararı ailesinin yanında bulunmamayı gerektiren çocuklara, özel bakım ve koruma hizmeti sunmak. Evlat edinirme ve koruyucu aile hizmetlerini koordine etmek.

Koruyucu aile modeli de ASPB'ye bünyesinde korunmaya ihtiyacı olan çocukların aile yanında desteklenmeleri amacıyla oluşturulan hizmetlerden biridir.

2.3. ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ İÇERİSİNDE BİR UYGULAMA OLARAK KORUYUCU AİLE MODELİ

Koruyucu aile modeli çocuk koruma sistemi içerisinde korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için düzenlenmiş hizmet türlerinden biridir.

“Koruyucu aile bakımı, çocuğa öz ailesi tarafından bakılamadığı, çocuğun evlat olarak verilmesinin mümkün olmadığı ya da uygun görülmediği durumlarda bir aile yanında geçici veya devamlı bir süre bakımının sağlanmasıdır” (Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005, s. 131).

Koruyucu aile bakımı, ailesi yanında uygun bakımı alamayan çocuklara tam zamanlı olarak ebeveynlik rollerini yerine getirmek olarak tanımlanmakla birlikte çocuğun sağlıklı bir ortamda büyümesi ve bakımının sağlanması da koruyucu ailelerin hedeflerindendir. Koruyucu aile bakım modeli çocuğun biyolojik ailesine dönene kadar ya da evlat edinme hizmeti ile bir ailenin yanına kalıcı olarak yerleşene kadarki sürede bir ailenin yanında desteklenmesi amacıyla düzenlenmiş geçici bir modeldir (United States General Accounting Office, 1989; Akt: Gillis-Arnold, Crase, Stockdale ve Shelley, 1998).

Koruyucu aile modeli çocuğun aile yanında desteklenmesi gereğinin önemi vurgusuyla biyolojik ailesine dönene kadar ya da evlat edinme hizmeti ile bir ailenin yanına yerleştirilene kadarki sürede bir ailenin yanında desteklenmesi olarak yapılandırılmıştır.

Çocuğun biyolojik ailesinin yanında bakımının sağlanamadığı durumlarda, çocuğun büyümesini ve gelişimini destekleyen, çocuğa güvenli bir ortam sunan ve aile ortamı içerisinde ilişkiler geliştirmesini sağlayan bir bakım modeli olması nedeniyle koruyucu aile modeli en çok tercih edilen bir modeldir. (Rodger, Cummings ve Leschied, 2006, s. 1130).

Koruyucu aile modelini diğer modellerden ayıran önemli özelliği, çocuğun bir aile ortamı içerisinde yetişmesini sağlıyor olmasına istinaden sadece bakım hizmeti sunmayıp çocuğun gelişimsel bütün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir hizmet de sağlamasıdır.

Koruyucu aile bakımı toplu bir bakım tarzı olmaması ve seçilmiş bir ailenin yanında çocuğun bakımının gerçekleşmesi bakımından kurum bakımından ayrılır, bu bakım modelinde çocuğun bakımını üstlenen aile ebeveynlik rollerini hemen hemen bütün yönleriyle üstlenir (Koşar, 1992, 70). Başka bir deyişle, bu model koruyucu aile sistemindeki bakım veren kişinin genel olarak değişmemesi, bakım vermenin uzun süreli olması, çocuk ile bakım veren arasında sağlıklı ve güvene dayalı bir ilişkinin kurularak çocuğun ruh sağlığına olumlu yönden katkılar sağlaması gibi birçok yönden kurum bakımından farklıdır (Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005: 131).

Koruyucu aile modeli evlat edinme bakım modeli ile birbiriyle iç içe geçmiş iki model olarak görülse de birbirinden ayrı iki hizmettir; koruyucu aile bakım modeli geçici bir model iken evlat edinme kalıcı bir bakım modelidir. Aynı zamanda koruyucu aileler, kuruluşun supervizyonu altında bakım verirken evlat edinen aileler bütün ebeveynlik haklarına sahip olmakla birlikte çocukla ilgili bütün sorumluluklar ailededir (Proch, 1982; Akt: Gillis-Arnold, Crase, Stockdale ve Shelley, 1998). Dolayısıyla, koruyucu aileler yasal boyutta ebeveynlik haklarına sahip değildir ve tüm süreçte kuruluş tarafından desteklenmektedirler. Bu bakımından koruyucu aile modeli koruyucu aileler ve çocukların birden fazla kesimle etkileşime girdiği bir model özelliğine sahiptir.

Borenfenbrenner (1989)'in ekolojik sistem ve Belsky (1984)'nin modelleri ebeveynliğin çocuğun gelişiminde temel sosyalizasyon etkilerinden olduğunu ve çocuk ve ebeveynin karakteristiğinin ebeveynliği şekillendirdiğini ifade etmektedirler. Her iki model de ebeveynliğin ve çocuğun gelişiminin diğer aile ilişkilerinden ve toplumdaki diğer ilişki ve durumlardan etkilendiğini belirtmektedir. Çünkü bu model koruyucu ailelerin; koruyucu ailesi oldukları çocuk üzerindeki, koruyucu ailelerin göze çarpan hallerine, koruyucu ailelere, koruyucu ailelerdeki çocukların sosyal ve duygusal uyumsuzlukları üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Borenfenbrenner'in modeli çocuğu ekolojik bağlam içerisinde değerlendiren diğer modellere önerisi koruyucu ailelerin gelişim üzerindeki etkisinin dikkate alınması yönündedir. Belirtilen diğer faktörler koruyucu ailedeki çocuğun biyolojik ailesi, sosyal hizmet kuruluşunda çalışan meslek elemanlarıyla ilişkiler, yargı sisteminin koymuş olduğu kurallar, bu bakım modeline ilişkin kültürel ya da alt kültürlerin sahip olduğu inanışlardır (Orme, Buehler, 2001, s.4).

Ekolojik bağlam kapsamında koruyucu aile modeli bütünlüklü bir bakışla değerlendirilerek bu sistemin içerisinde var olan koruyucu aile, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar, biyolojik aile, sosyal hizmet kuruluşları, yasal düzenlemeler ve toplum birbirini etkilenmektedir.

Koruyucu aileler çocuğun sağlık ve iyilik halini sürdürmesinde çocuğun bakımına ilişkin günü gününe ebeveynlik görevlerini yerine getirmekle sorumlu oldukları kadar çocuğa güvenli bir çevre ve çocuğun kaynaklara erişimini sağlama konularında da temel bir rol oynarlar (Bonfield, Collins, Guishard-Pine, & Langdon, 2010; Riggs, Augoustinos, & Delfabro, 2009a; Akt: Blythe, Halcomb, Wilkes, Jackson . 2013, s.88).

Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback (2006) koruyucu aile bakımının başarılı olması için sahip olması gereken temel unsurları şu şekilde sıralamışlardır:

- Çocuğa güvenli ve emin bir çevre sağlamak
- Çocuğa korumacı bir çevre sağlamak
- Çocuğun eğitime katılımını ve başarısını artırmak
- Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığına ilişkin ihtiyaçlarını karşılamak

- Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi artırmak
- Çeşitliliği ve çocuğun kültürel ihtiyaçlarını desteklemek
- Kalıcı bakım planını desteklemek
- Anlaşmazlığı ve çocuğun evden ayrılışını yönetmek
- Koruyucu aile olarak ilerlemek
- Kişisel ve ailevi iyilik haline ilişkin beklentileri yönetmek
- Çocuklar ve aileler arasındaki ilişkiyi desteklemek
- Bir takım üyesiymiş gibi çalışmak

Koruyucu aile modeli bu model kapsamındaki unsurlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmeli sürecin aşamaları dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda koruyucu ailelik başvuru öncesi süreç ve sonraki süreci şekillendiren bütün dinamikler değerlendirilmelidir.

2.3.1. Koruyucu Aile Olma Motivasyonu

Koruyucu ailelik çocuğun aile yanına yerleştirilmesiyle başlayan bir süreçtir. Bu sürecin başlamasında etkili olan dinamikleri anlamak koruyucu ailelerin koruyucu aile olma motivasyonlarının neler olduğunu anlamayı gerektirir. Koruyucu ailelerin hangi düşünceler ve beklentiler ile bu modelin içine girdikleri bu sitemin seyrini de şekillendiren önemli unsurlardan biri olmaktadır.

Rodger, Cummings ve Leschied (2006) koruyucu ailelerin koruyucu aile olma motivasyonlarını anlamak adına içsel ve dışsal faktörlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirterek içsel motivasyonların kişinin kendi doğasında var olan durumlar olarak kavramsallaştırılabileceğini, örneğin kişinin sahip olduğu değerler gibi, dışsal motivasyon sebeplerinin ise çevresel beklentiler ya da ödül gibi durumlar olabileceğini ifade etmişlerdir.

Koruyucu aile olma motivasyonu üzerine çeşitli araştırmalar yapılmış ve bu araştırmalar içsel ve dışsal faktörleri birtakım başlıklar altında toplamışlardır. Buna göre: ailelerin koruyucu aile olmalarındaki içsel nedenler arasında bir çocuğu alarak evdeki “boş yuva”yı doldurma arzusu ve bir çocuğa bakmak ve ondan sorumlu

olduğunu hissetmek gibi nedenler yatmaktadır (Andersson, 2001; Denby & Rindfleisch, 1996; Eldestein, Burge, & Waterman, 2001; Isomaki, 2002; Redding, Fried, & Britner, 2000, respectively; Akt: Rodger, Cummings ve Leschied, 2006, s. 1130).

Bir diğer içsel motivasyon türü ise altruizmdir ve yapılan birçok araştırmaya göre koruyucu aileler bir çocuğa sabit bir çevre sunmak, yardım etmek, onu sevmek ve “topluma kazandırmak” gibi nedenlerle koruyucu aile olmaktadır (Barth, 2001; Buehler, Cox, & Cuddeback, 2003; Denby, Rindfleisch, & Bean, 1999; Gillis-Arnold, Crase, Stockdale, & Shelley, 1998; Hudson & Leevasseur, 2002; Testa & Rolock, 1999).

Dışsal nedenler arasında ise ailenin maddi gelirini artırma isteği gibi nedenler yatabilmektedir (Isomaki, 2002; Redding ve diğerleri, 2000; Akt: Rodger, Cummings ve Leschied, 2006).

Yapılan birçok araştırmada ailelerin koruyucu aile olma motivasyonları benzer kategorilerde toplanmıştır: çocuk sahibi olmama, alturizm, sosyal sorumluluk, yoksun çocuklara kimlik kazandırma (identification to deprived children), geniş bir aile isteği ve bir çocuğu beslemek isteği (Dando & Minty, 1987; Sprey-Wessing & Portz, 1982; Akt: Gillis-Arnold, Crase, Stockdale ve Shelley, 1998).

Güneybatı Ontario’da 652 koruyucu aile ile yapılan bir çalışmada ailelerin koruyucu aile olma motivasyonuna ilişkin belirtilen sebepler arasında ilk iki sırayı çocuklara onları seven bir aile ortamı sunmak ve onları kötü koşullardan koruma isteği aldığı tespit edilmiştir. Bunarı takiben ailenin gelirini artırma isteği, çocuklarımıza bir kardeş sunma isteği, dini nedenlerle bir çocuğa bakım sunma isteği, ailesi yeterince büyümüş olması nedeniyle bir çocuğa bakma isteği, evlat edinmek isteyip de bunu yapamayacak durumda olması gibi diğer motivasyonlar belirtilmektedir. (Rodger, Cummings ve Leschied, 2006, s. 1136).

Koruyucu aile modeli çocuğun biyolojik ailesine dönene kadar ya da evlat edinme ile bir ailenin yanına yerleştirilene kadar olan sürede geçici olarak bakımının

sağlandığı bir hizmet olmasına rağmen koruyucu ailelerin koruyucu aile olma motivasyonlarından kimisi koruyucu aile bakım modelinin amacı ile uyuşmamaktadır (Proch, 1982; Akt: Gillis-Arnold, Crase, Stockdale ve Shelley, 1998). Bu durumda çocuk refahı çalışanlarının koruyucu aile bakım modeli ile evlat edinme arasında farkın ayrımını yaparak koruyucu aile olacak bireylerin amaçlarını dikkate alarak müdahale yapması gerekmektedir (Proch, 1982; Murray, 1984; Akt: Gillis-Arnold, Crase, Stockdale ve Shelley, 1998). Dolayısıyla, bu modelin temelde geçici bir model olarak şekillenmesi, bir çocuk sahibi olmak amacıyla bu modelden yararlanan aileler konusunda planlı bir müdahale süreci oluşturmayı gerekli kılmaktadır.

2.3.2. Eğitim

Koruyucu aile modeli korunmaya ihtiyacı olan çocukların bir ailenin yanına yerleştirilmesi süreci olması nedeniyle koruyucu ailelerin bu sürece hazırlanmaları ve aynı zamanda koruyucu aile statüsüne geçtikten sonra desteklenmeleri gerekmektedir. Eğitim, koruyucu aileleri sürece hazırlamak ve tüm süreçte desteklemenin bir ayağını oluşturmaktadır.

Eğitimin koruyucu aileler üzerinde çok güçlü bir etkisinin olması nedeniyle Wasson ve Hess (1989, s.16) koruyucu aile olmadan öncesinde ve süreçte verilen eğitimin “koruyucu ailelerin hakkı” olarak görülmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Fees, F. Stockdale, Crase, Riggins-Caspers, Yates, S. Lekies, Gillis-Arnold, 1998, s.350).

Koruyucu ailelerin korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bulunduğu yerden tüm sürece başlayabilmesi bu statüdeki çocukların özelliklerini bilmesini gerekli kılar, aynı zamanda tüm süreç içerisinde koruyucu ailelerin temel aile bilgilerinin haricinde çocuğun yaşam ortamındaki değişimler nedeniyle kaynaklanabilecek her türlü sıkıntıyı çözme becerilerini edinmesini gerektirir. Bu bağlamda koruyucu ailelerin eğitim alma haklarının olması gerekliliği önemlidir.

Koruyucu aile modelinde etkili bir eğitim koruyucu ailelere sunulan desteklerden sadece biri olmasına rağmen eğitimin önemi büyüktür, çünkü kimi koruyucu aileler kendilerine sunulan destekte birtakım eksiklikler gördüğü zaman koruyucu aileliği bırakabilmektedirler (MacGregor ve diğerleri, 2006; Akt: Cooley, Petren, 2011, s. 1968).

Koruyucu aile modelinin devam etmesi ailelerin bu süreçte nelerle karşılaşabileceklerini ve bu durumlarda ne gibi çözümler üretebileceklerini bilmelerini gerektirdiği için eğitimin koruyucu aile modelinde ailelerin devam etmesi açısından destekleyici bir unsur olduğu görülmektedir.

2.3.2.1. Koruyucu Aileliğe Hazırlık Eğitimi

Koruyucu ailelik ailelerin bir çocuğun koruyucu ailesi olmaya karar vermeleriyle başlayan bir süreçtir. Koruyucu ailelik süreci aile yapısında değişim yaratan aynı zamanda koruyucu ailesi olunan çocuğun yaşam deneyimleriyle ilişkili olarak birtakım zorlukları barındırabilecek bir süreçtir. Bu bağlamda koruyucu aile olmaya karar veren ebeveynlerin koruyucu aile modelinin bütün detaylarına ilişkin bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Hizmet öncesi programlar yeni koruyucu aileleri çocuk refah sistemi içerisindeki rollerine yönlendirmeyi amaçlamaktadır ve başarılı bir koruyucu aile olmak için gerekli olan temel becerileri sağlamaktadır (Benesh, Cui, 2016, s.9).

Hazırlık sürecinde koruyucu ailelerin, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların özelliklerine, koruyucu ailelerin sahip olmaları gereken becerilere ve çocuğun aileden ayrılma sürecine ilişkin temel konularda bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Koruyucu aile olmadan öncesinde verilen eğitim “karar aracı” olarak tanımlanabilir, bu eğitimden koruyucu ailelerin, sosyal hizmet uzmanlarının ve çocuğun biyolojik ailesinin rollerine ilişkin sorumluluk ve beklentilerine netlik kazandırması beklenmektedir (US General Accounting Office, 1989, s.4; Akt: Fees,

ve diğerleri, 1998, s. 349). Koruyucu ailelere hazırlık aşamasında verilen eğitim aracılığıyla aday koruyucu ailelerin bu modeli yakından tanımları sağlanarak bu sisteme dahil olup olmayacaklarına ilişkin karar verme sürecinde eğitim ile desteklenirler.

Hazırlık sürecinde ailelere sunulan eğitim beceri odaklı olmakla birlikte ebeveynlik becerilerini davranışsal olarak öğretmeyi amaçlamaktadır, spesifik olarak bu eğitimler koruyucu ailelere karşılaştıkları zor bir davranışı yönetmek ve gençteki duygusal gelişimi desteklemeleri için gerekli olan becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır (Benesh, Cui, 2016, s. 9).

2.3.2.2. Koruyucu Ailelere Destekleyici Eğitim

Koruyucu ailelik sürecinin başlamasından sonraki dönemde koruyucu ailelere çocuk ile iletişim, çocuğun aileye katılımı ve bağlanması, çocuğun biyolojik ailesinin varlığı ve iki ailenin olması durumu, çocukta olabilecek travma ve etkileri gibi konularda koruyucu ailelerin bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Hazırlık sürecinde verilen eğitimlerin aksine koruyucu ailelik sürecinde verilen eğitim programları içerik açısından daha çeşitlidir. Bu çeşitlilik süreçteki programın çoklu rollerini yansıtmakta, koruyucu aileler ve çocukların çeşitli ihtiyaçlarını yerine getirmesi beklenmektedir (Benesh, Cui, 2016, s. 9).

Koruyucu ailelik sürecinin hazırlık sürecine kıyasla daha kapsamlı ele alınması gereği bu dönemin çok çeşitli destek mekanizmalarını gerektirecek nitelikte olması ile ilişkilidir.

Hizmet sürecinde verilen psiko-eğitimsel programlar koruyucu ailelerin spesifik ihtiyaçlarına, koruyucu ailedeki çocuk popülasyonuna odaklanır ve koruyucu ailelerle ilgili olmayan doğum öncesi madde maruziyeti, cinsel travma gibi çetrefilli konularda detaylı olarak eğitim sunmaktır (Benesh, Cui, 2016, s. 9).

Aday koruyucu ailelerin eğitimlerinin gerekliliğine ek olarak deneyimli koruyucu aileler de uyum sorunları yaşayan çocuğa ilişkin eğitimlere ihtiyaç duyar. Özellikle ebeveynlikte yaşanan zorluklara yardımcı olacak olan süreli bakım ya da ruh sağlığı profesyonelleri gibi özel destek mekanizmalarını tanıma ve onlarla görüşme konularında yeterli olma ihtiyacı hisseder (Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s. 537).

Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığına ilişkin ihtiyaçlarını belirlemeye ek olarak, koruyucu aileler çocuğun sosyal ve duygusal gelişimsel süreçlerini de desteklemelidir. Bunu gerçekleştirebilmeleri için ise aileler çocuklardaki tüm bu gelişimsel süreçlerin her bir evresine ilişkin doğru bilgilere ihtiyaç duyar (Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s. 538).

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların geçmiş yaşam deneyimleri nedeniyle travmaları söz konusu olabilir. Bu durum, koruyucu ailelerin çocukların ruhsal gelişimlerine ilişkin olarak bilgi sahibi olmalarını da gerekli kılmaktadır. Bu süreçte aileler kendilerine destek olabilecek profesyonellerle irtibata geçme ihtiyacı hissedebilir. Bununla beraber çocuğun gelişimsel yönden tamamen desteklenebilmesi adına koruyucu ailelerin çocuğun tüm gelişimsel evrelerine ilişkin bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Son olarak hizmet sürecinde yansıtıcı bir eğitim sunmak koruyucu ailelere kendi duygu, deneyimler ve değerlerini geliştirmelerine ve sosyal destek inşa etmeye yardımcı olabilmektedir. Hizmet sürecinde eğitimi erişilebilir kılarak kurumlar koruyucu ailelere bilgi, beceri ve başarmak için gerekli olan desteği sağlarlar (Benesh, Cui, 2016, s. 9).

Koruyucu aile eğitimlerinde kültürel farkındalık eğitimlerinin uygulamada çok olumlu sonuçlar doğurduğunu kanıtlayan kimi çalışmalar yapılmıştır. Geçmişte koruyucu aile olmuş ya da halen koruyucu aile olan ailelerle yapılmış bir çalışmada, koruyucu aileliği sürdürmeyi isteyen ailelerin farklı bir ırktan ya da kültürden bir çocuğun koruyucu ailesi olmaya ilişkin çeşitli eğitimler aldıkları görülmüştür

(Rhodes ve diğerkleri, 2001; Akt: Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s. 539-540).

Koruyucu ailelere verilen eğitimin etkililiğini değerklendiren bir çalışmada eğitim alan ailelerin eğitim almayan ailelere göre kendilerinden daha emin olduğu dikkati çekmiş ve eğitimin daha bağımsızlaştırıcı ve pozitif bir etkisi olduğu vurgulanmıştır (Boyd ve Remy, 1978; Akt: Fees, ve diğerkleri, 1998, s. 349-350).

Koruyucu aile bakım modeline ilişkin eğitim almış aileler koruyucu aileliğe, bir çocuğa hizmet etmeye, ciddi riskler taşıyan bir çocuğu kabul etmeye karşı daha pozitif bir tutum geliştirmektedirler. Bununla beraber koruyucu ailelik eğitimi aynı zamanda koruyucu ailedeki gençler üzerinde de kalıcı bakım gibi fayda sağlamıştır (Benesh, Cui, 2016, s.1).

2.3.3. Uyum Süreci

Koruyucu ailelik sürecinde çocuğun aileye katıldığı ilk dönemler her iki tarafın da birbirine uyum sağlamaya çalıştığı bir süreci doğurması nedeniyle birtakım zorluklar barındırabilir. Bu zorluklar koruyucu ailelerin aileye yeni bir üyenin katılımına uyum sağlama aşamasında gerçekleştirebileceği gibi koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun geçmiş yaşam deneyimlerinden kaynaklı sorunlar da olabilir. Aynı zamanda koruyucu aile modelinin yapısı gereği birden fazla tarafın etkileşim halinde olduğu bir sistem olmasından dolayı uyum sürecinde zorluklar yaşanabilmektedir.

2.3.3.1. Uyum Sürecinde Yaşanan Zorluklar

Koruyucu aileler tıpkı bütün ebeveynlerin karşılaşmış oldukları zorluklar gibi birçok zorlukla karşılaşır, fakat aynı zamanda diğerk ebeveynlere kıyasla daha özgün ve farklı zorluklarla da mücadele ederler (Orme, Cuddeback, Buehler, Cox ve Le Prohn, 2007; Akt: De Maeyer, Vanderfaeillie, Robberechts, Vanschoonlandt, Van Holen, 2015, s.72).

Aile yapısı içerisinde bir çocuğun gelişimsel özelliklerinden kaynaklı birtakım sorunlar yaşanabilmektedir fakat koruyucu aile modeli farklı koşulların neticesinde gerçekleşen bir süreç olması nedeniyle bu modelde daha fazla zorlukla karşılaşlabilmektedir.

Koruyucu ailelerin uyum sürecinde karşılaştıkları zorluklardan başlıcaları başka birinin çocuğunun ebeveyni olmak, eve ilk gelinen uyum sürecini yönetmek (Orme ve diğerleri, 2007), keder, öfke, hayal kırıklığı gibi duygusal durumlarla başa çıkmaya çalışmak (Edelstein, Burge ve Waterman, 2001), çocuğun davranışsal ve duygusal ve diğer tüm sorunlarını idare etmek (Cox ve diğerleri, 2003; Vanschoonlandt ve diğerleri, 2013), koruyucu aile birimi, biyolojik aile ve devlet ile kurulması gereken zor ilişkileri idare etmek ve koruyucu ailelerin süreçteki rolleri olarak sıralanabilir (De Maeyer, Vanderfaellie, Robberechts, Vanschoonlandt, Van Holen, 2015, s.72).

Davranışsal ve duygusal sorunlara, ailevi risklere ek olarak koruyucu aileye yerleştirme de kendi içinde yeni bir aileye uyum, yerleştirmede kırılmalar gibi birtakım riskleri barındırabilir (Orme, Buehler, 2001, s. 1).

2.3.3.1.1. Koruyucu Ailelerin Süreçteki Roller

Birçok çalışma koruyucu ailelerin sistem içerisindeki rollerini tanımlamakta zorlandıklarını göstermektedir. Koruyucu ailelerin büyük bir çoğunluğu kendilerini koruyucu ailesi oldukları çocukların ebeveyni olarak tanımlarken (Broady ve diğerleri, 2010; Hudson & Levasseur, 2002; Kirton, 2001; Pickin ve arkadaşları, 2001; Riggs, Delfabro, & Augoustinos, 2009), bir kısım koruyucu aile de kendilerini çocuk refah sistemi içerisinde hizmet veren bir profesyonel olarak tanımlamaktadır (Hudson & Levasseur, 2002; Kirton, 2001; Rosenwald & Bronstein, 2008; Samrai ve diğerleri, 2011). Bir diğer kısım ise kendilerini bu her iki durumun karması olarak değerlendirmektedir (Kirton, 2001; Thomson & McArthur, 2009; Akt: Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.27). Koruyucu aile modelinin geçici bir model olarak yapılandırılmış olması ailelerin uyum sürecinde rollerine ilişkin bir karmaşa yaşamalarına neden olabilmektedir. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun

tamamen aile ile birlikte yaşaması koruyucu aileleri ebeveynlik rolleri sergilemek durumunda bırakırken çocukların biyolojik ailelerine dönecek ya da evlat edinme hizmetinden yararlanabilecek olmaları ihtimali koruyucu ailelerin bu sistemin bir çalışanı gibi hissetmelerine yol açabilir.

Koruyucu ailelerin statüleri itibariyle onları sistemin ekseninde tutan önemli rolleri nedeniyle, koruyucu ailelerdeki çocukların artan davranışsal ve duygusal sorunlarına koruyucu ailelerin bakış açılarını anlamak özellikle gelecekte karşılaşılabilecek sorunları önlemek ve iyileştirmek adına çok önemlidir (Orme, Buehler, 2001, s.3).

2.3.3.1.2. Uyum Sürecini Yönetmek

Koruyucu ailelerdeki çocukların sahip oldukları duygusal ve davranışsal sorunların aileleri nasıl etkilediği ile birlikte koruyucu ailelerin bu gibi durumları nasıl yönettikleri de önemli konulardandır.

Koruyucu aileler genellikle çocukta karşılaştıkları zorlayıcı davranışları nasıl yönetebilecekleri konusunda kendilerine yeterince güvenememekte ve tüm süreçte kendilerini hazırlanmamış hissetmektedir (Kerker ve Dore, 2006). Bu durum koruyucu ailelerin bakımın devamını sağlama taahhütlerini etkilemektedir (Whenan, Oxlad ve Lushington, 2009; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11).

Koruyucu aile modelinin sürekliliğini sağlayacak önemli durumlardan biri de koruyucu ailelerin uyum sürecinde karşılaştıkları sorunları nasıl çözebileceklerini bilmeleridir. Bu durum ailelerin ve çocuklarını uyum sürecini etkilemekle birlikte kalıcı bakım için önem arz etmektedir.

Çocukların sergiledikleri davranışlar koruyucu ailelerde gözle görülür bir gerginlik, doyumsuzluk oluşturur ve nihayetinde koruyucu aile bakımını sonlandırmalarına neden olabilir (Cole ve Eamon, 2007; Farmer ve diğerleri, 2005; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11).

Dubois-Comtois ve diğerkleri (2015, s.126)' nin koruyucu aileler ile koruyucu ailede bulunan çocukların etkileşimlerinin kalitesini etkileyen unsurları belirlemek için yapmış oldukları araştırmanın sonuçları, koruyucu anneler ile çocukların etkileşimlerinin erken çocukluk döneminde çocuğun uyum sürecini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Bu çalışmada koruyucu ailelerin koruyucu ailesi oldukları çocuğu destekleyici ve uyumlu bir etkileşim kurduklarında çocukların sosyal olarak uyumlarının daha fazla olduğu belirtilirken, koruyucu aile ile çocuk arasında kurulan iletişim belirli bir dengeye sahip olmayıp kaotik olduğu durumlarda çocukta dışsallaştırıcı ve içselleştirici sorunların daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Yapılan çalışmalar uyum sürecini yönetebilmenin ve çocuk ile sağlıklı bir iletişim kurabilmenin çocuklarda olumlu gelişimler yarattığını göstermektedir.

2.3.3.1.3. Duygusal Durumlarla Başa Çıkmak

Birçok koruyucu aile çocuğa yardımcı olabilmek adına derin bir kaygı ve bakım sunma düşüncesiyle koruyucu aileliğe başlar, çünkü kimi çocukların deneyimlemiş oldukları ebeveynlik ilişkileri koruyucu aile ile sağlıklı bir bağlanma yaşanmasının önünde bir engel olabilir. Örneğin çocuğun ciddi davranış sorunlarına ya da bağlanma sorununa sahip olduğu durumlarda koruyucu aile ile çocuk arasında etkili bir bağlanma gerçekleştirmek zorlaşabilmektedir. Bu nedenle bazı koruyucu ailelerin çocuğun koruyucu ailede olmayı kabul edemediğini ve aile ile ilişki kurmaya direndiğini kabul etmeleri gerekebilmektedir (Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s. 534).

Koruyucu ailelik süreci koruyucu ebeveynlerin rollerine ilişkin karmaşaları deneyimleyebildikleri bir dönem olmakla birlikte ebeveynlerin duygusal durumlarında da karmaşalar yaşayabileceği bir dönem olabilmektedir.

2.3.3.1.4. Çocuğun Duygusal ve Davranışsal Sorunlarını Çözmeye Çalışmak

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik ailelerinin yanından ayrılmaları ve bu duruma neden olabilecek yaşam koşulları çocukların duygusal ve

davranışsal yönden birtakım sorunlara sahip olmasına neden olabilir ve bu durum uyum sürecini zorlaştırabilir.

Koruyucu aile yanına yerleştirilmiş olan çocuklar, tipik olarak travmaya neden olacak nitelikte ihmal, istismar ve ebeveynliğe ilişkin sorunlar, aile içi şiddet, madde bağımlılığı, ruh sağlığı sorunları gibi birçok olumsuz deneyim yaşamıştır (Osborn, Delfabbro ve Barber, 2008; Pecora, White, Jackon ve Wiggins, 2009; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11).

Koruyucu aile bakım modeli altındaki birçok çocuk belirgin davranışsal ve duygusal sorunlara sahiptir (Heflinger, Simpkins ve Combs-Orme, 2000; Pilowsky, 1995; Akt: Orme, Buehler, 2001, s. 1). Bu çocukların birçoğu, ihmal ve istismara maruz kalmak, hanelerindeki maddi yoksulluk ya da ebeveynlerinin ruhsal sağlık sorunları gibi çeşitli nedenlerle gelişimsel olarak ek sorunlar yaşamaktadır (Blumberg, Landsverk, Ellis-MacLeod, Ganger ve Culver, 1996; Courtney, Piliavin ve Wright, 1997; Department of Health and Human Services, Children's Bureau, 1997; Horwitz, Simms, Farrington, 1994; Rosenfeld ve diğerleri, 1997; Schmidt-Tieszen ve McDonald, 1998; Stein, Rae-Grant, Ackland ve Avison, 1994; Takayama, Wolfe ve Coulter, 1998; Akt: Orme, Buehler, 2001, s. 1).

Bakım altındaki çocuklarla yapılan çalışmalara göre çocuklarda davranışsal bozulmalarla karakterize edilebilecek, davranış bozukluğu, karşı gelme bozukluğu (odd) ve dikkat eksikliği gibi ruh sağlığı bozuklukları sıkça görülmektedir (Ford, Vostanis, Meltzer ve Goodman, 2007; Meltzer, Lader, Corbin, Goodman ve Ford, 2004; Osborn ve diğerleri, 2008; Pecora ve diğerleri, 2009; Rubin, O'Reilly, Luan ve Localio, 2007; Sempik, Ward ve Darker, 2008; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11). Bunun sonucu olarak koruyucu aileler günlük hayatları içerisinde büyük oranda davranışsal ve ruh sağlığına ilişkin zorlayıcı meselelerle karşı karşıya kalırlar (Murray, Tarren-Sweenet ve France, 2011; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11).

Koruyucu aile yanına yerleştirilmiş olan çocukların sahip oldukları davranış sorunları onların kötü muameleye maruz kalma, sık sık yer değişikliği ile karşı

karşıya kalma, okul öncesi ya da okul dönemi gibi ilerleyen yaşlarda herhangi bir bakım modelinin içerisine girmiş olma gibi geçmiş yaşam deneyimleriyle ilişkilidir (Newton, Litrownik ve Landsverk, 2000; Oosterman, Schuengel, Slot, Bullens ve Doreleijers, 2007; Taussig, 2002; Akt: Dubois-Comtois ve diğerleri, 2015,s. 120).

Koruyucu aile bakımına gereksinim duyan çocuk sayısı artmasına rağmen koruyucu aile sayısının artmıyor oluşunun nedenlerinden biri koruyucu aile bakımındaki çocukların sahip oldukları zorlayıcı davranışların koruyucu ailelerin iyilik halini tehdit eden bir unsur olmasıdır (Cole ve Eamon, 2007; Farmer, Lipscombe ve Moyers, 2005; Leve ve diğerleri, 2012; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11).

Davranış sorunları çocukların hayatında da belirgin bir etkiye sahiptir. Bakım veren ve çocuk arasındaki gerginlik yerleştirmede “sürüklenme” yaşanmasına neden olur, çocuğun farklı koruyucu aile bakımını deneyimlemesi de kurduğu ilişkinin, okul hayatının ve toplumla kurduğu bağların kaybolmasına neden olabilmektedir (Brown ve Bednar, 2006; Cooper, Peterson ve Meier, 1987; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014). Nitekim, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların davranış sorunlarına sahip olması durumu koruyucu ailelerin süreçte zorlanabilmelerine ve koruyucu aileliklerini bitirmelerine neden olabilmektedir. Bu durum koruma altına alınmış çocukların yeniden bir koruyucu aile yanına yerleştirilmesi sürecini başlatarak çocuğun daha kurmuş olduğu bağların tekrardan kopması ile nihayetlenebilir. Yerleştirmede böylesi “sürüklenme”lerin yaşanması sonucu davranış sorunları artmaktadır (Rubin ve diğerleri, 2007) ve çocuklar bir kısır döngünün içerisine girmektedir. Böylesi bir durumda, çocuklar tekrar eden bölünmüş bir ilişkinin içerisine girmekte ve kontrol edilmesi zor davranışları artmaktadır (Barber ve Delfabbro, 2004; Brown ve Bednar, 2006; Cooper ve diğerleri, 1987; Osborn ve diğerleri, 2008; Rubin ve diğerleri, 2007; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014).

Bakım altında olan gençler ve daha önceden bakım altında bulunmuş genç yetişkinlerle yapılan nitel çalışmalarda; yerleştirmede yaşanan istikrarsızlıkların nihayetinde kayıp, izolasyon, yalnızlık ve kopukluk gibi sorunları sürekli olarak

deneyimledikleri tespit edilmiştir (Stott ve Gustavsson, 2010, s.621). Unrau, Seita ve Putney (2008) geçmişte koruyucu aile bakımında kalmış olan gençlerin yaşadıkları yerleşim değişikliklerini sadece arkadaşlar, okul ve diğer sosyal gruplarla olan bağlarının kopması olarak değil aynı zamanda kendi yaşamları üzerindeki kontrol duygularının kaybı, normallik ya da olağan durum duygusunun kaybı, derinlemesine kurulmuş son derece önemli olan ilişkilerin kaybı olarak hatırladıklarını belirtmektedir (Stott ve Gustavsson, 2010, s.621). Bu açıdan koruyucu aile bakımı içerisinde de çocukların yer değişikliklerini sıklıkla yaşamaları çocuklarda karşılaşılan sorunların artmasına neden olmakta, bu durum da kalıcı bakımın sağlanamaması gibi yeni bir sorunu doğurmaktadır.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklarda geçmiş yaşam deneyimlerinin olumsuz etkileri, yerleştirmelerde yaşanan aksaklıklar, kalıcı bir bakım modelinin içine dâhil olamama gibi birçok durum çocukların duygusal ve davranışsal problemlere sahip olmalarına neden olmaktadır ve bu durum koruyucu aileleri en çok uyum sürecinde zorlayan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.3.1.5. Sistemin Diğer Unsurları ile İlişkileri İdare Etmek

Koruyucu aile modeli sadece koruyucu aileler ve koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklardan oluşan bir sistem değildir, bu modelin üzerinde etkisinin büyük olduğu biyolojik aileler, toplum ve kurumlar da sistemin dikkate değer unsurlarıdır. Koruyucu ailelerin özellikle kurumlarla kurduğu ilişki hem ailelerin memnuniyetini hem de sistemi etkilemektedir.

Koruyucu ailelerden beklenen çocuğun bakımını sağlaması, geçmiş yaşam deneyimlerini anlaması ve çocuğun gelişimsel olarak okul, sağlık, psikolojik sağlığı gibi tüm ihtiyaçlarını karşılamasına destek olmasıdır. Bu nedenle koruyucu aileler çocukların iyilik halleri üzerinde çok büyük etkiye sahiptir (Franshel ve Shinn, 1978, Orme ve Buehler, 2001; Akt: De Maeyer, Vanderfaeillie, Robberechts, Vanschoonlandt ve Holen, 2015). Koruyucu ailelerin üzerindeki bu karmaşık görev nedeniyle onların tüm bu süreçte yaşanan zorluklarla başa çıkabilmesi zor olabilir (De Maeyer, Vanderfaeillie, Robberechts, Vanschoonlandt ve Holen, 2015, s. 70).

Birçok ülkede politikalar, prosedürler ve çocuk refah sisteminin amaçları farklı olmasına rağmen (Bromfield & Higgins, 2005; Maluccio, Canali & Vecchiato, 2006), koruyucu aileler çocuk refahı sistemi içerisinde bulunmanın koruyucu ailesi olunan çocuğa bakmaktan daha zor olduğunu ifade etmişlerdir (Buehler ve diğerleri, 2003; Farmer vd., 2005; Rosenwald & Bronstein, 2008; Akt: Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.28). Koruyucu ailelerin çocuk refah sistemi içerisindeki deneyimleri onların bu alanda çalışan meslek elemanları ile olan ilişkileri ve gerekli kaynağı ve desteği sunabilmeleri konusundaki yeterlilikleri üzerinden ifade edilmektedir (Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.28)

Koruyucu aileler sıklıkla kendi kişisel yaşamlarına ilişkin beklentileri ile koruyucu ailesi oldukları çocuğun ve koruyucu aile biriminin muhtemel taleplerini dengelemek konusunda birtakım zorluklar yaşayabilmektedir (Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006; Akt: Cooley, Petren, 2011, s. 1969).

Koruyucu ailelerin çocukta yaşanan sorunları çözmek adına başvurdukları birimlerle de etkili bir iletişim sürecine girmeleri önemli görünmektedir. Özellikle çocuğa ilişkin detaylı bilgiye sahip olarak sistemin diğer unsurlarıyla etkileşime girme ihtiyacı hissetmeleri söz konusu olmaktadır. Çocuklar koruyucu aile bakımına alındıkları zaman birçoğu henüz tanılanmamış ve tedavi edilmemiş bir dizi fiziksel sağlık sorunlarına sahiptir (Chernoff ve diğerleri, 1994; Takayama, Wolfe ve Coulter, 1998; Akt: Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s. 536). Bu nedenle koruyucu aileler çocuğa uygun bakımı vermek için bir dizi sağlık uzmanıyla da görüşmek durumunda kalmaktadır. Bu ihtiyaç örneğin çocuğun sağlık geçmişine ilişkin belgeler gerektiğinde ya da şu anda nasıl bir sağlık ihtiyacı olduğuna ilişkin çok az bilgi aldıklarında daha kronik biçimde ortaya çıkabilmektedir (Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s. 537).

2.3.3.2. Koruyucu Ailelerin Sorunlarına Yönelik Destek Mekanizmaları

Koruyucu aileler birçok nedenden kaynaklı çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar ve ailelerin bu zorluklar karşısında geliştirdikleri baş etme stratejileri de önemlidir. Koruyucu aileler bu süreçte sorunlarla baş etmeye çalışırken çeşitli destek

mekanizmalarından da yararlanmaktadır. Kurumsal yapılar, bu süreçte ailelere destek vermesi beklenen ilk mekanizmalar olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat bunun dışında aileler çeşitli dayanışma ağları üzerinden örgütlenmeler, kendine yardım grupları gibi gruplar aracılığı ile de karşılaştıkları güçlükleri çözmeye çalışmaktadır.

Lazurus ve Launier (1978) baş etmeyi içerden ya da dışarıdan stres yaratan bir durum karşısında bu durumu idare etmek, azaltmaya çalışmak ya da bu durumun üstesinden gelmeye çalışmak için davranışsal ve bilişsel birtakım çabalar sarf etmek olarak tanımlamışlardır (Jaspers, van Asma ve van den Basch, 1989; Akt: De Maeyer, Vanderfaeillie, Robberechts, Vanschoonlandt ve Holen, 2015).

Baş etme biçimlerine ilişkin görev odaklı, duygusal, kaçınmacı (kendini şımartmak, bir arkadaşla paylaşmak), değer biçme, üstünü örtme, alenileştirme (Jaspers ve diğerleri, 1989; De Maeyer, Vanderfaeillie, Robberechts, Vanschoonlandt ve Holen, 2015) gibi farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Bunlar arasında araştırma sorunsalı bağlamında anlamlı bulunan görev odaklı baş etme stratejileri kişilerin yaşadıkları anlamlandırma girişimleri ya da strese neden olan duruma ilişkin çözüm bulma (eylem planlama, problem çözme, yeniden değerlendirme gibi) olarak karakterize edilebilmektedir (Smith, Saklofske, Keefer, Tremblay, 2016).

Karşılaşılan sorunlarla baş etmeye çalışma sürecinde sosyal destek sistemi etkili bir rol almaktadır. Sosyal destek; fiilen kabul edilen desteği (bilgilendirici, duygusal ve araçsal) ve destek kaynaklarını (aile, arkadaşlar, yabancılar ve hayvanlar) kapsayan çok boyutlu bir kavramdır (Dumont ve Provost, 1999). Sosyal destek sisteminin içinde birçok farklı unsur bulunmaktadır. Derneklerin destek konusundaki etkililiği de dikkate değerdir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları ve dernekler arasında kendine yardım grupları ve kendine yardım kuruluşları geniş yer almaktadır (Kofahl, Trojan, Knesebeck, Nickel, 2014).

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) tarafından yapılan (2011) sivil toplum araştırma projesinde, sivil toplumun sosyal alandaki etkisini ölçmek üzere sivil toplum temsilcilerine kuruluşlarının en etkin olduğu, dış paydaşlara ise sivil toplumu

en etkin gördükleri alanlar sorulmuştur. Nihayetinde eğitim ve dezavantajlı grupların güçlendirilmesi konuları, her iki grup tarafından sivil toplumun en etkin olduğu sosyal alanlar olarak görülmüştür. Bu bilgiler ışığında sivil toplum kuruluşları karşılaşılan sorunların görünürlüğünü artırmaya ve bunların çözümüne ilişkin destek sağlamaya çalıştıklarını söylemek mümkündür.

Koruyucu ailelik sürecinde yerleştirmenin kalıcılığını sağlamak, uyum sürecinde yaşanan zorlukları çözmek gibi konularda koruyucu ailelerin desteklenmesi gerekmektedir. Bu destek araçları dayanışmanın yoğun olarak yaşanacağı çeşitli kuruluşlar olmakla birlikte bu kuruluşların kendine yardım grubu niteliğine sahip olması da bir gerekliliktir.

Kendine yardım grupları ortak koşulları, durumları, geçmişi ya da deneyimleri paylaşan insanlardan oluşan gruplardır. Bu grupların temel özelliği kendi üyelerinin kontrolü altında olması, hizmetin doğrudan üyeleri tarafından karşılanması ve sorunların çözümünde kullanılan tekniklerin doğrudan kişisel deneyimler neticesinde ortaya çıkmasıdır (Lieberman, 2008).

Koruyucu ailelerin benzer sorunlarla karşılaştıkları gerçeği dikkate alındığında ortak koşullar ve buna ilişkin çözümler üretme konusunda kendine yardım grupları niteliğinde gruplarla bir araya gelmeleri kaçınılmazdır.

2.3.4. Biyolojik Aile

Koruyucu aile modelinin işleyişi üzerinde büyük etkiye sahip olan unsurlardan biri koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik aileleridir. Çocuğun biyolojik ailesinin yanındayken yaşadığı deneyimlere ek olarak koruyucu ailelik sürecinde biyolojik aile görüşmeleri ve çocuğun biyolojik ailesine dönecek olması tüm süreci şekillendirmektedir.

Koruyucu ailedeki çocuk ile pozitif ve etkili bir bağlanma gerçekleştirmenin önündeki engellerden biri de koruyucu aile bakım modelinin geçici bir bakım modeli yapısında olmasındandır. Kimi koruyucu aileler çocuk aileden ayrıldıktan sonra çok

büyük bir acı yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Buehler ve diğerleri, 2003; Martin, Altemeier, Hickson, Davis ve Glascoe, 1992; Twigg, 1994). Ailelerin sahip oldukları bu endişe ve kaygılı bekleyiş pozitif ve etkili bir bağlanmanın kurulmasına engel olmaması gerekmektedir (Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s. 534).

Koruyucu aile bakımında olan çocukların biyolojik aileleriyle yeniden bir araya gelmelerinin başarılı olduğu durumlar genellikle çocuğun herhangi bir engele sahip olmadığı durumlardır. Birçok yazar çocuğun biyolojik ailesiyle bir araya gelmesinin çok karmaşık bir süreç olduğunu ve çocuğun sağlık sorunlarının olması ya da engelli olması durumlarında biyolojik aileye dönüşlerin daha az yaşandığını ifade etmişlerdir (Courtney, 1994; Teare ve diğerleri, 2001; Wade ve diğerleri, 2010; Akt: López, del Valle, Montserrat, Bravo, 2013, s. 227).

Bilimsel literatür ekonomik açıdan dezavantajlı olan ailelerin (Westat, Inc, 1995; Thomblison ve diğerleri, 1996), tek ebeveynli ailelerin (McDonald ve diğerleri, 2007; Rockhill ve diğerleri, 2007) ve özellikle madde ve alkol kullanımı gibi sorunları olan ailelerin (Fein, 1993; Harris, 1999; Brook ve McDonald, 2007; Mapp ve Steinberg, 2007; Wade ve diğerleri, 2010) çocuklarıyla bir araya gelmelerinin daha az olduğunu belirtmişlerdir. Biyolojik aile ile çocuk arasında coğrafik olarak da büyük mesafelerin olması çocuğun biyolojik aileye dönüşünü engelleyen unsurlardandır (Petr ve Entriken, 1995; Akt: López, del Valle, Montserrat, Bravo, 2013, s. 227).

Koruyucu aile modeli çocuğun biyolojik ailesine dönene kadarki sürede bir aile yanında desteklenmesi olarak yapılmış olsa da yapılan çalışmalar çocuğun biyolojik ailesine dönmesi durumunun birtakım koşullar neticesinde olduğunu göstermektedir.

2.3.4.1. Biyolojik Aile Görüşmeleri

Kurum bakımındaki birçok çocuk için biyolojik aileleriyle görüşmeleri hizmet planının önemli adımlarından biridir. Görüşmeler çocuğun ailesiyle ilişkisini sürdürmesini sağlar ve eve dönüş ihtimalini artırır. Biyolojik aile görüşmelerinin

sıklığı; ebeveynin, çocuğun karakteristiğinden ve çocuğun koruma altına alınma nedeninden daha güçlü bir belirleyen olarak ortaya çıkmaktadır (Fanshel ve Shinn, 1978; Mech, 1985; Milner, 1987; Akt: Leathers, 2003, s.53).

Koruyucu aile bakım modelinde çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurulduğunda temel ilke çocuğun biyolojik ailesiyle bağını koparmamasıdır. Buna rağmen koruyucu aile yanındaki çocukların hepsinin biyolojik ailesiyle görüşmediği ya da irtibatta olmadığı göz önüne alındığında, böylesi durumların çocuğun iyilik haline zarar vermesi söz konusudur (Taplin, 2006; Akt: Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s.1).

Koruyucu aile modeli kapsamında biyolojik aile görüşmeleri de sürecin bir parçasıdır ve koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik aileleriyle görüşmeleri çocuğun yüksek yararı anlayışıyla önemlidir. Koruyucu ailedeki çocuk ile çocuğun biyolojik ailesinin irtibat halinde olmaları birtakım işlevleri kapsar: çocuğun biyolojik ailesiyle bağlarını sürdürmesini sağlar ve çocuk için faydalı olabilecek ilişkiyi korur; çocuğun hayat hikâyesinde bir süreklilik duygusu oluşturur ve kimlik gelişim sürecine katkı sağlar, çocuğun kendi geçmiş yaşamının bilincinde olmasını sağlar; koruyucu aile bakımındaki çocuğun psikolojik iyilik halini artırır ve karşılıklı güven ve koruyucu aile ile biyolojik aile arasında işbirliği oluşmasını sağlar (Amorós ve Palacios, 2004; Taplin, 2006; Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s.1). Yapılan araştırmalara göre ebeveyn görüşmelerinin koruyucu aile bakımında olan çocuğun uyum sürecine katkı ve çocuğun duygusal ve davranışsal sorunlarını azaltmaya çalışma gibi süreçlere katkısı çocuğun biyolojik ailesine dönüşlerine kıyasla daha büyük bir katkıdır (Cantos, Gries ve Slis, 1997; Fanshel ve Shinn; Hess, 1988; Akt: Leathers, 2003, s.53).

Biyolojik aile ile irtibatta bulunmak sosyal hizmet uzmanına karar alma ve öneri sunma süreçlerinde destek olmakta ve aynı zamanda çocuğun biyolojik ailesiyle yaşamaya dönecek olmasına dair yaklaşımın sürdürülmesine katkı sağlamaktadır (Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s.1).

Poulin (1985)'in belirttiği üzere eğer çocuklar koruyucu aileleriyle yakın bir ilişki geliştirirse biyolojik ailelerine psikolojik olarak ihanet ettiklerini hissedebilir. Eğer biyolojik aileleriyle güçlü bir bağlanma gerçekleştiremezse, kendilerine günlük bakımını sağlayan koruyucu ailelerine ihanet ettiklerini hissedebilir. Leathers (2003), uzun süredir koruyucu aile bakımında olan 100 çocuk ile yürüttüğü çalışma neticesinde biyolojik ailesiyle görüşmeleri, bağlılık çatışmaları ve biyolojik aile ve koruyucu aileye tabiiyet üzerinden yaptığı değerlendirmelerde bu önermelerin desteklendiğini tespit etmektedir. Poulin (1985) biyolojik aile ile görüşme sıklığının biyolojik aileye tabii olma düşüncesindeki güçlü etkisi nedeniyle dolaylı olarak bağlılık çatışması ile ilişki olabileceğini bulmuştur. Biyolojik ailesiyle daha sık görüşen çocuklar daha az görüşen çocuklara göre ailelerine daha bağlıdır ve biyolojik ailesine daha bağlı olan çocuklar bağlılık çatışmasını daha fazla deneyimlemektedir (Leathers, 2003, s.54).

Yapılan çalışmalarda kimi durumlarda koruyucu ailedeki çocukların biyolojik aileleriyle sıklıkla görüşmelerinin çocuğun biyolojik ailesine bağlanmasına ve bu durumda da koruyucu aileye bağlanma durumunda bir çatışma yaşanmasına neden olduğu görülmüştür.

Uzun süreli yerleştirmeler üzerine yapılan kimi araştırmalar koruyucu aile bakımındaki çocuğun biyolojik ailesi ile görüşmeye devam etmesinin çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine destek olduğuna ve koruyucu aile yanına yerleştirmenin daha istikrarlı olduğuna açıklık getirmiştir (Oyserman ve Benbenishty 1992; Berridge, 1997; Cantos ve diğerleri, 1997; McWey ve Mullis, 2004; Schofield ve Ward, 2011; Akt: Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014). Aynı zamanda ebeveynlerin çocuğu ziyaret etmesi ve diğer türlü tüm iletişim şekilleri çocuğun iyilik hali için önemli, güvenli bir bağlanma gerçekleştirmesi için zemin yaratan ve çocuğun kimlik gelişimine katkı sağlayan unsurlar olarak belirtilmektedir (Schofield ve Beek, 2005, 2009; Akt: Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s. 1-2).

Çocuklar biyolojik aileleriyle görüşmelerin hemen sonrasında birtakım davranış sorunları sergileseler de çocukların aileleriyle ilişkilerini devam ettirmeleri

aynı zamanda çocukların terk edilmişlik ve kaybolmuşluk hisleriyle de başa çıkmasına yardımcı olmakta, ebeveynlerine ilişkin daha gerçekçi bir bakış açısı geliştirmelerini ve başkalarıyla daha pozitif ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır (Colon, 1978; Littner, 1975; Tiddy, 1986; Akt: Leathers, 2003, s.53).

Kimi araştırmalar ise koruyucu aile bakımındaki çocuğun biyolojik ailesiyle görüşmesinin zarar verici olabileceğini ve çocuğun koruyucu ailedeki yaşamına uyumunu daha da zorlaştırabileceğini belirtmektedir (Quinton ve diğerleri, 1997; Farmer ve diğerleri, 2004; Haight ve diğerleri, 2005; Moyers ve diğerleri, 2006; Akt: Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s. 2). Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik anneleri ile görüşmeleri çocuğun güçlenmesini sağlamakla birlikte anne tarafından yapılan bu ziyaretler çocuğun biyolojik annesinin bakım veren rollerine ilişkin sorgulamalarını artırabilmekte ve koruyucu aile ile kurulmuş olan yeni ilişkinin yapısına ilişkin de duygu karmaşasına girmesine neden olabilmektedir (Leathers, 2003). Steinhauer (1991) biyolojik ailesiyle irtibat halinde olan küçük çocuklarda bu görüşmelerin hiperaktivite, dikkat sorunları, karşı gelme eğilimi ve agresifliğe yol açarken aynı durumdaki daha büyük çocuklarda biyolojik aile görüşmelerinin depresyon, anksiyete, psikosomatik semptomlara yol açtığını belirtmektedir (Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s. 2).

Yapılan çalışmalar koruyucu aile bakımındaki çocuğun biyolojik ailesiyle irtibatta olmasının yararlı olup olmadığına ilişkin keskin bir cevap olmadığını göstermektedir. Örneğin, Neil ve Howe (2004) bu yönlü bir irtibat çocuklar için ne tam olarak iyi ne de tam olarak kötü olduğunu, bazı durumlarda görüşmelerin çocuğun iyi olma halini koruyucu bir unsur teşkil ederken bazı durumlarda risk faktörü oluşturabileceğini belirterek, biyolojik aile görüşmelerinin çocuğa ayrılık, kayıp, kendi geçmişine ilişkin bilgi sahibi olma ve bağlılığı devam ettirebilme gibi durumlara ilişkin yardım etmesi bakımından potansiyel olarak değerli olduğunu fakat görüşmelerin uygun bir şekilde yürütülememesi, çocuğun ajite olması, kaygılı ya da sıkıntılı hissetmesi gibi riskleri de beraberinde getirdiğini ifade etmişlerdir (Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s.2). Bu bakıştan hareketle Neil ve Howe (2004) biyolojik aile görüşmeleri devingen (zaman içinde değişim gösteren) ve etkileşimselliği kapsayan (karşılıklı olarak birinin bir diğerini etkilemesi) karmaşık

bir ilişki olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s. 2).

Biyolojik aile görüşmelerinin çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin net bir çalışma bulunmamakla birlikte görüşmelerde asıl önemli olanın belirli bir düzen içerisinde ve uygun bir ortamda olması gerektiğidir. Selwyn (2004) biyolojik aile görüşmelerinin bir ilişki üzerinde çalışma kapsamında anlaşılması gerektiğini ve herkesin desteklenerek güvenli bir ortam sağlamak adına sosyal hizmet uzmanlarının buradaki rolünün öncelikli olarak sistem içerisindeki her bir bireyi tek tek değerlendirmek sonrasında ise uygun bir ebeveyn ziyaretini kararlaştırmak olduğunu belirtmiştir. (Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014).Sinclair ve diğerleri (2005)'ne göre biyolojik aile görüşmeleri taleplerini değerlendirmek ve karar vermek ciddi bir profesyonel beceri gerektirmektedir ve bütün vakalarda başvurulabilecek genel bir kural bulunmamaktadır (Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014).

2.3.4.2. Koruyucu Ailelerin Biyolojik Aileye Dönüş ve Biyolojik Aile Görüşmelerine İlişkin Düşünceleri

Koruyucu aileliğin önemli unsurlarından biri çocuğun gelecek yaşamını düzenlemek ve bunu yürütmesini kolaylaştırmaktır. Çocuklar için kalıcı bakımının amacı onların biyolojik aileleriyle tekrar bir araya getirtilmeleridir ve koruyucu aileler bu süreçte çocuğun biyolojik ailesi ya da biyolojik aileden kimi üyeleriyle çalışabilmeli ya da yapılan çalışmaları desteklemelidir. Fakat bazı koruyucu aileler bu durumu zor bulmaktadır (Corser ve Furnell, 1992; Akt: Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s.540). Özellikle koruyucu aileler çocuğun biyolojik ailesine dönüşünü çocuk adına güvenli bulmadıkları zaman biyolojik aile ile yeniden bir araya gelişlerin zor olacağına inanmaktadır (Seaberg ve Harrigan, 1999; Akt: Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s.540).

Salas ve diğerleri (2014)'nin koruyucu aileler, sosyal hizmet uzmanları ve koruyucu aile bakımındaki çocuklar ile biyolojik aile görüşmelerine ilişkin bakış açılarını değerlendiren araştırmalarının sonucunda koruyucu ailelerin; sosyal hizmet

uzmanları ve çocuklara kıyasla daha negatif bir bakış açısına sahip olduklarını bularak bu durumun biyolojik aile ile görüşmeleri etkileyen faktörlerden biri olduğunu belirtmiştir (Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s.9). Yapılan araştırmalar sistemin kapsadığı her unsurun iyi ilişkiler içinde olmasının sistemin tüm unsurları için faydalı olduğunu göstermiş olmasına rağmen birçok çalışma koruyucu ailelerin biyolojik aileler ile ilişki kurmayı zor bulduklarını göstermektedir (Haugaard ve Hazan, 2002). Koruyucu ailelerin biyolojik aile görüşmelerinin çocuğu etkileyeceğine dair yaklaşımı, olumsuz bakış açıları ve ön yargıları görüşmelere zarar veren bir etkiye sahiptir (Martinez, Fuentes, Bernedo ve Garcia-Martin, 2014, s.9).

Koruyucu aile modelinin yapısı gereği, belli bir süreden sonra çocuk ile koruyucu aileler arasında oluşan etkileşim ve bağılılık koruyucu ailelerin çocuğun biyolojik ailesine dönmesine ilişkin olumsuz tepkiler geliştirmelerine neden olabilmektedir. Aynı şekilde, koruyucu aileler çocuğun biyolojik aile görüşmelerinden olumsuz etkilendiğini düşündükleri durumlarda bu görüşmelerin gerçekleşmesine ilişkin olumsuz bir tutum sergileyebilmektedir.

2.3.5. Meslek Elemanları

Koruyucu aile modelinde meslek elemanlarının sürecin başladığı andan itibaren süreci şekillendirici yoğun etkileri vardır. Meslek elemanlarıyla koruyucu ailelerin kurmuş oldukları iletişim çocuğun iyilik halini etkilemektedir. Koruyucu aileler ile meslek elemanları arasındaki ilişkinin iyi olması etkili bir bakımın gerçekleşmesini sağlamanın yanı sıra, çocukla ilgili birçok durumu en iyi hale getirmektedir (Brown& Calder, 2000; Brown & Campbell, 2007; Murray ve diğerleri, 2011; Samrai ve diğerleri, 201; Akt: Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.28). Sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek elemanları çocuğa destek sürecinde her bir dokunuşlarının önemli bir etkiye sahip olduğu durumlarla sık sık karşılaşır (Ferguson, 2011, s.99). Örneğin çocuğun ailesi yanında kalamayacağını kararını vermek ya da çocuk için uygun bakım modeline karar vermek gibi.

Meslek elemanları ile koruyucu aileler arasındaki iyi bir ilişki bilgi paylaşımını kolaylaştıran etkili bir iletişim, karşılıklı saygı ve koruyucu ailelerin karar alma sürecine dâhil edilmesini kapsayan özelliklere sahip olmalıdır (MacGregor ve diğerleri, 2006; Rosenwald & Bronstein, 2008; Akt: Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.28).

Meslek elemanları ile koruyucu aileler arasında iyi bir ilişki geliştirildiği zaman koruyucu aileler kendilerini değerli ve sürece dahil olarak hissetmekte ve bu şekilde koruyucu aileliklerini devam ettirme konusunda daha istekli olabilmektedir (Broadyet al., 2010; MacGregor ve diğerleri, 2006; Samrai ve diğerleri, 2011; Akt: Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.28).

Etkili bir çocuk koruma çalışması konuşma, dinleme, empati kurma ve gözlem yapmayı içerirken; aynı zamanda çocuk ve ev çevresi ile aktif olarak ilgilenmeyi de kapsamaktadır (Ferguson, 2011, s.65). Koruyucu aileler ile meslek elemanları arasında kurulan ilişkinin iyi olması bir yandan koruyucu ailelerin çocuk ile kurdukları ilişkinin iyi olmasını sağlarken diğer yandan koruyucu ailelerin sürece dâhil olduklarını ve kurum bakımından desteklendiklerini hissetmelerini sağlamaktadır. Bununla birlikte çocuk refah sistemi içerisinde yapılan bir çalışmanın iyi ve etkili olabilmesi adına meslek elemanlarının sistemin bütün unsurları ile iletişim halinde olması ve sürecin takibi yapması gerekmektedir.

Wilson, Sinclair ve Gibbs (2000) 932 koruyucu aile ile yapmış oldukları bir çalışmada neredeyse %20lik bir kesimin (n=182) çocuk refah sistemi içinde çalışan meslek elemanları ile belirgin bir anlaşmazlık yaşadıklarını ifade ettiklerini belirttiklerini tespit etmiştir (Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.28).

Koruyucu aileler çocuk refahı alanında çalışan profesyonellere ulaşamadıkları zaman meslek elemanlarının koruyucu aileleri önemsemediği algısı oluşmakta, bu durumda bilgiler karşılıklı olarak iletilmemekte ve koruyucu aileler karar alma sürecine dâhil edilememektedir (Hudson & Levasseur, 2002; MacGregor ve diğerleri, 2006; Murray ve diğerleri, 2011; Akt: Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.28).

Çocuk refahı alanında çalışan profesyonellerin rolleri koruyucu ailelik sürecini şekillendirmekle birlikte çalıştıkları birimin işleyişini de etkilemektedir. Deneyimsiz personeller (Buehler ve diğerleri, 2003), ve çok ağır iş yükü (Rosenwald & Bronstein, 2008) personel değişimleri ile sonuçlanmaktadır (Samrai ve diğerleri, 2011; Akt: Blythe, Wilkes ve Halcomb, 2014, s.28).

Koruyucu aileler ile meslek elemanları arasında iyi bir ilişki kurulamamasının üzerinde farklı etkiler olabilmektedir. Nihayetinde ise koruyucu aileler sistemin kendilerini desteklemediği düşüncesine kapılabilmektedirler.

Denby, Rindfleisch ve Bean (1999)'in koruyucu ailelerin memnuniyeti ve koruyucu aileliğe devam etmelerini yordayıcı unsurlara ilişkin yapmış oldukları çalışmanın en önemli bulgularından biri “rol tanımı”na ilişkin ifadeler olmuştur. Koruyucu ailelerin sosyal hizmet uzmanlarıyla ve kurumda çalışan diğer personellerle olan ilişkileri bilgi paylaşımı, saygı ve dikkate alınma odağında geliştiği zaman daha memnun olmaktadır. Bu bağlamda kuruluşların koruyucu ailelerle kurulan ilişkiyi sürdürmeye ilişkin taahhütlerini yerine getirecek nitelikte personelin bulunması adına çabalaması gerekir.

2.3.6. Türkiye’de Koruyucu Aile Modeli

Türkiye’de koruyucu aile modelinin tarihsel olarak ilerleyişine bakıldığında geçmişte bugünkü sistemde olmasa da korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin benzer uygulamaların olduğu görülmektedir. Osmanlı döneminde koruyucu aile modeli kapsamında değerlendirilebilecek uygulamaların özellikle geleneksel düzlemde gerçekleştiği korunmaya ihtiyacı olan çocukların ilk olarak akraba ya da yakın çevre tarafından desteklendikleri görülmektedir (Ünal, 2015).

Tanzimat döneminden sonra korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin geliştirilen bakım yöntemlerinin kurum bakımı ağırlıklı olarak ilerlediği görülmektedir. Cumhuriyet döneminden sonra Türkiye’de koruyucu aile modeli ilk olarak 1949 yılında uygulanmaya başlanmış, hizmetin geniş uygulaması ise 1952

yılında gerçekleştirilmiştir. 1993 yılında gerçekleştirilen bir proje ile hizmet canlandırılmaya çalışılmıştır (Koruyucu Aile Tanıtım Kitapçığı, 1999; Akt: Ünal, 2015).

Bugün Türkiye’de koruyucu aile modeli ASPB’nin Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Aile Yanında Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı’na bağlı olarak yürütülen bir hizmet modelidir.

ASPB’nin tanımına göre “koruyucu aile çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocuklarımızın kendi aile ortamlarında eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak, ücretli veya gönüllü statüde devlet denetiminde paylaştan, hissettikleri toplumsal sorumluluğu gösterebilen uygun aile ya da kişilerdir” (<http://www.koruyucuaile.gov.tr/koruyucu-aile-nedir>)

Koruyucu aile olabilmek için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, sürekli Türkiye’de ikamet ediyor olmak, 25-65 yaş arasında olmak, en az ilkokul mezunu olmak, düzenli gelire sahip olmak, çocuğun öz anne babası ya da vasisi olmamak gereklidir. Evli ya da bekar olmak gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır (<http://www.koruyucuaile.gov.tr/koruyucu-aile/kimler-koruyucu-aile-olabilir>).

2.3.6.1. Koruyucu Aile Bakım Modelleri

14.12.2012 tarihli Koruyucu Aile Yönetmeliği’ne göre Türkiye’de 4 ayrı koruyucu aile modeli bulunmaktadır. Bu modeller:

2.3.6.1.1. Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli

Koruyucu Aile Yönetmeliği 4(a)’ya göre:

Akraba ya da yakın çevre koruyucu aile modeli veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır.

2.3.6.1.2. Geçici Koruyucu Aile Modeli

Koruyucu Aile Yönetmeliği 4(e)'ye göre:

Acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılamamış çocuklar için, temel ana baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bir bakımdır.

2.3.6.1.3. Süreli Koruyucu Aile Modeli

Koruyucu Aile Yönetmeliği 4(r)'ye göre:

Süreli koruyucu aile modeli öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkanı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır.

2.3.6.1.4. Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli

Koruyucu Aile Yönetmeliği 4(ş)'ye göre:

Uzmanlaşmış koruyucu aile modeli özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımdır.

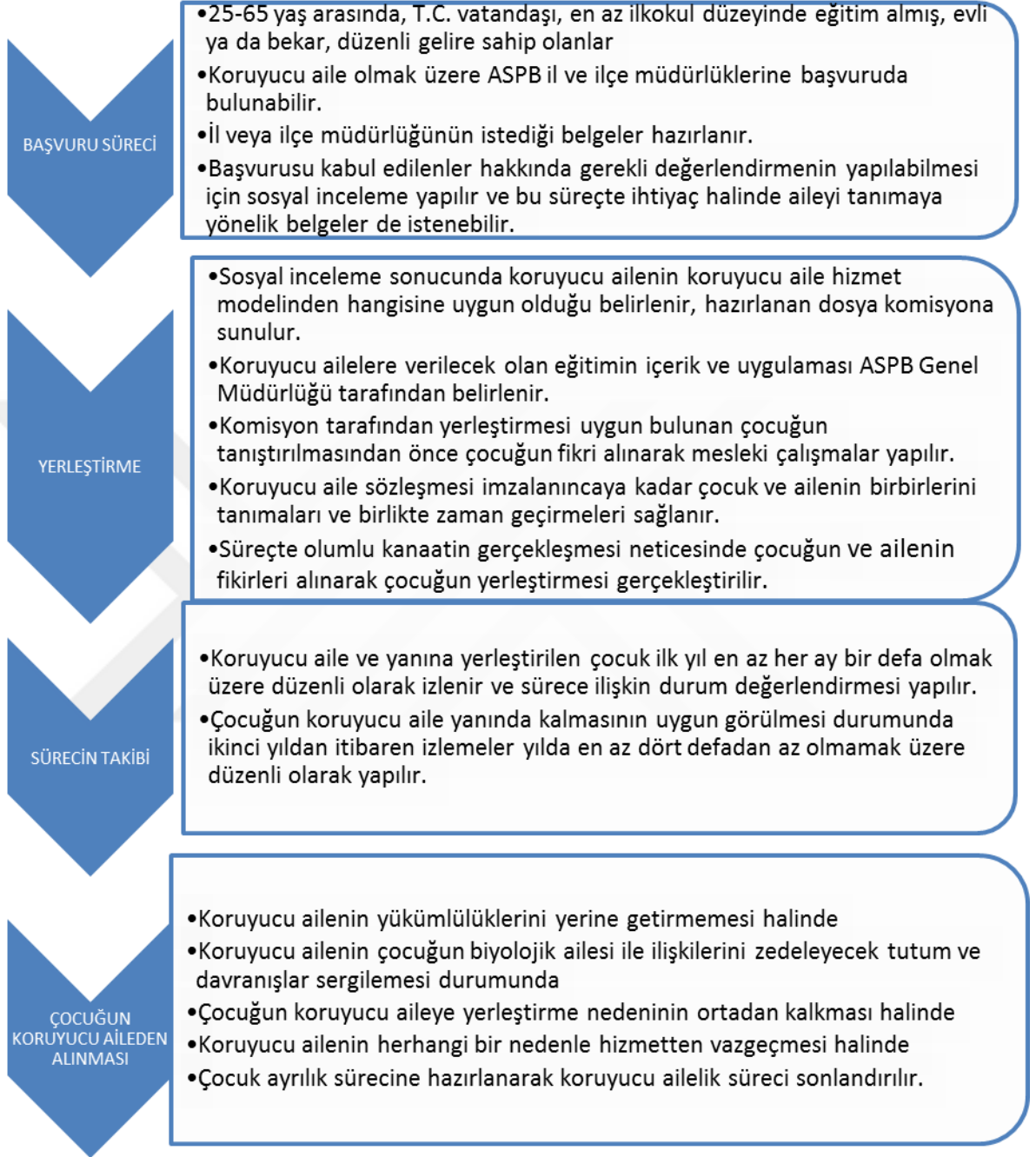
Koruyucu aile yönetmeliği 4(p)' ye göre özel zorlukları veya ihtiyaçları bulunan çocuk “suça sürüklenen veya suçun mağduru olup davranış bozuklukları sergileyen ve özel ilgi, destek ve bakım gerektiren ve mahkeme kararı ile koruma ve bakım altına alınan çocuğu” ifade etmektedir.

2.3.6.2. Çocukla Tanışma ve Yerleşme Süreci

Yerleştirme öncesinde koruyucu aile sözleşmesi imzalanıncaya kadar çocuk ve ailenin birlikte zaman geçirmeleri sağlanmakta bu süreçte birbirlerini tanımaları ve alışmalarına uygun ortam sağlanması yönünde süreç planlanmaktadır. Bu süreçte çocuğun aile ile tanışması belli aşamalarla gerçekleştirilmekte önce saatlik, daha sonra günlük, iki haftalık olarak ve toplamda en çok iki ayı geçmeyecek süreyle koruyucu aileye izinli verilebilmektedir. Bu sürecin sonunda olumlu kanaat oluşması, çocuğun ve ailenin istekliliklerini belirtilmeleri halinde gerekli işlemler başlatılarak koruyucu ailenin yükümlülüklerini içeren bir sözleşme imzalanır ve ardından çocuk aileye teslim edilir (<http://www.koruyucuaille.gov.tr/koruyucu-aile/cocukla-tanisma-ve-yerlesme-sureci>).

Koruyucu aile modelinden yararlanabilecek olan çocuklar ise öz ailesi bulunan, öz ailesince bir süre için bakılamayan, çeşitli nedenlerle evlat edindirilme şansını tümüyle yitirmiş olan, kız ya da erkek, sağlıklı ya da özürlü, tek ya da kardeş olup koruyucu aile yanına yerleştirilmeye uygun olduğu meslek elemanları tarafından belirlenmiş çocuklardır (<http://www.koruyucuaille.gov.tr/cocuk/hangi-cocuklar-bu-hizmet-kapsaminda-koruyucu-aileler-yanina-yerlestirilebilir>).

Aşağıda Türkiye’de koruyucu ailelik sürecinin aşamalarına ilişkin koruyucu aile yönetmeliği esas alınarak hazırlanmış olan şema yer almaktadır. Çalışma kapsamında sürecin aşamalarının yönetmelikteki esasları uygulama sürecinde değerlendirmeye çalışılmıştır.

Çocuğu koruma altına alınması ve bakım tedbiri uygulanması gerektiğine ilişkin ilgili mevzuat ise aşağıdaki gibidir:

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 20

Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan ve kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda Kefalet (Kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel kültürel ve dil kimliğine gerek saygı gösterilecektir.

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Madde 347

Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş halde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir.

Çocuğun aile içinde kalması ailenin huzurunu onlardan katlanmaları beklenemeyecek derecede bozuyorsa ve durumun gereklerine göre başka çare de kalmamışsa, ana baba veya çocuğun istemi üzerine hâkim aynı önlemleri alabilir. Ana baba ile çocuğun ödeme gücü yoksa bu önlemlerin gerektirdiği giderler Devletçe karşılanır.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Madde 5- Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi halinde, çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine yönelik tedbirdir.

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Madde 23

Mahkemece korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun bakımın ve yetiştirilmesi bu kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda olduğu kadar kurumun denetim ve gözetiminde bir “Koruyucu Aile” tarafından da yerine getirilebilir. Koruyucu aile korunmaya muhtaç çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini gönüllü olarak üstlenebileceği gibi kurumca tespit edilecek ve ödenecek bir ücret karşılığında da yapabilir.

Koruyucu ailelerin seçimine, çocukla ilgili sorumluluklarına, kurumla olan ilişkilerine, hizmetin işleyişine ve aileye bu hizmeti karşılığı ödenecek ücrete ilişkin esaslar bir yönetmelikle düzenlenir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bulguları sekiz tema çerçevesinde incelenmiştir. Temalar yukarıda da değinildiği üzere araştırmanın amacı doğrultusunda koruyucu aile sisteminin bütün unsurları ve koruyucu ailelik sürecinin bütün aşamaları dikkate alınarak elde edilen veriler ışığında oluşturulmuştur. Koruyucu aile olma motivasyonu ve koruyucu aile olma karar süreci temaları koruyucu ailelik başvuru öncesi süreci kapsamında, tanışma ve eğitim temaları başvuru süreci kapsamında, uyum süreci ve biyolojik aile teması koruyucu ailelik süreci kapsamında ve meslek elemanlarının süreçteki rolleri teması sürecin bütün aşamaları kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

3.1. KORUYUCU AİLE OLMA MOTİVASYONU

İnsanlar çok çeşitli nedenlerle koruyucu aile olmaya karar verirler fakat genel anlamıyla koruyucu aile olma motivasyonu içsel ve dışsal olmak üzere iki geniş kategoride gruplandırılabilir (Daniel, 2011, s. 911). MacGregor ve diğerleri (2006) içsel motivasyonu “memnuniyetleri için sergiledikleri davranışlar ve değerler gibi insanların içinden gelen güçler” olarak tanımlamışlardır (s. 352). Dışsal motivasyon ise bir şeyi somut ödüllere yol açtığı için yapmaktır (Ryan ve Deci, 2000; Akt: Daniel, 2011, s. 911).

Koruyucu aile olma motivasyonu üzerine yapılmış olan araştırmalara göre insanları koruyucu aile olma konusunda motive eden en etkili unsur çocukların toplum içindeki durumları ve koruyucu ailelerin kendi kişisel tatmin ihtiyaçlarıdır (Tyebjee, 2003; Akt: Daniel, 2011, s. 911). Kimi çalışmalarda ise koruyucu ailelerin koruyucu aile olmada öncelikli motivasyonlarının bir çocuğun yaşamında değişim yaratma isteği olduğu ifade edilmiştir (Denby, Rindfleisc ve Bean, 1999; Baum, Crase ve Crase, 2001; Tybjee, 2003; Rdger, Cumming ve Leschied, 2006; Akt: Daniel, 2011, s. 911).

Koruyucu aile olma motivasyonu üzerine yapılan çalışmalar birtakım konularda farklılaşsalar da birçok çalışmanın ortaklaştığı belli kategoriler olmaktadır. Sosyal sorumluluk anlayışının neticesi olarak bir çocuğun yaşamında değişim yaratma isteği de bu kategorilerden biri olarak değerlendirilebilir. Koruyucu aile olma motivasyonu teması sosyal sorumluluk anlayışı ve çocuk sahibi olma isteği kategorilerinde değerlendirilmiştir.

3.1.1. Sosyal Sorumluluk Anlayışı

İçsel (alturistik) motivasyona ek olarak koruyucu aileye duyulan ihtiyacın farkında olmak ve bir çocuğa ya da aileye yardım etmek (Denby ve diğerleri, 1999; Baum ve diğerleri, 2001; Tybjee, 2003; Rodger ve diğerleri, 2006) çocuğa sabit bir çevre sağlama ve sevginin dışında gelişmesine yardım etme üzerine de odaklanır (Barth, 2001; Buehler, Cox ve Cuddeback, 2003; MacGregor ve diğerleri, 2006; Rodger ve diğerleri, 2006; Akt: Daniel, 2011, s. 911).

Koruyucu ailelerin koruyucu aile olma motivasyonunu sosyal sorumluluk olarak ifade etmeleri literatürde de belirtildiği üzere içsel motivasyonlar kategorisinde değerlendirilebilir.

Koruyucu ailelerin farklı dinamiklerden etkilenen koruyucu aile olma motivasyonları görüşmelerde ailelerin bunu sosyal sorumluluk olarak değerlendirdiklerini belirtmesi üzerine yoğunlaşmıştır:

Sosyal sorumluluk, benim sorumluluğum diye düşündüm. Bizim yıllardır içinde olduğumuz bir sistemdi artık zamanı geldi diye düşündük. Öğrencileri ben kuruma götürüyorum yaklaşık yirmi beş yıldır bu sistemi biliyorum hem dernek çalışmalarını da biliyorum, dört buçuk yıl önce biz de artık sisteme dâhil olalım dedik. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/ 6-12 yaş).

Ailenin bu kararı vermesinin üzerinde farklı etkilerin olduğu dikkati çekmiştir, koruyucu aile bakım modelini tanıyor olmanın önemiyle birlikte koruyucu aile derneğinin çalışmalarını da biliyor olmak karar alma sürecinde etkili olmuştur.

Ya bu benim bekârlığımdan beri hayal ettiğim bir şeydi, ama o zaman koruyucu aile kavramı bilinen bir şey değildi o zaman ben evlat edineceğimi söylüyordum ilerde biyolojik çocuğum olduktan sonra evlatlık da edineceğimi söylüyorum gençliğimde. Daha sonra çocuklarım benden kardeş istediler üçüncü, ben de onlara kardeş yerine böyle bir seçenek olduğunu söyledim. Ama çocuklar bunu söylemeden önce ben tabi düşünmeye başladığımda araştırma yaptım, araştırmaları sonucunda koruyucu aile kavramı ile tanıştım, internetten baya araştırdım bu kavramı olayı tamamen anladıktan sonra gerçekten istediğimin aslında koruyucu ailelik olduğunu fark ettim. Sonra eşimle paylaştım eşimle de hemfikir olunca çocuklara söyledim çocuklar da çok sevindi ondan sonra direkt harekete geçtim. Zaten çok kısa bir süre içinde oldu bütün bunlar ya karar vermem ve başvurmam... Maddi bakımdan zaten gerekli yardımlarımızı yapıyoruz yani ama bu farklı bir şey, bu parayla alınamayacak bir şey vermek istedim yani sonuçta bir aile ortamı yaşama hakkını vermek istedim. (K23, 40 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş)

Ya bunu hep düşünüyorduk, bir kız çocuğuna yardımcı olmak istiyorduk, ama bu süreç hep böyle hani laftaydı, kafadaydı. Sonra her şey çok çabuk gelişti, koruyucu aile olan bir arkadaşım vardı onların yardımıyla olay çok çabuk gelişti. (K10, 42 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş)

Aileler üzerinde etkili olan bir diğer unsur da başka koruyucu aileler ile tanışmaktır. Bu noktada çevrede bir koruyucu ailenin olması farkındalık kazanımı açısından önem arz etmektedir.

Sosyal sorumluluk anlayışı bir çocuğu hayata kazandırmak, ona bir aile ortamı sunmak olarak da değerlendirilmektedir:

Aslında yıllar önce daha evlenmeden önce düşündüğüm bir şeydi bu ama daha sonraki dönemde de bu isteğimde ısrarlı olunca eşim de çok sıcak bakıyordu, çocuklar da buna aynı şekilde destek verince oradaki bir çocuğu hazırlamak hayata kazandırmak için böyle bir yol tercih ettik. (K17, 51 yaş, 11 yıl, 1/12+).

Korunmayı ihtiyacı olan bir çocuğa destek olmayı düşünen kimi aileler bunu ilk olarak evlat edinme yoluna giderek gerçekleştirmek istemiş, fakat sürecin uzun sürecek olması ailelerin koruyucu aile olma yolunda ilerlemesine neden olmuştur:

Aslında ben evlat edinmek için başvurdum, ama evlat edinme ile ilgili prosedür çok uzun sürdü kurumdan da bir türlü geri dönüş alamadım

hani ev ziyaretine de gelinmedi, ne zaman gelineceğine dair de bir bilgi verilmedi, yani bilgi anlamında da geri dönüş olmadı... Daha sonra koruyucu aileye de başvurayım o zaman dedim hani amacım bir çocuğun hayatına dokunmaktı aslında. Koruyucu ailede de süreç, birim daha farklı çalışıyordu aslında. Yani koruyucu aile birimindeki belki de benimle ilgilenen sosyal hizmet uzmanı çok düzgün çalışan, söylediği zamanda geri dönüşleri yapan verdiği termine de sadık kalan bir hanımefendi çıktı şansıma öyle söyleyeyim. (K15, 43 yaş, 19 ay, 1/ 0-3 yaş).

Koruyucu aile olma kararında etkin olan ailenin salt bir çocuğun hayatına dokunma isteği değil aynı zamanda süreçte meslek elemanının üstlendiği roldür de. Evlat edinme sürecinde birtakım aksaklıkların yaşanmasına rağmen koruyucu aile birimindeki meslek elemanının planlı bir çalışma yürütüp aileye zamanında doğru bilgiler vermiş olması ailenin karar sürecini etkileyen, motivasyonunu artıran önemli bir unsurdur.

Kimi ailelerin sosyal sorumluluk bağlamında gönüllü olarak yuvalarda çocuklarla vakit geçirmeleri koruyucu aile olma kararlarına etki etmiştir:

Aslında ben bu çok eskiden başlayan bir süreç, tabi bir istek. Küçüklüğümde beri çocuklarla ilgili kimsesiz çocuklarla ilgili bir şey yapma hayalim vardı yani bir idealim, yani hayatımı onlara adamak, bir kurum kurmak bir yer açmak, onları eğitmek. Çocukları çok sevdiğim için böyle bir idealim vardı, ama ben bir kültür derneğinin üyesiydim, bir on yıla yakın bir 8 yıl bu dernek içerisinde hem çocuklar, kimsesizler, yaşlılar, çok sosyal sorumluluk projeleri yürüttük, zaten bu kapsamda çocukların yurtlarına da gidiyorduk... Yani çocuk sevgisi, kimsesiz çocuklara bir şey yapma ideali beni koruyucu aile olmaya itti. (K16, 44 yaş, 4 buçuk yıl, 1/ 6-12 yaş).

Benim hayalimdi çocukluktan itibaren, ilk zamanlarda eşime çok zor geldi fakat daha sonra kızım da böyle bir teklifte bulununca hemen müracaat ettik.... Amacım, hani şeylere gidiyordum yuvalara gidiyordum, fakat kendimi yeterli hissedemiyordum, çok aşırı girişken bir insan değilim çocuklara bir şey yapmak istiyordum, o yüzden zaten böyle bir niyetim hep vardı benim, en güzel de bu şekilde olacağını düşündüm, çocuklarımı iyi yetiştirdiğime inanıyorum. Ondan dolayı bir çocuğun daha hayatına dokunabilirsem dedim, öyle bir karar verdim. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Ailelerde sosyal sorumluluk adında gönüllü çalışmalara katılmanın manen yeterli gelmemesi ve bunu daha etkili ve kalıcı bir yöntemle çözme isteğinin neticesinde koruyucu ailelik süreci başlamıştır.

Bir kişinin bir çocuğun bakımı kararı almasına ilişkin en dikkat çeken neden korunmaya ihtiyacı olan çocuğun hayatında değişim yaratma istekliliğidir. (Tyebjee, 2003; Akt: Harden, Meisch, Vick, Pandoihe- Johnson, 2008, s. 881).

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar arasında engelli olan çocuklar birden fazla boyutta zorluk yaşamaktadır, bu bağlamda kimi aileler için koruyucu aile olmak bir çocuğun hayatını kurtarmak iken kimi aileler için “kimsenin tercih etmeyeceği” nitelikte bir çocuğun hayatını kurtarmaktır:

Bizim aslında H ile başladı hani H'ye bir aile kazandırmak için biz koruyucu aile olmaya karar verdik aslında. Şöyle bir durum var ama ben özel eğitim bölümünde okurken hep aklımda şey vardı yuvada çalıştığım için eşimle de konuşmuştum, sonrasında bir çocuğun koruyucu ailesi olalım alalım, özellikle hani down sendromlu falan olabilir çünkü onlar çok tercih edilmiyorlar biliyorsunuz. Hani öyle bir çocuğa şans tanıyalım düşüncesindeydim. Ama kismet H'ye imiş. Şansları biraz daha düşük diye özellikle engelli bir çocuk olsun istedik. Ya yuvada çalıştığım için yani yuvadakileri gördüğüm için zaten o olaya sıcak bakıyordum koruyucu aile olmadan evvel de. Yani kimsenin seçmek istemeyeceklerini almak istedik aslında. (K14, 45 yaş, 6 yıl, 2/ 6-12 ve 12+ yaş).

Koruyucu ailenin uzmanlaşmış koruyucu aile statüsünde olması süreci şekillendiren dikkate değer bir noktadır. Bu bağlamda koruyucu annenin özel eğitim bölümünden mezun olması engelli bir çocuğun koruyucu ailesi olma kararını ailenin doğrudan kendi kararıyla gerçekleşmesini sağlamıştır.

3.1.2. Çocuk Sahibi Olma İsteği

Çocuk sahibi olma isteği ailelerin koruyucu aile olma kararı üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuş birçok aile hiç çocukları olmadığı ya da biyolojik çocuklarına kardeş olması amacıyla koruyucu aile olma kararı aldıklarını belirtmişlerdir.

Yani başvurma amacım, yani bir çocuğumun daha olmasıydı. Yani bunu hani kendi imkânlarımla değil de ihtiyacı olan bir çocuğa bakım sağlayarak gerçekleştirebilmenin daha faydalı olacağını düşündüm. Amaç, hem topluma bir örnek olmak, hem de yani aynı şekilde bir çocuğa şey yapmak, yani hani yetiştirmek hayata kazandırmak. Odur yani. (K8, 36 yaş, 2 buçuk yıl, 1/3-6 yaş).

Koruyucu aile olma amacım, benim zaten çocuğum yok. Eşim rahmetli oldu, rahmetli olmadan öncesinde biz çocuğumuz olsun diye baya bir doktor gezdik şansa olmadı... Fakat sonra zaman geçtikçe hani boştayım, emekli oldum, yani zamanımı boşa öldürmek istemedim. Yani boşa öldürmek istemedim, ama para kazanmak amaçlı bir şey de yapmak istemedim, ya ben ne yapabilirim, ne olabilir hani sonra düşündüm zaten benim çocuğum yok bir çocuk tadını almış olayım, insanın yanında bir çocuğun olması tadını almış olayım hem de bir taraftan da bir çocuğa faydam olur zamanımı böyle değerlendireyim, boş vaktimi. Hani bir enerjim var o enerjimi burada kullanmak istedim. (K13, 53 yaş, 7 yıl, 1/12+).

Görüşme yapılan ebeveynlerden birçoğunun biyolojik çocuğu olmasına rağmen koruyucu aile olma nedenlerini çocuk sahibi olma isteği olarak belirtmişlerdir. Bu durum bir yönüyle ihtiyacı olan bir çocuğa destek olmayı barındırırken kimi yönleriyle de cinsiyet olarak sahip olunamayan bir çocuğa sahip olmak ya da biyolojik çocuğun kardeşinin olması şekliyle gerçekleşmiştir.

Eşim hep erkek çocuk istiyordu. Kız düşünmüyordu. Onu sünnnet etme tamahımız vardı. Komşumuz da koruyucu aileydi, onlarda gördüm biz de olalım, çocuklar aile ortamı görsünler dedik. 1 çocuk istedik, kardeş olduğundan 2 tane oldu, ayırmak istemedim zaten. (K11, 41 yaş, 2 yıl, 2/6-12 yaş).

Kız sevdası. Biyolojik çocuklarımdan ikisi de erkek. (K2, 45 yaş, 15 ay, 1/0-3 yaş).

Koruyucu aile olmamızın sebebi kızımın kardeş istemesiydi. Biz daha önceden de düşünüyorduk koruyucu aile olmayı planlıyorduk. Çevremizde koruyucu aile olduğunu bildiğimiz tanıdıklarımız vardı. Onlardan da gözlemliyorduk. Ama daha çok kızım baskın çıktı illaki kardeş istiyorum deyince biz de netleştirdik kararımızı. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/3-6 ve 6-12 yaş).

Aileler koruyucu aile olma sürecinin evlat edinme sürecine kıyasla daha hızlı ilerliyor olmasının da tercihleri üzerinde bir etkisinin olduğunu belirtmişlerdir:

Öncelikle evlat edinme için müracaat ettik, yaştan dolayı çok beklersiniz dediler. Kurumda evlat edindirmedeki memurun yönlendirmesiyle koruyucu aileliğe başvurduk... Bir çocuk büyütmek amacıyla. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Koruyucu ailelerin koruyucu aile olma motivasyonları üzerinde farklı sebepler olmasına rağmen görüşmeler sosyal sorumluluk ve çocuk sahibi olma isteği etrafında şekillenmiştir. İller ve katılımcılar bazında yapılan gözlemlerde Denizli’de derneğin çalışmalarına aktif katılım gösterdiği gözlemlenen ebeveynlerin sosyal sorumluluğa ilişkin değerlendirmelerinin daha yoğun olduğu dikkati çekmiştir. Özetle, ailelerin koruyucu aile olmadan öncesinde koruyucu ailelerin birtakım sosyal sorumluluk projelerine katılmış olmalarının, yuvalarda gönüllü olarak çocuklarla vakit geçirmiş olmalarının, gönüllülük sürecinde meslek elemanları ile kurulan iletişimlerin ve meslek elemanlarının yönlendirmelerinin, yakın çevrede bir koruyucu ailenin varlığının, çocuk sahibi olma isteğinin koruyucu ailelik ile daha az bürokratik işlemlerle gerçekleşecek olduğunun belirtilmesinin, ailelerin koruyucu aile olma kararlarını olumlu yönde etkilediği dikkat çekmiştir.

3.2. KORUYUCU AİLE OLMA KARAR SÜRECİ

3.2.1. Ailede Koruyucu Aile Olma Kararı

Koruyucu ailelik sürecini şekillendiren önemli unsurlardan biri de koruyucu aile olma kararını ailede kimlerin aldığıdır. Bu süreçte eşlerin fikir alışverişi yaparak ve varsa biyolojik çocuğun da düşünce ve beklentilerini dikkate alarak bu sisteme dâhil olunması gerekliliği büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda katılımcılara koruyucu aile olma kararını ailede kimlerin aldığı sorusu yöneltilmiş ve görüşme yapılan ailelerin hepsinden bu kararı tüm aile üyelerinin birlikte aldığı cevabı alınmıştır.

Ailemin kararı ama öncelik tabii ki ben oldum çünkü önce ben öğrendim sistemin varlığından ben haberdar oldum eşime açtım, eşim de bu

anlamda çok duyarlı bir insan o da aynı özellikleri taşıyor benimle tabi çocuklarımıza danıştık, o zaman biri 10 biri 13 yaşındaydı, onların fikrini de aldık hani böyle bir destek sağlamak istediğimizi bir çocuğun hayatında bir değişim yaratmak istediğimizi fakat bunu tek başına yapamayacağımızı onların desteğine de ihtiyacımız olduğunu anlattık. Sonra böyle bir şeyin onları üzüp üzmeyeceğini de öğrenmeye çalıştık, paylaşmaya hazır mısınız dedik, ailemizi, evimizi, oyuncaklarımızı. Hazırız dediler, onların da bu anlamdaki onayı çok iyi oldu (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş)

Bu süreçte özellikle biyolojik çocuğu olan ailelerin çocuklarıyla bütün detayları paylaşmış olmaları biyolojik çocuk ve koruyucu ailesi olunan çocuk arasında da sağlıklı bir ilişki gelişmesinde etkili olmaktadır. Biyolojik çocuğun merak, endişe gibi duygularının hafifletilmesi ailelerin bu süreci daha kolay atlatmalarındaki etkenlerden biridir.

Görüşmelerde dikkati çeken bir unsur da koruyucu aile olma kararı her ne kadar ailenin ortak kararı olsa da bu süreci başlatan ve hızlandıran kişinin ağırlıklı olarak koruyucu annelerin olmuş olmasıdır. Kadınların bu süreçteki aktifliği kadınlara atfedilen annelik ve çocuğun bakımı ile yakından ilgilenmesi gereken kişinin anne olması anlayışının da bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Sadece benim kararımdı. Yani benim kararımdı derken evde boş olan benim, iki çocuğum da zaten meslek sahibiydi, çalışıyorlardı benim yanımda kalmıyorlardı. Tabi benim kararımdı derken ben gidip bir çocuk alıp getirip ben bu çocuğu getirdim değil olay. Sadece ben o süreci başlattım ve herkese bildirdim. Çocuklarımın da onayını aldım, hatta onlar eşimden daha anlayışlı çıktılar ve bu olaya alkış tuttular. Yani bizim annemizin böyle bir olaya kalkışması bizim için onur vericidir dediler. Daha sonra eşim de bu işin manevi boyutunu anladı. Bu işle uğraşan sadece bendim. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Aslında yani benim önderliğimde oldu, diğer ev halkı da bana ayak uydurdu, yani süreç içerisinde ben onları hazırladım. Oğlumu, kızımı, eşimi...(K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/ 6-12 yaş).

Önce ben istedim, sonra eşimi ve çocukları razı ettim. Çocuklar biraz yadırgadı ama sonra kabul ettiler. (K12, 42 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

Tüm ailenin ortak kararıydı, ama öncelikle benim tabi. Ben çok istiyordum. (K17, 51 yaş, 11 yıl, 1/12+)

Karar sürecinde kimi ailelerde annelerin aksine babanın da etkin olduğu dikkati çekmiştir:

Eşim benden daha önce düşünmeye başlamıştı, açıkçası ben ona göre daha hazırlıksızdım. Sonra ben de işte internetten araştırdım, inceledim okudum derken ben de olabilirim dedim. Kendimden olmayan bir çocuğa sevgi verebilir miyim diye çok sorguladım e sonra verebilirim herhalde dedim, verdiğimi de düşünüyorum, o şekilde bir süreçti. (K6, 34 yaş, 2 yıl, 2/0-3ve 12+yaş).

Eşim, çok etkili oldu. O çok hızlı karar verir zaten. Benim kaygılarımı açıkçası hemen azalttı, yardımcı oldu bana. Eşim ve ben karar verdik ve oğlum tabi (K10, 42 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Valla eşim öncülük etti değişik bir şekilde daha sonra işte kendi içimizde tartıştık konuştuk, araştırdık oğlumuzu da çok başlarında dâhil ederek sürece öyle hep birlikte aldık aslında kararı. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Karar alma süreci koruyucu ailelik sürecini başından etkileyen bir aşama olması bakımından aile üyelerinin bu sürece hazırlıklı olması ve birlikte karar alınması önem arz etmektedir. Görüşmeci koruyucu ebeveynler süreci başlatanın aileden bir birey olduğunu ifade etse de ailenin bütün üyelerinin onayını almaya dikkat etmişlerdir. Bu durumun ailenin kendisini hazırlaması adına gerekliliği vurgulanmalıdır.

3.2.2. Koruyucu Aile Olma Sürecinde Çevrenin Tutumu

Koruyucu aile modelinin önemli unsurlarından biri de çevredir. Koruyucu aile olma sürecinin birçok aşamasında çevrenin etkisi dikkate değerdir. Burada çevre yakın akraba, aile büyükleri, komşular vb. farklı unsurdan oluşan sosyal çevreyi kapsamak üzere kullanılmaktadır.

Görüşmeci koruyucu ebeveynlerin birçoğu karar alma sürecinde çevreden olumsuz tepki aldıklarını dile getirmişlerdir:

Valla ilk kızımı büyütürken çok fazla tepki aldım hep de olumsuz tepkiler aldım. Ne işin vardı dertsiz başına dert mi aldın işte yarın seni döver, kaçır, işte ailenize sorun mu lazım, anası babası çıkar sizden para ister... Çok olumsuz tepki aldım hani çok onaylamış gibi görünenlerin de aslında çok onaylamadıklarının farkındaydım... (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş).

Herkes kızdı... İnsanlar sen manyak mısın bu saatten sonra ne yapıyorsun diyorlar... Haz alabileceğiniz, manen doyabileceğiniz bir iş lazım. Bu da en güzel ve en saf şekilde ya hayvan besleyeceksiniz ya da bir insan besleyeceksiniz yani. Hayvan da besliyorum, insan da. Her ikisine de herkes kızıyor... Şu koruyucu ailelikte bile insanlar önce ne kadar büyük bir iş yapıyorsunuz diye tepki veriyor sonra koruyucu ailelere para verildiğini duyunca onunla ilgili yalanlar bile uydurmaya başlıyorlar... Herkes çok kızdı bana yakın akrabalar, komşular herkes çok kızdı. Annem özellikle çok kızdı, çünkü yaşlanmıştı o baktırtacaktı kendine o arada sırayı B alınca bir hayli üzüldü. Ama tabi ben yine de anneme sahip çıkıyorum. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Çevremiz, bir tepki gösterdiler ilk önce... Olumsuz yani hani biliyorsunuz bizim Türkiye’de bu şeyde yuvada yetişen çocuklara farklı gözle bakıyorlar. İşte ‘yarın seni döver, bilmem ne eder, şu olur bu olur’ yorumlarda bulundu. Annemler ‘kızım ne yapacaksın bu yaştan sonra çocuğu. Sen kendine bakamıyorsun. Yaşlandın. Yarın onla ilgilenemezsin’... Çevreden en yakınım birisi sen dedi resmen bana manyaksın dedi, yani bu çocuğu nasıl alıyorsun dedi, nasıl bakıyorsun dedi. Böyle tepkiler çok aldım. (K9, 50 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş).

Çevreden gelen tepkilerin öncelikli olarak “yuva çocuğu” algısı etrafında birtakım kalıp yargılar neticesinde şekillendiği görülmüştür. Devlet koruması altında olan çocukların ailelere zarar vereceği düşüncesi çevrenin tepki gösterme nedenlerindendir.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin algılara ek olarak inançlar ve kültürel özellikler, aile yapısına ilişkin algılar, geleneksel düşünce kalıpları neticesinde koruyucu aileler çevreden yaptıklarının doğru olmadığına ilişkin tepkiler de almışlardır:

Çevremizden tepki çok aldık, olumsuz daha çok. Olumsuz tepkiler işte bir kız çocuğu olması, bizim dinimiz gereği bunun yanlış olduğu, yasak olduğu, namahrem olduğu, babaya nikâh düştüğü, işte evde ağabeyler var onlara namahrem olduğu, çok şeyler söylediler. Bir de erkek

torunum vardı. Ya çok olumsuz tepkiler aldık. Daha çok akrabalarımın olumsuz tepki aldım. (K5, 60 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Görüşmeciler ailelere verilen olumsuz tepkiler inançların etkisiyle olabildiği gibi ailelerin yaşam tarzına ve tercihlerine müdahale boyutlarında da olmaktadır:

Ailelerimiz karşı çıktı. Çok büyük tepkiler verdiler, senin kendi çocuğun olacakken hiç tanımadığın, bilmediğin, soyu sopu belli olmayan bir ailenin çocuğunu alacaksın, başına bir sürü iş gelecek. Kabul etmediler, yani iki taraf da kabul etmedi öyle bir çocuğu, yani biz toplu olarak kabul etmeyiz bile, bu şekilde yaklaştılar. (K16, 44 yaş, 4 buçuk yıl, 1/6-12 yaş).

Hayret ettiler tabi, tam böyle emekli olmuşum rahatladığım bir zamanda ne gerek var olarak gördüler. Tabi neticede takdir ettiler sonuçta ben ısrarcı olunca. Olumsuz tepkiler aldık. Hala da alıyoruz... Çevremizdekiler, yani çok büyük bir sorumluluk aldığımızı, hem arkadaş hem akrabadan da olabiliyor. İşte genleriyle kötülük gelebileceğini falan işte ilerde ne olacağını bilemediğin bir işe nasıl kalkışırsın gibi... Komşularıyla paylaşmıyorum çok fazla, çok yakın arkadaşım ile paylaşıyorum. Şimdi yeni taşındığım yerdeki komşularım bilmiyorlar. İlk gittiğim yerde biliyorlardı o da birkaç tane, tabi birdenbire gelince o yüzden... Fakat mesela ilk önce bizim gittiğimiz bir devlet okulu vardı orada öğrendikleri zaman farklı bir davranış yani ne olursa olsun her kötü şey F'dan geliyor, yuva çocuğu anlayışı var, ondan dolayı en son gittiği, koleje gidiyor şu anda orada da herkese açıklamadık. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Öğretmenler sosyal hizmet kurumundaki ne kadar genç, toy ve cahilse, öğretmenler de aynı olabiliyor, dan diye işte sen de koruyucu ailedesin aslında senin annen baban bu değil, gerçek ailen başka gibi gereksiz, saçma yani çocuğun duymaya ihtiyacı olmayan boş boğazlıkları var. Ama bunlar kişisel şeyler diye düşünüyorum. Bir tanesi işte çocuk yaramaz bir çocuk ama ben doğursam da yaramaz olabilirdi, hiperaktif olabilirdi ve şey diye söylüyor işte besmelesiz doğduğu için böyle falan diye. Yani şimdi önyargı çocukta mı o kişinin kafasında mı, onlarla baş etmemiz mümkün değil bitmiyor, yani... Ve şeyi mesela görüyorlar ben yalnızım, yalnız yaşayan bir kadını, çok mutluyum, oğlum da çok mutlu, hayat da gayet güzel yani, hiçbir şey de zor değil, daha eğlenceli daha keyifli, hani özendirici oluyor, insanların kaygılarını azaltıyor, ama birkaç saat sonra o magazin sorular gene bizi buluyor yine. (K15, 43, 19 ay, 1/0-3 yaş)

Koruyucu ailelerin bir kısmı komşularına ve çocuğun okuluna koruyucu aile olduklarını söylememeyi, bu durumu gizli tutmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Çocuğun çevreden gelecek tepkilerle daha fazla örselenmesini önlemek adına zorunlu bir durumla karşılaşılmadıkça kimi aileler bu durumu gizlemeyi tercih etmişlerdir. Bu durum üzerinde çevrenin kalıp yargılarının etkisi olmaktadır.

Üstüner, Erol ve Şimşek (2005) yaptıkları bir araştırmada koruyucu aile olma ile çevrenin tepkisi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ailelerin %84,2'sinin koruyucu aile olduklarının komşuları tarafından bilindiğini belirttikleri, %15,8'inin ise bilinmediğini belirtmişlerdir. Koruyucu ailelerin bu durumu çevresindekilerle paylaşmamalarının nedenleri ise koruyucu ailelerin önyargılı yaklaşımlardan dolayı çevredeki diğer çocuklara farklı gözle bakmaları, çocuğun dışlanması veya komşularının çocuklarında davranış değişikliği yaşanabileceğine ilişkin duydukları endişe ve korkuları olduklarını belirtmeleridir (s.136).

Koruyucu aileler bu süreçte kendilerini en çok rahatsız eden tepkinin bunu bir “hayır işi” olarak değerlendirenlerden geldiğini ifade etmişlerdir:

...Hani zaman zaman takdir edenler oluyordu, ama cennetlikten öteye geçmiyordu o takdirler. Bu yöntemin de ben çok bencillik olduğunu düşünüyorum ve kabul etmiyorum hani cennete gitmek için ya da kendimize bir kazanç elde etmek için bu sürece başlamadık. Bu beni rahatsız ediyor mesela, bu tip değerlendirmelerden rahatsızım yani cennetin yollarına taş döşemiyoruz, öyle bir şey yapacaksa farklı başka iyilik yöntemleri de var. Amaç kendi adımıza değil, çocuğun yararına bir şey yapabilmek, bakış açımız buydu... Yani orada önemli olan bizim kazançlarımız değil çocuğun kazançları. (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş).

...Ya şey hani hep diyorlar ya cennete gidiyorsunuz diye koruyucu ailelere ama biz aştık merteye geçtik biz şimdi peygamberin yerine kadar çıktık iki tane de alınca. Yani şey diyorlar bazen bu senin yaptığın çılgınlık. Ciddi anlamda size bağımlı ve sürekli koşuşturma içerisinde olduğunuz bir durum. Bir de çalışıyorsun, üstelik hani çok zor falan ama herkes anlayışla karşılıyor. Bizim bakış açımızdan bizim tutumumuzdan kaynaklanıyor, çünkü... Yine onlar da hani siz üst mertebedesiniz diye bakıyor. Ama biz öyle görmüyoruz tabi kendimizi çünkü biz hani bunu yok iyilik olsun diye, cennete gidelim dua alalım falan diye yapmadık (K14, 45 yaş, 6 yıl, 2/6-12 ve 12+).

Yani işte ah, bir çocuğun hayatını şey yaptın, cennetliksin sen, a ne kadar da sevap işliyorsun hepimizin aslında tüylerini diken diken eden bir şey. Çünkü ne bileyim ben karşılık diye yapmıyoruz ki, niye böyle

söylüyorsunuz! Onuncu kere duyduğunuzda böyle kavga edesiniz geliyor. Ya bir de bir cümle var ben onu çok seviyorum hani karşılık beklenerek yapılan bir iyilik tefecilikten başka bir şey değil. Oğlumuz ya da kızımız, çocuğumuz hani normal insanların evladından bir farkı yok, onlar ne kadar cennetlikse biz de o kadar cennetliğiz, bir farkı yok. (K15, 43, 19 ay,1/ 0-3 yaş).

Görüşme sürecinde dikkate alınan bir unsur da katılımcıların dernekle olan ilişkileridir. Derneğin etkinliklerine şehir merkezinde yaşamadığı için çok fazla katılamadığını belirten bir koruyucu anne çevreden gelen ‘cennetliksin’ tarzında ifadelerin onun için olumlu tepkiler olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda derneklerin koruyucu ailelere sosyal sorumluluk ve çocuğun hakları konusunda sunduğu katkılar da dikkat çekmiştir:

Yadırgayan olmadı. Herkes takdir etti. Cennetliksin dediler. Komşularım, arkadaşlarım hatta çocuğu götürdüğüm doktorlar bile takdir etti çok olumlu karşıladılar. (K12, 42 yaş, 2 yıl,1/6-12 yaş).

Koruyucu aileler çevreden gelecek olan tepkileri önleyebilmek adına ilişkilerini yeniden gözden geçirmeyi, bu doğrultuda yeni kararlar almayı da tercih etmişler, kimi durumlarda kendilerine yöneltilen eleştirilerden duydukları rahatsızlıkları tepki verenlerle görüşmeyi seyrekleştirerek gidermeye çalışmışlardır:

...hani çok olaya sıcak bakmadılar ilk başta hani dediler ki tamam illa ki bir çocuk alacaksanız bari sağlam alın. Çünkü biz çocuk alıyoruz bir de üstüne engelli bir çocuk alıyoruz diyerekten bizim sürecimiz biraz daha farklıydı... Başka aile büyüklerinden işte halalar falan gibi kişiler işte ay bizim içimiz kaldırmaz bize getirmeyin falan gibi bir şey dediler, eşimde şunu dedi madem öyle o bizim çocuğumuzdur ne siz bize gelin ne biz size geleceğiz, görüşmeyiz o zaman dedi. Biraz zoraki kabul ettirmiş olduk, fakat şu anda ilkinden bahsediyorum size. İkincisini almaya kalktığımda daha da büyük bir şey oldu hani bir tane var zaten uğraşıyorsunuz niye ikinciye gerek var falan öyle bir süreç yaşandı. Buna rağmen yine de çok severler torunları gibi görürler (K14, 45 yaş, 6 yıl, 2/6-12 ve 12+yaş).

Çünkü çocuk çıkıp elime gelene kadar herkes bir laf edecek, kafamı bulandıracak, karıştıracak, bunları duymamak için, ta ki ne zaman çocuk alacağım belli oldu o zaman dedim böyle böyle ben çocuk için başvurmuştum çocuk alacağım, işte bir ay sonra çocuğu almaya gideceğim... Ya tabi bir tepkileri oldu hani emin misin, bakabilecek misin... Ya da ısrarcı tepkilerden uzak kaldım, uzaklaştırdım kendimi ya da öyle diyeyim (K13, 53 yaş, 7 yıl, 1/12+yaş).

Yani annem sevgisini paylaşmak istemedi, benim çocuklarımdan başka birinin torunu olmasını başlangıçta kabul etmek istemedi. Yani senin zaten biyolojik çocuğun var yardım etmek istiyorsan git kurumda et ama evine böyle bir çocuğu niye dâhil ediyorsun diye mesela çok tepki gösterdi ben uzun bir süre annemle baş edebilmenin yollarını aradım. Çünkü annem sıcak bakmadığı için. Çocuğa da tepkili yaklaştı, bunu hissettirebiliyordu, bana da aynı şekilde. Ben baktım ki çok zorlanıyorum annemden vazgeçme gibi bir şansım yok ama çocuktan da vazgeçme şansım olmadığı için anneme şöyle bir öneride bulundum ‘anne ben seni çok seviyorum, ama sen onu gördüğün zaman huzursuz oluyorsun, hayatımıza dâhil etmek istemiyorsun o zaman sen beni özlediğin zaman ben tek başıma gelip göreyim, ama ben sana gelip gitmeyeyim sen de istemediğin sürece bana gelme, çünkü sorun yaşıyoruz’ ama zamanla aştık. Şimdi çok iyiler yani... (K17, 51 yaş, 11 yıl, 1/12+yaş).

Yukarıdaki örneklerde betimlendiği üzere çevreden gelen olumsuz görüş ve tepkilerinin aksine, kimi aileler de süreçte çevrelerinden olumlu tepkiler aldıklarını ifade etmişlerdir.

Olumlu tepkiler verdiler. Herhangi olumsuz bir durum oluşmadı, hatta çok sevindiler. Önce kendi yakın ailemizle paylaştık daha sonra çevremiz öğrendi koruyucu aile olacağımızı. Komşularımız ve arkadaşlarımız da olumlu olarak karşıladılar. Çocuklarımı çok da seviyorlar. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/6-12 yaş).

Çok olumlu. Yani enteresan bir şekilde farklı tepki verir diye düşündüğüm insanlar ki benim annem ona neredeyse en son söyledik böyle işlem bitme aşamasında ki o bile, o da zaten hani sorumluluk duygusu açısından değil de tabi ki işte biyolojik oğlumuzu düşünerek hani acaba farklı bir tepki verir mi diye öyle şey vardı kafamızda ama son derece o da olumlu karşıladı. Hatta genç olsam ben de bir tane çocuk almayı çok isterdim diyerek bizi şey yaptı, yani mutlu etti. Dolayısıyla ne kendi sosyal çevremizde arkadaş çevremizde ne aile çevresinde bir tane olumsuzluk olmadı açıkçası. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/12+yaş)

Çok çok iyi bir tepki aldım hiç kimseden hiçbir şey almadım, zaten benim annem babam olmadığı için kayınvalidem vardı, görümcelerim, kız kardeşlerim hepsiyle konuştuk, kimse de karar sizin, sizin evladınız tabi ki sizin evladınız bizim evladımız diyerek sağ olsunlar çok destek çıktılar, akrabadan çok komşularım çok destek çıktı çok çok destek çıktı, M’i çok seviyor... Hepsi hepsi, arkadaş, akraba, kardeş hepsi, şükür kimseden bir sorun yaşamadık kimsede daha çok destek oluyorlar daha çok nasıl

derler hani ellerinden gelenin daha fazlasını yapmaya çalışıyorlar sağ olsunlar. (K24, 38 yaş, 2 yıl, 1/0-3 yaş)

Koruyucu aile modelinin yaygınlaşmış bir model olamamasının üzerinde birçok faktör etkili olmakla birlikte bunlardan biri de toplumun koruyucu aileliğe ve korunmaya ihtiyacı olan çocukların özelliklerine ilişkin bilgilerinin yeterli seviyede olmayışıdır. Bu bağlamda koruyucu aileler çevreden birçok olumsuz tepkiye maruz kalmışlardır. Devlet koruması altındaki çocuklara ilişkin ön yargılar, inançlar, kültürel birikimler, geleneksel düşünce kalıpları çevrenin koruyucu aile modeline ilişkin olumsuz fikirlere sahip olmasına neden olmuş birçok koruyucu aile de bu süreçte çevrenin tepkilerine maruz kalmıştır. Kimi durumda aileler çevreden gelen olumsuz tepkileri önlemek adına yakın çevreyle ilişkileri seyreltmeyi ya da hiç görüşmemeyi tercih ederken kimi durumda komşular, okuldan aileler ya da çocuğun arkadaşlarından bu durumu tamamen gizlemeyi tercih etmekte oldukları anlaşılmaktadır.

3.3. TANIŞMA SÜRECİ

Çalışmada görüşmeler iki farklı ilde kurulmuş olan koruyucu aile derneğine üye olan ailelerle gerçekleştirilmiş olduğundan kentler arasında en belirgin fark koruyucu aileler ile çocukların tanışma süreci uygulamalarında ortaya çıkmaktadır. Koruyucu aile yönetmeliği madde 14 (2)' de çocuğun aile yanına yerleştirilmesi sürecinde tanışma aşamasına ilişkin şu madde yer almaktadır:

Koruyucu aile sözleşmesi imzalanıncaya kadar çocuk ve ailenin birlikte zaman geçirmeleri, birbirlerini tanımaları ve alışmalarına uygun ortam sağlanması planlanır. Bu süreçte çocuk önce saatlik, dha sonra günlük, haftalık ve iki haftalık gibi sürelerle çocuk ile koruyucu ailenin uyumuna göre toplamda iki ayı geçmeyecek şekilde koruyucu aileye izinli verilebilir. Süreçte olumlu kanaat oluşması, çocuğun ve ailenin de istemeleri halinde yerleştirme işlemi başlatılır.

Görüşmeci kimi koruyucu ebeveynler çocukla tanışma sürecinin gerçekleşmediğini, koruyucu aileye verilmeye uygun bir çocuk olduğuna ilişkin bilgilendirme yapılır yapılmaz işlemlerin tamamlanarak çocuğun eve getirildiğini ifade etmişlerdir:

Tanışma sürecimiz dedim ya işte üç gün. Bir haber geldi işte. Kızınız hani size uygun kızımız var. Gelip görüşmek ister misiniz dedi. Tamam dedik. Gittik görüştük. İki saat falan görüştük. Kızıyla. Ailecek gittik görüştük. Ondan sonra ertesi gün de onun ertesi günü de işlemler, evraklar tamamlanana kadar üç gün bekledik. Üçüncü gün gidip alıp geldik. (K9, 50 yaş, 4 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Hayır olmadı... Çocuklarla biz birebir tanıştırılmadık. Biz yuvaya gidip çocuklarla vakit geçiriyorduk, ama hangi çocuğun koruyucu ailesi olacağımız belli değildi. Kimse bize herhangi bir çocuğu tanıstırmadı, şu çocukların koruyucu ailesi olacaksınız denilmedi. Biz sosyal hizmetlere telefonla koruyucu aileliği kabul ettiğimizi söylediğimizde bize isimlerini söylediler. Daha sonra evrak işlemleri bitti ve biz çocukları teslim almaya gittik. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/ 3-6 yaş ve 6-12 yaş).

Tanışma sürecinin gerçekleşmemesi kimi aileleri rahatsız etmiş, bu sürecin çocuk ve aile adına önemli bir süreç olduğunu dile getirmişlerdir. Çocuğun eve geldiği ilk anın çocuk açısından kolay geçmesi adına sosyal hizmet uzmanının ilk gün çocuğa eşlik etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir:

Bizim için esas dramatik süreç o zaman başladı... İşlemleri tamamladık B'i aldık elinde küçücük bir naylon torba, kış günü, yanında hiç kimse yok, bindirdik arabaya... Bana bakanlıktan ilk anlatılan şey öyle yuvaya gidip de çocuk seçemezsiniz, biz hangisi uygunsu onu yerleştiririz olmuştuk. Tamam, zaten seçelim demiyorum, ama insanlarda bir ısınma olayı var, bazen ilk gördüğünüz insana hiç ısınmayabilirsiniz yani. Ben de uzmana bunu söyledim, ya sizin verdiğiniz çocuk bende öyle bir algı yaratırsa ömrümü mü feda edeceğim yani. Ama öyle olmadı B'in uygun olabileceğini onlar söyledikten sonra ben birkaç gün yuvaya gidip B'i tanımaya çalıştım. Ama bakanlık bana tanışma adına herhangi bir şey yapmadı... B'i biz getirdik oturduğumuz ev kocaman bir ev dubleks, tavanları bir 7-8 metre bir korkak tavırlarla. Yani o gün en azından bir sosyal hizmet uzmanının bizimle gelmesi lazımdı. Çocuk arabaya bindiriliyor, hiç tanımadığı bir aile. Yani şöyle sizin evinizin orada bir market vardır, her gün gittiğiniz markettir, siz o markete her gün gittiğiniz için o marketteki kadını tanıyorsunuz zannedersiniz ama aslında o kadının kim olduğunu bilmezsiniz. B benim için ben de B için öyleydik. Her gün görüşüyoruz, oynuyoruz, ama birbirimizi tanımıyoruz. Ben belki de çok sinirli bir insanım, çocuk nerden bilsin zaten bir yaşamışlığı var yani. Biz B aldık arabaya bindirdik, B arabanın penceresine resmen tırnaklarını geçirircesine yapıştı yuvaya bakarak ağlıyor, ama hiç ses yok. Ben tabi konuşarak rahatlatmaya çalıştım. Sonrasında eve geldik, ev zaten kocaman olduğu için bir korkutucu, çocuk orada bit kadar kayboldu, sanki. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

İlk aldığımız gün gerçekten çok acı bir şey yaşadık. Çocuk tırnaklarını arabanın camlarına geçirircesine beni bu arabadan indirin diye ağladı. Çünkü biz tanıma süreci yaşamadık birbirimizle. Yabancı iki insanın yanına verdiler çocuğu, biz aldık geldik. Ben bir hafta yuvaya gider geliriz, vakit geçiririz, birbirimize alışırız diye beklemiştim, ama öyle bir şey yapılmadı. Bize o gün çıkarttılar verdiler. Dışarıda bir yağmur var arabanın içinde de N.'de öyle bir yağmur vardı ki hem ağlıyor hem de terliyordu. Başından akan terler üzerini öyle ıslatmıştı ki zapt etmekte çok zorlanmıştık... O günü hiç unutmuyorum o bende çok iz bıraktı (K2, 45, 15 ay, 1/0-3 yaş).

Tanışma sürecinin yaşanmamış olması aileleri ve çocuğu olumsuz yönden etkilemiştir. Koruyucu ailelikte daha önce deneyimi olan aileler ya da süreç içerisinde dernek ile bağlantıya geçen aileler çocuk ile tanışıp alışma dönemini yaşamayı tercih ederek süreci devam ettirmişlerdir, bu durum ailelerin kendi talepleri nihayetinde gerçekleşmiştir:

İlk kızımda böyle bir süreç yaşamadık. Tanıştık ve eve geldik... Sonrakilerde şöyle yaptık, çocuklarla tanıştırıldık ama çocukları hemen eve getirmedik, çocuklarla uzun bir süre bir aya kadar sıkça görüştük... Bu bizim aldığımız bir karardı. Bir de uzman arkadaşımın önerisiydi. Daha doğrusu şu yüzden bu kararı aldık: çocukla ilk tanışmaya gittiğimiz zaman çocuğun o yuvadaki alışma ve oradaki rahatlığı sürecinde onu hemen alıp götürmenin ona bir rahatsızlık vereceğini fark ettik çünkü çocuklar daha önce de bir aileden geri dönmüşler ikici kızlarım geri dönmüşler, daha önce bir aile deneyimleri olmuş, bir hafta orada kalmışlar ve o bir hafta sonunda üstelik orada da o aile onları parka götürüyoruz diye götürmüş evlerine götürmüşler yeni öğrendim ben de ve bu onları çok rahatsız etmiş onun için çok gelmek istemiyorlardı zaten öğretmenlerinin bakıcılarının ayaklarına sarılıyorlardı özellikle büyük kız... Tabi biz tam bir buçuk ayın sonunda 5-6 görüşmeden sonra çocukları eve götürdük. Sancılı bir süreç olmadı tabi ki hazırıldılar o süreçte. Kaynaştılar, ağabeyleri, ablaları tanıdılar, bizimle iletişimleri iyiydi, ama biz eve hiç gitmedik, belki evi tanımaları da iyi olabilirdi. Yani yuvada hep görüştük. Oysa bir hafta sonu eve gidip bizim evimiz burası, belki birkaç hafta da o denenebilirdi. Belki o zaman daha rahat hissederdiler kendilerini. (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+).

Evet, öncesinde her hafta sonu yurda gittik en az bir 2 ay... Hani genel olarak gittik orada da M'yi gördük. Sonrasında da gitmeye devam ettik gördüğümüz için... Koruyucu aile derneği yardımcı oldu bize bu konuda. Derneğin yönlendirmesi oldu, çünkü M yeni gelmişti daha, hani oraya da çok fazla alışmadan zaten mekân değiştirmiş bir çocuktü. Onlar destek oldular açıkçası, çok destek oldular hem de. Dernek başkanı birebir konuyla ilgilendi. (K10, 42 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Tanışma sürecine ilişkin görüşmecilerin verdikleri yanıtlar ASPB'nin iki farklı ilde uygulamalarının da farklılaştığını göstermektedir. Bir dernekte çalışmaya katılan tüm aileler herhangi bir tanışma süreci yaşamadığını, buna ilişkin talepleri kendilerinin dile getirdiklerini ifade ederken bir diğer ildeki dernekten çalışmaya katılan koruyucu ailelerin büyük çoğunluğu ilgili bakanlığın bu bağlamda tanışma programları düzenlediğini ve çocukların yaş aralığına göre tanışma sürecinin değiştiğini ifade etmişlerdir:

...Getirdiler işte o sırada yuvadan gelmişti bir misafir alanı gibi bir yer var orada oturduk vakit geçirdik bir yarım saat kırk beş dakika falan. Ondan sonra dediler ki bir oryantasyon süreci var gidip geleceksiniz sabah 9'dan akşam 6'ya kadar, çünkü çocukla vakit geçireceksiniz, çocuk size ısınacak mı ısınmayacak mı biz de onaylayacağız. Bu bir hafta 10 gün sürdü açıkçası, bir hafta kesin sürdü, psikologlar baktı, onların da bir bakma süreci oldu... Biz sonra orada onunla yuvada vakit geçirdik bir hafta boyunca. Yani işte gidiyorduk orada onunla vakit geçiriyorduk, parka gidiyorduk, yemek yerken falan uzak tutuyorlardı hani yemek yerken falan sizin yanınızda olmasın diyorlardı, izliyorduk ne yapıyor ne ediyor, e artık çıkma süreci oldu müdüre gittik konuştuk falan en son bir iki gün falan psikologlar da bizi izledi falan birtakım odalar var orada algı odası psikoloji odası. Orada L'yi diğer çocuklardan ayırıp birebir yalnız kalmamızı sağladılar. Tabi o süre biraz sıkıcıydı, yani kapalı bir yerdesiniz bir süre sonra çocukla ne yapacaksın hani dışarı çıkmak istiyorsun vakit geçirmek istiyorsun, müziği dansı falan çok seviyordu müzik açıp dans ettiriyorduk, oyun oynuyorduk onunla birlikte psikologlar iki tane not tuttular... Ama il müdürlüğü şey demişti hani öyle hemen gidip de almıyorsunuz çocuğu. Gidip ısınacaksınız, göreceksiniz, yani bir ısınma süreci olacak, çocuk size alışacak ondan sonra. O sırada ben işe falan hiç gitmedim, yani bir hafta on gün sürekli yuvaya gidiyorduk biz. (K16, 44 yaş, 4 buçuk yıl, 1/6-12 yaş).

Oldu evet tabi. Normalde biz o süreçleri geçtik resmi süreçleri işte dosyadan F'i seçtik. Çocukla tanışmak için artık onun kaldığı yuvaya gitmeye başladık işte hafta sonları gidiyorduk onunla zaman geçiriyorduk daha sonrasında işte çocuğu dışarı çıkarttık beraber zaman geçirdik sonra yuvaya tekrar götürdük. Daha sonrasında işte hafta sonları bize gelip kalmaya başladı yaşı büyük olduğu için 8 yaşındaydı o dönemlerde, hafta sonları bize gelip kalmaya başladı. Cumartesi sabahdan alıyorduk günü bizde geçiriyordu akşam kalıyordu Pazar günü akşama doğru tekrar yuvaya götürüyorduk. Daha sözleşmeyi imzalamamıştık, resmi sözleşmeyi, çocukla olan o bağı kurma süreçlerini bu şekilde yaşadık. Sonrasında da tahmin ediyorum bir üç ay falan sürdü tam hatırlamıyorum ne kadar sürdü ama onun sonrasında da zaten çocuk okula gidiyordu okul süreci de hani bitsin istedik Haziran başında işte karneyi alır almaz ertesi günü hemen evimizde yaşamaya başladı... Yani

hemen çocuğun eve yerleştirilmesini istemiyorlar. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Tanışma sürecimiz oldu. Kurumda önce iki dosya önerdiler bize sonra bir tanesini seçtik, 5 ya da 6 defa birlikte olduk orada, bizim zamanımızda öyle dışarıya çıkarma gibi bir şeyler yoktu. 1 saat bu kadar bir odada 5 ya da 6 kez. Kurumdaki psikolog bu çocuğu ne zaman alacaksınız diye sormuştu, kurum biraz daha uzun süreli görüşmeyi aslında öneriyor, yuvada da psikolog şey dedi, diğer çocuklar etkileniyorlar sık geldiğiniz için, onun için bir an önce işlemlerini yaptırın demişti. O tanışmayı zaten kurum oluşturuyor size izin kâğıdı çıkarıyor o izin kâğıdıyla çocuk hangi yuvadaysa oraya gidiyorsunuz, o kâğıdı veriyorsunuz o çocuğu size getiriyorlar, yani çocukla orada bir tanışma oluyor sonra bir daha bir daha. Eğer çocuğu tam anlıyorsanız görmek istiyorum uyum sağlarız diyorsanız devam ediyor görüşmeler. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Şöyle gidip gördük, onay verdik, onay verdikten sonra 3 gün falan buraya gelmeniz gerekiyor, çocukla zaman geçirmeniz gerekiyor, yuvaya gidip 3 gün M'le bir zaman geçirdik sabahtan öğlene kadar daha sonra da onaylandı aldık geldik yani bir 4 günün içinde toparlandık. (K24, 38 yaş, 2 yıl, 1/0-3 yaş).

Görüşmeciler kimi ebeveynler şu anda koruyucu ailesi oldukları çocuklarını daha önceden birtakım etkinlikler kapsamında çocuk yuvasına giderek tanıdıklarını ifade etmişler bu nedenle tanışma sürecinin yaşanmadığını belirtmişlerdir:

Şöyle bir şey ben şimdi öğretmenlik yapıyordum görme engelliler okulunda, orada yan sınıfta öğrenciydi H de. Çok engelli görmeyen çocuklar bölümünde öğrenciydi ve çok samimi arkadaşımın öğrencisiydi hani ben de çok seviyordum onu. Daha evvel de stajımı çocuk yuvasında yapmıştım. Oradakileri de tanıyorum falan, bir gün oradan bana telefon açtılar, kurum müdürü telefon açtı dedi ki bize görme engelli bir çocuk getirdiler ama biz bu çocuğa ne yapacağız ne edeceğiz bilmiyoruz tek görme engelli bu nasıl davranacağımızı da bilmiyoruz dediler ben acaba kim dedim adı H, ...'dan geldi, aa bizim H dedim. Daha sonra ben yuvaya gitmeye başladım zaten yuvadakileri de tanıyorum ediyorum daha evvel yuvada gönüllü çalışmalar da yapıyordum ve H'nin orada biz gönüllü ailesi gibi olduk... Sonrasında kurum müdürümüz dedi ki müracaat edebilirsiniz biz de o zaman listeye yazarız ve özellikle bu çocuğu talep ettiğinizi söylerseniz ona göre rapor düzenlenir falan. Biz özellikle H'nin özelliklerini belirten ve H'yi istediğimize dair bir talepte bulunduk. İkincisi için de öyle oldu. (K14, 45 yaş, 6 yıl, 2/6-12 ve 12+yaş).

Çok uzun bir süre olmadı çok iyi, yuvadan devamlı gidip geldiğimiz birkaç yuva vardı hani ilk başlarda gönüllülük yaparken haftanın belli günlerinde devamlı giderim, oradan hani bizi bildikleri için olabilir bizde çok uzun bir şey olmadı... Böyle iki günde bir gidip akşama kadar beraber olduk, sonra bir hafta gibi öyle geçti hafta sonları bize verdiler hafta sonu hani gece de kalmak üzere, iki hafta da öyle hafta sonu bize geldi ondan sonra temelli sözleşme imzaladık bize başladı yazın. (K22, 56 yaş, 2 buçuk yıl, 1/ 6-12 yaş).

Koruyucu aileler ile çocuğun tanışma sürecinden geçmeleri çocuk ile aile arasında kurulacak olan bağın daha sağlıklı bir boyutta ilerlemesine katkı sunacaktır. Çocuğun yüksek yararı anlayışı ile çocuk için en uygun yaşam alanı aile yanıdır anlayışına ek olarak çocuğun hangi aileye gideceğini bilmesi, aileyi tanıması ve karar sürecine dâhil edilmesi gereği önemle vurgulanmalıdır. Görüşme sürecinde iki ayrı ildeki uygulama farklılıkları dikkati çeken bir husustur, bir ilde tanışma sürecinin hiç yaşanmaması çocukları ve koruyucu aileleri zorlu bir sürecin içine sokmuştur, biyolojik ailesinden alınarak devlet koruması altına alınıp hiç tanımadığı bir ortama, kurum bakımına alındıktan sonra yine çocuklar tanımadığı bir ailenin yanına yerleştirilmişlerdir. Bu süreçte ailelerin birçoğu aşıları hakkında dahi hiçbir bilgisine vakıf olmadıkları bir çocuğu evlerine alarak zorlu bir süreci deneyimlemişlerdir. Tanışma sürecinin bu bağlamda hem koruyucu aile hem de çocuk açısından son derece önemli olduğuna dikkati çekmek gerekmektedir. Görüşme yapılan illerin birinde çocuğun yaş aralığına göre değişen tanışma programları uygulanarak hem ailenin hem de çocuğun beklenti ve özellikleri dikkate alınıp süreç daha sağlıklı geçirilmeye çalışılmıştır. Fakat burada da tanışma sürecinin söz konusu olmasının tek başına çocuk koruma odaklı bir anlayışın tezahürü olamadı anlaşılmaktadır. Zira hiçbir koşulda çocuğun kararının ne olduğunun sorulmadığı bir yapıda çocuk için en iyi olana karar veren birtakım yetkililerle sürecin yürütülmesi çocuğun yüksek yararı anlayışından uzak bir yapılanmanın en belirgin göstergesidir.

3.4. BİLGİLENDİRME VE EĞİTİM

Koruyucu ailelerin çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesinden önceki uygun olmayan ebeveyn bakımının neden olduğu olumsuz deneyimler neticesinde çocukta var olan sıkıntıları tanımasına, bunların anlamını anlamasına ve bunlara karşı uygun davranışları sergilemesine yardımcı olan müdahaleler geliştirilmelidir (Dubois-Comtois ve diğerleri, 2015, s. 128). Koruyucu ailelerin başvuru sürecinde ve

sonrasında korunmaya ihtiyacı olan çocuğa ve koruyucu aile modeline, süreçte karşılaşılabilecekleri zorluklara ve bu durumlarda ne tür çözüm yolları aramaları gerektiğine ilişkin bilgilerinin olması gerekmektedir.

Koruyucu aile modelinde programlamaya ilişkin en temel ihtiyaç koruyucu ailelerin eğitimidir. Eğitim müfredatı iki ana konu üzerine şekillenmelidir: koruyucu ailedeki çocukların sergilemiş oldukları zor davranışlarıyla baş edebilmeleri için koruyucu aileleri daha iyi hazırlamak ve koruyucu aileler arasında destek mekanizmasının altyapısını oluşturmak (Denby, Rindfleisch ve Bean, 1999, s.301).

Eğitim teması ailelerin süreçte aldıkları eğitim ve çocuğa ilişkin bilgilendirme kategorilerinde değerlendirilmiştir.

3.4.1. Koruyucu Ailesi Olunan Çocuğa İlişkin Bilgilendirme

Koruyucu aile bakım sürecini etkileyen dinamiklerden biri de koruyucu ailesi olunacak çocuk hakkında önceden yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaktır. Koruyucu ailelerin başvuru sürecinde çocuk hakkında bilgilendirilmeleri gerekliliği dikkati çekmiştir.

Görüşmeye katılan koruyucu ailelerden büyük bir çoğunluğu çocuk hakkında kendilerine verilen bilgilerin sınırlı olduğunu dile getirmiş, bu durumun süreç içinde kendilerine birçok konuda zorluk yarattığını ifade etmişlerdir:

Ben ilk bir buçuk yıl evde psikolojik olarak çökmüş halde yaşadım. Çünkü insanlar hamile kalıyorlar doğum esnasında bile psikolojileri değişebiliyor, çocuğunu bedeninde yaşadığı halde. Sonra doğum yapıyor, loğusalık döneminde bile psikolojisi bozulabiliyor insanın. Çünkü insanın düzeni bozuluyor. Ben üç buçuk yaşındaki B'i eve aldım geldim. Travma yaşamış çocuk nedir bilmeden bu çocuk ne yapar ne eder kimse bize bir şey anlatmadan geldik eve... Sosyal hizmetlerin çocuk hakkında bilgisi yok. Çocuğu tanımıyorlar, çocuk hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Çocuk aşı olacak, bu çocuk aşı olmuş mu diyoruz e bilmiyoruz, nasıl bilmiyorsunuz e teslim alırken biz aşı kartı mı sorduk. Bu kadar başıboş bir sistem, yani hiç mi bir insan bir şey oluştururken yani yuvayı oluşturuyorsunuz, çocuk esirgeme kurumunu oluşturuyorsunuz, bundan kaç sene önce onu bilmiyorum, ama hiç mi gelişmez ya bu kurum? Yani tamam oluştuğu zaman belki mükemmel bir kurum olmayabilir, ama bir şekilde gelişir ya. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Koruyucu ailelerin çocuğa ilişkin bilgilendirilmeleri kadar çocuğun aileye katılım sürecine hazırlanmalarının gerekli olduğu yapılan görüşmede dikkati çekmiştir. Çocuğun ailede yeni bir üye olmasının yarattığı zorluklarla birlikte çocuğun geçmiş yaşam deneyimlerinin çocukta oluşturduğu birtakım davranışların neler olabileceğine ilişkin ailenin bilgilendirilmemiş olması birtakım sorunlar doğurmuştur.

...Mesela ilk kızımızda sağlık durumu ile ilgili ciddi sıkıntılar yaşamıştım, şu anda oğlumuzda da sağlık sorunları yaşıyoruz. Bunlarla ilgili bilgi verilmedi bize. Diğer ilk kızım 8 ay kaldı mesela benimle ben o 8 ayı hastanede geçirdim resmen. Çünkü o doğar doğmaz yuvaya gitmiş bizim yanımıza geldiğinde bir buçuk yaşında falandı belki o kadar bile yoktu. Ciddi ciğer problemleri vardı biz hastaneden gelmedik desem yeridir, yani. Ve bu söylenmedi. Çocuğun sesi, çok kalın bir sesi vardı hani oradaki arkadaşlar onun sesi gür diyor, sesi gür falan değil çocuk ciğerler mahvolmuş ses çıkmıyor, yani hani o yüzden kendini parçalıyor duyurabilmek için e tabi geldikten sonra bir hastane süreci oldu, ama bilgilendirme yapılmadı, bunun çözümü orada da yapılabilirdi, yuvada da yapılabilirdi, çünkü çocuğun sesi, sesi bambaşka bir ses yani. Çocukların aileleri hakkında kısa bir bilgimiz oldu. (K6, 34 yaş 2 yıl, 2/0-3ve 12+ yaş).

Hiçbir bilgiye şey verilmedi. Sadece çocuk sağlık ocağına gitmiş. Onu hala saklıyorum. İşte sağlıklıdır diye bir elimizde doktor imzalı... Hani buysa çocuk gripti böyle. Resmen bronşite dönecek şekilde, burun ağız her yer akıyordu yavrum. Hiçbir bilgi verilmedi. Aslında verilmesini öneririm yani. Çünkü gidiyorsun doktora “şu aşısı oldu mu”, “şu şu hastalığı geçirdi mi”, hiçbir bilgi yok elimizde. Biz ailesinden bilgi istemiyoruz. Ama o çocuğun o yaşa kadar yaşadıklarından bilgi edinmek, verilmesi iyi oluyor, olurdu. (K9, 50 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş).

Koruyucu ailelerin çocuğun sağlık durumu hakkında bilgi sahibi olmamaları birçok durumda ailelerin güçlüklerle karşılaşmalarına neden olmuştur. Koruyucu ailelere çocuğun raporlanabilir bilgilerinin haricinde çocuğu tanıtıcı nitelikte bilgiler de verilmemiş olması ailelerin kimi konularda endişelerinin artmasına neden olmaktadır:

...Yani sadece şöyle aslında bir dosya alıyorsunuz. Koruyucu ailelerle de biz kendi aramızda konuştuğumuzda çok farklı hikâyeler var, mesela benim için çocukla ilgili sadece bir doğum epikriz raporu var bir de

hangi aşıların yapıldığı o kadar. Bir de annenin 16 yaşında olduğu. Bunun dışında hiçbir şey bilmiyorum ben hani bu çocuğun genetik bir hastalığı var mıdır, yuvadaki yaşamı, beslenmesi nasıldı, uykusu nasıldı, ne bileyim hani refleksleri nasıldı, göz kontağı kuruyor muydu, böyle bir bilgi yok. Ya da gelişimi nasıl oldu fizik, kilo ya da bilişsel gelişim, böyle bir şey yok kendilerinin de bildiğini sanmıyorum. Bunun dışında ailenin şeyi de belli mesela 16 yaşında bir anne diyorum bu e işte belli ki 15 yaşında bir şekilde hamile kalmış. Bu mutlaka bir kamu davası açılmıştır. Bir mahkeme devam ediyor mu, babalık davası var mı çünkü bunların hepsi bizim bu çocukla ilerdeki yaşamımızı etkileyecek şeyler, bu bilgileri soruyorsunuz söylemiyorlar mesela, biz paylaşamayız diyorlar. Ama yarın öbür gün bu çocuğu gelip alacaklar mı, buna hem benim hazır olmam lazım hem de çocuğu bu anlamda hazırlamak lazım, kesinlikle bilgi vermiyorlar, bilmiyoruz diyorlar e geçiriyorlar... Bu çocukları kimse gelip almıyor, yüzdesi o kadar düşük ki o nedenle isterse iki ay kalsın isterse beş ay kalsın isterse bir yıl kalsın bu bilgilerin bizlere verilmesi lazım ve yaşayacaklarımıza biz de hazırlıklı olabilelim bu anlamda da destek olması lazım. (K15, 43 yaş, 19 ay, 1/0-3 yaş)

Doğrusu onunla ilgili hiçbir bilgi verilmemişti bana çocuk esirgemedi, ben ilk o tanışma sürecinde aldığım da çocuğu banyo yaptırırken gördüm ve çok ürkttüm, yani sırtında bir derin yara izi var bu nedir gibi diye böyle ürkttüm. Sorduğumda onun küçükken, sorduktan sonra bana onun işte çok büyük rahatsızlıkları olduğunu hatta yaşama şansının çok az olduğunu, akciğerden iki lob alındığını bu yüzden o ameliyat izinin olduğunu söylediler, ama başlangıçta hani bana bu çocuk hasta işte bunun böyle problemi olduğu gibi söylemedi... Kimsesiz bir çocuk olduğu, terk bebek olduğu, polisler tarafından buluntu olarak getirildiği, hiç arayanının soranının olmadığı, hiçbir bilgi yok yani veri olarak ellerinde. (K17, 51 yaş, 11 yıl, 1/12+).

Çocukla ilgili detaylı bilgilerin başvuru sürecinde elde edilememesiyle birlikte ilerleyen dönemlerde de ihtiyaç halinde ulaşılamaması aileleri zorlayan bir durum olmuştur:

Yok, vermediler, çünkü Allah'a bin şükür hani H'nin sağlıkla ilgili bir sıkıntısı yoktu, onla ilgili bir şey vermediler. Küçük ile ilgili hani diyorum ya epilepsisi mesela bilinmiyormuş. Mesela şey, gözüne çok bastırıyordu D bize geldiğinde ve ben acaba göz ağrısı mı var diye uzunca bir süre dosyasına ulaşmaya çalıştım. Tabi bunun için hani bizimle ilgilenen görevliyi arıyoruz o ara o görevli gitti başka görevli geldi falan filan bir sürü bir şeyler oldu, hani ben bu çocuğu doktora götüreceğim, epilepsi mi yoksa göz ağrısından kaynaklı mı hani çok önemli bir şey. Baş ağrıyor, ama epilepsi olduğundan mı ağrıyor yoksa gözü mü ağrıyor, çünkü konuşma yok ya hani çocuk anlatamıyor ki bana derdini ne istediğini söyleyemiyor ki çocuk, onun için diyorum ki gözüne çok

bastırıyor, görme engellilerde böyle bir tik vardır, ama bununkisi biraz daha farklı, ağlayarak bastırıyor. Acaba diyorum gözü mü ağrıyor yoksa başı mı ağrıyor, böyle böyle epilepsi nöbeti geçirdi mi, nöbeti ilk gördüğüm zaman aradığımda sorduğumda dediler ki bilmiyoruz biz. Diyorum e işte gönderemezler mi o sağlık raporlarını sadece şey verdiler aşı karnesini verdiler, işte dediler psikiyatride kontrolü var oraya gideceksiniz dediler bir de rispardeli tutuşturdular elimize bunu içireceksiniz dediler verdiler hani rispardeli almazsa şöyle olur böyle olur, öyle bir şey söylemediler. Ben diyorum ki mesela bu çocuğun yumurtaya falan alerjisi var mı, özel bir yiyeceğe alerjisi var mı, ne yer ne içer bir şey yemiyor zaten biberonla veriyoruz dediler, a aferin çok güzel dedim ben de. Sonra ben hatta dedim ki, burada ben göz doktoruna da götürdüm. Dediler ki hani göz ile ilgili daha evvel muayeneler yapılmış mıdır nedir onları alalım, ama bir türlü ulaşamadık, onları da alamadık yani. D, şey doğmuş, onu da tam bilmiyorlardı sonradan ben dosyayı okuyun bana deyince okudular oradan öğrendiler, prematüre doğmuş. Prematüre retinopati olmuş gözündekiler ondan kaynaklanıyor. (K14, 45 yaş, 6 yıl, 2/6-12 ve 12+yaş).

3.4.2. Koruyucu Ailelerin Başvuru Sürecinde Çocukların Biyolojik Ailelerine Dönebileceklerine İlişkin Bilgileri

Koruyucu aile modeli devlet koruması altında bulunan çocukların biyolojik ailelerine döndürülene kadar bir ailenin yanında desteklenmesi üzerine yapılandırılmış geçici bir modeldir. Koruyucu ailelerin sistemin bu özelliğine ilişkin başvuru sürecinde bilgi sahibi olmaları ilerleyen dönemler için gerekli bir durumdur.

Koruyucu aileler çocuğun biyolojik ailesine döndürülebileceği konusunda süreçte bilgilendirildiklerini belirtmişlerdir:

...Ama ilerde çocuğu alabilirler dediler ben de her şeye hazırım dedim. Zaten diğer kızımdan da hazırdım. Zaten koruyucu aile derneğimizde de bunun hakkında birbirimizi eğitiyoruz. Bir gün yanımızdan gideceğini, bu çocukların bizim olmadığının bilincindeyiz. Tamam dedim, kalabileceği kadar kalsın ben onun elinden tutabildiğim kadar tutarım en azından benim yanımda yaşadığı kadar topluma hazır bir birey olarak yetişir dedim. (K5, 60 yaş, 3 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Annesinin babasının olduğunu, hiçbir zaman koruyucu aile olduğumuzu unutmamızı, evet çocuk sizinle beraber, siz bir annesiniz babanız tabi ki seveceksiniz, ısınacaksınız, ama gene de koruyucu aile olduğunuzu, bunların bilgilerini verdiler... Yani annesinin babasının evli olmadığını ama görüşmek istediğinde gelip mutlaka göreceğini, bu şekilde bilgiler verildi. (K24, 38 yaş, 2 yıl, 1/0-3 yaş).

Koruyucu ailelere yapılan bilgilendirmelerin sistem ve sürecin ilerleyişi odağında olması ailelerde koruyucu ailelerin yeteri kadar desteklenmediği düşüncesini oluşturmuştur:

İşte benim söylediğim buydu çocuk lehine olan şeyleri, yani bu sizin çocuğunuz değil devletin çocuğu aile durumunu düzelttiğinde alabilir, görüşme yapacaklar diye bu tür konularda iyi bilgilendiriyorlar. (E1, 53 yaş, 4 yıl 1/6-12 yaş).

Görüşmeci koruyucu ebeveyn çocuğun biyolojik ailesine geri dönebileceğine ilişkin bilgi verilmesinin yanında koruyucu ailelerin hakları gibi hususlarda da bilgi verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Koruyucu aile bakım modelinin geçici bir bakım modeli olması sürecin en başında koruyucu aile adaylarının bu konu hakkında bilgilendirilmelerini gerekli kılmıştır.

3.4.3. Koruyucu Aile Olma Sürecinde Alınan Eğitim

Zorlayıcı davranışların bir dizi gelişimsel deneyimler nedeniyle koruma altındaki çocuklarda daha çok saptanması muhtemeldir. Bunlar doğum öncesinde alkole maruz kalma, patojenik bakıcılık ve bağlanma deneyimleri, travma ve/veya ihmale maruz kalma gibi deneyimlerdir (Oswald ve diğerleri, 2010; Perry, 2006; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11). Bu davranışlarla başa çıkabilmek için koruyucu aileler için öncelikli olarak önerilen eğitim olmaktadır (Hudson ve Levasseur, 2002; Mcgregor, Rodger, Cummings ve Leschied, 2006; Murray ve diğerleri, 2011; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014).

Koruyucu aile yönetmeliği madde 10'a göre koruyucu ailelere Temel Aile Eğitimi ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi verileceği belirtilmektedir. Ayrıca yine ilgili maddeye göre özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocukların koruyucu ailelerine ise Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi verileceği belirtilmektedir. Fakat görüşmeye katılan ailelerin büyük bir çoğunluğu herhangi bir eğitime tabi tutulmadıklarını ifade etmişlerdir:

Hayır. Hayır, büyük harflerle. Ama bilgilendirme yapılıyor. Tabi başvuru sürecinde bir bilgilendirme yapılıyor. Sadece kurum bazında bilgilendirme yapılıyor, yani koruyucu ailenin hakları anlamında değil çocuğun hakları anlamında... Ya çocuk lehine olan şeyleri söylüyorlar. Mesela koruyucu aile olarak sizin şu hakkınız vardır bu hakkınız vardır gibi şeyleri sonradan öğreniyorsunuz. Bu normal devlet mantığı ile süreç işliyor. (E1, 53 yaş, 4 yıl, 1/ 6-12 yaş)

Eğitim kendi çabalarımla aldım, kurumdan falan hiç öyle bir destek almadım. Hatta o zaman konuştuğumuzda hep aynı şeyden bahsediyorduk. Çünkü çok büyük zorluklarla karşılaşıyorsunuz sonra. Yani her şey hayal ettiğiniz gibi gitmiyor. Yani eve küçük bir çocuk gelecek, neşe gelecek, her şey harika olacak falan öyle bir olay yok kesinlikle. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Hayır, sadece başvuru yaptığım psikolog tarafından verilen bilgiler vardı. Aslında çoğu bilgiyi ben internetten kendi araştırmalarımla edinmiştim ondan sonra boşlukları da oradaki psikolog doldurdu diyebilirim. Benim ve çocuğun hakları konusunda konuştuk, bunu yapıp yapamayacağım konusunda zannedersen psikolog beni tartmaya çalıştı. (K23, 40 yaş, 2 yıl, 1/ 3-6 yaş).

Görüşmeye katılan kimi aileler ASPB tarafından süreçte herhangi bir eğitim sunulmamış olmasının bazı dönemlerde kendileri açısından birtakım zorluklar yarattığını bu zorlukları da koruyucu aile derneği veya dışarıdan bir uzman desteği olarak aştıklarını ifade etmişlerdir:

İlk kızımı eve getirdiğimde 12-13 yıl hiçbir eğitimden geçmedik... İkinci çocukta da eğitim almadık, koruyucu aile derneğinden eğitim aldık. Dernek adına eğitim aldık yani sosyal hizmetler adına değil (K5, 60 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Hayır almadım. Dernekten destek alıyorum bazen şeyle ilgili, çocuk psikiyatrisiyle ilgili hani bu tarz burada eğitimler yapılıyor, yönlendirmeler yapılıyor (K8, 36 yaş, 2 buçuk yıl, 1/ 3-6 yaş).

Hayır. Ama çocukları aldıktan 4-5 ay sonra dernekten eğitim aldık. Oradan diploma da aldık. (K11, 41 yaş, 2 yıl, 2/6-12 yaş).

Hiçbir eğitim almadım. Sadece çocuğu aldıktan sonra psikiyatriste giderek danışarak nasıl davranmam gerektiğini öğrendim. Bakanlık kapsamında böyle bir eğitim verildiğini bile bilmiyorum düşünün yani. (K13, 53 yaş, 7 yıl 1/ 12+).

Koruyucu aile olma başvuru sürecinde ya da koruyucu aile olduktan sonra ASPB tarafından sunulan eğitimden yararlanan aileler ise almış oldukları eğitimin çocukla iletişim kurma ve çocukların gelişimsel özellikleri konularında birtakım bilgileri içermesi bakımından yararlı olduğunu ifade etmişlerdir:

Koruyucu aile olma sürecimde herhangi bir eğitim almadım. Öncesinde kesinlikle almadık. Ama daha sonra bir 7-14 yaş eğitimi yaptı uzman arkadaşlarımız, o eğitimlere katıldım ben. İkinci kızlarım geldikten 5-6 ay sonra o eğitimleri aldım... Eğitim 8-10 hafta sürdü sanırım öyle hatırlıyorum, şimdi tam hatırlayamadım ne kadar sürdüğünü ama epeyce bir hafta gittik geldik akşamları... O eğitimlerin konusu çocukla nasıl iletişim kurulacağını ve o çocukları nasıl anlayabileceğimizi özellikle iletişim becerilerine dönük bir eğitimdi... Ben çok yarar gördüm o eğitimden çok da keyifli bir ortam oluştu. Yani hem bilgilerimizi güncellemiş olduk her ne kadar öğretmenlikten kaynaklanan bir çocukla iletişimde becerimiz olsa da hani bunların güncellenmesi ve yenilenmesi anlamında ben çok yarar sağladığını düşünüyorum. Yaş grubu özelliklerinden tutun da o çocukla bir sorun davranışı üzerinden nasıl iletişime geçileceğini anlatan yöntemler de öğretiler. (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş).

ASPB' den koruyucu aile olduktan bir yıl sonra bir eğitim aldık. Bu aldığımız eğitim de çocuğun gelişimiyle ilgiliydi, koruyucu ailelikle ilgili değildi... Çocukların psikolojik gelişimleri ile ilgili bir eğitimdi bu. Toplamda sadece 2 saatlik bir eğitimdi. Yani faydası olmadı değil, oldu. En azından bir ön bilgi oldu, ama daha sonrasında 3-6 yaş ve 7-12 yaş aralarında çocuk gelişimi üzerine ben kendim dışarıdan bir eğitim aldım. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/ 3-6 ve 6-12 yaş).

Evet, sadece bir kez bir seminer oldu ona katıldım. Çocuk geldikten bir ay sonra oldu. 2 saat falan sürdü. Koruyucu aileliğin nasıl olacağını anlattılar. Çocukla nasıl iletişim kurulacağını falan anlattılar. Zaten bildiğim için eğitime pek kulak kabartmadım açıkçası. (K12, 42 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

Eğitime katılan bir koruyucu ebeveyn eğitimin eksik yanlarını çocukların gelişimsel özelliklerini kapsayan iletişim dinamikleri üzerinde olması gerektiğini, bir diğer ebeveyn ise engelli bir çocuğun koruyucu ebeveyni olduğunu ve engeline ilişkin hiçbir bilgiye vakıf olmamanın zorluklarını yaşadığını belirterek bu yönde bir eğitimin gerekliliğini ifade etmişlerdir:

Tabi ki eksik yanları vardı. Şöyle ki ben çalışıyordum daha önceden çocuğumla pek fazla ilgilenemedim. O gelişim sürecinde çocuğumla diyalog kurma imkânım olmadı. Bazen geç saatlere kadar çalışıyordum. İki çocuğun birden koruyucu ailesi olunca işten ayrıldım, hem çalışıp hem onlarla ilgilenmem zor olacaktı. Baktım ki ben sanki hiç çocuk büyütmemişim ve o ihtiyaç hissettim 3-6 yaş grubundaki çocuklar neyi bekler, ne yapılmalı, nasıl davranmalı, ne derecede doğru komut vermeli onları bilmediğimi fark ettim. Ve o yüzden de o eğitimleri aldım. Her iki çocuğum için de ayrı ayrı eğitim aldım. Kızım 3-6 yaş grubuna, oğlum da 7-12 yaş grubuna uygun olduğu için o yüzden o dönemlerde ne yapabilirim düşüncesiyle, kendimi geliştirmek amacıyla eğitim aldım. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/3-6 ve 6-12 yaş).

Çocuğun engelli olduğu için onu anlamaya ilişkin en başlarda eğitim olmalıydı. Ben çocuğuma hem analık hem babalık hem öğretmenlik yaptım. Kendi biyolojik çocuklarıma bu kadar ilgi göstermemişimdir. (K12, 42 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

Koruyucu ailelerde yıpranmışlığın artışının dikkat çekmesi üzerine kimi araştırmacılar koruyucu aileleri bu süreçte yıpratan unsurların neler olduğu üzerine çalışarak bu problem üzerinde birçok faktörün rol aldığına dikkati çekmişlerdir. Özel bakım gerektirecek nitelikte çok ciddi sorunları olan çocukların sayısındaki artış ve bu durumla ilişkili olarak koruyucu ailelerin eğitim talepleri koruyucu ailelerin ebeveynlik rolleri üzerinde bir stres yaratmıştır (Campbell ve Downs, 1987; Chamberlain, Moreland ve Reid, 1992; pecora ve diğerleri, 1992; Wasson ve Hess, 1989; Akt: Fees, ve diğerleri, 1998, s. 349).

Koruyucu aile modelinde farklı koruyucu aile modelleri olmasına rağmen uygulama sürecinde bu farklılıkların yeterli düzeyde dikkate alınmadığı dikkati çekmiştir. Uzmanlaşmış koruyucu aile modeli koruyucu aile bakım sürecinin önemli bir boyutu iken engellilik hakkında hiçbir bilgi ve deneyime sahip olmayan ailelerin bu statüde bir aile olarak kurgulanması koruyucu ailenin aynı zamanda çocuğun yaşam kalitesini etkilemektedir. Bu bağlamda ailelere sunulacak eğitimin uygun aile modelleri eşleştirmesinin yanında eksiklikler ve gereklilikleri göz önünde bulundurması gereği vurgulanmalıdır.

3.5. UYUM SÜRECİ

Koruyucu aile bakımındaki çocuklar ruhsal sağlık sorunları, toplumsal sorunlar ve okuldaki sorunlarına ek olarak sıklıkla daha önceden maruz kalmış oldukları fiziksel ya da cinsel istismarın nükseden sonuçları ile de mücadele etmektedirler (Galehouse, Herrick ve Raphael, 2010; Holland ve Gorey, 2004; Akt: Cooley, Petren, 2011, s. 1968). Tüm bu zayıf noktalara ek olarak, çocuğun yaşı, ihmal ve istismarın hikâyesi, davranış sorunları, biyolojik ailede varsa madde ve alkol kullanım hikâyesi, çocuğun daha önceki yerleştirilmelerinde yaşanan kesintiler ve şu andaki koruyucu ailenin sahip olduğu biyolojik çocuk vb. unsurlar çocuk için birer risk faktörü olabilir (Leathers, 2006; Oosterman, Schungel, Slot, Bullens ve Doreleijers, 2007; Akt: Cooley, Petren, 2011, s. 1968).

Uyum süreci teması koruyucu ailelerin uyum sürecinde yaşadıkları zorluklar, koruyucu ailelerin uyum sürecinde yaşadıkları zorlukları çözme yöntemleri ve koruyucu ailelerin gözünden süreç içinde çocukta yaşanan değişimler kategorilerinde değerlendirilmiştir.

3.5.1. Koruyucu Ailelerin Uyum Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar

Koruma altındaki çocuklarda karşılaşıldığı belirtilen bir dizi davranış bulunmaktadır ve bu davranışlar koruyucu aileler için aile yaşamı içinde bir çocukla yaşamaya alışmaya çalışmak bağlamında karşılaşılan diğer sorunlardan daha zor olabilir. Örneğin, ciddi boyutta sosyal korkular ve alışılmadık sosyal etkileşim örüntüleri, yüzeysel ilişkiler, yabancılarla gelişigüzel arkadaşlıklar, cazibeyi kullanma ve manipüle etmek için etkilemeye çalışma gibi (Bruce, Heimberg, Blanco, Schneier ve Liebowitz, 2011; Clarke, Ungerer, Chahoud, Johnson ve Stiefel, 2001; DeJong, 2010; Prew, Suter ve Carrington, 1990) durumlar koruyucu aileler ve çocuk arasındaki ilişkide büyük bir gerginlik yaratabilir (Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11).

Bakım altındaki çocuklar sıklıkla ihmal, istismar ya da biyolojik aileleri tarafından terk edilme durumunu deneyimlemiştir; yoksulluk içinde büyümüş, büyük yaşlarda bakım altına alınmış, bakım altına alınana kadarki sürede yerleştirmeye

ilişkin birden fazla yer değişikliği yaşamış olabilmektedirler ve aynı zamanda gelişimsel, fiziksel, ruhsal, duygusal ya da davranışsal problemler sergilemektedirler (Brown ve Calder, 1999; Akt: Daniel, 2011, s. 911).

Koruyucu ailelerin uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar kategorisi çocuğun sahip olduğu duygusal ve davranışsal sorunlar, sağlık, değişen aile yapısına uyum, koruyucu ailenin biyolojik çocuğu ile yaşanan sorunlar kategorilerinde değerlendirilmiştir.

3.5.1.1. Çocuğun Sahip Olduğu Duygusal ve Davranışsal Sorunlar

Koruyucu aile bakımında olan çocukların sahip olduğu duygusal ve davranışsal problemler *uyku düzeninde bozukluklar, bilişsel zorluklar, karşı gelme davranışı, anksiyete, sosyal çevre ile uyum, öfke ve saldırgan davranışlar, dikkat eksikliği-hiperaktivite, iletişim sorunları, alt ıslatma* alt başlıklarında incelenmiştir.

Koruyucu aile bakımındaki çocuklar genel nüfus içindeki çocuklara göre daha fazla fiziksel ve ruhsal problemlere sahiptirler (Bilaver, Jaudes, Koepke ve George, 1999; Silver ve diğerleri, 1999; Simms, Freundich, Battistelli ve Kaufman, 1999; Akt: Sullivan ve Zyl, 2008, s. 775).

Görüşmeci kimi koruyucu ebeveynler çocuğun aileye katıldığı ilk dönemlerin zor geçtiğini ifade ederek bu süreçteki zorluklardan birinin de çocuğun *uyku düzenindeki bozukluklar* olduğunu belirtmişlerdir.

Geceleri bir ay boyunca her gün konuşurdu biz hepimiz oturup etrafında ağlıyorduk, uyandıramıyorduk onu çünkü sürekli bir ağlama, çılgılık ve geçmiş ile alakalı konuşmalar modundaydı. (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+ çocuğun yaşı).

Mesela derin uykuya dalamıyordu, düzenli nefes alamıyordu geceleri o tip problemlerimiz vardı... Uykuda güven olayı oldu herhalde bir süre sonra sıçrayarak uyanmalar da gitti. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Uyku düzeninde bozukluklar, uyarılma seviyesinde dalgalanmalar ve değişken duygu durumları (Arvidson ve diğerleri, 2011; Noll, Trickett, Susman ve Putnam,

2006) koruyucu aileler için ciddi anlamda yorucu davranışlar olabilir (Octoman, Mclean ve Sleep, 2014).

Koruyucu aile bakımındaki çocukların yaşamış oldukları uyku sorunlarında travmatik yaşam deneyimleri, yerleştirmelerde yaşanan değişimler nedeniyle oluşan güven sorununun etkisi olduğu dikkati çekmiştir.

Görüşmecilerin uyum sürecinde yaşadıkları zorluklar olarak belirttikleri fazla karşılaşılan bir durum da çocuklarının **bilişsel zorluklarının** olması, dikkat sorunları yaşamaları, ilişkisel çıkarımlar yapmakta zorlanmaları ve özel öğrenme güçlüğüne olmasındır.

...algılaması eksikti, arabanın dibinden geçiyordu arabayı görmüyordu, dikkati çok kapalıydı, biz dikkatini vermesini geliştirecek yöntemler geliştirdik, öğrenme teknikleri değişik değişik yöntemler bulmaya çalıştık (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş).

Yani davranışları anlamında 1. sınıfın sonunda bize gelmişti, yazma bilmiyordu, hiç bilmiyordu, sonra eşyaların isimlerini bilmiyordu, akraba isimlerini bilmiyordu, yemek isimlerini bilmiyordu, masa kültürü yoktu, yani çatal bıçak tabak alışkanlığı yoktu... Yani, bunu bir 6 ay en az 1 sene gibi düşünün yani. Dil problemimiz vardı, bazı kelimeleri söyleyemiyordu. Bunlarla uğraştık. (E1, 53 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş).

İlk tabi geldiğinde F, 4 yaşında küçük bir çocuktu, hiçbir şey ifade edemiyordu, kelime haznesi çok çok zayıftı. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Sonra tabi duygusal şeylerinde de sıkıntılar vardı şöyle ki, mesela işte bir cümle kuruyor, ama içinde bir fiil var sadece başka şey yok hani böyle cümleyi geliştiren faktörler yok yani, konuşmasında bile sıkıntılar vardı, ifade zorlukları vardı... Yani hani yorum yapamıyor akıl edemiyor, üretmiyor yani. Fikir yürütemiyor bazı alanlarda hiç yaşamamışsa o boşluk onun için hani öyle bir olay yaşamamışsa. (K19, 53 yaş, 9 yıl, 1/12+yaş).

Bilişsel zorluklar (ket vurma, bilişsel esneklik ve sebep-sonuç düşüncesi), hafıza, dikkat ve öğrenme sorunları (Landsdown, Burnell ve Allen, 2007; McCrory, De Brito ve Viding, 2010) koruyucu ailelerde strese neden olabilir (Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s.11).

Görüşmeci koruyucu ebeveynler koruyucu ailesi oldukları çocuğun **özel öğrenme güçlüğüne** sahip oluşunu uyum sürecinde kendilerini çok yoran bir durum olarak belirtmişlerdir:

E travmaları var çocuğun, yuvadan edindiği oldukça ne bileyim bize uymayan alışkanlıkları vardı çocuğun vesaire derken bunların üstüne bir de şey çıktı öğrenme güçlüğü çıktı, gerçekten çok yorulduk, bir buçuk sene falan çok yorulduk... İlk geldiği zamanlarda biz öğrenme güçlüğü nedir bilmiyorduk hakikaten, çevremde de hiç duymamıştım. Allah'ım çocuk okuyor, heceleyerek okuyor, üçüncü sınıfa başladı, heceleyerek okuyor, nasıl diyorum ya matematikte çok basit şeyleri yapamıyor, hiçbir şey aklında kalmıyor toplasanız böyle herhalde 40-50 tane sözcükle konuşuyor falan böyle, inanılmaz yaşıtlarının gerisindeydi. Ondan sonra tabi biz ne oluyor ne bitiyor bir taraftan sıkıştırıyoruz hani çalış et bilmem ne, ya diyoruz damgalıyoruz bir taraftan, etiketliyoruz çocuğu herhalde diyoruz bu böyle alışmış işte, haytalığa bilmem neye güya.... Ondan sonra o işte böyle terapilere falan başlayınca ya dedi biz ona bir test yapalım dedi işte WISC-R yapıldı orada çıktı gerçekten de öğrenme güçlüğü. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Şimdi biz tabi öğrenme güçlüğü nedir onu hiç bilmiyorduk bile, işte ilk okula adaptasyon, üçüncü sınıfa gelmiş okuma yazma bilmiyor, işte özel eğitim ile iki ay gibi bir sürede okuma yazma öğrendi bizzat onunla ders çalışmalara başladık, sonra biz kendimizi birazcık eğittik bu konuda hani çocuk tembel çalışmıyor falan modundaydık. (K19, 53 yaş, 9 yıl, 1/12+).

Görüşmeci ebeveynler özel öğrenme güçlüğüne ilişkin daha önceden bilgi sahibi olmamalarının süreci daha da zorlaştırdığını belirterek çocuğa karşı başlarda önyargı geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Bakım altındaki çocuklarla yapılan çalışmalara göre çocuklarda davranışsal bozulmalarla karakterize edilebilecek, davranış bozukluğu, karşı gelme bozukluğu (odd) ve dikkat eksikliği gibi ruh sağlığı bozuklukları sıkça görülmektedir (Ford, Vostanis, meltzer ve Goodman, 2007; Meltzer, Lader, Corbin, Goodman ve ford, 2004; Osborn ve diğerleri, 2008; Pecora ve diğerleri, 2009; Rubin, O'Reilly, Luan ve Localio, 2007;Sempik, Ward ve Darker, 2008; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s. 11).

Görüşmeciler uyum sürecinde yaşadıkları zorluklar arasında çocuğun **karşı gelme davranışları** sergiliyor olmasını da ifade etmişlerdir:

Yani tam inatlaşma dönemi, ne söylersek itiraz etmesi, yemek yememesi, yatmaması, uyumaması, sürekli ağlaması. Yani uyum sağlama dönemi bir, iki buçuk üç ay çok zorlu geçti bizim için evet. İnatlaşma çok fazlaydı. Çok keskin bir karakteri vardı, hani farklı bir çocuk biraz. Kendisini olduğu gibi kabul ettirme yönünde çok ısrarcıydı yani. Bu konularda sıkıntı yaşadık yani baya bir. (K8, 36 yaş, 2 buçuk yıl, 1/3-6 yaş).

İlk zamanlar sürekli ağladı her şeye ağladı. Her şeye ağlayarak cevap verdi. Yani sabahtan akşama kadar bile ağladığı zamanlar oldu. Ya kendine göre bir neden buluyordu. Hadi gel kahvaltımızı yapalım diyordum, ben kahvaltı yapmayacağım diyordu ağlıyordu, tamam yapma diyorsun bu defa yapacağım diyerek ağlıyordu, tamam yap diyorsun bu defa yapmayacağım diye tekrar ağlıyordu, yani hep tam zıttı için ağlıyordu değişik bir çocuktü. (K13, 53 yaş, 7 yıl 3/12+yaş).

...dediğim dedikti, inatlaşıyordu sürekli hani benim dediğim olacak ben bunu istiyorum bu olacak gibi... Sizi hani böyle bezdiren işte herkese meydan okuyan bir çocuktü. (K17, 51 yaş, 11 yıl, 1/12+yaş).

Öfkeli hareketleri vardı, inatçı davranışları vardı hani evin kurallarına uymuyordu, işte disiplinli olunca da disiplin sağlanmaya çalışıldıkça da huzursuzluk...(K21, 58 yaş, 8 yıl, 1/12+yaş).

Böyle ilk geldiği zamanlar ağlama krizleri çok vardı yere yatarak sokağın ortasında, mesela hayır kelimesine büyük tepkileri vardı, mesela sokakta giderken ellememesi gereken bir şeyi işte buna dokunursak kırılır falan dediğimde bir anda, bir anda saniyede kendini yere atıp kasılırcasına böyle ağlama krizine girip kıpkırmızı oluyordu yerden kucağıma bile kaldıramıyordum, yani öyle bir kendini geriye yerden bile kucağıma alamıyordum. (K23, 40 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

Görüşmeciler koruyucu ailesi oldukları çocuğun **anksiyetelerinin** çok fazla olduğunu bunun özellikle terk edilme korkusu üzerine yoğunlaşması nedeniyle güven ilişkisi kurulması bağlamında süreci geciktirdiğini ifade etmişlerdir:

Öncelikle güven sorunu çok yaşadık. Çocuklar eve geldiklerinde bizimle yaşamayacaklarını sanıyor, sanki gezmeye gelmişler de bir süre sonra tekrar yuvaya döndürülecekmiş gibiydiler. Bu durum 3 ay sürdü. 3 ayın sonunda artık yuvaya gitmeyince artık bizimle yaşayacaklarını oraya

geri gitmeyeceklerinin farkına vardılar. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/3-6 ve 6-12 yaş).

Yani sizi sürekli sınaması vardı acaba beni terk ederler mi diye, çok aşırı tepkileri vardı. (K17, 51 yaş, 11 yıl, 1/12+).

Terk edilme korkusu çok yoğun. Hala var hala... Babaya güveniyor babada problem yok, ağabeyde ablada problem yok, bende hala şüphe var o da kendi biyolojik annesinden kaynaklı. En yakın benim, beni görüyor en yakını olarak fakat hala bana böyle zorlama var nerede bıktıracağım falan, bir taciz ediyor sürekli falan hala yani. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Hala psikolog desteği alıyoruz. Sık sık test yapıyor... Her karşılaştığı olumsuz şeyleri sizden biliyor, sınamasını yapıyor... Yani hala test ediyor sizin yüz ifadelerinizden falan, her an test ediyor, bir hata yaptığınızda niye kızdın diyebiliyor, üzüldüğünüzü gördüğünde niçin böyle oldu diyor... Sonra anneye bağlanması zor oldu oyun terapisiyle önce anneye barışmasını sağladı psikologumuz bir yıl kadar hatta bir yılı biraz geçti her türlü olumsuzluğu senin yüzünden diye annesine, hanıma yönlendiriyordu, yani senin yüzünden senin yüzünden diye, kabullenmesi bir yıldan fazla sürdü benimle daha çabuk bağ kurdu (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Görüşmeci koruyucu ebeveynler çocuklarının uyum sürecinde aile ile bağ kurmasını etkileyen bir faktörün de anksiyetenin fazla olmasına bağlı olarak çocukta oluşan terk edilme korkusu, güven ilişkisi kurma sıkıntılarının yaşanması olduğunu belirtmişlerdir.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar aynı anda birden çok değişimi bir arada yaşamakla karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocuklar yeni bir ailenin yanında yaşamaya başlamakla birlikte okul, arkadaşlar, yaşanan çevre, ilişkilenme tarzları, kurallar gibi birçok farklı alanda değişime uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda çocukların duygusal ve davranışsal olarak yaşadıkları bir diğer sorun da **sosyal çevre ile uyum** sürecinde yaşananlardır.

Çocuğa yönelik kötü muamele çocuğun davranışsal, duygusal ve akademik uyumsuzluk göstermesindeki belirgin risk faktörlerindendir (Cicchetti ve Toth, 2005; Akt: Dubois-Comtois, Bernier, Tarabulsy, Cyr, St-Laurent, Lanctôt, St-Onge, Moss, Béliveau, 2015).

Çocuğun kötü muameleye maruz kalmış olması okul yaşamına uyum sağlayamama gibi sorunları da doğurmaktadır, görüşmeci koruyucu ebeveynler çocukların hayatlarındaki tüm değişimlere uyum sağlamaya çalıştıkları dönemde en çok zorlandıkları alanlardan birinin de okul olduğunu ifade etmişlerdir:

Sonrasındaki süreçte okula uyumsuzluk çok oldu, yani okullardan, kreş diyeyim daha doğrusu, kreşlerden atıldık hep. Çok ciddi siteden şikâyetler geldi... Dışarıya çıkmadık, misafir ağırlamadık, çünkü onların yanında çok olumsuz şeyler yaşıyorduk. Özellikle başkalarının yanında daha kötü davranıyorlardı. Ortam değişikliğinden kesinlikle hoşlanmıyorlar, yani onlar için ev, evin dışında herhangi bir yere gitmeyi, sevseler dahi istemiyorlardı. Neredeyse bir yıl içe kapanık bir süreç geçirdik çocuklarla. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/ 6-12 yaş).

...Ama okulda çok sorun yaşadık. Kızımız bizden ayrılmak istemiyor. Ben öğlene kadar bekliyordum. 1 yıl boyunca okulun bahçesinde bekledim. Öğretmen de çok duyarlı, ilgili değildi. 1 yıllık sürenin sadece 1 ayı okulda geçmiştir, derste sürekli ağlayıp çıkıyordu, ben oyalıyordum onu. (K11, 41 yaş, 2 yıl, 2/6-12 yaş).

Okul değişti tabi okulun beklentileri değişti okulun kuralları değişti. ... E tabi orada işte arkadaşlarıyla oynama şekli, oynadığı oyunlar o kadar tabi çocuk açısından da düşündüğünüzde anormal bir değişim hayatında yani okul farklı arkadaş çevresi farklı aile farklı büyük aile farklı inanılmaz yani inanılmaz ne kadar çok alanda mücadele etmek zorunda kaldı gariban... Okulda mesela ilk iki sene şey olmuştuk hani sık sık rehberliği ziyaret eder pozisyondaydık, ama zaten hani bir şey olmasını beklemeden de ben sürekli temas halindeydim ama geçen sene mesela bir kere bile rehberlik çağırmadı öyle söyleyeyim (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

...evde ben düzenimi oturttum, ama gittiği yuva özel iyi bir yuvaydı, orada kuralları kabul etmemekte direndiği konusunda çok geribildirim aldım. Hatta uzun bir süre onlara şey cevap verdim ben evde çok güzel oturttum Ö ile ilgili yani o zaman siz yapamıyorsunuz gibi hatta oldum, yani. Ondan sonra buyurun gelin kameradan izleyin dediler sınıflarda kamera var, sınıfların kamerasını dışarıdan izlediğimde Ö gerçekten de kurallara uymakta zorlanıyordu mesela herkes bütün sınıf şarkı söylerken Ö sınıfın ortasında takla atıyordu ya da bir köşeye gidip oturup ağlayabiliyordu, yani ben istemiyorum deyip öyle kendi kafasına göre takılmak istiyordu. Ve bu baya bir zorladı bizi yani... Tabi, yani mesela kurallar konusunda da zorlandık ama ben okuldan daha kolay evde oturttum kuralları. (K23, 40 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların uyum süreci birden fazla alana uyum sağlama zorluklarıyla geçmektedir. Çocukların biyolojik ailesinden alındıktan sonra koruyucu aile yanına yerleştirilmesi süreci beraberinde çocuğun hayatında köklü değişimlere yol açmaktadır. Bu süreçte çocukların bu değişime uymakta yaşadıkları zorluklara ek olarak duygusal ya da davranışsal birtakım problemlere de sahip olmaları özellikle okul hayatında birtakım sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır.

Koruma altına alınan çocuklarda kötü muameleye maruz kalma hikâyesinin olması bu çocuklarda kimi zaman **öfke sorunları ve saldırgan davranışlar** sergilemelerine neden olabilir. Görüşmeci koruyucu ebeveynler uyum sürecinde çocuğun öfke patlamaları yaşamalarının, kendisine ve çevresine zarar vermeye çalışmasının zorlayıcı bir dönem olduğunu dile getirmişlerdir:

...Ondan sonra eve uyum sürecinde gece hiç uyumayan sürekli agresif, bağırان, dövüşen iki çocuk vardı uzunca bir süre... Kırıp döküyorlardı her şeyi, yani ciddi zarar vermek amaçlı maddi değerinin ya da manevi değerinin ne olduğunu düşünmeksizin, zaten dürtüsel hareket var, eline geçeni fırlatıp kırıyordu, çekiçle kırıyordu, birbirlerini öldürüsiye dövüyorlardı. Ciddi bir savaş vardı aralarında, hem çok iyi dost hem düşman... (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/ 6-12 yaş).

Yani şeyler devam ediyor klasik sorunlarımız devam ediyor, zarar vermeler falan. Eşyalara, eve. Bir ara kendine zarar veriyordu onlar bitti. O ilk senelerde mesela gözlerinin altını sürekli çimdiklerdi. Tırnaklarını sürekli koparırdı. Mesela geçen sene yaşadığımız bir olay, onu dövme zorladı mesela, yok dedim, yani dayak denen şey yok kimseden yemeyeceksin kimse de seni dövmeyecek, başladı kendi kendini dövmeye. Zorluyor, yani o tip zorlamaları çok oluyor. Ama ciddi anlamda o konularda yardım aldık... Yani çok çaresiz kaldığımız zamanlar oluyor. Tamamen kopuyor, çünkü o kriz anlarında. Tutamıyorsunuz, hırçınlaşıyor, odaya gönderiyorsunuz bütün odayı aşağı indiriyor, kendine zarar verebilir, yani televizyonu alıp böyle sallıyor mesela. Televizyon seyretme diyorum, seyretme dediğim zaman alıyor televizyonu böyle sallıyor, yani üstüne düşebilir patlayabilir her şey olabilir. Fişleri mesela çıkarıyorum açmasın, açmaman gerekli F diyorum izlemediği bir kanal illa seyredeceğim diye tutturuyor, açma, açma, fişi çekiyorum, hadi bütün fişleri çekiyor koparıyor falan ve hep tehlikeli şeyler yapıyor. O anda ne yapacağımı ben de şaşıyorum şey yapamıyorsunuz zapt edemiyorsunuz kesinlikle, dışarı kaçmaya kalkıyor mesela... Gidemiyordu zaten çıkarmıyordum, bu sefer evde daha

çok hırçınlaşıyordu. Böyle bir çıkmaz döngüye giriyorduk. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş).

...öfke çok az öfkesi kaldı öfke baskılandı, ama tamamen bırakmadı, ama zaman zaman öfke patlamaları yaşıyor onu tamamen baskılayamadık yani, o da mümkün değil zaten... Ama kendine zarar vermeleri azaldı saçını kestiği oldu, yüzünü tırmaladığı oldu, eşyalarına zarar verdiği oldu, şimdi iyiyiz, azaldı bunlar tamamen bitmedi de, öfke kontrolü daha tam bitmedi. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Bir kere ciddi davranış bozuklukları oluyor. Yemek yemeyi bilmiyorlar, konuşmayı bilmiyorlar, mesela küçük kızlarım inanılmaz küfürbazdı ve geçimsiz bir çocuktı, sürekli herkesle dalaşırdı, döver gelirdi, ne bileyim tuvaletini odanın ortasına yapardı, yaptıklarını duvarlara sürerdi, ne bileyim çantası, kitapları her gün kaybolur onları oraya buraya atar, bize saygısızca cevaplar verir, elini yıkamaz, poposunu yıkamaz, daha bir ton, yani olumsuz davranış kalıpları hat safhada. (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş).

Çocuğa yönelik kötü muamele depresyon, artan öfke, düşük benlik saygısı, kimlik kargaşaları, suçluluk hissi, istismara ilişkin utanç, kişilerarası ilişkilerde problem, sosyal izolasyon ve artan ruhsal hastalıklar teşhisi (depresyon, davranım bozukluğu ya da post travmatik stres bozukluğu) gibi duygusal problemlere yol açan travmatik bir deneyimdir (Avery, Masat ve Lundy, 2000; Carlson, Furby, Armstrong ve Shlaes, 1997; Staudt, 2001; Akt: Sullivan ve Zyl, 2008).

Çocuğa yönelik kötü muamele, ihmal istismar gibi durumlar çocukta öfke patlamaları yaşanmasına, çocuğun saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir. Koruyucu ailelerden kimisi bu süreçte çocukların kendilerine ve çevresine zarar verecek davranışlar sergilediklerini belirterek uyum sürecinin zor geçmesindeki önemli nedenlerden biri olarak bu tarz davranış sorunları olduğunu belirtmişlerdir.

Görüşmeciler çocuklarında **dikkat eksikliği-hiperaktivite** olması nedeniyle çocuğun aşırı hareketli olmasının kendilerini yordugunu belirtmişlerdir:

...Çünkü ikisinde de hiperaktivite dikkat eksikliği varmış biz bunu bilmiyorduk... Geçen doktor sordu “yere indiler mi” diye ya o kadar

yani yere indiler mi, hep öyleydiler ve sürekli hareket halinde sürekli. Öyle bir geçiyorlardı ki bazen böyle otururken hangisi geçti o hızla fark etmiyorsun bile, o kadar süratli, girip çıkıyor bir şey almış oluyor, biri girdi çıktı ama hangisiydi acaba yani sürekli evde dolanan hareket halinde iki çocuk. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/6-12 yaş).

...hiperaktivite de olduğu için. Hala psikiyatriste götürüyorum. Hala uymadığı zamanlar var hala var. Eskisi kadar değil ama hala devam ediyor. Azaldı, ama devam ediyor. Ama karakterinden de kaynaklanıyor anladığım kadarıyla. (K21, 58 yaş, 8 yıl, 1/12+).

Kurumda ilaç kullanıp kullanmadığını bilmiyoruz hiperaktivite çıktı ortaya, dikkat eksikliği çıktı ...'ya gittik teşhisi de o koydu, 3 yıla yakın iki buçuk yıl kadar rispardel kullanıldı, psikiyatristimizin onayıyla bıraktık. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklarda dikkat eksikliği-hiperaktivite olması, bununla birlikte koruyucu ailelerin kimisinin başvuru sürecinde bu duruma ilişkin bilgilendirilmemiş olması çocuk eve geldikten sonraki ilk dönemlerde ailelerin zorluklar yaşamalarına ve psikiyatriden destek alarak çözmeye çalışmalarına neden olmuştur.

Görüşmeciler çocuğun **iletişim** kurma konusunda birtakım sıkıntılar yaşadıklarını belirterek bu durumun üzerinde çocuğun etrafındaki insanların sürekli değişiyor olmasının nihayetiyle çocukta aitlik hissinin gelişmemesinin etkisi olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir:

Konuşma zorluğu çekiyordu. İnsanlara anlatmak yerine başını insanların omzuna dayayarak, dokunarak bir şeyler anlatmaya çalışan bir çocuktu. Konuşmuyordu daha çok başını yaslayarak ya da dokunarak hissettirmeye çalışıyordu. İletişim biraz kopuktu (K5, 60 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

B hala öyle yeni birisine önce bir ket vurur onunla iletişim kurmaz uzunca bir süre denedikten sonra o kişiyi sever ya da sevmez. Önce bir o kişiyi kafasında ölçer biçer. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

M. geldikten bir, iki ay sonraydı sanıyorum. Şey pardon üç dört ay sonra Nisan'da bir ...'ya gittik, otele. Ve orda şunu fark ettik, şey yok, kurallar yok çocuklarda. Yani mesela otelde her tür otel görevlisiyle ona sıcak, yakın davranan herkesle hemen iletişime geçiyor. Bu iyi bir şey ama...

Çok riskli bir şey. Yani orada mesela çok çok şaşırdık. Hani tedirgin olduk yani hani. Bence o aitlik duygusu, kendi bedenini koruma duygusu ailede geliyor. Çok önemli. (K10, 42 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Görüşmeciler çocuklarda yaşanan sıkıntılardan birinin de **alt ıslatma** sorunu olduğunu ve bunun çocuğun geçmiş yaşamı ile ilişkili olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir:

Ama tabi sonraları B başladı alt ıslatmalar, kakasını yapmalar. Gündüz yapıyordu bunları, karşımda masada otururken kakasını yapıyordu, neden yaptın diyorum fark etmedim diyor, ama neden tuvaletin geldi de söylemedin diyorum bilmem aklıma gelmedi diyor. Hala da daha ondan mustaribiz... Koyduğum kurallara uymuyor. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Her ikisinde de alt ıslatma problemi vardı, o da yaklaşık bir yıl sürdü (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/3-6 ve 6-12 yaş).

...şöyle bir şey ilk çocuk geldiğinde yaşadığı belki kötü anılarından dolayı ya da geçmişinde neler yaşadı bilemiyorum, ama 7-8 yaşına kadar altını ıslatması vardı (K5, 60 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

3.5.1.2. Fiziksel Sağlık Sorunları

İhmale uğramış küçük çocuklarda diğer çocuklarla kıyasla gelişimsel gecikme oranları daha yüksektir. En yaygın görülen fiziksel sağlık sorunları üst solunum sistemi, miyopluk ve tüberküloz gibi durumlardır. İhmale uğrayan ve bununla birlikte birden fazla yerleştirme değişimi yaşayan çocuklar istismara uğramış çocuklardan daha fazla fiziksel sağlık sorunları riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Takayama, Wolfe ve Coulter, 1998; Akt: Sullivan ve Zyl, 2008).

Bu durumda çocuğa yönelik ihmal ve istismarın çocukların fiziksel sağlığı üzerindeki olumsuz etkisiyle birlikte çocuğun birden fazla yerleştirme deneyiminin olması çocuğun sağlığını daha çok bozacak nitelikte bir durum olmaktadır.

Altshuler ve Poertner (2003) çocuğun iyilik halini değerlendirmek amacıyla yapmış oldukları çalışmada koruyucu aile bakımında olan gençlerin migren gibi fiziksel sağlık sorunlarının daha yüksek olduklarını bulmuşlardır, aynı zamanda bu

gençlerde kalp hastalıkları, epilepsi, diyabet ve orak hücre anemisi gibi kronik sağlık sorunlarının daha fazla yaşandığı rapor edilmiştir. Çocukluk dönemi istismarları yetişkinlik döneminde kronik ağrı sendromları gibi fiziksel sağlık sorunlarının artmasına neden olmaktadır (Kendall-Tackett, 2002; Akt: Sullivan ve Zyl, 2008).

Görüşmeciler uyum sürecini zorlaştıran bir unsurun çocuğun fiziksel sağlığının iyi olmaması olduğunu, bu durumun da aileyi başta duygusal olarak yordüğünü belirtmişlerdir:

[...]bize geldikten sonra 6 ay sonra çocukta hormon bozukluğu çıktı mı! Erken ergenlik. Şu anda onun tedavisini de görüyor. Ayakları yamuk basıyordu yavrumun, onlara ortopedik ayakkabı aldırđım, doktora götüşdüm. Ayakları birbirine dokunuyordu yürürken, yani o yaşı kadar hiç fark edilmemiş mi, edilmiştir de ilgilenilmemiştir sanırım. (K9, 50 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş grubu).

Yani şöyle söyleyeyim duygusal anlamda hiçbir zorluk yaşamadık, bütün aile kabullendi hani çok seviyorlar, ama mesela ilk teslim aldığımız ve eve geleceğimiz zaman çok hastaydı. Ya 40 derece ateşle ve tamamen göğüsleri dolu olarak aldık ve çıktık acile gittik. Bronşit olduğu söylendi ve en az bir aylık geçmişı olduğu yani şey kötüydü çocuk dört aylıktan bu yana bir rahatsızlığı var ve bunda yeterli tedavi görmemiş, mutlaka bir şey yapılmıştır, ama yeterli olmamış. İlk bir ay o anlamda biraz tedirgin ve zor geçti, ateşlendi birkaç kere hastaneye gitmek zorunda kaldık, hani o tekrarlamaması çok önemliydi kronik astıma çevirmemesi için, zor nefes alıyordu, dikkatli bakım, hani o süreç bizim için onun için üzüldüğümüz için biraz zordu aslında. (K15, 43 yaş, 19 ay, 1/ 0-3 yaş).

Çok zorluklar yaşadık. Bir defa sağlık sorunlarıyla ilgili bir sürü yeni şeyler çıktı kalbinde sorun çıktı, ayakları içe basıyordu, kum döküyordu. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Koruyucu aileler için uyum sürecini zorlaştıran bir unsur da çocuğun fiziksel sağlık sorunları yaşamasıdır. Çocuğun fiziksel sağlık durumunun iyi olmaması ailelerde endişe yaratmakla birlikte o ana kadar çocuğun sağlığı ile yeteri kadar ilgilenilmemiş olduğunu da düşünmelerine neden olmuştur.

3.5.1.3. Değişen Aile Yaşamına Uyum

Koruyucu aile modelinin içine girmiş olmak koruyucu ebeveynler açısından aynı zamanda koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar açısından büyük bir değişim sürecidir. Koruyucu ebeveynler için ailenin yapısında yeni bir üyenin gelişi ile oluşan bu değişim çocuk için değişik bir ailede var olmaya çalışmakla yaşanmaktadır.

Görüşmeciler değişen aile yapısını kendileri açısından değerlendirerek ailede yeni birinin varlığına alışmaya çalışmak, çocuğun duygusal davranışsal sorunlarıyla uğraşmak, kimi zamanlarda bütün yükü kendi omuzlarında hissetmeleri gibi nedenlerle zorlandıklarını ifade etmişlerdir:

İlk kızımda şöyle hatırlıyorum, önce evde yabancı birinin varlığını kabullenme bir garip geliyor insana. Yani evde hep dört kişisiniz bir bakıyorsunuz beş kişisiniz, bir ara sanki o gelmiş de gidecek modunda oluyorsunuz, ama sonra ruhsal olarak bunu kabullenmek doku nakli gibi organ nakli gibi bir şey düşünüyorum ben bunu hani o ailenin içinde yabancı bir kişi... Sizin açınızdan da o ısınma ve bağlanma süreci en az bir yılı alıyor bunu gözlemledim. Evet, çocukla iletişiminiz gayet güzel oluyor, çok güzel bir paylaşım yaşıyorsunuz, ama yüreksel ya da ruhsal diyeyim o yakınlık ilk anda kurulamıyor o bir arkadaşınızın komşunuzun gelmiş çocuğu gibi hissediyorsunuz. (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+ yaş).

Çünkü bizim toplumumuzda birileri eğer bir yükü aldıysa yani nasıl çocuk için ben başlattıysam bir şeyi öyle devam ediyorsunuz. Yük hep sizde. B okula gidip geliyor, çalışılması gerekiyor, mesela ödevi oluyor dersi oluyor... Ama bu da beni yoruyor. Ve tek başıma kaldığımı hissediyorum bazen (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Çok ciddi zorlandık ama. Ev halkı dağıldı. Evi terk etmeler niyetler başladı, hatta sosyal hizmet uzmanı çocukları geri almaya kalktı, çünkü ben çok zayıfladım o süreçte. Uyumuyorlardı, sabaha kadar oturuyorduk. Çocuklar çok olumsuz etkilenmişlerdi, büyükler, o zaman tabi yaşları daha küçüktü. Eşim evi terk etmeye kalktı, dayanamıyorum artık diye. Yani ilk altı ayımız tam bir felaket ikinci altı ay birazcık daha iyi ama çok ciddi sorunlu bir yıl geçirdik. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/6-12 yaş).

Yani çok zor bir süreç çocuğumuz da olmadığı için çok zor, tecrübemiz de yok yaşıyoruz 50 de olsa o çocukla birlikte birçok şey öğreniyorsunuz onun için bizim için biraz zor geçti. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Görüşmeci bir koruyucu ebeveyn çocuğun aileye alışmasının çok uzun sürdüğünü ve sık sık yuvaya dönme isteğini dile getirdiğini belirterek bu süreçte çocuğun aileye uyumunun uzun sürmesinin aileyi de yorduğunu ifade etmiştir:

O dönemde baya bir karıştık biz çocuk çünkü sürekli yuvaya geri dönmek istiyordu. Bir noktadan sonra artık biz de uzmanla konuştuk ne yapacağız ne edeceğiz hani, o da valla siz bilirsiniz dedi, yani hani sürekli böyle bir şeyle gelirse biz nasıl yapacağız nasıl yaşayacağız hani onu oturtamamıştık bir yerde. Bir noktada artık uzmanla konuşarak iyi bari gitsin dedik yuvaya çok daha hani çok kısa bir zaman oldu, çok büyük bir olumsuz etkilenme ya olacaktır muhakkak ama olmaz diye önce bir düşündük. Sonrasında tabi ben, benim içim elvermedi, gönderemedim yani çocuğu. Neyse sonradan da Allaktan kesildi, yani o yuvaya dönme istekleri bir şekilde kesildi. Benim çok mutsuz bir dönemimdi açıkçası. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Çocuğun aileye katıldığı ilk dönemler bir yandan çocuğun aileye yum sağlamaya çalıştığı bir dönemken diğer yandan koruyucu ailelerin de aile yapısındaki değişime uyum sağlamaya çalıştığı bir dönemdir. Bu bağlamda görüşmeci koruyucu ebeveynler süreçte ailede yeni birinin varlığına alışmakta güçlük çekmekle birlikte çocuğun duygusal ve davranışsal sorunlarıyla ilgilenmenin de kendileri için zor bir süreç oluşturduğunu belirtmişlerdir.

3.5.1.4. Biyolojik Çocuk İle Yaşanan Sorunlar

Koruyucu aile modeli içinde farklı koruyucu aile türleri olmakla birlikte görüşme yapılan ailelerden büyük bir çoğunluğunun biyolojik çocuğunun olduğu dikkati çekmişti. Bu durum kimi zaman ailelerin uyum sürecinde yaşayabilecekleri sorunların boyutunu artıracak bir durumdur. Koruyucu ailelerin biyolojik çocukları ile koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun kurdukları ilişki uyum sürecini kolaylaştırabileceği gibi zorlaştırabilecek bir özelliğe sahiptir.

Görüşmeci kimi koruyucu ebeveynler yanlarına yerleştirilen çocuk ile biyolojik çocukları arasında ilk dönemlerde gerilimlerin yaşandığını, kıskançlık gibi duyguların oluştuğunu ifade etmişlerdir:

Küçük oğlumla bir problem yaşadık kızına ilişkin ama atlattık, ben farkında değildim olanların ama sonra düzelttik, yardım da aldık dernekten birisi ile görüştük. Küçük oğlum okulu bırakma safhasına geldi birazcık yaşının getirdiği şeylerle beraber bizim kızımıza olan ilgimiz onda dışlanmışlık duygusu geliştirmiş ama bunun farkına vardık düzelttik. (K2, 45 yaş, 15 ay, 1/0-3 yaş).

İlk geldiğinde biyolojik oğlumla, oo korkunçtu, korkunçtu. İkisi de birbirini kıskandı, ikisi birbiri ile rekabet etmeye başladı, kâbus gibi di kâbus. Faciaydı, şu an çok güzel. Hakikaten birbirlerinden öğrendikleri çok şey oluyor, olmaya da devam edecek muhakkak suretle ileriye dönük. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Görüşmecilerden kimisinde sorunlar koruyucu ailenin biyolojik çocuğunun duygusal olarak süreci kabullenmekte zorlanmasının neticesinde gerçekleşirken, kimi ailelerde ise koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların kendilerini koruyucu ailelerinin biyolojik çocukları ile kıyaslaması neticesinde gerçekleşmektedir:

...biraz kıskançlık var ablalarına karşı sürekli. Ablaları ilk zamanlar hani küçük diye şey yapmıyorlardı küçüklüğüne vuruyorlardı hani. Ama şimdi bile halen devam ediyor kıskançlığı hani bir şey alındığı zaman hâlbuki ona da alınıyor sanıyor ki ona daha iyisi alındığını düşünerek böyle değiştirmek istiyor, yani. (K21, 58 yaş, 8 yıl, 1/12+yaş).

Biyolojik çocuklarımla... Yani onlar çok iyi sahiplendiler, onlar onu hiç yadırgamadılar gerçek kardeşleri gibi, ama Y zaman zaman onlara hani işte onları sen doğurdun, onların annesinin gibi ya da onları doğurduğum için kıskandığı için bilemiyorum, ondan sonra işte onlara zaman zaman sen karışamazsın, sen kimsin mesela, bugün hala bile ağabeye sen bana karışamazsın diyor, ama o bunu ben reşit olduğum için mi karışamazsın diyor yoksa hani sen kimsin de karışamazsın mı diyor çok iyi bilemiyorum. (K17, 51yaş, 11 yıl, 1/12+)

Görüşmecilerin uyum sürecinde zorluk yaşamalarında birçok farklı durumun etkili olabileceği düşünülmektedir. Başvuru öncesinde korunmaya ihtiyacı olan çocuk ve bu çocukların geçmiş yaşam deneyimlerinin çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin koruyucu ebeveynlerin bilgilerinin ailelerin uyum sürecini kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı bir etkisinin de olabileceği düşüncesiyle görüşmeci koruyucu ebeveynlere başvuru öncesinde bu duruma ilişkin bilgilerinin olup olmadığı sorulmuştur. Görüşmeci koruyucu ebeveynler başvuru öncesi süreçte çocukların daha önceki olumsuz yaşam deneyimleri neticesinde korunma altına alındıklarını bildiklerini,

fakat bu bilginin uyum sürecinde yaşanan sorunların boyutunu öngörebilmeleri açısından yeterli olmadığını ifade etmişlerdir:

Devlet koruması altındaki çocuklar hakkında bilgi sahibi idim zaten gidip geliyordum, onlar için bir şeyler yapmaya çalışıyordum hani koruyucu aileliğin ne olduğunu bilmesem de oradaki çocuklara karşı bir duyarlılığım vardı zaten ders çalıştırmaya gidiyordum... Çocukların zaten yuvadaki davranışlarını gözlemlediğiniz zaman o travmatik süreçlerin etkisini hissedebiliyorsunuz ve biraz da hem öğretmensiniz hem belli bir alana karşı hassasiyetiniz var buları tahmin etmemek mümkün değil ama bunların boyutunda şaşırıyorsunuz hani bu kadar derin bir boyutu olabileceğini tahmin etmiyorsunuz ya da çok kolay çözülebileceğini zannediyorsunuz. Çok hızlı çözülebileceğini zannediyorsunuz orada yanılıyorsunuz ben bu çocuğun onarılma sürecinin çok uzun süreceği duygusunu çocuğu büyüüttüğüm süreçte fark ettim onarılma süreçleri çok uzun yıllar alıyor yani o hemen halledilebilecek bir şey değil. Yani çocuğun iyi bir ortama geçmesi ile çocuğun ruhsal durumunu toparlamış olmuyorsunuz (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş).

Evet, onu zaten ilk müracaat ettiğimizde görüşmelerde sosyal hizmet uzmanımız anlattı. Yani o çocukların normal ailede büyüyen çocuklardan farklı olarak travma geçirmiş çocuklar olduklarını. Yani şöyle söyleyeyim onlar sözel olarak anlatıyorlar size ama biz içerisinde yaşadıktan sonra daha farklı şeyler öğreniyoruz. Yani çocuğun geçirmiş olduğu travmanın gerçekten ne derecede olduğunu görüyoruz. Anlatılıyor işte şöyle yapabilir, böyle yapabilir diye, bunu her çocuk yapabilir, ama içerisine girdikten sonra çocuğun o düzene alışınca kadar yaşadığı tereddütleri ya da tedirginliği içinde öğreniyorsunuz. Söylenenler belli bir boyutta ama işin diğer boyutu görünce, içine girince çıkıyor ortaya (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2 3-6 ve 6-12 yaş).

Tabi çocukların özgeçmişleri, soy geçmişlerini diğer arkadaşlara göre daha iyi biliyordum yuvada çalıştığım için, ama tabi ayrıntıyı çok paylaşmak istemiyor uzman arkadaşlar. Söylendiği kadarını biliyorsunuz... O da aslında çok büyük sıkıntı, çocuğu hiç tanımadan evinize götürüyorsunuz. Tanımadığınız iki çocukla baş etmek durumundasınız. Daha önceki yaşam deneyimlerinden hiç haberiniz yok (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/ 6-12 yaş).

Görüşmeciler koruyucu ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu uyum sürecinde çok zorlandıklarını belirtmişler ve bu süreçte birden fazla alanda sorunla mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Çocuğun duygusal ve davranışsal sorunları koruyucu aileleri en çok zorlayan alanlardan biri olmuştur. Bu noktada koruyucu ailelerin

koruyucu aileliğe hazırlanmaları gereği ve özellikle uyum süreci boyunca yoğun bir şekilde desteklenmelerinin önemi vurgulanmalıdır. Koruyucu aileleri çocuğun sahip olduğu birtakım sorunlar yormakla birlikte ailelerin bu süreçte ne yapacaklarını bilememenin de süreci zorlaştırma üzerinde bir etkisi olduğu dikkati çekmiştir.

3.5.2. Koruyucu Ailelerin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunları Çözme Yöntemleri

Birçok davranış probleminin varlığını teorik olarak birtakım ölçütler üzerinden standardize ederek tanımlamaya çalışırken uygulamaya ilişkin literatürde bu davranışların kapsamı hakkında ve koruyucu ailelerin bu durumu nasıl karşıladıklarına ilişkin ciddi bir boşluk oluşmaktadır (Farmer ve diğerleri, 2005; Whenan ve diğerleri, 2009; Akt: Octoman, Mclean ve Sleep, 2014, s.12).

Koruyucu ailedeki çocuklarda karşılaşılan tek sorun sadece çocuğun sahip olduğu davranışsal ve duygusal problemler değildir, çocuğun iyilik halini etkileyen güvenli bir ortam ve kalıcı bakım gibi diğer durumlar da öne çıkmaktadır (Altshuler ve Gleeson, 1999; Akt: Orme ve Buehler, 2001, s. 12). Buna rağmen koruyucu aile bakımındaki çocukların büyük bir çoğunluğu belirgin davranışsal ve duygusal sorunlara ya da gelişimlerini etkileyecek risklere sahiptirler. Bu nedenle koruyucu ailelerin ve koruyucu aile sistemindeki diğer asli bileşenler açısından koruyucu ailedeki çocuklarda karşılaşılan bu davranışsal ve duygusal sorunları önlemek ya da iyileştirmek adına nasıl katkı sağladıklarını anlamak son derece önemlidir (Orme, Buehler, 2001, s.12).

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklarda önceki yaşam deneyimlerinin etkisi nedeniyle çocukların aile yanına yerleştirildikten sonra uyum sürecinde birtakım zorluklar yaşadıkları, bu zorlukların her iki tarafı da olumsuz yönde etkilediği durumlarla karşılaşabilmektedir. Bu süreçte koruyucu ailelerin tüm karşılaştıkları zorlukları çözme yöntemleri, hangi mekanizmaları kullandıkları ve hangi alanlardan desteklendiklerini görebilmek adına önemlidir.

Görüşmeye katılan ailelerin bir kısmı uyum sürecinde karşılaşmış oldukları zorlukları dışarıdan bir uzman desteği olarak çözmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir:

İlk fark eden öğretmeni oldu zaten, bu çocuk hiperaktif dedi bu çocuk değişik... Tabi bir şeyler fark etmiş o da göndermek istedi özel eğitim alsın bu çocuk dedi... Gönderdi işte onun yol göstermesi doğrultusunda aynı zamanda işte çocuk esirgemedeki uzmanın yol göstermesi doğrultusunda gittik biz, başladık psikiyatriste gitmeye. Ve verdikleri özel eğitimi almaya başladık. (K13, 53 yaş, 7 yıl, 1/12+yaş).

Tabi biz çocukluğundan beri yani aldığımız tanıdığımız süreçlerden beri uzun sürelerle çocuk pedagoglarıyla hep görüştük... Tabi ben yardım destek alıyordum tanıdık arkadaşlarım vasıtasıyla böyle psikolog pedagoglardan, işte o böyle yaptığı zaman çok normal, şudur budur diye kurumdan da aynı şekilde. (K17, 51 yaş, 11 yıl, 1/12+yaş).

İşte öğrenme güçlüğü için özel destek aldık ondan sonra işte diğer problemleri de yavaş yavaş bir şekilde hallettik, psikiyatriste gittik, psikoloğa gittik. Elimizden gelen her şeyi yaptık yani. Sonra işte bir sene boyunca götürdük psikiyatriste her hafta. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş)

Koruyucu ebeveynler süreçte yaşadıkları zorlukları çözmek adına çocukları için psikolog veya psikiyatristan destek almakla birlikte kimi ebeveynler bu zaman diliminde daha da zorlanmaları nedeniyle kendileri de psikolojik destek aldıklarını belirtmişlerdir:

Kendim de psikiyatriste gidiyorum, ailecek görüştüğümüz psikolog arkadaşlarımız var onlardan çok destek aldım. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş)

Tabi ki konuşuyorduk ediyorduk arkadaşlarla şeylerle falan filan ama daha çok o psikolojik desteği aldıktan sonra ben biraz rahatladım, çünkü ben de kendimi çok yıpratıyordum... E tabi psikiyatriste başlayınca o birazcık hem F hem ben hem eşim bir kere biyolojik oğlum yani baya öyle şey yaptık, çok uzun sürmedi orası ama en azından bir beş altı seans gittik öyle. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş)

Dışarıdan destek aldık, hala alıyoruz... Ama o zamanlar ben gidiyordum, çünkü beni rahatlatıyordu. Çünkü insan sürekli kendini suçluyor, ben mi yetemiyorum, ben mi yanlış yapıyorum, ay kızdım acaba kızmamam mı lazımdı, yasakladım yasaklamamam mı lazımdı gibi kendimi rahatlatmak amaçlı gidiyordum. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş)

Koruyucu aileleri bu süreçte yoran, çocuğun uyum sürecinde yaşadıkları zorlukların yanı sıra ebeveynlerin hangi davranışları sergilemeleri gerektiği konusundaki içsel karmaşalarıdır. Bu noktada koruyucu ailelerin çocuk eve geldikten sonra çocukla nasıl iletişim kurmaları gerektiği, karşılaştıkları zorlukları hangi yollarla çözmeleri gerektiği, evde biyolojik çocuk var ise onunla dengeyi nasıl oturtmaları gerektiği gibi konularda desteklenmeleri gerekmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Görüşmeci kimi koruyucu ebeveynler süreçte yaşadıkları zorlukları çözmek adına koruyucu aile derneğinden destek aldıklarını, derneğe gelen diğer koruyucu aileler ile benzer sorunlar yaşadıklarını görmenin onlardaki yalnızlık hissini azalttığını ve onları rahatlattığını ifade etmişlerdir:

Bir de bu örgütlenme çok büyük bir avantaj aslında bunu da yazalım. Koruyucu aile derneği kurulduktan sonra biz yaşadıklarımızın birbirine çok benzer olduğunu gördük. Çünkü orada yalnızsınız ve baş etmeye çalışıyorsunuz. Dernek kurulup herkes birbiri ile tanıştıktan sonra aynı sorunları benzer sorunları yaşadığımızı gördük, yalnız olmadığımızı gördük bir de çözüm yöntemlerini... Bazen öyle oluyor ki hakikaten biz birbirimize dernekte şunu yaptık bunu yaptık diye anlatırken çok güzel, etkin çözüm yöntemleri geliştiriyoruz, yani bir profesyonelin aklına gelmeyecek çözümü biz orada kendimiz buluyoruz. Bunlar çok büyük avantajlar oldu. İşte odak grup çalışmaları yaptık, dramalarda birbirimizi tanıdık ve hani farklı sosyo-ekonomik düzeyde eğitim düzeyinde de olsak benzer insanlar olduğumuzu gördük. Burada insan mutlu oluyor yani tek olmadığını görüyorsunuz ya o bir güç aslında. Her ilde kurulup aktif çalışmaya başlarsa koruyucu aileler çok ciddi desteklenirler. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/6-12 yaş)

Dernek bir psikolog ile bir çalışma programı ayarladı koruyucu ailelere, burada paylaşım grubumuzda acayip güzel çalışmalar yaptık, burada deneyimlerimizi paylaştık ya oradaki psikolog bize yaptırdığı aktivitelerle orada yani deneyimlerimizi paylaştık, empati kurduk yani öyle şeyler yaşadık... Keşke ben ilk Ö'i aldığım zaman böyle bir çalışma grubu olsaydı ben çok kolay atlatabilirdim belki... Çok destek olduk, evet çok faydası oldu. Ya gittiğimizde rahatlıyorduk yani böyle döndüğümüzde koruyucu aile olduğumuz için bir kez daha mutlu oluyorduk hatta daha profesyonel davranıyorduk, yaşadığımız zorlukları oradaki psikologla da paylaşıyorduk, o bize neler yapmamız gerektiğini öneriyordu. (K23, 40 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

Dernekten destek aldım dediğim şu dernekteki arkadaşlarla bir şeyleri paylaştığınız zaman sorunların hep aynı olduğunu gördüğünüzde bunun bilinçli olarak size yapılmış bir şey olmadığını anlıyorsunuz. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Valla çözmek için aslında işte derneğin desteği çok oldu, bu tip sorunları, benzer sorunları diyeyim her evde aynısı olmuyor tabi, benzer sorunları yaşayan ailelerle beraber olduğunuz zaman, o süreç daha rahat aşılabiliyor. Onlar çok deneyimliler bu konuda bizimle deneyimlerini paylaştılar. (K10, 42 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Koruyucu aileler karşılaştıkları zorlukları çözmek adına dışarıdan profesyonel destek almayı tercih etmiş ya da dernekte yapılan çalışmalara katılarak dernekten destek almışlardır. Koruyucu aile derneklerinin süreçteki en önemli işlevi koruyucu aileleri bir araya getirerek iletişime geçmelerini sağlamak olmuştur, böylelikle koruyucu aileleri yaşadıkları sorunların sadece kendilerine ait olmadığını görebilme imkânına erişmiş, yalnız oldukları hissinden uzaklaşmış, değişik çözüm yöntemleri keşfedebilmiş, daha tecrübeli koruyucu ailelerden bilgi edinebilmişlerdir. Bu bağlamda örgütlenmenin sorunların çözümü, bağlantı kurma bilgilendirme gibi konularda önemli bir işlevi olduğu dikkati çekmiştir.

Koruyucu ailelerin süreçte yaşadıkları sorunları çözme yöntemleri, bu aşamada kimlere başvurdıkları ve ne tür destekler aldıkları önemli mevzulardandır. Fakat burada koruyucu ailelerin sorun yaşadıkları zaman kendilerini ifade edecek kişiler ya da kurumlar bulmaları kadar koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların da kendilerini ifade edebileceği süreçte yaşadıkları zorlukları çözebilmek adına destek alması gereken kişiler ya da kurumların olması da önemlidir. Bu bağlamda görüşmeciler koruyucu ebeveynlere çocuklarının kendileriyle herhangi bir sorun yaşadığında kimlere ya da hangi yollara başvurduğu sorulmuş ve görüşmecilerin büyük bir çoğunluğundan sorun durumlarında annelerine başvurdıklarına ilişkin cevaplar alınmıştır:

Çocuk sorun yaşadığı zaman evde genellikle benden yardım alıyorlar ama onların yarattıkları sorunlar o kadar çoktu ki benim yardım almam gerekiyordu aslında (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş).

Onlar genelde benimle konuşmayı tercih ediyor, birebir onlarla daha çok vakit geçirdiğim için babalarıyla pek fazla görüşemiyorlar, babaları geç saatte eve geldiğinde yeterli düzeyde onlarla ilgilenemiyor o yüzden bana düşkünlükleri daha fazla (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/3-6 ve 6-12 yaş).

Benimle problem yaşadığında yine benle çözmeye çalışıyor, yani birilerine başvurmuyor çocuk ya da başvuracak insan bulamıyor mu bilemiyorum sonuçta yine bana söylüyor. Ya endişesini bana söylüyor. Ya son cümleyi benden almak istiyor onu hissediyorum. Son sözü benden duymak istiyor ya o zaman tatmin oluyor onu hissediyorum. Yani ağzımdan çıkan söze göre tatmin oluyor ya da olmuyor, tedirginliğini dile getiriyor falan onu hissediyorum. (K13, 53 yaş, 7 yıl, 1/12+).

Görüşmecilere yöneltilen bu soru neticesinde ailelerden çocukların sorun halinde ebeveynlerden birine başvurduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda koruyucu aile yanına yerleştirilen her çocuk ile düzenli olarak ilgilenen ve iletişim halinde olan bir sosyal hizmet uzmanının olması gerekliliği çocuğun yüksek yararı ilkesi ve hak temelli bir uygulama sürecinin sağlanabilmesi açısından vurgulanmalıdır. Koruyucu ailelerin herhangi bir sorun halinde kendilerini ifade edebilecek bir merci bulmalarına eş olarak çocukların da kendilerini ifade edebilmeleri, isteklerini dile getirebilmeleri sağlanmalıdır.

Ailelerin koruyucu aile derneğinden diğer koruyucu aileler ile görüşerek benzer sorunları diğer koruyucu ailelerin de yaşadığını öğrenmeleri o durumu yaşayanın sadece kendilerinin olmadığını fark etmelerini sağlamakla birlikte sorunun yaşanmasında ya da ortaya çıkmasında koruyucu ebeveynlerin kendi şahıslarıyla ilişkilendirebilecekleri bir durumun olmadığını anlamaları açısından da önemlidir.

3.5.3. Koruyucu Ailelerin Gözünden Süreç İçerisinde Çocuktaki Değişimler

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar bu süreçten itibaren değişen yaşamlarına adapte olmaya çalışmaktadırlar, uyum süreci görüşmeci kimi ailelerde zor geçmiş olsa da bu sürecin nihayetinde aileler ve çocuklar değişim ve dönüşümü birlikte deneyimlemektedir. Bu bağlamda koruyucu ailelerin gözünden çocukta ne gibi değişimler yaşandığını görmek bu modelin ilerleyişine ilişkin de fikir verebilmektedir.

Chanberlain (1996)'a göre koruyucu ailelerin tutum ve davranışları, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların davranış sorunlarının ya azaltılmasına ya da pekiştirilmesine, sürdürülmesine neden olabilir (Dubois-Comtois ve diğerleri, 2015). Koruyucu ailelerin davranışları çocuklarda değişimin gerçekleşmesi için salt bir neden olmamakla birlikte diğer değişim unsurlarını etkileyen bir özelliğe de sahiptir.

Görüşülen koruyucu aileler, süreç içerisinde çocukta yaşanan değişimleri olumlu değişimler olarak nitelendirmiş, çocuklarının sahip olduğu birçok duygusal ve davranışsal sorunların azaldığını ya da tamamen sona erdiğini ifade etmişlerdir:

Davranışları son derece pozitif olarak değişti, davranış problemi neredeyse hiç kalmadı çocuğun, zaten hani öyle çok şiddet gibi eğilimleri olan bir çocuk değildi ama var olan çok ufak tefek şeyleri bile çok azaldı. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Kendine güveni arttı bir kere, kendini çok daha kolay ifade ediyor, çok şey sayarım da... Bir defa dünyası değişti yani şarkı söyleyemiyordu, etrafla daha ilgili, birçok korkuları vardı, hayvanlardan korkuyordu karanlıktan korkuyordu bunları aştık. 3 yıldır baleye gidiyor, 2 yıldır da yazları basketbola götürüyoruz, bu sene resmi ilave ettik ona... Tamamen değil ama biraz düzeldi koşarken en azından takılıp düşmüyor, yani kontrol eder oldu çok hızlı hareket ediyor çünkü hiperaktif de olduğu için, faydası oldu tabi. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Yani bir kere şey hırçınlıkları gitti, inatçılığı gitti, korkunç yemeğe saldırması vardı o gitti, artık mesela yemeği sorduğunuzda hayır ben tokum diyor çok şaşıryoruz, çevresinde çocuklara çok sert hareketleri vardı itip kalkması vardı, insanlar Ö'den ya parklarda falan oyun oynarken Ö'de koruyordu çocuklarını, bir anda yanından geçerken pat diye itiveriyordu çocuğu, öyle şeyler. Şimdi tam tersine böyle bir öpme modu. (K23, 40 yaş, 2 yıl, 1/ 3-6 yaş).

Görüşmeciler çocukta yaşanan değişimlerin iletişim konusunda görünür olduğunu belirtmiş, bu konuda da olumlu gelişmeler yaşandığını ifade etmişlerdir:

Özellikle oğlumda konuşma problemi vardı. Dış çevreye kendisini tamamen kapatmış vaziyetteydi. İsteğini beden dili ile anlatmaya çalışıyordu. Ben bu konuyla ilgili psikolog arkadaşlardan yardım alarak çözdük. Şu an hiç susmuyor diyebilirim... Küçük kızım ise öyle değil tamamen konuşkan. Ama arada öfke ve ağlama nöbetleri yaşıyor. İlk başlarda istediğini sürekli ağlayarak elde edeceğini düşünüyordu... Gece

karanlıkta yatmaktan korkuyorlardı, ışıklar açık kalıyordu onlar uyuduktan sonra biz kapatıyorduk, sonra gece lambasına geçtik... Her ikisinde de alt ıslatma problemi vardı, o da yaklaşık bir yıl sürdü, küçük kızım da o kadar sürmedi, ama. Artık gerçekleşmiyor. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/3-6 ve 6-12 yaş).

Mesela iletişim kurmakta zorlanıyordu, kendini ifade etmekte zorlanıyordu, mesela algıda sorunlar vardı, sizi bir şeyden bahsediyorsunuz onu anlayamıyordu, ifade ediyordunuz açıklıyordunuz ondan sonra anlıyordu. Ondan sonra mesela orada sürekli hep birbirlerinin kıyafetlerini giydikleri için şeyi yok ya hepsi benim veya başkasının ki de benim böyle bir zihniyete sahipti, hepsi benim. Ablasının kıyafetleri onlara sormadan dolabını karıştırıyor alabiliyordu ondan sonra habersiz çantamı karıştırabiliyordu, onları böyle şey yapa yapa yani yanlış bir davranış olduğunu bir de bu tür çocuklar dinlemek de istemiyor hiperaktif çocuklar, dinlemek de istemiyor, kulaklarını tıkıyor. Bitti çok şükür. Yani diyorum ya çok yol kat ettik yani. (K21, 58 yaş, 8 yıl, 1/12+).

Görüşmecilerin ifade ettiği bir diğer değişim ise çocukların sosyal yaşama katılımlarının artmasıyla birlikte daha önce bilgisine sahip olmadıkları gündelik hayata ilişkin birçok duruma vakıf olmuş olmalarıdır.

Birincisi bir kere özgüven, sonra bilgi. Tam yani B bize geldiğinde şey gibiydi kayıt yapıyor, sürekli kayıt yapıyor. Ya düşünün denizi görmemiş, yazlıkta evimiz vardı mesela deli oldu böyle 'büyük havuz büyük havuz' diye diye. Özel okula gidiyor, özel kurslara gidiyor, sinemayı, tiyatroyu her şeyi yaşamaları için elimizden geleni yapıyoruz. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Çocukların ilk geldiği zamanki davranışları tabi toplumsal yaşama uyum sağladıkları için çok olumlu yönde değişti. Mesela bir alışveriş merkezi olsun ne bileyim bir dışarıda yemek yemek olsun beceremiyorduk onu... Ne bileyim denizi ilk defa bizimle birlikte gördü, ilk defa gemiye birlikte bindik, uçağa birlikte bindik onlar için her şeyin ilki belki de sizinle birlikte yaşıyorlar, geçmiş yaşantılarında yoksa. Ya bunlar hem eğlenceli oluyor hem de zor oluyor. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/6-12 yaş).

Görüşmeciler çocuklarının ailelerine katıldığı süreden sonra akademik başarılarının da arttığını belirtmişlerdir:

Şimdi kızımız bizim yanımıza geldiğinde 6. sınıfa gidiyordu, altı tane zayıfı vardı. E geldikten sonra şu an takdir alıyor, yani takdirsiz dönemi geçmedi, ortalaması 97, ciddi bir başarı elde etti. Yani zeki bir çocukmuş, demek ki varmış yani. Ne oldu, işte birazcık ilgi, disiplin, düzenli bir hayat, planlı çalışma ona bunları sağladı. Yani S'de biz çok yol kat ettik. (K6, 34 yaş, 2 yıl, 2/ 0-3 ve 12+yaş)

Yani şu an yüzde yüz bize katıldığından beri değişiklik var. Yani şimdi ilkökul birinci sınıftaki çocuk haftanın günlerini bilir mi, birden ona kadar sayabilir mi, yılın aylarını sayabilir mi, bizde yoktu. Hala kime denir, dayı kime denir, amca kime denir bunlar gibi akrabalık kavramları hiç yoktu. Yani oralardan buralara geldik. Ama bu çocuklar, diğer koruyucu ailelerle de muhakkak sohbetlerde de geçmiştir, ama öyle kolay kolay olumlu verecek durumda değildi. Eğitim biliyorsunuz bir süreçtir, yani akademik eğitim bile bir süreç ki davranış eğitimi bundan da uzun bir süreçtir. (E1, 53 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş)

Görüşmeci ebeveynler arasında engelli bir çocuğun koruyucu ailesi olan ebeveynler de vardır yalnız bu ailelerden sadece biri ailenin uzmanlaşmış koruyucu aile statüsünde bir ailedir. Engelli bir çocuğun koruyucu ailesi olan her bir ailenin çocuklarında olumlu değişimler olmuş fakat tüm bu süreçte yaşanan değişimleri ailelerin gerçekleştirme yöntemleri, engelin türüyle de çok ilişkili olmakla birlikte engelli bir çocuğun başarabileceklerinin neler olduğuna ilişkin bilgiler ve bu süreçte ailelerin yorgunlukları büyük ölçüde farklılık göstermektedir:

Tabi ki. Sabah kalktığında yürüyemiyordu, bir süre beklemesi lazım kaslarının açılması için. Tükürüğünü yutamıyordu. Yemek yemeyi bilmiyordu. Her şeyi ben öğrettim. Dışarıdan görenler değişime şaşıyorlardı. Bunları hep tek başıma yaptım, dışarıdan bir destek almadım. (K12, 42 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

H'de tabi akademik olarak ilerleme oldu, baya bir ilerleme oldu. İşte ne bileyim sosyal becerileri olarak çok ilerleme gösterdi. Müzik anlamında, biz onu sadece müzik terapiye götürdüydük sıra alarak davul çalacaklar, sıra alma becerisi ile başlayacaktı. Birdenbire çocukta çok büyük bir müzik kulağı olduğunu keşfettik dediğim gibi belki de geleceğine yön verecek belki de. 88 çocuk girdi sınava, tek görme engelli H idi ve en iyi puanı alan ilk üç öğrenciden birisi oldu, öyle bir kazanımı oldu H'nin. Dolayısıyla bir aile kazandı, biz geniş bir aileyiz, mesela evde kedimiz var, köpeğimiz var, kardeşi oldu mesela. D, neler kazandı, D her şeyden önce yaşantı zenginliği kazandı, çünkü orada kalmış olsaydı bu yaşamın hiçbir şeyini kazanamayacaktı... İletişim becerisi öğrendi, orada kalsa iletişim becerisi öğrenebilir miydi, sanmıyorum, hani bu düzeyde olabilir miydi, hiç sanmıyorum. (K14, 45 yaş, 6 yıl, 2/6-12 ve 12+yaş).

Engelli çocukların koruyucu aileleriyle yapılan görüşmelerde uygun koruyucu aile modelinin uygulamaya geçirilmesi gerekliliği dikkati çekmiştir. Koruyucu aile modeli içerisinde bir ailenin yanına yerleştirilen engelli çocuklarda ailenin hangi koruyucu aile sınıflandırmasında olduğuna bakılmaksızın değişimler olduğu açıktır, fakat bu değişimler uzmanlaşmış koruyucu aile statüsünde olan bir ailede engelli bir çocuğun ihtiyaçlarının neler olabileceğinin görülmesi ve bunların giderilmesi bakımından daha geniş kapsamda gerçekleşmiştir. Görüşmeciler aileler çocuklarında olumlu değişimler olduğunu dile getirmişlerdir, fakat engelliliğe ilişkin herhangi bir bilgisinin olmadığını ifade eden koruyucu ebeveynlerin bu süreçte neler yapacaklarını bilememeleri nedeniyle zorlandıkları da görülmüştür.

Görüşmeciler çocuklarında aileye katıldıktan sonra zamanla olumlu yönde değişimler yaşandığını, duygusal ve davranışsal sorunların azaldığını ya da bittiğini, çocukların daha sağlıklı ilişkiler kurmaya başladıklarını, çocukların akademik başarılarının arttığını dile getirmişlerdir. Bu süreçte aileler çocukların sorunlarını çözebilmek adına çocuğa destek olacak çeşitli yöntemler denemiş olduklarını belirtmektedir.

Uyum süreci çocuğun aileye katıldığı andan itibaren gelişen bir dönemdir, görüşmeler sürecinde bu dönemin her ailede farklı süreler aldığı dikkati çekmiştir. Bu durum üzerinde çocuğun sahip olduğu özellikler ve koruyucu aile yapısının etkili olduğu gözlenmiştir.

3.6. MESLEK ELEMANLARININ SÜREÇTEKİ ROLLERİ

Koruyucu aile sistemi tüm aşamalarında meslek elemanlarının çalışmalarıyla şekillenmektedir. Bu kapsamda çalışmada meslek elemanlarının rolleri, sürecin meslek elemanları tarafından takibi, koruyucu ailelerin meslek elemanlarına diledikleri zaman ulaşma durumları değerlendirilmiştir.

Görüşme yapılan koruyucu aileler meslek elemanlarının ev ziyaretlerini yapmadıklarını ifade etmişlerdir:

Evde denetlenmemiz yok. 15 ay oldu ikinci kez evimiz ziyarete gelindi iki farklı sosyal hizmet uzmanı geldi onun dışında gelen giden yok. Bir problem olduğunda açıp söylüyorum. Ben daha ziyade sosyal hizmetlere danışma ihtiyacım olursa arıyorum, onlar beni hiçbir şekilde arayıp da şu sorunun var mı bu sorunun var mı mevzusuna girmiyorlar. (K2, 45 yaş, 15 ay, 1/ 0-3 yaş)

Hayır, hiç gelen olmadı. Biz ailesi ile görüşmeye gittiğimizde dedik ev ziyaretine hiç gelmiyorsunuz, ya biz bu çocuğa ne yapıyoruz eziyet mi ediyoruz ne yapıyoruz hiç gelip sorup soruşturuyorsunuz nerede yatıyor nerede kalkıyor. Ya biz çocuğun gözlerinden onun mutlu olduğunu görüyoruz gelmemize gerek yok diyorlardı. (K9, 50 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş).

Yani normalde onlar işte aslında ayda bir falan diye biz hep düşünüyorduk, çoğu zaman da biz onları arayarak getirttik. Yani onlar işte biz şu gün geleceğiz deyip gelmeyip ondan sonra işte fırsat olmadı işte şu oldu bu oldu deyip yani hadi artık gelin görmeyecek misiniz, çocuk nasıldır ne durumdadır dediğimizde işte o zaman daha ilgili daha alakalı oldular. (K17, 51 yaş, 11 yıl, 1/12+).

Görüşmeciler yapıldığı ölçüde de ev ziyaretlerinin düzensiz yapılıyor olduğunu belirterek, sıklıkla meslek elemanlarının değişiyor olmasının da bu duruma neden olabileceğini ifade etmişlerdir:

... İlk sene minimum dört kere gelmeleri gerekiyor, minimum, yönetmelikte o şekilde yazıyor, ama bize 14 ay sonra geldiler. Yani bebeği devlet attı kaçtı gibi bir şey oldu. Yani ben ona iyi bakıyor muyum, bakmıyor muyum, mutlu muyuz, mutsuz muyuz, çocuğun gelişimine olumlu katkı mı var, olumsuz katkı mı var bir takibi yok. Ama o dönem mesela birimin içerisinde çok fazla görev değişikliği oldu, işte sorumlu olan sosyal hizmet uzmanı gitti başka biri geldi genç bir hanım, mesela onunla sıkıntılarımız, gerginliğimiz oldu, o gitti önceki geldi, sonra o gitti tekrar diğeri geldi, sonra o tekrar gitti şimdi yaklaşık 6 aydır başka bir sosyal hizmet uzmanı geldi (K15, 43 yaş, 19 ay, 1/0-3 yaş).

Ev ziyareti bir kez yapıldı, sonra o değişti başka bir uzman geldi o da bir kez geldi evi gördü. Şimdi şeye geliyor, okula ziyarete geliyor ikisini de okulda görüyor işte karne dönemlerinde... Yani genelde kendi göbeğimizi kendimiz kesiyoruz. Onlar bizi arasalar biz daha çok yardımcı olabiliriz, hani böyle bir çocuk var onu ne yapacağız ne edeceğiz deseler onlara daha çok yardımcı olabiliriz (K14, 45 yaş, 6 yıl, 2/6-12 ve 12+yaş).

Koruyucu aileleri süreç içerisinde zorlayan konulardan biri de meslek elemanlarının çok sık değişiyor olması ve çocukla bir bağ kuramıyor oluşlarıdır:

Yani telefonla konuşuyoruz, ev ziyaretleri de çocuklar geldiğinden beri ev ziyareti olmadı ta ki evvelsi güne kadar. O da ben artık ısrar ettim, çünkü çocuklar kuruma gittiği zaman, küçük özellikle, sosyal hizmet uzmanına güveniyorsun çocuğu ona bırakıyorsun, yani ona teslim ediyorsun. Ve çocuk onu tanımıyor. E birazcık daha sık gelip gitmeleri gerekiyor arkadaşların, aslında yoğunlar biliyorum, ama şimdi küçük bir çocuk ve ona bırakıyorum. Ona da güvenmesi gerekiyor, ama güvenmiyor, çünkü onu tanımadığı insanlara emanet eden birisi gibi görünüyor. Ben de artık arkadaşlara rica ettim, sağ olsun geldi o da. Yani bir geldi o şekilde iki senedir çocuklar bizimle. İki yılda ilk kez ama iki yılda da üçüncü sosyal hizmet uzmanımız. Bu durum da bizim için olumsuz. Bir sıkıntı yaşadığımızda da ben çok kuruma gitmiyorum, ama dilediğim zaman telefonla ulaşabiliyorum. Yani bizim çok ciddi bir sorunumuz olmadı, bir aile görüşmelerinde yaşanan sıkıntılar var onları paylaşıyorum. Ama ev içerisinde işte çocuklar şöyle yaptı ne yapmalıyım gibi bir sorum da olmadı onlara, öyle bir sorunumu bildirmedi, yani. (K6, 34 yaş, 2 yıl, 2/ 0-3ve 12+ yaş).

Hı hı yapıyorlar, ama çok sık meslek elemanı değişiyor. Tam mesela Ö'i tanıyor beni tanıyor, kendimizi ifade ediyoruz bir şeyler yaşıyoruz pat diye değişiyor. Şimdiye kadar neredeyse şöyle diyeyim 4-5 kere değişti, yani 2 sene içinde, hatta ben bakanlığa şikâyetle bulundum bununla ilgili bana da eri döndüler. Ben başvuru sürecinde de ben başvurdum bir elemana sonra bana döndü başka bir eleman değişmiş, sonra ben görüşmeye başladığım zamanlarda o da değişti yeniden görüşmeye başladım, yani 3 ay içinde 3 kişi değişti başvurum sırasında, ben dedim, yani ben bir önceki arkadaşla kendimi ifade ettim şimdi size tekrar kendimi ifade etmeye çalışıyorum, yani. (K23, 40 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

Meslek elemanlarının sık sık değişimi koruyucu aileleri özellikle biyolojik aile görüşmeleri sürecinde çocuğun endişe düzeyini artıracak bir ortam oluşması nedeniyle rahatsız etmektedir. Bununla birlikte her yeni meslek elemanına ailenin tekrardan kendini tanıtırma süreci de ilerlemeyi engellemektedir.

Görüşülen aileler meslek elemanlarının sayısının yeterli olmadığını, iş yüklerinin fazla olduğunu belirterek ev ziyaretleriyle sürecin takibinin yapılamamasının anlaşılabilir olduğunu dile getirmişlerdir:

Yılda bir kere geliyorlar. Ama şunu da açıklayalım buradaki sosyal hizmet uzmanlarımızın sayısı yeterli değil. 120 koruyucu aileye 4 sosyal hizmet uzmanı var, her bir uzmana 30 aile düşer ve yeni gelenlerin de müracaatlarını, taleplerini dikkate almaları gerekiyor. Onun yanı sıra incelemelere gidecekler, görüşmelere gidecekler bu arada bizi mi takip edecekler? Yani onların işi de zor. Ama ben dilediğim zaman bir sosyal hizmet uzmanına ulaşabiliyorum. Hem telefonla hem de yüz yüze görüşebiliyoruz. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/ 3-6 ve 6-12 yaş).

Ya aslında şu anki uzmanımız çok iyi ama o kadar ciddi bir iş yükleri var ki onların, yani masa başı işleri çok fazla ve ben oraya gittikçe çocuklar hakkında bilgi veriyorum. Sosyal hizmet uzmanı henüz bize gelmedi, onlarda bir değişim oldu meslek elemanları değiştirildi, bir altı sekiz ay olmuştur o süreçte gelmedi. Daha önceki uzmanımız da gelmemiştir. Ev ziyareti ilk yerleştirme esnasında hakikaten bu alanda... En tecrübeli profesyonel sosyal hizmet uzmanımız vardı, H. Bey ev ziyaretleri yapıyordu, çocuklarla ilgili raporlandırmalarını yapıyordu. Şimdiki arkadaşlar biraz daha tecrübesiz. Yani yetişemiyorlar, kötü niyetli olduklarından değil ama iş yükleri fazla tabi ama onlar çözmede diğerleri gibi ilk zamanlarda gelen uzmanlar gibi deneyimli olmadıkları için sanırım zaman yönetimini yapamıyorlar. Ama şu anki uzmanımızdan çok memnunum ben, telefonla görüşüyoruz, ben yanına gidiyorum, yani yardımcı olmaya çalışıyor. Yani kişisel olarak belki olumlu pozitif bir insan, hani saat beş oldu artık yanıtlamayayım telefonu açmayayım diye kendini kapatmıyor iletişime. Biz de artık öğrendik kim neyi ne kadar çözebilir diye artık uzmanın çözebileceği boyutta olanları aktarıyoruz. Bundan önceki arkadaşlar çok daha sıkıntılıydı, kişisel iletişimleri çok problemliydi, çözmek yönünde değil de hani var olanı olduğu kadar yapabilme şeyindeydiler. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/ 6-12 yaş).

Görüşmeye katılan kimi aileler için meslek elemanının tecrübeli olması çok önemli bir konudur, aileler tecrübeli meslek elemanlarının süreci daha iyi yönettiğini ifade etmişlerdir:

...Ama ben hep şunu fark ettim ki bu dört çocukla yaşadığım deneyimimde koruyucu aile biriminde çalışan uzman arkadaşın deneyim ve donanımı bu sürecin çok sağlıklı ilerlemesinde ya da sıkıntılı ilerlemesinde çok belirleyici oluyor. Ben bu anlamda şanslıydım, ilk kızımın koruyucu aileye yerleştirilmesinde de çok iyi iletişim kurabildiğim ve öngörüsü yüksek sosyal hizmet uzmanı arkadaşları görev almıştı ve onlarla çok iyi bir iletişim süreci geçirdik. İkinci kızlarımın yerleştirilmesinde de çok iyi iletişimde olduğum bir uzman arkadaşım ve onların da önerisiyle bu süreç gelişti ve çok sağlıklı geliştirdiğimizi ilerlettikimizi düşünüyorum hani mutlaka eksikliklerimiz vardır,

gözlemlerim ve deneyimlerim hatta çocuklarla süreci paylaşıp ve onlara sorular sorduğum oluyor (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+yaş).

Yani koruyucu aile birimindeki belki de benimle ilgilenen sosyal hizmet uzmanı çok düzgün çalışan, söylediği zamanda geri dönüşleri yapan verdiği termine de sadık kalan bir hanımefendi çıktı şansıma öyle söyleyeyim. Sonra değişti, sıkıntılarım oldu ondan sonra zaten. Mesela o hanımefendi 15 gün içerisinde evinize geleceğiz dedi, planladığı gibi geldi, 15 gün içerisinde size bir çocuk önerisinde bulunmaya çalışacağız dedi, gerçekten 15 gün sonra öneriyi yaptı. Hani ben 6. haftanın sonunda oğlumu görmüş ve kavuşmuştum... Bir de oradaki arkadaşların hani son dönemde gelenlerin bir, bir buçuk yıla bakıyorum, hepsi yeni mezun, yirmili yaşlardalar, hayat tecrübeleri yok bir kere, yani ben 43 yaşındayım doğursam onlar kadar çocuğum olurdu, hayat deneyimleri yok, hayata bakışları daha henüz onlar da çocuk öyle söyleyeyim. Prosedürlere hâkim değiller bir sürü şey ben okuyup anlatıyorum, bakın bunları, bunları, bunları paylaşmanız lazım, yönetmelik bunu zaten söylüyor, bunu yapabiliriz, hâkim de değiller hevesleri de yok (K15, 43 yaş, 19 ay, 1/ 0-3 yaş).

Meslek elemanlarının süreç içindeki rollerine ilişkin ailelerin beklentiler ve değerlendirmelerini etkileyen farklı dinamikler dikkati çekmiştir. Koruyucu aile derneğinin yaptığı çalışmalara aktif olarak katılım göstermediğini belirten bir koruyucu anne meslek elemanlarının ev ziyaretleri yapmıyor oluşunu olumlu olarak değerlendirmiştir:

Gelmiyorlar. Demek ki benim onlara çok iyi baktığımı biliyor bana güveniyorlar ki eve gelmiyorlar. (K11, 41 yaş, 2 yıl, 2/6-12 yaş).

Görüşme yapılan ailelerden bazıları meslek elemanlarının son yıllarda sürecin takibini daha sık ve düzenli yaptıklarını ifade etmişlerdir:

Şimdi yapıyorlar, önceden iki üç senede bir gelirlerdi şimdi iki üç ayda bir gelme kararı almışlar iki kere geldiler geçen sene. Düzenli geliyorlar. (K21, 58 yaş, 8 yıl, 1/12+yaş).

Yapıyorlar evet evet. İlk başlarda biraz şeydi yapılmadı, doğruyu söylemek gerekirse ilk bir bir buçuk sene hatta ne arayan, ne soran, ne gelen ne giden hiç kimse olmadı. O dönemlerde de biz bu yuvaya dönme istekleri başlayınca çocuğun biz gittik orada konuştuk meslek elemanı ile gene bir başka psikolog arkadaş vardı o yardımcı oldu falan ama yani o dönemde biz gittikçe ihtiyaç duyduğumuz için açıkçası hani bize destek verdi ama normal denetim eve gelip o denetimi yapma bir buçuk sene

sonra o ilk denetimi yaptılar. Ama o dönemde artık yavaş yavaş kadronun güçlenmeye başladığı dönemlerdi, sonra galiba bir altı ay sonra geldiler sonra böyle 3 ayda 4 ayda bir gelmeye başladılar, sık gelmeye başladılar. Yani hani hiçbir şey olmasa ofisten ulaşamazsam cepten mesaj atıyorum mutlaka geri dönüş yapıyor. Gerçekten de hani genç bir arkadaş ama iyi bir arkadaş şansımıza. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş)

Derneğin aileler üzerinde çocuğun ve koruyucu ailelerin hakları konusunda eğitici rolü olduğu, bu bağlamda da koruyucu ailelerin meslek elemanlarından ev ziyaretleri ile çocuğun takibini yapmaları, çocuk ile bir bağ kurarak biyolojik aile görüşmelerinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmelerini bekledikleri görülmüştür.

Meslek elemanları koruyucu aile sisteminin bütün aşamalarında etkin rollere sahiptirler ve üstlendikleri rolleri yerine getirme tarzları tüm sistemin unsurları etkilemektedir. Başvuru sürecinde ailelerin bilgilendirilmesinde, koruyucu ailelik sürecinde her türlü sıkıntı anında ve rutin yapılması gerek ziyaretlerde, biyolojik aile görüşmelerinde meslek elemanlarının üstlendiği rollerin önemi büyüktür. Çalışma sürecinde ailelerin çocuk ile kurdukları bağın, dernekte aktifliklerinin, yaşadıkları yerin meslek elemanlarının çalışma düzenine ilişkin değerlendirmelerinin üzerinde farklılaşan etkilerinin olduğu gözlenmiştir.

3.7. BİYOLOJİK AİLE

Koruyucu aile modeli bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gereken bir modeldir ve bu değerlendirme sürecinde de göz önünde bulundurulacak önemli unsurlardan biri de Biyolojik ailelerdir. Koruyucu aile modelinin koruma altına alınan çocuğun biyolojik aileye dönene kadarki sürede desteklenmesi vurgusu bütün sistemi etkileyen, şekillendiren bir faktördür.

Biyolojik aile temasın koruyucu ailelerin başvuru sürecinde çocukların biyolojik ailelerine dönebileceklerine ilişkin bilgileri, koruyucu ailelerin biyolojik aileye dönüşe ilişkin fikirleri ve biyolojik aile görüşme süreci kategorilerinde değerlendirilmiştir.

3.7.1. Koruyucu Ailelerin Biyolojik Aileye Dönüşe İlişkin Düşünceleri

Koruyucu aile bakım modelinin geçici bir bakım modeli olması ve sürecin en başından itibaren ailelerin sistemin bu özelliğini biliyor oluşları koruyucu ailelerin her koşulda bu durumu onayladıkları veya kabul ettikleri anlamını doğurmamaktadır.

Görüşme yapılan koruyucu aileler çocuğun biyolojik ailesine dönüşlerinin en temel hakları olduğunu kabul etmekle birlikte bunun gerçekleşebilmesi için birtakım şartların iyileştirilmesi gerektiğini aksi durumda böyle bir durumu kabul etmelerinin çok zor olduğunu dile getirmişlerdir:

Ben şöyle karşılıyorum eğer anne babası ki inanmıyorum, psikolojileri düzelirse, dört çocuklarına bakabilecek ekonomik güce sahip olurlarsa, madde bağımlılığı kalkarsa, hırsızlık, fuhuş olaylarından uzaklaşırlarsa, bir düzen oluşturlarsa evet olabilir. Hiç kimse bir çocuğun annesi yerine kendini koyamaz. Yani ben böyle düşünmezsem ben kendi çocuklarıma da ihanet etmiş olurum... O anne yerine kimse konamaz, ama şu saydığım şeyler asla ve asla kendiliğinden olacak şeyler değil. Siz bir kez düştüğünüz zaman toparlanmanız çok zor... Bu insanlar evleri olmayan, sosyal güvenceleri olmayan, bir maddi bağları olmayan, maaşları olmayan, eğitimsiz... Yani bu insanların toparlanması için sihirli bir elin onlara dokunması lazım o el de yani bilmiyorum biraz zor. Bir de ben şunu da söylemek isterim ben isterim ki önce diğer çocuklarını kurtarsınlar. (K4, 50 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Yani aile şartlarını kendisi sağladıktan sonra elbette ki çocuğu, çocuğa sahip olmak en büyük hakları yani ama şartlarını sağlayamazsa da uzun yıllar hani bizim yanımızda kalmış çocuk hani iki buçuk yıl belki üç yıl sonra belki beş yıl sonra tamam artık ben çocuğumu alabilirim dediğinde o çocuk üstündeki travması ya da şeysi ne olur onu bilemem açıkçası yani onlar artık hani ben üstüme düşeni yapıyorum. Ama gerisi uzmanlara kalmış. (K8, 36 yaş, 2 buçuk yıl, 1/3-6 yaş).

Ya ben sonuçta çocuk için böyle bir şeyler yapmak istediğim için onun için hayırlısı ne ise o olsun mantığı ile yola çıktım ha tabi ki büyük bir ihtimalle çocuk için de benim için de üzücü bir durum olacak öyle bir duruma gelirse ama yani öyle bir duruma gelirse açıkçası çocuğun psikolojisinin ön planda tutulmasını istiyorum. Yani çocuk zarar görmeyecek şekilde çocuk için en uygun neyse onun yapılmasını istiyorum, yani ben burada kendim için bu işe başlamadım, benim zaten çocuklarım var, yani ben çocuk için Ö. için, Ö. gibiler için bir şey yapmak istedim o yüzden yani. Çünkü örneklerini duyuyorum, yani, seneler sonra bir anda aile çıkıyor ve koruyucu ailesini çok sevdiği halde ailesine gitmek istemediği halde alınıp öz ailesine veriliyor. Yani eğer

uygunsa, çocuk için iyi olacaksa tabi ki verilsin, ama çocuğun iyi değerlendirilmesi lazım bu süreçte. (K23, 40 yaş, 2 yıl, 1/3-6 yaş).

Koruyucu aileler bu sürece kendileri için başlamadıklarını çocuk için en iyi karar ne ise onun uygulanması gerektiğini vurgularken biyolojik ailede herhangi bir değişim olmadığı müddetçe çocuğun ailesi ile yeniden bir araya getirilmesinin sağlıklı olmadığına inandıklarını dile getirmişlerdir. Yeniden bir araya gelişlerin koruyucu aile yanında uzun yıllar geçtikten sonra gerçekleşmesinin sadece çocuk açısından değil aynı zamanda koruyucu aileler açısından da yıpratıcı, üzücü bir süreç olacağını ifade etmişlerdir.

Koruyucu aile hizmeti veren kuruluşlarda, çocukların tekrardan biyolojik aileleri ile yeniden bir araya gelmelerini sağlamak için büyük bir beklenti vardır (Sanchirica & Jablonca, 2000; Akt: Harden, Meisch, Vick, Pandoihe- Johnson, 2008, s. 881). Buna rağmen birçok koruyucu ailenin koruyucu ailesi oldukları çocukların biyolojik ailelerine ilişkin genel bir düşmanlıkları ve çocuğun yaşamını olumsuz yönde etkileyeceklerine ilişkin algıları vardır (Sanchirica & Jablonca, 2000; Akt: Harden, Meisch, Vick, Pandoihe- Johnson, 2008, s. 881).

Görüşme yapılan koruyucu ailelerin kimi çocuğun biyolojik ailesine dönmesi için birtakım koşulların iyileştirilmesi şartını koyarken, kimi aileler çocuğun biyolojik ailesine döndürülmesine kesinlikle karşı olduklarını açıkça ifade etmişlerdir:

Aslında biyolojik aile daha önemlidir, ama çocuğun biyolojik aileden neden alındığına bağlı bu. Alınan bir çocuk tekrar aileye geri döndürülürken bir soru sorulmalı, bu çocuk neden alındı neden geri döndürülüyor diye. Mesela ben kızımın biyolojik ailesine döndürülmesine kesinlikle karşıyım, çünkü kadının elinde dört tane çocuk var dördü de yuvada dördü de perişan durumda... Çocuk koruyucu aileden alınıp da biyolojik ailesine gönderildiği zaman sonunda ne olabileceği mutlaka araştırılmalı. (K5, 60, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Çok zor bir şey ama mecburen, çocuk onların sonuçta. Ama vermeyi eşim asla düşünmüyor, kendinin gibi geliyor, ama sonuçta onların çocukları. Ama gerçekten hiç vermeyi istemiyorum. Aynı evin içinde birbirimize alıştık. (K11, 41 yaş, 2 yıl, 2/6-12 yaş)

...koruyucu aile olan bir süre onda yaşamış birisinin biyolojik ailesinin geri almasını hiç onaylamıyorum, yani böyle olaylar yaşıyor. Yani on yıl yaşamış bilmem altı yıl yaşamış, çocuk annesini hiç görmemiş sonra çocuğu annesine veriyorlar hani biyolojik anne önceliklidir diyorlar, yani ben bunu mesela hiç onaylamıyorum. Böyle bir şey yasadan kalsın, koruyucu ailelerde çocuk kalsın. Yani çocuğun durumuna bakıp, çocuk annesini hiç görmüyor etmiyor sonra birden bire karşısına çıkıyor çocuğum diyor, yani böyle bir yasa yok ve bence evlatlığa çok kolay geçilebilmeli koruyucu ailelikten. (K16, 44 yaş, 4 buçuk yıl, 1/6-12 yaş).

Pek olumlu karşılamıyorum. Ya şimdi, çocuğa yeni bir hayat vermişsiniz, biyolojik ailesinden kopmuş, yeni bir dünya sunmuşsunuz çocuğa iyi ya da kötü. Şimdi oradan tekrar koparıp tekrar ailesine gönderdiğinizde bir travma olacak çocuk için, terk edilme korkusu yaşıyor mu yaşıyor, geri verilmesinin belli bir yaşa kadar en azından olmaması gerekiyor. Mesela 18 yaşına kadar olmaması gerekiyor. Ondan sonra çocuk kendisi karar vermesi gerekiyor. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş)

Kimi koruyucu ailelerin ise çocuk ile kurdukları yoğun sevgi üzerine olan ilişkileri neticesinde çocuğun biyolojik ailesine döndürülmesine ilişkin sorulan soruları dahi soruyu cevaplamamak için konunun etrafında dolaşan cevaplar ile yanıtladıkları dikkati çekmiştir:

Yani, bunu dediler bir görev gibi yapın, iş gibi düşünün, bir meslek yani bu sizin göreviniz, siz burada sevmeyi değil sadece sevmeyi düşüneceksiniz. Yarın öbür gün düşük bir olasılık ama bu tip şeyler de olabiliyor, yani. Ama bu L'da böyle bir olasılık yok gibi bir şey yani... Ya devlet ona verir mi bilmiyorum L' da gider mi bilmiyorum. Ya zaten L 10 yaşında hani 18 yaşına gelince kendi kararlarını kendi verebiliyor. L'nın ona gideceğini hiç zannetmiyorum, ya L onu senede bir kere görüyor ya kurumun da ona vereceğini ya devletin de ona vereceğini hiç düşünmüyorum. (K16, 44 yaş, 4 buçuk yıl, 1/6-12 yaş).

Valla benden daha iyi bakarlarsa geri dönsün, ama gönül ister ki gitmesin. Artık ben onu evladım gibi kabullendim. Yani öyle bir şey olsa bile o beni arar bulur yine çünkü çok düşkün bize yani. (K21, 58 yaş, 8 yıl, 1/12+ yaş).

Valla şimdi herhalde psikolojim bozulur bozulmaz diyemem. İster istemez, çünkü o benim bir çocuğum, onun yanında hep ben vardım ateşlendiği, hastalandığı zaman, çünkü biz M'i aldığımızda çok hastaydı

M, astım hastası olduğu için, işte daha dişleri yoktu, emekleyemiyordu, o yüzden biraz psikolojim bozulur ama tabi ki M'i de kaybetmek istemem. M'i kaybetmek istemediğimden dolayı da ailesiyle görüştürürdüm diye düşünüyorum.

[Peki, tamamen geri dönebilme durumunda?]

Onu düşünemiyorum. (K24, 38 yaş, 2 yıl, 1/0-3 yaş).

Ama işte dediniz ya biyolojik ailesine dönmesi, bunları karşılayabileceklerini hiç sanmıyorum, ailesine dönerse bu çocuk kaybolur, yani keşke bunları yaşamayan normal bir çocuk olsa ailesine tabi ki dönsün, mutlu bile olurum, kimsenin ailesi gibi olamaz ben ne kadar, ben biliyorum kendi çocuklarım kadar seviyorum belki onlardan daha fazla emanet olduğu için daha fazla özen gösteriyorum. Ama bu çocuk annesiyle babasının sevgisini yaşamadı ki aynı derece benim sevip sevmediğimi bilemiyor ki, kıyaslayamıyor, kıyaslayacak bir şey yok. Görmesini isterim yani o sevginin aynı olduğunu belki benim daha çok sevdiğimi görsün yaşasın isterim. Hırpalanacağından da çok korkuyorum, dönecek dendiği zaman böyle tedirgin oluyorum. Ya yuvaya falan bile imkânı yok, yok. Tamamen kaybolur, yani bu kadar bir yerlere geldik tepetaklak gider diye düşünüyorum. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Görüşmeci koruyucu ebeveynler çocukların biyolojik ailelerine dönüşlerinin onların hakkı olduğunu kabul etmekle birlikte çocuk ile aralarında kurdukları bağın neticesinde yine aynı sorunları yaşamasından duydukları endişeyi dile getirerek aynı zamanda çocukların biyolojik ailelerinin sevgisini hiç yaşamamış olduklarına ilişkin düşünceleri de kendi sevgilerinin yeteri kadar anlaşılamayacağı hissini de doğurmaktadır. Molin (1988) koruyucu aileliğin bu belirsiz yönü ile baş etmede zorluk yaşayan ailelerin bu alandaki yeterliliklerini artırmak için aileler bu konuda terapötik bir destek almaları gerektiğini belirtmiştir (Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006).

Görüşülen koruyucu aileler sistemin doğru yapılandırılmamış olduğunu düşündükleri için çocuğun biyolojik aileye döndürülmesinin sistemdeki değişikliklerle mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir:

Ben başından beri bu sistemi sorguluyorum bu anlamda evet koruyucu aile modeli bir çocuğun ailesi biyolojik ailesi kendini toparlayana kadar başka bir ailenin yanında ebeveynlik olarak desteklenmesi süreci. Ancak Türkiye’de bu o kadar uzun yıllar alıyor ki hiçbir düşünce ya da çocuğun yararına ya da koruyucu ailenin yararına olduğunu düşünmüyorum hala.

8 sene sonra 6 sene sonra 10 sene sonra bir aileye çocuğun geri döndürülmesi mantığını kabullenmiyorum hala... Ben hiç duymadım 8 sene 10 sene sonra ailesine döndürülen çocuk. Şimdi Türkiye’de bu sistemi hem uygulayıcılar yanlış anlıyor, koruyucu ailelerin başında bu şey bir balyoz gibi bekletiliyor ve bence sistemdeki insan sayısının bu kadar az olmasının temel nedeni de bu... Siz insanlara demelisiniz ki ben bu çocuk için sizden bir buçuk yıl, bir yıl bir süre istiyorum, bu çocuk sizin evinizde konuk, siz ona anne babalık görevlerini yerine getireceksiniz o da toparlayıp ailesine dönecek, bunu herkes kabul edebilir... Evet, bir çocuk gelecek hayatınıza siz ona alışacaksınız, siz onu seveceksiniz, ama onu biz istediğimiz zaman sizden alırız. Buna siz sakın sesinizi çıkarmayın diye bir sistemin içinde hiç kimseyi barındıramazsınız. Bu çok yanlış. Ve üstelik bunu 8 yıl sonra 3 yaşında 2 yaşında aldığınız çocuğu büyütüyorsunuz, 6 yıl sonra çocuk sizi artık anne baba bellemiş o kadar süre aile aramamış sormamış, görüşmeler rutin devam etmemiş, en önemli şey biyolojik ailesidir diyemezsiniz... Çocuğun iyi koşullarda olduğuna inandığım sürece ama siz 8 yıl benim büyüttüğüm bir çocuğu biyolojik ailesine döndürme konusunda söke söke elimden alamazsınız. (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+ yaş).

Ben bu süre zarfında da biyolojik aileye süre verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani bize nasıl ki bakabilmemiz için belirli bir süre tanınıyorsa biyolojik aileye de alma koşulunda bir sınırlandırma getirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani çocuk koruyucu aileye yerleştirildi tamam anne ve babasının durumundan dolayı bir arada olmayabilir aile düzenleri bozulmuş olabilir ama onlara da bir süre verilmeli. Yani en az 1 yıl veya 2 yıl içerisinde onların bu aile düzeninin yeniden kazandırılması konusunda biyolojik aileye destek verilmeli. Bunu yapabiliyorlarsa koruyucu aileden biyolojik aileye döndürmede herhangi bir sıkıntı yok ama aradan yıllar geçmiş, çocuk tamamen koruyucu aileyi benimsemiş bir de anne ve babasıyla hiçbir şekilde görüşmeyen bir çocuğu 5-6 yıl sonra veya 10 yıl sonra biyolojik aileye döndürmek o çocuğa ilk yaşadığı travmanın iki katını yaşatmış olmak demektir... Ama biyolojik annenin çalışma ortamları farklı, baba hapiste uzun yıllar yatması gerekiyorsa bu şartlarda çocuğun biyolojik aileye döndürülme şansı da yok zaten. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/3-6 ve 6-12 yaş).

Ama tabi duygular birazcık işin içine girmeye başlıyor zaman geçtikçe, ister istemez bir bağlılık oluşuyor bir alışkanlık oluşuyor, o çocukla bir birlikteliğiniz paylaşımınız artıyor, dolayısıyla yani şu anda aslında bizim koruyucu ailelerimizi en çok zorlayan konu bu konu, günün birinde elimden giderse konusu. Dolayısıyla orada çok net değilim açık söylemek gerekirse, bazen de çünkü şunları da gördüğümüz için net değilim: bazen de biyolojik aileye geri dönüşler maalesef ki her zaman da olumlu olmuyor. Bunu da gördüğümüz için bazen de koruyucu aileler gerçekten daha iyi bakım sağlıyor çocuğu eğer sonuçta da hep diyoruz ya çocuğun yüksek yararı diye, gerçekten onu gözetiyorsak onu, incelemelerinin çok

iyi yapılması ve gerçekten de belki de 18 yaşına kadar çocuk biraz daha o ergenliğini bitirene kadar ya da yetişkin erişkin olan kadar diyelim, hakikaten de bazen de koruyucu aile yanında kalmak çocuk açısından daha anlamlı olabiliyor. Onun için orada çok net değilim, gerçekten biyolojik ailenin de çok iyi incelenmesi lazım, çocuk geri döndürülse bile ondan sonra da o takip sürecinin mutlaka devam etmesi lazım ki büyük bir olasılıkla yapılmıyor o... Yani aileyi gerçekten incelemeden bu çocuk bu ailede ne yaparı görmeden haydi yuvalardaki sayıları azaltmak için bir dönem furya halinde döndürdüler çocukları, şimdi de ondan endişe ediyoruz yani biyolojik aileleri de tam bilemiyorsunuz ki farklı da bakabilirler bu duruma, işte yani her şey var sonuçta toplumda, kötü niyetli insanlar da olabilir, bilemiyorsunuz yani. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi görüşme yapılan koruyucu ebeveynler çocuğun biyolojik ailesine döndürülmesi sürecinin birtakım yanlışları barındırdığını bu nedenle de koruyucu aile modelinin yaygınlaşmadığını düşünmektedirler.

Kimi koruyucu ebeveynler çocuğun biyolojik ailesine dönmesini olumlu karşıladığını bunun çocuğun temel haklarından biri olduğunu ifade etmişlerdir:

E aile olumluysa anne babası sonuçta dönebilir, ama olumsuzsa tabi dönmesi sıkıntı. Tabi bağlanıyorsun da çocuğa. Ama burada koruyucu aileysen kendini düşünmüyorsun, kendini düşünsen zaten bu sisteme dâhil olamazsın. Burada çocuğun yüksek yararı söz konusu, yuvada kalmamalı bir ailede kalmalı. E ailesi de kendi standartlarını normale uydurunca da dönebilir, yani sonuçta anne ve babası. (K6, 34, 2 yıl, 2/0-3 ve 12+ yaş).

Yani onun sağlığı açısından dönmesi gerekiyorsa ben taraftarım dönmesine. Ya tabi ki bir emek verdim onu giderse özleyeceğim, hatta şimdi bile yatılıya verdim arıyorum özliyorum, yani her ne kadar bir şeylerinden şikâyetçi olsam bile sonuçta kendi çocuğun gibi kanıksayıp kendi çocuğun gibi yanında olmak istiyorsun, yani öyle bir durum var. Yani her şeyinle yanında olup ona yardımcı olmak istiyorsun, ama bir taraftan da şunu istiyorsun, kendi başına var olabilsin bu çocuk. Yani ben olmadığım zaman kendi başına ben varım diyebilsin var olabilsin diye uğraşıyorum bir taraftan da. (K13, 53 yaş, 7 yıl 1/12+ yaş).

Koruyucu aile modeli geçici bir model olarak yapılandırılıp çocuğun biyolojik ailesine dönene kadarki sürede bir aile ortamında desteklenmesinin

çocuk açısından daha iyi olacağı düşüncesiyle oluşturulmuş olsa da sistemin bu özelliği koruyucu ailelerin çocukla kurdukları bağ üzerindeki endişeyi artırması bakımından aileleri zorlamaktadır. Koruyucu ailelerin çocukla kurdukları ilişkinin geçicilik zeminine oturması sağlıklı bir ilişki kurulmasını engellemekle birlikte koruyucu aileler açısından gelişimi için büyük uğraşlar verdikleri çocuklarının biyolojik aile esastır düşüncesiyle tekrar eski koşullarına döndürülecek olması ve bunun uzun yıllar sonra yapılmaya kalkılması büyük bir korku kaynağıdır. Burada koruyucu ailelerin yaşadıkları korku, yıllardır birlikte yaşadıkları çocuklarından ayrılacak olmalarıyla birlikte çocuğun iyilik halinin sağlanamayacak olmasından kaynaklıdır.

3.7.2. Biyolojik Aile ile Görüşme Süreci

Biyolojik aile görüşmeleri ve duygusal ve davranışsal sıkıntılar arasındaki ilişkiyi anlamak koruyucu ailelere, biyolojik ailelere ve koruyucu aile bakımında olan çocuklara en iyi hizmeti sunabilmek için çok önemli adımlardan biridir (Leathers, 2003, s.55).

Biyolojik aileler koruyucu aile sisteminin önemli unsurlarından biridir. Biyolojik aile ile olan tüm ilişki şekilleri bu sürecin gelişimini destekleyen ya da engelleyen birer unsurdur. Bu nedenle koruyucu aile bakımında olan çocukların biyolojik aileleriyle görüşme süreci ve sonrası değerlendirmeye alınmalıdır.

Stein ve diğerleri (2001) koruyucu aile bakımında bulunan çocukların büyük bir çoğunluğunun şiddete maruz kalmış olduğunu ve bu durumun koruyucu aile bakımındayken de, biyolojik aile görüşmeleri sürecinde, okulda ya da toplum içinde, devam ettiğini belirtmişlerdir; çocuklar için şiddete maruz kalma deneyimi şiddete maruz kalmayan çocuklara kıyasla daha fazla üzüntü semptomları ile sonuçlandığını ifade etmişlerdir (Sullivan ve Zyl, 2008).

Birçok çalışma biyolojik aile görüşmeleri ve çocuğun iyilik hali arasında pozitif bir ilişki olduğunu söylemesine rağmen (örneğin, Berridge ve Cleaver, 1987; Cantos ve diğerleri, 1997; Fanshel ve Shinn, 1978; Millham, Bullock, Hoise ve

Haak, 1986), araştırmalar biyolojik aile görüşmelerinin çocuğun koruyucu aileye uyum sağlama sürecinde anlaşılından daha karmaşık bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur (Fanshel ve Shinn; Fanshel, Finch ve Grundy, 1990; Festinger, 1983; Millham ve diğerleri; Akt: Leathers, 2003, s.53).

Görüşmeci kimi koruyucu ebeveynler çocukların biyolojik aile görüşmelerinin düzensiz olması ya da  ocuk ile biyolojik aile arasında sıkı bir bağın olmamasının çocuklara zarar verdiğini ve görüşme sonrasında çocukta duygusal ve davranışsal boyutta birtakım değişiklikler yaşandığını ifade etmişlerdir:

Annesini gördüğü dönemlerde çok sık aralıklarla uyanıyordu. Görüşmelere gittiğimizde annesi görüşmeye gelmiyordu en çok problemi orada yaşıyorduk. N. görüşmeye gittiğinde annesi gelmediği zamanlarda annesini çok arıyordu, tek tek kurumdaki odaları dolaşıyordu, sürekli bütün odaları arıyordu, hatta sosyal hizmet uzmanı alıp bütün odaları gezdiriyordu. Annesi çok geç geliyordu ya da gelmiyordu... Tabi biraz huzursuzlaşıyor, uyku hali geliyor uyumak istediğini söylüyor. Eğer eşim yanımdaysa babasına çok naz yapıyor, bir şeyler istiyor sürekli. (K2, 45 yaş, 15 ay, 1/ 0-3yaş)

Tabi etkiliyor. şöyle onun için bir yabancı aslında kuruma gittiğimiz zaman koşullar da çok uygun değil, başka koruyucu ailelerin çocukları da geliyor. Sizi bir odaya alıyolar oda varsa ve tabi müsaitse oda yoksa koridorda ya da bir masanın kenarında bekliyorsunuz. Görevli çocuğu sizden alıyor ve biyolojik ailenin olduğu kata başka bir kata indiriyor. şimdi sosyal hizmet görevlisi bir yabancı, biyolojik aile bir yabancı,  ocuk ondan sonra mesela en azından o akşamı acayip stresli geçiriyor gece çok daha fazla uyanıyor, ağlıyor daha çok yapışıyor, yani çok müthiş bir anksiyete gelişiyor. Ya da işte kuruma benzer bir apartmana bir bankaya ya da resmi bir yere girdiği zaman ayaklarını diriyor girmek istemiyor ya daha girer girmez ağlamaya başlıyor hani o mek n  benzettiği için. (K15, 43 yaş, 19 ay, 1/0-3 yaş)

Bize geldikten hemen sonra haftasına biyolojik aile ile görüşme talep edildi. Biyolojik aileden sadece babaannesi var annesi ve babası yok. Ve  ocuk onları da belki bizden iki üç ay önce tanı mıştı. Ve  ocuk çok zorlandı onlarla görüşmede. Biz çocuğu değil de görüşme krizini yaşadık. Aylarca. Ve  ocuk her görüşmeden sonra sürekli kakasını yaptı. Ama bunu hiçbir sosyal hizmet uzmanı dinlemedi, yani bizi ya bu birazcık ertelensin biraz destek olun. Yani  ocuk adeta bağıra bağıra arabaya sokuldu götürüldü bırakıldı yani orada. Böyle bir şeyi ben şu anda nasıl yaptım anlamıyorum... Yani  yle olması gerektiği söylendi. Sonra birkaç görüşmeye sağ olsun dernek başkanımız katıldılar. Çünkü kızım dernek

başkanını seviyor ve ona güveniyor çocuk. Yani o süreç zordu. Ve o nedenle belki çocuk yani 2-3 ay sürekli kaka kaçırdı. Tabi bu çok ciddi bir vaka çocuk için. Yani o anda biraz daha sebat etseydi her iki taraf, bu kadar üzerine gidilmeseydi çocuğun bunlar olmayacaktı yani. Çocuğa çentik atıldı... Görüşüyor hala, ayda bir iki ayda bir. Ama hani gitmek istemiyor yine. Ona anlatıyorum, izah ediyorum bak bu gereklidir şudur budur. Yani niye kabul ediyorsun diye bana kızıyor beni suçluyor, ama sonrasında görüşüyor tabi ki ya onun olması gerektiğini biliyor artık. (K10, 42 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Koruyucu aile bakımındaki çocukların biyolojik aile görüşme süreci ve sonrası çocuklar açısından sıkıntılı geçmektedir. Katılımcılar biyolojik aile görüşmeleri için uygun bir ortamın hazırlanmadığını, çocuğun görüşmelere gitmek istemediğini ve görüşme sonrasında bir süre birtakım sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kimi durumlarda meslek elemanlarının verdiği kararı yanlış, kurduğu ilişkiyi de yetersiz bulmaktadırlar.

Biyolojik aile görüşmelerinin çocuğu duygusal ve davranışsal yönden nasıl etkilediği görüşmenin niteliği kadar görüşmelerin sıklığıyla ilişkilidir. Koruyucu ailelerin görüşmelere karşı tutumu, çocuğun bakım altında olduğu sürenin uzunluğu ve görüşmelerin sıklığı çocuğun görüşmelere karşı tepkilerini etkileyen faktörlerdendir (Leathers, 2003, s.53).

Biyolojik aile ile görüşmelerin uygun ortamlarda yapılması kadar görüşmelerin düzenli aralıklarla yapılması da çocukların bu süreci deneyimleme şekillerini etkilemektedir:

Görüşüyorlar tabi şöyle ilk çocukları yerleştirildiğinde anksiyeteleri yaşadı, anneleri var, o üç haftada bir iki haftada bir görmek istedi, sonra süreç uzadı, ayda bir iki ayda bir üç ayda bir, bu yıl herhalde sene başından beri, okul açıldığından beri bir kez görüştüler. Genelde talep ediyor aslında ama talep ettiğinde gelmiyor veya bir gün öncesinden erteliyor, hastalık, sağlık, ölüm beş yıldır bu ertelemeler artık rutine bindi. Biz de şimdi yeni uzmanımızla kritiğini yaptık, nasılsa gelmeyecek biz planlamamızı yapalım son gün geliyorum diyorsa çocukları götürelim. Yoksa çocuklar hem görmek istiyorlar hem gittiklerinde bu sefer beklerken üzüyorlar niye gelmiyor diye... Sonrası stresli oluyor tabi, gerginlik oluyor. Çift ailelik onları yoruyor aslında. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/6-12 yaş).

2011 Temmuz ayından beri görmüyor... Kuruma uğruyormuş kızım nasıl diye soruyormuş ara sıra o kadar... 2010 yılında Ocak ayında biz aldıktan sonra şubat ayında görüşme yaptı, bir hafta sonra tekrar bir görüşme yaptı, ilk görüşme beş dakikadan daha kısa bir süre sürdü, çocuk ağlayarak döndü aşağıya getirmek zorunda kaldılar, ikinci görüşme biraz daha uzun sürdü on dakika kadar sürdü. Üçüncü görüşmeye bir sene aradan sonra yani 2011 Temmuzda geldi, o görüşme de çok uzun sürmedi on beş dakika ya da yirmi dakika sürdü, görevli memurun bize söylediğine göre yani çok fazla ilgilenmemiş çocuk da onunla çok fazla ilgilenmemiş böyle bir görüşme olmuş. Görüşmelerden sonra birazcık sizi tekrar test ediyor, bırakacak mı, beni seviyorlar mı bunların testini yapıyor. Bir iki hafta kadar fazla ilgi göstermeniz gerekiyor, normalin üzerinde ilgi göstermeniz gerekiyor. (E2, 52 yaş, 5 yıl, 1/ 6-12 yaş).

Koruyucu aileler, biyolojik aile görüşmelerin belli aralıklarla bir düzen içinde olmaması veya biyolojik aileden herhangi birinin görüşme talep edip görüşmelere katılmamasının bu süreçte çocukların duygusal olarak yıpranmasına neden olduğuna dikkati çekmişlerdir. Düzenli olarak yapılan görüşmelerde ise ilk süreçte çocuklar zorluklar yaşamış olsa da bu durumun gerekliliğinin ve rutine dönüşen bir süreç olduğunun ayırımına vararak sorun yaşanmadığı ifade edilmiştir.

Görüşüyor. Üç dört ayda bir geliyor aile. Aileden hani anne geliyor sadece, baba yok. Babayı hiç görmedim. Anne geliyor sadece. İlk başlarda sıkıntı yaşıyorduk. Şu an yaşanmıyor. (K8, 36 yaş, 2 buçuk yıl, 1/3-6 yaş)

Görüşüyor, anne babası ile görüşüyor. 3 haftada bir, biz çok düzenli bir aileyiz, 6 ayda görüşen var falan ama bizde 3 haftada bir anne ve babayla görüşüyor... Çok etkilendiği yok, önceleri çok etkilenme, etkilenme oluyordu, ama sonra onları, şimdi biz tatile gider gibi gidiyoruz, ya bizde olmuyor çok. (E1, 53 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş)

Leathers (2003)' e göre çocuklarını sürekli olarak ziyaret edemeyen biyolojik aileler yine de çocuklarının hayatında kalmaya devam ederler ve çocukların aklında birer ebeveyn olarak bakım verme rollerinin sürekli sorgulanmasına yol açarlar. Bu durumda çocuklarda "sınır karmaşası (boundary ambiguity)" yaşanabilir (Boss, 1993), çünkü çocukların biyolojik aileleri fiziksel olarak var olmasalar da onların akıllarında psikolojik olarak varlıklarını devam ettirirler. Bu bakımdan biyolojik aile görüşmelerinin belli bir düzen içinde oluşu çocukların akıllarında varlığını devam

ettiren biyolojik ailelerine ilişkin sorgulamaların azalmasına ve içinde bulundukları koşulları anlamlandırmalarına yardımcı olacaktır.

Görüşmeci kimi koruyucu ebeveynler ise biyolojik aile ile görüşmelerin hiç gerçekleşmediğini ve bu durumun da çocuklarında bir sorgulama sürecine neden olduğunu belirtmişlerdir:

Biyolojik ailesiyle görüşmüyorlar. Anne ve babası var ama görüşmeye gelmiyorlar. Bu da onlar için olumsuz bir etki. Çünkü çocuklar çok gelgit yaşıyorlar. Annenin varlığını benimsemeye çalışıyorlar, çocukça kendilerince tamam bizi karnından çıkartan o ama yok, ama sen bizi yuvadan aldın, sen bizi seviyorsun, bakıyorsun diyor, bu defa çocuğun kafası iyice karışıyor... Şimdiye kadar biyolojik aile ile bir kez görüştüler, mesela benim oğlum 7 yaşında annesini toplamda 2 kez görmüş. Annenin varlığından haberdarlar ama nerde olduğunu neden gelmediğini bilmiyorlar bir sebebi yok, ulaşamıyor. (K3, 45 yaş, 2 buçuk yıl, 2/3-6 ve 6-12 yaş).

Biyolojik aile ile görüşme olmuyor hayır maalesef yok yani yok. İşte o sorgulama sürecinde tabi anne hiç ortada yok babanın ne olduğunu bilmiyoruz... Tabi çok büyük bir eksiklik çocuğun içinde yani o dönem dönem çıkacak tabi ki bilmiyorum nasıl yapacağız. Görmek isterse de...(K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Biyolojik aile görüşmeleri çocukların koruyucu aile modelini anlamalarında etkin rol oynayan faktörlerdendir. İki ayrı ailenin olması ve biyolojik ailenin bu süreçte çocuk ile iletişim kurmaması ya da düzensiz bir şekilde iletişim kurması çocukların içinde bulundukları koşulları sorgulamalarına neden olmakta ailenin nasıl bir yapı olduğuna ilişkin anlamlandırma çabalarına girmektedirler. Bu süreçte biyolojik aile görüşmelerinin düzenli olması çocukların da bu sistemi daha doğru anlayabilmelerini sağlayacaktır, her iki ailenin de kendilerini desteklemek istediğini fakat biyolojik ailenin bu noktada koşullarının bu duruma uygun olmadığını bu süreçte de bir koruyucu ailenin yanında kalınacağını anlamaları hususunda kolaylık doğuracaktır. Bu nedenle biyolojik aile görüşmelerinin düzenli aralıklarla, çocuk için uygun koşullarda yapılması hem çocuk hem de koruyucu aileler açısından yaşanabilecek zorlukları hafifletecektir.

Türkiye’de koruyucu aile modeli uygulamalarının eksikliklerinden biri de bu modelin bütün bir sistem olarak değerlendirilemeyip bu sistemin bir unsuru olan biyolojik ailelerle herhangi bir çalışma yapılmıyor oluşudur. Bu modelin çocuğun biyolojik ailesine dönene kadar ki süreçte aile yanında desteklenmesi zeminine oturtulmuş bir model olması çocuğun biyolojik ailesine dönebilmesi için uygun koşulların da sağlanabilmesi adına biyolojik aileler ile çalışmaların da yapılması gerektirmektedir. Koruyucu aile modelinin yaygınlaştırılmaya çalışılması kurum bakımı altındaki çocukların sayısının azaltılmaya çalışılması bakımından olumlu olarak değerlendirilebilir. Ancak, kurum bakımındaki çocukların sayısındaki artışların da çocukların biyolojik ailelerinde yaşadıkları sorunların ve risklerin artışıyla paralel olduğunu dikkate alabilen yönetsel bir algı gerekmektedir.

3.8. KORUYUCU AİLELERİN SİSTEME VE SÜRECE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRMELERİ

Koruyucu ailelerden koruyucu aile sistemi ve sürecine ilişkin genel bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Koruyucu ailelerin sisteme ve sürece ilişkin genel değerlendirmeleri teması koruyucu ailelerin koruyucu aile sistemine ilişkin değerlendirmeleri ve koruyucu ailelerin koruyucu ailelik sürecine ilişkin değerlendirmeleri olarak incelenecektir. Ailelerden alınan değerlendirmeler yukarıda değinilmiş olan konularla paralellik göstermekle birlikte bu bölümde katılımcıların görüşme sürecinde değinmedikleri ve kendileri açısından en önemli olarak vurguladıkları hususlara yer verilmiştir

Koruyucu ailelerin sisteme ilişkin değerlendirmelerinin *eğitim, koruyucu ailelerin desteklenmesi, biyolojik ailenin süreçteki etkisi, bürokratik süreçler, sürecin düzenli takibi, toplumun ve kurumsal yapının koruyucu aileliğe ilişkin algısı, uygun koruyucu aile modelleri, meslek elemanlarının bilgisi, koruyucu aile modeli uygulamadaki eksiklikler* üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Görüşmeci koruyucu ebeveynler *eğitim* konusunda koruyucu ailelerin koruyucu ailelik sürecine hazırlanmaları ve çocuğa ilişkin bilgilendirme hususlarına vurgu yapmışlardır:

Koruyucu aileler koruyucu aile sistemi içerisinde önemli bir hizmet sunmaktadırlar, koruyucu ailelere yeterli ve birbirine bağlı bir eğitim sunulmaması bu sistem içerisinde hizmet alan çocukların refahını tehdit eder bir durum yaratmaktadır (Benesh, Cui, 2016, s.2). Çocuk refahının önemiyle birlikte sistemin sürecin ilerleyişinin düzenli olması bağlamında koruyucu ailelere eğitim verilmesi gereklidir.

Koruyucu aileler sisteme ilişkin yapmış oldukları değerlendirmede eğitimin gerekliliğine dikkati çekmişlerdir:

Koruyucu ailelere sıkı bir eğitim verilmesinden yanayım... Ya bütün şeylerde ne bileyim ben koruyucu aile olarak haklarımı bilmiyorum, bazılarını iki sene sonra bazılarını üç sene sonra öğreniyorsunuz işte koruyucu ailelerle oturup kalkarken öğrenebiliyorsun. (E1, 53 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş).

Yani koruyucu ailelik, eğitimler falan az bence hani bizler biraz daha eğitilmiş bilinçli hani kendini kontrol edebilen insanlarız, ama yani mesela ev ziyaretlerini öylesine yapmış olmak için yapacaklarına zaman zaman bence seminerler yapmalılar ve bunları zorunlu hale getirmeliler. Çünkü benzer sorunlar, bir kere iki kere falan toplantı oldu, koruyucu aileleri topladılar işte birtakım sorunlar konuşuldu falan bu güzel bir toplantıydı, ama mesela bir daha arkası gelmesi. Bence eğitimler yapılması lazım yaşanan sorunları bir anketle analiz etmeliler işte ne bileyim çoğunda öğrenme geriliği var, hiperaktivite var mesela bunlarla ilgili mesela çok iyi uzmanlar barındırıp ücretsiz destek vermeliler. (K16, 44 yaş, 4 buçuk yıl, 1/6-12 yaş).

Eğitim. Ailelerin çok iyi eğitim görmesi ve hani pembe hayallerle çocukları vermesinler gerçekten çok zor bir olay. Yani iyice test etsinler aileleri. Çocukların çok zor olduğu yani bilmeleri gerekiyor ailelerin. Ya normal bir çocuk olmadıklarını, sürekli çok alıngan çocuklar olduklarını, öğrenim güçlükleri olduklarını. İşte dediğim gibi hareketli bir çocuk dendi ama hareketli doktora götürdüğüm zaman ailesinde hastalığı mı var diye soruldu. Otistik dendi yani çok yakın dediler yani. (K20, 54 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Koruyucu ailelik eğitiminin yetersiz olması, koruyucu ailelerin ebeveynlik deneyimlerinin hem çocuk hem de aile açısından etkisinin düşük olmasına neden olmaktadır (Chamberlain ve diğerleri, 1992; Kriener ve Kazmerzak, 1994; Lee ve Holland, 1991; Wasson ve Hess, 1989; Akt: Fees, ve diğerleri, 1998, s. 349).

Koruyucu ailelerin süreç öncesinde koruyucu aileliğe ilişkin eğitimden geçmeleri ebeveynlik becerilerini geliştirmelerini sağlamakla birlikte sistemi de yakından tanımlarını haklarını öğrenmelerini sağlamaya yönelik olmalıdır.

Becerilere yönelik eğitimlerin eksikliği ve gençlerin yerleştirmelerinin kısa sürede son bulması hâlihazırda verilen hizmet öncesi eğitim programlarının yetersiz olduğunu göstermektedir (Rhodes ve diğerleri, 2001; Akt: Benesh, Cui, 2016, s.9).

Koruyucu ailelerin ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir eğitim almamaları ilerleyen zamanlarda ailelerin zorluklar yaşamasına ve bu zorlukları çözemedikleri durumlarda koruyucu aileliği bitirmeleri gibi durumlarla sonuçlanabilir.

Görüşmeci koruyucu ebeveynler süreç öncesinden eğitim almanın önemini vurgulayarak kendilerini zorlayan durumları dile getirmişler, **koruyucu ailelik sürecine hazırlık** aşamasından geçmiş olmaları gereğine dikkati çekmişlerdir:

Bilgilendirilmiş ve eğitimden geçmiş olsaydım, bir çocuğu karşılamak için neler yapılması gerektiğini bilmiş olsaydım, hani öğretmeniz ama her şeyi bilemezsiniz. Bu anlamda tabi ki bizim eğitilmemiz ve bilgilendirilmemiz gerekiyordu, o süreçlerde nasıl bir davranış sergileyeceğiz, nasıl bir buluşma süreci olacak, eve gidince ne yapacağız, ilk hafta ne yapacağız, işte ilk bir ay ne yapacağız bu konuda bize bilgi verilmeliydi. Yani üniversite mezunu olmanız ya da öğretmen olmanız ya da çok deneyimli biri olduğunuzu zannetmeniz yetmiyor bence özel bir eğitim gerekiyor koruyucu aileler için. Çok özel bir durum çünkü bu hepimizin aklına gelmiyor olabilir. (K1, 58 yaş, 17 yıl, 3/12+ yaş).

Yani ben bir hazırlık aşamasından geçmeliydim. Neyle karşılaşacağımı bilmeliydim. O uyum süreci, kimi çocukta üç ay sürüyor, kimisinde altı ay, bir yıl, o süreci başarı ile atlatan ailelerde o çocuklar kalıyor. Yoksa bir haftada on günde iki ayda çocuk geriye dönüyor iade çocuk oluyor bu sefer çünkü aile baş edemiyor... İlk uyum süreci çok sancılı geçiyor. Yani o hazırlık aşamasının çok iyi verilmesi lazım. Sonrasında da belki altı ay belki bir yıl aile çok yakından izlenmeli ve desteklenmeli. Çünkü aile de yıpranıyor çocuk da yıpranıyor bu süreçte... Ama bizim o ilk zamanlardaki yeni bir aile yeni bir ortam, kurallar, yeni okul her şey yeni çocuk için. (K7, 46 yaş, 4 buçuk yıl, 2/ 6-12 yaş).

Eksik gördüğüm şöyle diyeyim, ilk bir koruyucu aile karar verdikten sonra kurumun, bir eğitimden geçmesi lazım ailenin. Çocuk eve gelmeden, müracaat ettiğimiz anda bir eğitim almamız gerekiyor. Ya şimdi söyleyeyim ben mesela ben koruyucu anne olduğumda benim çocuklarım 20 yaşına geldi ya benim o zamanki yetiştirdiğim tarzla o günkü şöyle bu zaman arasında çok fark var artı çocuğu sıfırdan büyütüyorsunuz. Ben aldım 4 yaşında bir çocuk, bir 4 yaşındaki çocuğa ne yapılması gerektiğini, onun önceki yaşantısını, huyunu bilmiyorsunuz, yani neden hoşlanır, ne yapılması gerektiğini, nasıl davranmam gerektiğini, ona nasıl bir tepki vermem gerektiğini ya bunları bilemiyorsunuz. İletişim konusunda her şeyde yani. (K9, 50 yaş, 4 yıl, 1/6-12 yaş).

Vasıflı koruyucu ailelerin olması lazım, koruyucu ailelik demek biz böyle, daha doğrusu deli cesareti diyelim buna, bir şeye başladık ama işin içine girince ne kadar zor olduğunu anladık. Daha önceden bilinçlendirilmesi lazım, ya bu konu hakkında bilgi verilmesi lazım ya ne bileyim, yani karşılaşacağımız güçlükleri en azından nasıl yenebiliriz, ne yapabiliriz (K21, 58 yaş, 8 yıl, 1/12+ yaş).

Koruyucu aileler sisteme ilişkin değerlendirmelerinde **çocuğa ilişkin bilgilendirme** konusuna da değinmişlerdir. Koruyucu ailelere süreçte bilgilendirme yapılması gereken konulardan biri de koruyucu ailesi olacakları çocuğun özellikleridir. Görüşmeciler koruyucu ebeveynler çocukları yanlarına yerleştirilmeden önce çocuğu tanıtıcı bilgilerin verilmesinin kendilerini sürece hazırlamak adına gerekli olduğunu belirtmişlerdir:

Kuruma aile ziyaretlerine gidip geldikçe yuvada çalışan kişilerle tanıştım, N.'i tanıyan onla ilgilenen, N yuvaya gittiğinde bir buçuk iki ay hastanede yatmış, aileden ayrıldığı için yemekten içmekten kesilmiş, dünyayla temaslarını kesmiş. Ben bunları sosyal hizmetler uzmanından öğrenmedim, onla bir şeyler yaşayıp tecrübe eden insanlardan öğrendim. Sosyal hizmetlerden hiç kimse bana bu bilgileri vermedi ben tesadüfen birisiyle tanıştıysam o N hakkında bana bir şeyler aktardı. Ama ben N'i tanıyorum onun başına gelenleri tanıyarak öğrendim. Bunları bilmeye hakkım vardı bence çünkü N'in yaşadığı şeyler kolay şeyler değil, N yuvaya gittiği zaman ilk dönem bu tarz davranmış, sizin evinize geldiğinde de böyle şeyler yaşayabilir denilseydi ben daha bilgili ve tecrübeli olmaz mıydım? Daha kontrollü davranmaz mıydım? Ama bana bir kara gürültü verdiler çocuğu ben aldım geldim, çok şükür rahatsız edici hiçbir şeyi olmadı çocuğumun, çok mutluymuş geldikten sonra. Yani bilgim olsaydı daha iyi olurdu gibi geliyor bana. Yani bize geldikten 3 ay sonra ben N'in kendini kilitleyip yemek yemediğini hastalandığını öğrendiğimde çok üzülmiştim, aynı şeyi bana yapsaydı ben ne yapabilirdim ki o zaman? En azından bir uyarıda bulunup neler

yapabileceğimizi söyleselerdi, gerekirse bize yardımcı olabileceklerini belirtselerdi keşke. (K2, 45 yaş, 15 ay, 1/0-3 yaş).

Ben mesela kızım çok fotoğraflarını çok merak ediyor eskiye dair. Çocuğun hiçbir alt yapıda özgeçmişinde bir dosyası yok. Hiçbir resmine ulaşamadım. Ondan sonra, çocukla ilgili bir bilgi mesela çocuk alınıyor, veriliyor bir eşya gibi. Hiçbir şey bir bilgi verilmiyor. Hastalığıdır, şudur budur hani yok deniyor, ama işte yani bir şeyi yok çocuğun. Nasıl diyeyim, sanki öncesi yokmuş gibi. Sizden sonra bir şey kuruyor, sanki işte ona dair anlatılan, yazılan bir şey yok yani. Hani keşke öyle bir durum olsa. İşte şurada yürüdü, şunu yaptı, birkaç resimleri olsa. (K10, 42 yaş, 5 yıl, 1/6-12 yaş).

Daha şeffaf olunmasını istiyorum. Yani mesela çocuğun annesi ile ilgili falan daha bilgi versinler, ya çocuğu tanımak açısından ya daha şeffaf olunmalı bence. Hep üstü kapalı geçiliyor yani bazı şeyler, sorulduğunda bilgi verilmiyor. (K21, 58 yaş, 8 yıl, 1/12+yaş).

Görüşmeciler çocuğun geçmiş yaşamı ya da ailesine ilişkin bilgilerle birlikte ailelerin çocuğun sağlığına ilişkin de bilgi sahibi olmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Yani şimdi siz bu çocuğu başka bir aileye emanet ediyorsunuz, onu emanet ederken sizin onu vereceğiniz kişiyi çok iyi bilgilendirmeniz gerekir, çocuk hakkında bilgi vermeniz gerekir. A bize diyorum ya işte sadece aşı kartını verdiler ama çocuk çok engelli ve görmeyen bir çocuk. Mesela aileye çocuğu veriyor çocuğun hiperaktivitesi var ama aile bilmiyor bunu söylenmemiş, geldikten sonra davranış problemleri görüyor, ailede huzursuzluk başlıyor işte bir sürü sorunlar çıkıyor... Diyorum ya mesela epilepsisini söylemedi ha ben bilmeden almış olsam o çocuk epilepsi nöbetini geçirip gidecek yani bu ailenin fark etmesi ile alakalı. Ama her aile bu kadar eğitilmiş uzman statüde değil. (K14, 45 yaş, 6 yıl, 2/6-12 ve 12+ yaş).

Yani dediniz ya çocukların dosyalarında o bilgileri oluyor, öğrenme güçlüğü, hiperaktivite bu tarz şeyler yok mesela yoktu, şimdi var mı bilmiyorum, yeni şeyleri bilmiyorum gerçekten. Bu tarz problemleri olan çocuklarla ilgili bilgiler mutlaka yazılmalı. Yani aile bu çocuğu kabullendiği zaman onlara desteği de beraber gelmeli. Bunlar aslında değişmesi lazım. Devlet bunu kendi eliyle yaptığı zaman zaten derneğe de ihtiyaç kalmaz ki. (K18, 51 yaş, 3 yıl, 1/6-12 yaş).

Koruyucu aileler sisteme ilişkin genel değerlendirmelerinde çocuğun özelliklerine ve geçmiş yaşamına ilişkin bilgilendirme yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Çocuğa ilişkin bilgilendirme yapılmaması ya da yeterli düzeyde

bilginin verilmemesi koruyucu aileler açısından ciddi hak kayıpları doğurmakla birlikte çocuklara ilişkin bakış açısının da olumsuzluğunu doğurmaktadır. Bu durum iki sorunu gündeme getirmekte: birincisi kurum bakımında olan çocukların dosyalarında var olan bilgilerin niteliğinin zayıflığı, ikincisi bu bilgiler var ise süreçte koruyucu ailelere bu bilgilerin sunulmaması.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ

Koruyucu aile modelinin bütünlüklü bir sistem olduğu gerçeği ile bütün sürecinin göz önünde bulundurularak gelişiminin önündeki engelleri anlamak adına koruyucu aile derneklerine üye olan koruyucu ebeveynler ile yapılan bu araştırmada, koruyucu aile sisteminin ilerleyebilmesi adına öncelikli olarak bütün unsurlarının göz önünde bulundurulması gerektiği sonucuna varılmıştır. Koruyucu aile sisteminin kapsadığı bütün bireyler bu modelin işleyişinde önemli birer unsurdur. Türkiye’de uygulanan koruyucu aile modelinin sistemin kapsadığı bu unsurların tamamının sistem içerisine alınmadığı, sürecin sadece koruyucu aileler üzerinden ilerletilmeye çalışıldığı görülmektedir. Tüm sürece bakıldığında koruyucu aile modelinin bütün aşamalarında koruma altındaki çocuğun bir aile yanında olmasının kurum bakımında olmasından daha sağlıklı bir sistem içerisinde olacağı anlayışıyla çocukların koruyucu ailelerin yanına yerleştirilmesi yeterli görülerek, yerleştirme öncesi ve sonrasında sistemin işlevliliğini artırmaya ve sürecin daha olumlu ilerlemesini sağlamaya yönelik yeterli bir çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır.

4.1.1. Koruyucu Aileliğe Başvuru Öncesi Karar Süreci

Araştırma sonuçlarına göre koruyucu ailelerin karar alma süreci aile içerisinde sağlıklı bir şekilde ilerleyerek bütün aile üyelerinin ortak kararı neticesinde olmuştur. Koruyucu ebeveynlerden büyük bir çoğunluğunda koruyucu annelerin bu fikri aile gündemine getirdiği ve nihayetinde tüm ailenin ortak karar kılarak başvuruyu yaptıkları öğrenilmiştir. Farklı dinamiklerden etkilenen koruyucu aile olma amaçlarında ailelerin bir çocuğun yaşamını değiştirme isteği ve bunu salt maddi destek sağlayarak değil aynı zamanda çocukların bütün gelişimsel özelliklerine katkı sağlayacak şekilde olması arzusunun etkili olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte ailelerin biyolojik çocuklarının olmaması ya da biyolojik çocuklarına kardeş olması amacıyla koruyucu aileliğe karar verdikleri tespit edilmiştir.

Karar sürecinde etkili olan bir unsurun da ailelerin çevresinde bir koruyucu ailenin var olması olduğu görülmüştür. Komşusu ya da yakın akrabası koruyucu aile olan aileler karar alma sürecinde onlardan etkilenecek bu sisteme dâhil olmuşlardır. Bununla birlikte sosyal sorumluluk projelerine katılmanın ve yuvalara gönüllü olarak gitmenin de koruyucu aile olma kararında etkisi olduğu tespit edilmiştir. Özellikle gönüllülük sürecinde yuvada çalışan meslek elemanları ile iletişime geçen ve onların tavsiyesini alan bireylerin koruyucu aile olma kararında orada çalışan meslek elemanlarının etkisi dikkati çekmiştir.

Bir çocuk sahibi olma isteği olan koruyucu ailelerin koruyucu aileliğe başvurmadan önce yola evlat edinme olarak çıktıkları fakat evlat edinmede bekleme süresinin fazla olması nedeniyle meslek elemanları tarafından koruyucu aileliğe yönlendirilmeleri neticesinde bu modelden haberdar oldukları ve koruyucu aile olmaya karar verdikleri de öğrenilmiştir.

Bu süreçte ailelerin birçoğunun çevreden olumsuz tepki aldığı tespit edilmiştir. Çevreden gelen tepkiler koruyucu ailelerin aile yapısına ilişkin olarak değişmekle birlikte, korunmaya ihtiyacı olan ve yuvada kalan çocuklara ilişkin önyargıların da çevredekilerin tepkilerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Biyolojik çocuğu olan koruyucu ailelere gelen ilk eleştiriler biyolojik çocuklarının olması nedeniyle ailenin bir çocuğa ihtiyacının olmadığı üzerineyken yine bu durumda da yuvada yetişen çocuklara ilişkin olumsuz düşünce kalıplarının etkisi dikkati çekmiştir. Görüşmeci birçok koruyucu ebeveyne çevreden yaptıklarının yanlış olduğuna ilişkin eleştiriler gelmiştir. Araştırma sürecinde bu eleştirilerin hangi kesimler tarafından yoğunluk kazandığı öğrenilmeye çalışılsa da bu durumun değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Kimi ailelerin yakın akrabalarından büyük tepkiler aldıkları görülmüşken kimilerinin ise arkadaşları ve komşularından olumsuz tepkiler aldıkları görülmüştür. Fakat bütün bu olumsuz tepkilerin ortak noktasının yuvada büyüyen bir çocuğa ilişkin önyargılar olduğu görülmekle birlikte çocukların biyolojik ailelerine ilişkin endişelerden kaynaklı olduğu gözlenmiştir. Araştırma sürecinde koruyucu ailelerin yakın akrabaları ve arkadaşlarının süreç içerisinde olumsuz düşüncelerini değiştirebildikleri gözlenmişken; koruyucu ailelerin aralarına mesafe koyabildikleri, bilinmesinin çocuklarına zarar vereceğini düşündükleri kesimlerden, komşuları,

okuldan diğerk çocukların ebeveynleri gibi, koruyucu aile olduklarını gizlemek durumunda kaldıkları görülmüştür. Bu durumun üzerinde koruyucu aile modeline yakın olmanın önyargıları yıkmak konusunda etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü koruyucu ailelerin yakın çevresi sürece hâkim olabilmekte ve sahip oldukları düşüncelerin yanlış olduğunu görebilme fırsatına ilerleyen zamanlarda sahip erişebilmektedirler. Araştırma sürecinde koruyucu ailelerin komşularının ya da okulda diğerk çocukların ebeveynlerinin yaşanan her türlü olumsuzluğu koruyucu ailelerin çocukları ile ilişkilendirmeleri neticesinde ailelerin bu kesimle koruyucu aile oldukları bilgisini paylaşmadıkları görülmüştür.

4.1.2. Koruyucu Aileliğe Başvuru Süreci

Bu araştırma kapsamında koruyucu aileliğe başvuru süreci ailelerin koruyucu aile olmaya karar verdikten sonra başvurularını yaptıkları dönem ile çocuğun yanlarına yerleştirildiği döneme kadar olarak değerlendirilmiştir. Bu dönem tanışma ve eğitim olarak iki temel grupta ele alınabilir:

4.1.2.1. Tanışma

Koruyucu aile modeli içinde süreci etkileyen en önemli aşamalardan biri koruyucu aileler ile koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun aile yanına yerleşmeden önce belli bir tanışma sürecinden geçmeleridir. Bu araştırmada tanışma sürecine ilişkin kentler arasında büyük bir farklılığın olduğu öğrenilmiştir. Denizli’de yapılan görüşmelerde hiçbir ailenin, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından çocuk ile tanıştırmaya yönlendirilmediği tespit edilmiştir. Denizli’de tanışma sürecinin gerçekleşmemiş olması her iki taraf adına da ilerleyen süreçlerde zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Denizli’de ailelerin koruyucu aile olduklarını öğrendikten sonra kendileri için uygun olarak belirlenmiş olan çocukla kısa bir zaman diliminde bir ya da birkaç kez görüştükleri öğrenilmiştir. Çocuğun yuvadan alınarak ailenin yanına yerleştirilmesi sürecinin kimi aileleri duygusal olarak olumsuz etkilediği görülmüştür. Denizli Koruyucu Aile Derneği’nin süreçte ailelere yol gösterme konusunda etkileri dikkati çekmiştir, kimi koruyucu ailelerin derneğin tavsiyesi neticesinde çocuğu kısmen de olsa tanıyabilmek adına kısa bir süreliğine çocuk ile zaman geçirdikleri öğrenilmiştir. Burada derneğin ailelere bu süreci daha

önceden deneyimlemiş diğer koruyucu ailelerden hareketle yol göstericilik konusunda önemli etkileri olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Denizli’de tanışma sürecinin gerçekleşmemesi çocuğun ailenin yanına geldiği ilk günün çocuk açısından travmatik etkileri olabileceği görülmüştür. Daha önceden bir ya da birden fazla ayrılık deneyimi olan çocukların, bir koruyucu aile yanına yerleştirileceklerini öğrenip koruyucu ailesi ile herhangi bir bağ kurma sürecine girmeden yuvadan alınarak aileye teslim edildiği ve bu süreçte de çocuğa bir sosyal hizmet uzmanının eşlik etmediği anlaşılmıştır.

Tanışma sürecinin İstanbul’da Denizli’den farklı olarak ilerlediği öğrenilmiştir. İstanbul’da koruyucu aileler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı olarak bir tanışma programına dâhil edilmişlerdir. Burada çocuğun yaş aralığı dikkate alınarak aile ile bağ kurmasını kolaylaştırıcı bir süreç gerçekleştirildiği görülmüştür. Bir bebeğin koruyucu ailesi olan ebeveynler için kısa süreli bir tanışma gerçekleştirilirken, aileye alışma süresinin daha uzun süreceği düşünülen yaş aralıklarındaki çocuklar için bir bağlanma programı oluşturulduğu görülmüştür. Bu bağlanma programında koruyucu aile adaylarının çocuğun kaldığı yuvaya giderek en az bir hafta boyunca tüm günü çocuk ile birlikte geçirdikleri ve nihayetinde çocuğun aile yanına yerleştirilmesinin gerçekleştiği; çocuğun yaşının daha da büyük olduğu durumlarda koruyucu ailelerin çocuğu birkaç ay boyunca hafta sonları yanlarında misafir ettiği ve nihayetinde yerleştirmenin gerçekleştiği öğrenilmiştir.

İstanbul ve Denizli’de tanışma sürecine ilişkin farklılıklar görülmüştür. Denizli’de koruyucu aileler ile çocuklar tanışma sürecinden geçmez iken İstanbul’da belli kurallara oturtulmuş bir tanışma sürecinin gerçekleştiği anlaşılmıştır. Bu durumda koruyucu aile modeli uygulamalarında bir standardın olmadığı görülmüştür. Ayrıca koruyucu aile modeli çocuk koruma politikaları kapsamında değerlendirilmesi gereken bir model olarak sistemin odağının çocuğun üstün yararı ilkesi olması gerektiği vurgusuyla birlikte tanışma sürecinin gerçekleşmesinin dahi tek başına yeterli olmadığı çocuğun nihayetindeki kararının önemli olduğu belirtilerek çocuğun kararının sorulmadığı bir uygulama ile karşılaşılmıştır.

4.1.2.2. Eğitim

Koruyucu ailelerin başvuru sürecinde bir eğitimden geçmeleri koruyucu ailelik sürecini olumlu olarak etkilemektedir. Bu araştırmada koruyucu ailelerin süreç içerisinde koruyucu aileliğe ilişkin bir eğitimden geçip geçmedikleri öğrenilmeye çalışılmakla beraber eğitim kapsamında koruyucu ailelere koruyucu ailesi olacakları çocuğa ilişkin herhangi bir bilgilendirme yapıp yapılmadığı da değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırma kapsamında koruyucu ailelerin, koruyucu aile yönetmeliğinde belirtilenin aksine, birkaçının dışında büyük bir çoğunluğunun herhangi bir eğitimden geçmediği öğrenilmiştir. Koruyucu ailelere verilecek olan eğitimin bütün sürecin boyutlarını kapsaması ve bu modelin barındırdığı herkesin haklarına ilişkin bir eğitim olması gerektiği anlaşılmıştır. Koruyucu ailelerin koruyucu ailelik sürecine hazırlanmaları konusunda bir eğitimden geçirilmeleri gerektiği dikkati çekmiştir. Aynı zamanda koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik ailelerinden çeşitli olumsuz yaşam deneyimleri neticesinde alınmış olmaları gibi birçok nedenden ötürü birtakım duygusal ve davranışsal problemlere sahip olabileceklerine ve bu durumlarda koruyucu ailelerin neler yapabileceklerine ilişkin de destekleyici bir eğitim verilmediği anlaşılmaktadır.

Araştırma sürecinde koruyucu aile derneklerinin eğitim konusunda da ailelere destek olmaya çalıştıkları görülmüştür. Koruyucu aile derneklerinin ailelerin yaşadıkları sorunların ortaklaştığı noktalarda birtakım eğitimler düzenleyerek ailelere destek olmaya çalıştığı anlaşılmıştır. Saha gözlemleri neticesinde derneklerin ailelere çocukların yaş aralığına göre kurulması gereken iletişim şekline ilişkin eğitimler verdiği, ailelerin sorun çözmeleri konusunda da psikodrama, grup çalışmaları gibi etkinlikler ile birlikte sorun çözme yöntemlerine ilişkin eğitimler aldıkları görülmüştür.

Koruyucu aile olma sürecinde ailelere verilmesi gereken önemli bilgilerden birinin de koruyucu ailesi oldukları çocuğa ilişkin bilgilerdir. Bu bilgilendirmeye ilişkin de İstanbul ve Denizli arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Denizli’de koruyucu ailelere çocuğa ilişkin hiç denecek düzeyde bilgi verildiği öğrenilmişken

İstanbul’da koruyucu ailelere çocuğun dosyasında var olan sınırlı bilgiler verildiği öğrenilmiştir.

Denizli’deki birçok ailenin koruyucu ailesi oldukları çocuğun sağlık durumuna ilişkin geçmiş bilgilerine dahi sahip olamadıkları, bu durumun özellikle çocuğun sağlık problemi yaşadığı dönemlerde aileleri zor bir durumda bıraktığı öğrenilmiştir. İstanbul’daki koruyucu ailelere ise çocuğun dosyasındaki bilgilerin sadece okunduğu, birçoğunun çocuğun sağlık karnesi ya da aşı karnesi gibi bilgilere erişebildiği öğrenilmiştir.

Çocuk hakkında bilgilendirmeye ilişkin yapılan değerlendirmeler nihayetinde sistemin çocuk odaklı bir sistem olmadığı görülmüştür. Öncelikli sorun çocuklara ilişkin detaylı bilgilerin çocukların dosyalarında var olup olmadığı düşüncesi olmakla birlikte dosyalarda bu bilgiler mevcut ise bunların koruyucu ailelere yeterli düzeyde sunulmadığı tespitidir. Çocukların dosyalarında olması gereken bilgilerin başında çocuğun gelişimsel özelliklerine ilişkin bilgiler olmakla birlikte bu bilgilere koruyucu ailelerin de sürecin başından itibaren vakıf olmaları gerektiği belirtilmelidir.

Araştırma sürecinde kimi ailelerin koruyucu ailesi olduğu çocuğun engelli olduğuna ilişkin hiçbir bilginin verilmediği, ailelerin çocuğun eve yerleştirmesi yapıldıktan sonra çocuğun davranışlarında farklı olan bir şeyler olduğunu düşünerek farklı uzmanlara başvurması neticesinde çocuğun engelli bir çocuk olduğunu öğrendikleri görülmüştür. Koruyucu ailelere sürecin başında engelli bir çocuğun koruyucu aileliğini yapıp yapamayacağı fikrinin de sorulmadığı ve bu bağlamda koruyucu ailenin de haklarının hiçe sayıldığı anlaşılmıştır. Bu durumun hem çocuğun hem de koruyucu ailenin yaşam kalitesini etkileyecek bir durum olduğu düşünülmekle birlikte aynı zamanda her iki tarafın da ciddi hak kayıplarına uğramasına neden olduğu görülmektedir. Engelli bir çocuğun uzmanlaşmış koruyucu aile yanına yerleştirilmesi gerekliliği çocuğun daha doğru bir bakım ve koruma sisteminin içerisine dâhil edileceğini göstermektedir.

4.1.3. Koruyucu Ailelik Süreci

Koruyucu ailelerin çocuğun eve yerleştirilmesi yapıldıktan sonra da birçok farklı alanda farklı sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Bu zorluklar çocuğun aileye ilk katıldığı dönemler ve koruyucu aile sisteminin diğer unsurları olmak üzere iki alt grupta ele alınacaktır:

4.1.3.1. Çocuğun Aileye Katıldığı İlk Dönemler

Koruyucu ailelerin farklı dinamiklerden etkilenmiş olsa da nihayetinde tüm süreçte en çok zorlandıkları dönemin çocuğun aileye katıldığı dönem itibariyle gerçekleşen uyum süreci olduğu görülmüştür. Koruyucu ailelerin uyum sürecinde zorluklar yaşamalarının üzerinde birçok neden olduğu anlaşılmıştır. İlk olarak koruyucu ailelerin herhangi bir eğitimden geçirilmemiş olmalarının koruyucu ailelerin yaşadıkları karşısında zorlanmalarına neden olduğu görülmüştür. Koruyucu ailelerin başvuru sürecinde karşılaşılabilecekleri güçlükler hakkında kısaca bilgilendirildikleri öğrenilmiş fakat ailelere bu güçlüklerin neden olduğu ya da nasıl çözülebileceğine ilişkin bilgilendirmeler ve yönlendirmeler yapılmadığı anlaşılmıştır. Koruyucu ailelerin bu süreçte zorlanmalarının bir diğer nedeninin çocuğun duygusal ve davranışsal problemlere sahip olması nedeniyle ailelerin neler yapacaklarını bilmemeleri olduğu görülmüştür. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların içinde bulunduğu yaş aralığı ile birlikte geçmiş yaşam deneyimlerinin uyum sürecini etkilediği anlaşılmıştır. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların küçük yaştan itibaren yuvada kalmış olmasının aile yaşamına uyumu geciktirdiği tespit edilmiştir. Koruyucu ailelerin tüm süreçte en çok zorlandıkları dönemin uyum süreci olduğu görülmüş, bu süreç içerisinde ise çocuk ile güven ilişkisi kurmanın aileleri yoran bir dönem olduğu dikkati çekmiştir.

Çocuğun aileye katıldığı ilk dönemleri zorlaştıran bir diğer unsur ise çocuğun fiziksel sağlığıyla ilişkili sorunlarının olmasıdır. Koruyucu ailelerin bu dönemde çocukları için endişelerinin yüksek olduğu anlaşılmakla birlikte sorunların çözümüne yönelik yeteri kadar destek almadıklarını düşündükleri de görülmüştür.

Koruyucu ailelerin uyum sürecinde yaşadıkları sorunları profesyonel destek olarak çözmeye çalıştıkları öğrenilmiştir. Bunun dışında koruyucu aile derneklerinin bu süreçte koruyucu aileler üzerinde büyük bir destekleyici etkisi olduğu görülmüştür. Koruyucu ailelerin dernek aracılığıyla diğer koruyucu aileler ile tanıştıkları, bu şekilde yaşadıkları sorunların benzer olduğunu gördükleri, sorunların kendi hatalarından ya da yetersizliklerinden kaynaklanmadığını anladıkları, birlikte yeni çözümler üretebildikleri, eksik oldukları konularda eğitimler alarak güçlendikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda koruyucu aile derneklerinin koruyucu aileler için dayanışma sağlama, aileleri bir arada tutma, kendine yardım grupları tarzında gruplar oluşturarak sorunları çözme, ilgili profesyonellerle bağlantı kurma, koruyucu ailelerin haklarını öğrenmek ve öğretmek gibi önemli işlevleri oldukları anlaşılmıştır.

Koruyucu aileler sürecin en zor aşamasının çocuğun aileye ilk katıldığı dönemler oluşunu ifade etseler de zorlu geçen bu sürecin nihayetinde çocuklarında olumlu birçok değişimin olduğunu ifade etmişlerdir. Koruyucu aileler çocukların gelişimi için birçok farklı alandan destek aldıklarını ve çocuğun ilk geldiği gün ile son hali arasında bütün gelişimsel özellikleri bakımından büyük bir değişim olduğunu belirtmişlerdir.

4.1.4. Koruyucu Aile Sisteminin Diğer Unsurları

Koruyucu aile modelinin bütünlüklü bir bakış açısıyla anlaşılmasına çalışıldığı bu çalışmada sistemin diğer unsurları olan meslek elemanları ve biyolojik ailelerin süreçteki rollerinin sistemi ve süreci nasıl etkilediği koruyucu ailelerin dilinden anlaşılmasına çalışılmıştır.

Meslek elemanları koruyucu aile yanına bir çocuğun yerleştirilmesi ve sürecin düzenli takibini yapmak gibi başat iki role sahipken meslek elemanlarının bunların dışındaki rollerinin de süreci bütünüyle şekillendiren unsurlar olduğu görülmüştür. Meslek elemanları ile kurulan ilişkilerde çalışmanın yapıldığı kentler arasında büyük farklılıklar olmamakla birlikte Denizli Koruyucu Aile Derneği yönetiminde bulunan koruyucu ailelerin kentteki birçok meslek elemanı ile iletişimlerinin daha sık

gerçekleştirdiği gözlemlenmiş bu durumun da koruyucu aileler ile meslek elemanları arasında şeffaf ve destekleyici bir ilişkinin doğmasına neden olduğu görülmüştür. Denizli’de kimi durumlarda meslek elemanlarının koruyucu aile yanına acilen yerleştirilmesi gerektiğine inandıkları çocuklar için dernek yönetimi ile irtibata geçerek sürecin hızlandırılmasında aktif roller oynadıkları öğrenilmiştir. Bu bağlamda koruyucu aile biriminde çalışan meslek elemanlarının koruyucu aile dernekleri ile kurdukları iletişimin iyi olmasının süreci olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

Meslek elemanlarının süreçteki en önemli rollerinin sürecin takibi olması gerekmektedir. Araştırma kapsamında ailelerin birçoğundan meslek elemanları tarafından ev ziyaretlerinin düzenli bir şekilde yapılmadığı öğrenilmiştir. Koruyucu aile modelinin çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirmesi yapıldıktan sonra sürecin kapandığı bir modele dönüşmemesi, bu modele taraf olan her bir bireyin sorunlarını ifade edebileceği bir uzmanın olması önemi gereği bu model kapsamındaki her bir çocuğun sosyal hizmet uzmanının olması gerektiği görülmüştür.

Araştırma sürecinde koruyucu ailelerin bu alanda deneyimli meslek elemanları ile süreci götürmek istedikleri görülmüş bu noktada mesleki yıl olarak deneyimden ziyade meslek elemanlarının sorun durumlarında neler yapmaları gerektiğine ilişkin eğitim almaları gerektiği tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında meslek elemanlarının sıklıkla değişiyor olmasının koruyucu aileleri zorlayan bir durum olduğu görülmüştür. Bu durum yeni gelen meslek elemanı için koruyucu aileler ile yeniden ilişki kurmak ve hangi konularda destek olunması gerektiğini öğrenmek adına zaman alıcı bir durum iken koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar açısından da meslek elemanı ile yeniden bağ kurmak adına zor olduğu anlaşılmıştır.

Araştırma kapsamında kimi ailelerin meslek elemanları ile düzenli ve iyi bir iletişim kurduğu görülmüş nihayetinde sürece daha fazla katıldığını düşünen koruyucu ailelerin bu modelden memnuniyetlerinin daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Denby, Rindfleisch ve Bean (1999)’ın yapmış oldukları bir çalışmada, meslek

elemanları ile koruyucu ailelerin etkileşim halinde olmalarının önemine vurgu yaparak, ailelerin bu model kapsamında iyi bir şey yaptıkları zaman bunu duymak istedikleri ve çalışanların onayını almaktan mutlu olduklarını bulmuşlardır.

Bu araştırma sürecinde koruyucu aile sisteminin önemli bir unsuru olan biyolojik ailelerin göz ardı edildiği tespit edilmiştir. Koruyucu aile modeli çocuğun biyolojik ailesinin yanında desteklenemediği durumlarda biyolojik ailesine dönene kadarki süreçte bir aile yanında desteklenmesi üzerine yapılandırılmış bir model olmasına rağmen bu modelin uygulamada bu özelliğinin dikkate alınmadığı görülmüştür. Öncelikli olarak ‘çocuğun biyolojik ailesine dönene kadar ki sürede’ ifadesi bu modelin hangi alanlarda çalışma yapılması gerektiğini vurguluyor olmasına rağmen bu modelin geçici bir model olduğunun söylem boyutunda kaldığı görülmüştür. Çocuğun biyolojik ailesinin yanından alındıktan sonra geri dönebilmesi adına biyolojik ailesinin yanından alındığı zamanki koşulların iyileştirilmesi gerekiyken bu araştırma sürecinde biyolojik aileler ile hiçbir çalışma yapılmadığı anlaşılmıştır. Biyolojik aileler ile herhangi bir çalışma yapılmıyor oluşunun koruyucu aile modelinin ilerlemesinin önündeki büyük engellerden biri olduğu anlaşılmıştır. Araştırma sürecinde koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların kurum bakımında olan ve biyolojik ailelerinin var olduğu çocuklar olduğu anlaşılmıştır, dolayısıyla çocuğun biyolojik ailesinin yanından geçici süreyle alınması gereği duyularak doğrudan koruyucu aile yanına yerleştirildiği durumlara çalışma kapsamında rastlanılmamıştır. Bu nedenle koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların resmiyette biyolojik ailelerinin olması nedeniyle koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuk statüsüne alındıkları düşünülmektedir. Bu durumun nihayetinde koruyucu aile modelinin uygulama sürecinin modelin ifade ediliş yönünden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Geçici bir model olarak hazırlanmış bu sistem koruyucu aileler, biyolojik aileler ve çocuk ile çalışmayı gerekli kılmaktadır. Fakat araştırma sürecinde bu modelin geçici bir model olmasının koruyucu ailelerin üzerinde psikolojik olarak baskı yarattığı gözlenmiştir. Geçici bir model olabilmesi biyolojik ailenin koşullarını iyileştirebilmesine bağlıyken biyolojik aileler ile bir çalışma yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu durum çocuğun biyolojik ailesine dönebilme ihtimalini düşürürken bu ihtimalin varlığı koruyucu aile yanındaki çocukları da duygusal olarak etkilemektedir. Çalışma sürecinde 12 yılı aşkın bir süredir koruyucu aile olan

koruyucu ebeveynler ile görüşülmüştür dolayısıyla uzun bir zaman dilimini bir arada geçirdikten sonra çocuğun biyolojik ailesine döndürülmesi ya da bu ihtimalin söz konusu olmasının koruyucu ailelerin ve çocukların endişelerini artırdığı görülmüştür.

Biyolojik aileye koşullarını iyileştirmesi adına destek sunulmuyor oluşuyla birlikte biyolojik ailelerin çocukları ile görüşmeleri sürecinde de nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin bilgilendirilmedikleri anlaşılmaktadır. Biyolojik aile görüşme süreci ve çocuğun biyolojik ailesine dönecek olması fikri hem koruyucu aileleri hem de koruyucu aile yanına yerleştirilmiş olan çocukları etkileyen faktörlerdir. Çalışma sürecinde koruyucu ailelerin uyum sürecinden sonra en çok zorlandıkları dönemin biyolojik aile görüşmeleri olduğunu belirtmeleri bu konuda da bir çalışma yapılmadığını düşündürmüştür. Araştırma sürecinde kimi durumlarda meslek elemanlarının biyolojik aile çocuk görüşmelerine dâhil olmadığı öğrenilmiştir. Özellikle çocuğun yaşının küçük olduğu durumlarda biyolojik aile görüşmelerine sosyal hizmet uzmanının da katılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu sürecin daha da sağlıklı olabilmesi adına çocuğun sosyal hizmet uzmanını tanıyor olması ve sosyal hizmet uzmanıyla ilişkilenebilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Biyolojik aile görüşmelerinde koruyucu aileler ile biyolojik ailelerin bir araya getirilmemesinin sonucu olarak bu durumun koruyucu ailelerin görüşmelere ilişkin endişe ve korkularının artmasına neden olduğu görülmüştür.

Araştırma sürecinde saha gözlemlerine dayanarak kimi koruyucu ailelerin çocuklarının biyolojik ailelerine dönüşlerine ilişkin endişe düzeylerinin yüksek olduğu dikkati çekmiş, haklarını aramak ya da kimi konulara itiraz etmek konusunda geri durmayı bu endişeleri nedeniyle tercih ettikleri gözlenmiştir. Bu modelin geçici bir model olarak bilinmesinin ve biyolojik aileye dönme ihtimalinin koruyucu aileler üzerinde bu endişeye neden olduğu düşünülmektedir.

Koruyucu aile modelinin diğer unsurlarının kurumsal yapı ve toplum olarak değerlendirildiği bu çalışmada koruyucu ailelerin süreç içerisinde bu unsurlar karşısında da birtakım zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Sistemin koruyucu ailelere sağlamış olduğu maddi desteğe ilişkin koruyucu ailelerin çevreden ve kurumdan olumsuz tepki aldıkları öğrenilmiştir. Koruyucu ailelerin para karşılığında

bu işi yaptığına ilişkin algının koruyucu aileleri baskı altında hissettirdiği görülmüştür. Bununla birlikte koruyucu ailelerin, toplumun koruyucu aileliğe ve yuvada büyüyen bir çocuğa ilişkin önyargıları neticesinde de birtakım zorluklar yaşamış oldukları görülmüştür. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların özellikle okul yaşamında sıkıntılarla karşılaştıkları, kimi zaman öğretmenleri kimi zaman ise diğer öğrencilerin ebeveynleri tarafından etiketlendikleri anlaşılmıştır. Koruyucu ailelerin karşılaştıkları sorunları aza indirebilmek adına koruyucu aile olduklarını komşularından ve okuldan gizlemek yolunu seçtikleri görülmüştür.

Sonuç olarak koruyucu aile modelinin koruyucu aileler, koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar ve bu çocukların biyolojik aileleri, toplum ve kurumsal yapı gibi farklı unsurları barından ve her bir unsurun birbirini etkilediği anlaşılmaktadır. Bir bütün olarak bakıldığında bugün koruyucu aile modelinin istenilen durumda olmamasının arkasında bu modelin kapsadığı bütün unsurlar ile çalışılmaması yatmaktadır ayrıca koruyucu aile sistemine dâhil olan her bir bireyle çalışılmamasının bu modelin işlerliğini azalttığı görülmüştür.

4.2. ÖNERİLER

Koruyucu aile modeli, çocuk koruma politikaları, aileye yönelik sosyal politikalar, yasalar ve sosyal hizmet kurumları ve toplum çerçevesinde düşünülmelidir. Öneriler koruyucu aile sistemine ve sürecin iyileştirilmesine yönelik başlıklar altında verilmektedir.

4.2.1. Koruyucu Aile Sistemine İlişkin Öneriler

4.2.1.1. Çocuk Koruma Politikalarına İlişkin Öneriler

Türkiye’de çocuk koruma politikalarının çocuk odağında gerçekleşmesi gerekmektedir. Araştırma sürecinde koruyucu ailelere karşılaştıkları sorunları nasıl çözdükleri sorulmuş ve gerekli durumlarda koruyucu aile birimi ile irtibata geçtiklerini belirtmişlerdir, yine meslek elemanlarının sürecin takibini ve ev ziyaretlerini yeteri düzeyde yapmadıkları ya da hiç yapmadıkları öğrenilmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında ailenin sorun yaşadığı durumlarda kendilerini ifade edebilecekleri herhangi bir mekanizma var olduğu ailelerin buna erişebilme

imkânlarının olduğu dikkati çekmiştir, fakat çocukların kendilerini ifade edebileceği bir merciinin olmaması nedeniyle çocuk odaklı, çocuğun sistemdeki varlığını koruma odaklı bir model geliştirilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmiş olmaları çocuğun dosyasının kapandığı anlayışını doğurmamalıdır, çocuğun haklarını arayabileceği gerekirse yerleştirmesinin yapıldığı aileden memnun olmadığını ya da yaşadığı sorunları belirtebileceği bir sistem olmalıdır. Aksi durumda çocuğun takibinin yapılmadığı ve çocuktan fikrinin sorulmadığı bir sistem çocuğun katılım hakkını göz ardı eden bir sistem olmakla beraber çocuğa yönelik yeni istismar yollarını açan bir sistem de olacaktır. Bu bağlamda koruyucu aile modelinin çocuk açısından incelenen bir model olarak yapılandırılması gerekmektedir. Çocuğun odak alınarak yapılandırılması bütün aşamalara çocuğun katılımı ile mümkündür. Çocukların bu modeli tanımaları ve anlamalarının da önemli olması nedeniyle çocuklara süreç içerisinde nasıl bir sistemin içerisinde olacaklarına ilişkin destekleyici, bilgilendirici mekanizmaların geliştirilmesi gereklidir.

Cossar, Brandon ve Jordan (2014) e göre çocuk koruma sisteminin anlamlı bir yol üzerinden ilerlemesi için çocukların düşüncelerini ve yapmayı istediklerini süreçte dile getirmeleri gereklidir, burada önemli olan çocuğun ya da gencin düşüncelerini ya da hissettiklerini ifade edebilme konusunda sosyal hizmet uzmanı ile güvene dayalı bir ilişki kurmuş olmalarıdır.

Çocukların sürece dâhil edilmesi gereklidir. Bu da her aşamada çocuğun fikrinin alınması ve onun sürece hazırlanması ayrıca koruyucu aile sisteminin içerisine girdikten sonra da düzenli takibinin yapılması ile mümkündür. Bu nedenle sistem içerisinde her çocuğun bir sosyal hizmet uzmanının olması, gerekli her durumda güvenebileceği şekilde sosyal hizmet uzmanı ile ilişkilenmiş olması ve çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirmesi yapıldıktan sonra da bu ilişkinin ve iletişimin devam etmesi gereklidir. Çocukların sosyal hizmet uzmanları ile kuracağı ilişki hem koruyucu aile yanına yerleştirme yapıldıktan sonraki uyum sürecini kolaylaştıracak hem de süreçte yaşanan sorunların çözümünde, duygusal problemler, biyolojik aile görüşmeleri, koruyucu aileden ayrılma gibi süreçlerde çocuğun desteklenmesi sağlanacaktır.

Çocuk koruma sistemi içerisinde çocuğun yaşamındaki tüm bu değişimlerin hızlı ve çocuğu kapsamayan bir anlayışla yapılması çocuktaki aidiyet duygusunu da zedelemektedir. Çünkü çocukların etrafındakilerin sürekli değişmesi, biyolojik aileden alınması, kurum bakımına girmesi, koruyucu aile yanına yerleştirilmesi ve kimi durumlarda birden fazla koruyucu aile yanına yerleştirme yaşanması çocukların etrafındakilerin değişimi içerisinde bir aidiyet ve kimlik edinimini zorlaştıracaktır. Bu nedenle çocuk koruma sisteminin çocuğun güven ilişkisi kurabileceği ve bunu devam ettirebileceği kişilerle ilişkilenmesi üzerine yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çocuk koruma sisteminin çocuk için güvenli bir ortamı oluşturmakla yeterli olamayacağı gerçeği ile çocuklar için kalıcı bakımın sağlanmasını hedef alması ve bu süreçteki istikrarın dikkate alınması gereklidir.

Koruyucu aileler ile çocuk arasında en iyi uygulamayı sağlamak temel alınıyorsa koruyucu ailelere ilişkin yapılan araştırmaların literatürü tekrardan sentez edilmeli ve çocuk ve aile üzerine yapılan araştırmalar da daha geniş bir kapsamda birbiriyle ilişkilendirilmelidir (Orme, Buehler, 2001, s.4).

4.2.1.2. Ailelere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Öneriler

4.2.1.2.1. Koruyucu Ailelere Yönelik Politikalar

Koruyucu aile modeli geçici bir model olarak bilinirliği ile birlikte çalışma kapsamında koruyucu ailelerin motivasyon nedenleri arasında çocuk sahibi olma isteği de bulunduğu görülmüştür. Koruyucu aile modeli ile motivasyonun uyuşmaması nedeniyle ailelerin amaçları göz önünde bulundurularak müdahale yapılmalıdır.

Araştırma sürecinde 12 yılı aşkın süredir koruyucu ailelik yapan koruyucu ebeveynler ile görüşülmüştür ve bu modelin geçici bir model olduğu vurgusunun sıklıkla yapılıyor oluşuna rağmen biyolojik aileye dönüşlerin çok sık gündeme gelmediği de anlaşılmıştır. Bu durumda koruyucu ailelik süresinin belli bir yıl ile sınırlanması gerekliliği gündeme gelmektedir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda 12 yılı aşkın bir süredir koruyucu ailelik yapan koruyucu ebeveynlere bu modelin

geçici olduğu vurgusunu sıklıkla yapmak koruyucu aileler üzerinde baskı kurmaktır. Burada koruyucu ailelik süresinin belirlenmesinin hem koruyucu aileler hem biyolojik aileler hem de kurum açısından büyük önemi vardır. Koruyucu ailelere bu modelin geçici bir model olduğunun en başından belirtilmesi koruyucu ailelerde her an çocuğun aileden ayrılabilceğı düşüncesini oluşturacaktır ve çocukla sağlıklı bir iletişim kurulmasını engelleyecektir, fakat koruyucu ailelerin bu ayrılışı uzun yıllar sonra kabul etmeleri kolay ve mümkün olmayacaktır. Bu nedenle yurt dışı örneklerinde de olduğu gibi geçici koruyucu aile modelinin geliştirilmesi ve uygulamaya koyulması gereklidir. Çocuğun koruyucu ailede kalmasına ilişkin belli bir zaman dilimi oluşturulmalı bu süreçte biyolojik aileler ile de çalışılmalı, biyolojik ailelerin çocuklarını geri alabilecekleri bir duruma geldikleri zaman koruyucu ailelik modeli sonlandırılmalıdır. Fakat bu biyolojik ailelere birkaç yıl içerisinde kendi koşullarını düzeltmeleri gerektiğine ilişkin bir mesaj verilerek değil doğrudan biyolojik ailenin içinde bulunduğu koşulları düzeltmeye yönelik müdahaleler ile mümkün olacaktır. Aynı şekilde çocuğun biyolojik ailesinin var olduğu ama biyolojik ailesine dönüşün mümkün görünmediği durumlarda koruyucu ailelere bu durum en başından açıklanarak çocuğun evlat edinme hizmetinden yararlanana kadarki sürede koruyucu aile yanında destekleneceğı bildirilmelidir. Bu noktada koruyucu aile sisteminin net ve bilgilendirici ve her zaman bütün taraflara karşı açık ve tarafsız bir yapıya sahip olması gereklidir.

Koruyucu aile yönetmeliğine göre koruyucu aile sınıflandırmalarında farklılıklar olmasına rağmen çalışma sürecinde bu farklılıkların uygulamada gerçekleşmediğı anlaşılmıştır. Bu nedenle uygun koruyucu aile modellerinin uygulama sürecinde de gerçekleştirilmesi çocuklar ve koruyucu aileler adına gereklidir. Özellikle engelli ya da özel gereksinimleri olan çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmeleri sürecinde ailelerin uzmanlaşmış koruyucu aile statüsünde olmasına dikkat edilmelidir. Araştırma sürecinde koruyucu ebeveynlerden birinin koruyucu ailelik süreci başladığında çocuk ile tanıştırıldığı ve çocuğun davranışlarında gördüğü farklılığın nedenini kurum çalışanlarının yuvada yaşamdan kaynaklı olarak açıkladıklarını ancak koruyucu ailelik süreci başladıktan iki ay sonra çocuğun zihinsel engelli olduğunu öğrendiğı görülmüştür. Bu örnek uygulama sürecinin birçok noktasında yanlış barındırmaktadır. Koruyucu ailenin engelliliğe

ilişkin herhangi bir bilgisi bulunmamaktadır, bununla beraber aileye buna ilişkin herhangi bir eğitim de verilmemiştir, ayrıca çocuğun zihinsel engelli oluşu alenen koruyucu aileden gizlenmiştir. Bu nedenle kurumsal yapının engelli çocuklara ilişkin bakış açılarının değiştirilmesi gereklidir. Kurum bakımında olan engelli bir çocuğun kuruma bir “yük” gibi algılandığı ve “elimizden çıkaralım” mantığı ile çocuğun ve koruyucu ailenin haklarının ihlal edilerek yerleştirmenin yapıldığı bir uygulama mantığı tamamen değiştirilmelidir. Çocuğun ihtiyaçlarının daha iyi görülerek buna ilişkin desteği sunabilecek nitelikte bir ailenin yanına yerleştirilmesi gereklidir, aksi durum çocuğun yaşam kalitesini etkileyecek olumsuzlukları doğuracaktır. Bununla birlikte engellilik alanına ilişkin hiçbir bilgiye sahip olmayan koruyucu ailelere engelli bir çocuğun yerleştirilmesi ailelerin yaşayacağı zorlukların artmasına neden olacak ve yine koruyucu ailelerin de yaşam kaliteleri düşecektir. Bu nedenle koruyucu aile modellerinin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Engelli ya da özel gereksinimleri olan çocuklar için uzman statüde koruyucu aile uygulamasının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Uzmanlaşmış koruyucu aile statüsünde olmayan ama buna rağmen özel gereksinimleri olan bir çocuğun koruyucu ailesi olmayı tercih eden ailelere bu alana ilişkin öncelikli olarak eğitimler verilmelidir.

Koruyucu ailelere birtakım kriterler etrafında maddi destek sunulmaktadır. Araştırma sürecinde koruyucu ailelerin maddi desteğe ek olarak farklı alanlarda da devletin çocuklara sunduğu imkânlardan yararlanabileceklerini bilmedikleri görülmüştür, bu bağlamda koruyucu ailelerin ne gibi imkânlara sahip oldukları konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Çalışma sürecinde koruyucu ailelerin kendilerini sistem içinde yalnız hissettiklerini belirtmeleri nedeniyle özellikle ebeveynler bu konuda desteklenmelidir. Koruyucu aile birimi çalışanları koruyucu ailedeki çocuğun biyolojik ailesi ve koruyucu aileye karşı eşit mesafede durmalıdır.

Koruyucu aileliği artırmak amaç ediniliyorsa koruyucu destek mekanizmalarının artırılması gerekmektedir. Denby, Rindfleisch ve Bean (1999, s.301) olası çözüm önerilerini şöyle sıralamışlardır: kuruluş içinde gönüllülüğü artırarak geri aramalar gerçekleştirilebilir, staj dönemindeki öğrencilerden bu süreçte

destek alınabilir, koruyucu ailelerin çabalarına yönelik sosyal hizmet uzmanlarının destek olacağına ilişkin yükümlülükleri yenilenebilir, koruyucu ailelerin birbirlerini desteklemeleri sağlanarak güçlenmeleri sağlanmalı (“telefon zinciri” gibi aktiviteleri teşvik etmek, dinlenme programları, bilgi paylaşımı, haber postası oluşturmak gibi).

Koruyucu aile modelinin uygulama, değerlendirme ve koruyucu aileleri destekleme alanını genişletebilmek için koruyucu ailelerin bir birey ve bir aile olarak sahip oldukları güçleri, yetenekleri ve eksikliklerini araştıran çalışmalar yapılmalıdır.

4.2.1.2.2. Biyolojik Ailelere Yönelik Öneriler

Biyolojik aileler koruyucu aile modelinin içinde aktif olarak bulunmasalar da bu sistemi çok fazla etkileyen bir kesimdir. Koruyucu aile modelinin yapılanması ve biyolojik aile görüşmeleri bakımından biyolojik ailelerin varlığı sistemi şekillendirmektedir.

Araştırma sürecinde koruyucu ailelere çocuğun bir gün biyolojik ailesine dönebileceği vurgusunun sık sık yapıldığı anlaşılmıştır. Bu model kapsamında çocuğun biyolojik ailesine döneceği ifade edilirken çocuğun biyolojik ailesine dönebilmesinin hangi koşullarda mümkün olduğu ya da nasıl mümkün hale getirilebileceği ifade edilmemektedir. Bu bağlamda salt koruyucu aile modelinin gelişmesi adına değil biyolojik ailesinin yanından alınması gereken devlet koruması altına alınan bütün çocuklar adına biyolojik aileler ile çalışmalar yapılması gerekmektedir. Biyolojik ailesinin yanında yaşayamayacağı anlaşılarak ailesinin yanından alınan bir çocuğun tekrar biyolojik ailesinin yanına yerleştirilebilmesi için o aile ile iyileştirici, rehabilite edici, geliştirici, destekleyici birtakım çalışmaların yapılması gerekmektedir. Aksi durumda çocuğun biyolojik aileye dönme ihtimalini biyolojik ailenin yeniden çocuğunu istemesi talebine bağlı kılan bir sistem oluşmaktadır. Bu durum da çocuk koruma sisteminin bütünlüklü bir çalışma yapmadığını göstermektedir.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar ile biyolojik ailelerinin belli aralıklarla görüşmeleri gerekmektedir. Araştırma sürecinde biyolojik aile

görüşmelerinin düzensiz oluşu ya da hiç olmayışının çocukları olumsuz etkilediği görülmüştür. Bu bağlamda biyolojik aile görüşmelerinin belli kriterler çerçevesinde ve belli aralıklarla düzenlenmesi gerekmektedir. Biyolojik ailelerin var olup ama süreç içerisinde etkin olmadıkları ve uzun yıllar sonra çocukları ile görüşmek istemeleri şeklindeki taleplerinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri görülebilmelidir. Bu nedenle koruyucu ailelik süreci başlatıldığı dönemde biyolojik ailelerle de çalışma başlatılmalı, çocukla görüşmeler kesin kurallar çerçevesine oturtulmalıdır. Bununla birlikte biyolojik aile görüşme süreci de doğru yapılandırılmalıdır. Görüşmeler çocuk ve biyolojik aile için uygun bir mekânda gerçekleşmelidir. Özellikle çocuğun yaşının çok küçük olduğu durumlarda meslek elemanları görüşmeye çocuk ile birlikte girmelidir. Ancak bu durum meslek elemanı ile çocuk arasında bir ilişkinin kurulduğu dolayısıyla meslek elemanının çocuk için bir yabancı olmadığı ve ortamda güvenebileceği bir kişinin olduğunu hissedebildiği koşullarda gerçekleştiğinde anlam bulacaktır.

Çalışma sürecinde biyolojik ailelerin görüşme talep edip randevulaştıktan sonra son dakikada görüşmeye katılmama durumunun sıklıkla yaşandığı öğrenilmiştir. Bu nedenle biyolojik aile görüşmelerinin belli aralıklarda yapılması gerekliliği kural haline dönüştürülmeli ve bunun önemine ilişkin biyolojik aileler ile görüşülmelidir. Görüşme sürecinde biyolojik ailelere çocuklarıyla nasıl bir iletişim kurmaları gerektiği konusunda bilgi verilmelidir.

Süreçte koruyucu ailelerin biyolojik aileler ile karşılaştırılmadıkları hatta riskli olabilmesi ihtimali nedeniyle biyolojik aileler ile koruyucu ailelerin birbirlerine ilişkin herhangi bir bilgilendirme yapılmadığı öğrenilmiştir. Literatürde de değinildiği gibi kimi ülkelerde koruyucu aileler ile biyolojik aileler bir araya gelerek görüşmektedirler. Bu durum çocuğun içinde bulunduğu sistemi anlamasını kolaylaştıracak ve her iki ailesi ile de daha güçlü bir bağ kurmasını sağlayacaktır. Türkiye’de bu tarz bir uygulamanın gerçekleşmesi biyolojik aileler ile herhangi bir çalışma yapılmaksızın mümkün görünmemektedir. Ancak sürecin işleyişini kolaylaştırmak ve her iki kesimin de endişelerini azaltmak adına gizlilik ilkesi göz önünde tutularak her iki aileye de birbirlerini tanıtıcı bilgiler sunulmalıdır.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların biyolojik aileleriyle görüşmeye devam etmesi çocukta “iki ailelik” durumunu oluşturabilmekte ve duygusal karmaşalar yaratabilmektedir. Palmer (1995; Akt: Leathers, 2003) çocukların koruyucu ailesi ve biyolojik ailesi ile bağlılık çatışması yaşamaması için her iki aile ile de yenileyici hizmet modelleri geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir, bu süreçte çocukların aileleriyle ilişkisini sürdürmesini sağlamak aynı zamanda bağlılık çatışması yaşamasını azaltabilmenin bir yolu çalışanların mümkün olduğu kadar her iki kesimden ebeveynin bütünleşmesini sağlamaya çalışmasıdır, böylelikle çocuklar iki ayrı ebeveyn arasında kalmayacaklardır.

4.2.1.3. Sosyal Hizmet Kurumlarına İlişkin Öneriler

Koruyucu aile modeli içerisinde kurumsal yapı sistemi yöneten ve şekillendiren bir statüdedir. Bu nedenle özellikle koruyucu aile birimi ve çalışanları bu modelin uygulama sürecinin yapı taşlarıdır. Araştırma sürecinde koruyucu aileliğe çocuk yuvalarına gönüllü olarak giderken oradaki meslek elemanları tarafından yönlendirilen ailelerin olduğu görülmüştür. Bu bağlamda meslek elemanlarının öncelikli olarak ebeveynleri koruyucu aile modeli hakkında bilgilendirici ve yönlendirici rollerinin desteklenmesi ve artırılması gereklidir.

Meslek elemanları bu modelin tüm aşamalarında aktif olarak rol almalıdırlar. Koruyucu aile olma aşamasında meslek elemanları koruyucu aileleri bilgilendirme konusunda açık ve net bir tutum takınmalıdırlar. Çocuğun özellikleri konusunda çocuğun gizliliğine ilişkin durumları göz önünde bulundurularak ailelere daha detaylı bilgi vermelilerdir. Araştırma sürecinde kimi ailelere meslek elemanları tercih ettiğiniz çocuk çok hareketli, emin misiniz diyerek ailelerin son kararını almışlardır, fakat aileler ilerleyen süreçte meslek elemanının çok hareketli ifadesinden kast ettiğinin hiperaktivite olduğunu öğrenmişlerdir. Bu nedenle koruyucu ailelik süreci başlatılırken meslek elemanlarının ailelere doğru, kesin, açık ve anlaşılır bilgiler vermeleri gereklidir. Bu durum yine çocuk ne olursa olsun bir ailenin yanına yerleştirilsin anlayışının tezahürüdür, bu nedenle uygun aile uygun çocuk eşleştirmesi yapılırken meslek elemanları duyarlı olmalı her kesimin haklarını göz önünde bulundurmalıdırlar. Çocuklara ilişkin bilgilerin net ve kesin olarak

yapılabilmesi sadece koruyucu aile birimindeki meslek elemanlarına bağı bir durum değildir. Çocuklara ilişkin tutulan kayıtların da düzenlenmesi gereklidir, çocuğun yuvadaki yaşamı ve kurduğı ilişkileri anlatabilen çocuktaki gelişimsel değişimleri de kayıt altına alan düzenlemeler yapılmalıdır.

Çalışma sürecinde koruyucu aileleri meslek elemanları bakımından en çok zorlayan durumlardan birinin meslek elemanlarının sıklıkla değişiyor olması olduğı anlaşılmıştır. Bu durumda koruyucu aileler süreci başlatan meslek elemanları ile yola devam etmelidirler, çünkü ailenin ve çocuğun tüm koşullarını bilen, yaşanan sorunları takip eden, biyolojik aile görüşmelerinde koruyucu aile ve çocuk ile iletişime geçen kişinin sabit bir kişi olması öncelikli olarak sürecin sağlıklı ve hızlı ilerlemesini sağlayacaktır. Aynı şekilde her çocuğun bir sosyal hizmet uzmanının olması gerektiğı vurgusu çocuğun güven ilişkisi kurabileceğı birinin olması gerektiğı düşüncesindendir. Bu bağlamda sıklıkla meslek elemanlarının değişiyor olması özellikle çocuğun sistem içerisinde yalnızlaştırılmasına neden olmaktadır. Yaşça küçük olan çocukların biyolojik aile görüşmelerinin zor geçme nedenlerinden biri de değişen meslek elemanlarının da çocuklar için bir yabancı olmasıdır. Biyolojik ailelerin düzensiz ve seyrek görüşme talepleri çocuğun biyolojik ailesini yeterince tanımamasına aynı şekilde meslek elemanlarının değişmesi de görüşme sürecinde çocuk açısından çocuğun koruyucu ailesi tarafından hiç kimseyi tanımadığı bir ortama bırakılması gibi bir durumu doğurmaktadır. Bu nedenle meslek elemanlarının buradaki varlığı çocuğun duygusal durumu için de büyük önem arz etmektedir.

Araştırma sürecinde koruyucu aileler meslek elemanlarının genç ve az deneyimli olmalarının süreci olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Meslek elemanlarının sayısının yetersiz oluşu onların tecrübe kazanmalarını bekleyecek bir yapı sunmamaktadır. Hizmet içi eğitim programlarıyla meslek elemanların alana ilişkin bilgi ve becerileri artırılmalıdır. Alanda iş yükünün fazla olması meslek elemanlarının tüm sürece hâkim olmalarını engellemekte ve motivasyonlarını düşürmektedir. Bu nedenle çalışanların yeni bilgiler elde etmelerini sağlamak, farklı uygulama alanlarını görme imkânını elde etmelerini kolaylaştırmak adına mesleki değişim programları oluşturulmalı, yurt dışında bu alanda iyi olan ülkeler ile anlaşmalar yapılarak belli bir süre meslek elemanları yurt dışında bu modelin nasıl

uygulandığını öğrenmek adına görevlendirilmelidir. Bu durum meslek elemanlarının yeni bilgiler elde etmesini sağlayacak olmakla birlikte motivasyonunun da artmasını sağlayacaktır.

Koruyucu aile modelinde önemli bir aşama çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi yapıldıktan sonraki takip aşamadır. Çocukların koruyucu aile yanındaki durumunun nasıl olduğu rutin aralıklarla kontrol edilmelidir. Bu durum çocuğun koruyucu aile yanına yerleştikten sonra dosyasının kapatılmadığı ve gelişiminin, koşullarının kontrol edildiği bir çocuğun güven duyabileceği bir uzmanla ilişkilenebilmesi ve kendini ifade edebileceği bir yetkilinin olduğunu bilmesi adına da önemlidir.

4.2.1.4. Toplumla Çalışmaya İlişkin Öneriler

Koruyucu aile modeli ülkemizde henüz istenilen seviyede olamamasının üzerinde birçok faktör etkili olmakla birlikte toplumun koruyucu aileliğe ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin bakış açısı da koruyucu aile modelinin gelişmesini ve yaygınlaşmasını etkilemektedir. Çalışma kapsamında kimi ailelerin koruyucu aile olduklarını komşularından ve okuldaki diğer öğrencilerin ebeveynlerinden gizleme gereği duymalarının sebebi de toplumun büyük çoğunluğunun bu duruma ilişkin sahip oldukları önyargılar nedeniyledir. Bu bağlamda koruyucu aile modelinin geliştirilebilmesi adına yapılacak çalışmaların bir ayağını da toplumla çalışma oluşturmaktadır. Bu amaçla bilgilendirici eğitimlerin düzenlenmesi bu konunun özellikle korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ilişkin önyargıları kırıcı nitelikte olması ve çocuk odaklı bir anlayışla bilgilendirmeler yapılması gerekmektedir. Koruyucu aile hizmetinin tanıtılması ve bu süreçte sivil toplum örgütleri işbirliğiyle tanıtım ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Toplumun bilgi ve farkındalığının artması konusunda sivil toplum örgütlerinin etkisi nedeniyle koruyucu ailelerin örgütlenmeleri desteklenmeli, dernek sayılarının artması sağlanmalıdır.

4.2.2. Koruyucu Aile Sürecine İlişkin Öneriler

4.2.2.1. Tanışma

Koruyucu ailelik sürecinin başladığı ilk dönemin en önemli ayağı koruyucu aileler ile koruyucu aile yanına yerleştirilecek olan çocukların tanışma sürecinden geçmiş olmalarıdır. Her iki taraf adına da önem arz eden bu süreç çocuğun hangi aile ile yaşayacağını bilme ve seçme hakkını elde etmesini sağlarken aynı şekilde aday koruyucu aileler için de aile yapısındaki olası değişimleri öngörebilmelerini ve çocuk ile bağ kurabilmelerini sağlamaktadır. Çalışma kapsamında tanışma sürecine ilişkin kentler arasında uygulama sürecinde büyük farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu sisteme dâhil olan hiç kimsenin herhangi bir hak kaybına uğramaması adına aynı uygulamaya tabi olmaları gereğinin önemini vurgulayarak bütün illerde aday koruyucu aileler ile koruyucu aile yanına yerleştirilecek olan çocuk arasında bir tanışma programının uygulanması gerektiği belirtilmelidir. Çocuğu yaş aralığı, özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda uygun bir tanışma programı oluşturulmalıdır. Tanışma programının nihayetinde karar sürecine çocuğun dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle ailelerin ve çocukların ayrı ayrı birlerine ilişkin fikirleri değerlendirmeye alınarak uygun yerleştirilmelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte kurum çalışanları, koruyucu aileler ve çocuğun etkin olduğu bir sistem oluşturulmalıdır.

4.2.2.2. Eğitim

Koruyucu ailelere sunulması gereken eğitim iki aşamada değerlendirilmelidir: koruyucu ailelerin koruyucu ailelik sürecine hazırlık eğitimi ve koruyucu aileleri süreçte destekleyici eğitimler.

Koruyucu ailelik sürecine hazırlık ilerleyen dönemleri yönlendirecek niteliktedir. Hazırlık eğitimlerinde; aday koruyucu ailelere hizmet öncesinde koruyucu aile modeli tanıtılmalıdır, korunmaya ihtiyacı olan çocukların özellikleri hakkında aileler bilgilendirilmelidir. Çocukların yaşam deneyimlerinin neler olabileceği ve bunların çocukta ne tür duygusal ve davranışsal sonuçları olabileceği hakkında bilgiler verilmelidir. Koruyucu ailelerin rolleri ve görevleri hakkında bilgiler verilmelidir. Koruyucu ailelere yaşanabilecek sorunlar karşısında bu

sorunları çözebilecekleri mekanizmalar tanıtılmalıdır. Koruyucu aileler çocuğun aileden ayrılma sürecine ilişkin bilgilendirilmelidir. Koruyucu ailelerin hazırlık eğitiminin nihayetinde kendilerini bu sistem içerisinde var olabilecek güçte hissedebilmesi ve ne gibi durumlarla karşılaşacağını önceden bilmesi büyük önem arz etmektedir.

Koruyucu ailelerin sürece hazırlanmaları önemli bir konu olmakla birlikte çocuk odaklı bir anlayışla koruyucu aile yanına yerleştirilecek olan çocukların da koruyucu aile modeli hakkında bilgilendirilmeleri hakkı göz ardı edilemez. Bu noktada sürecin her kesim için bilgilendirici olması gerekmektedir. Çocuğun bulunduğu yerden bakıldığında biyolojik ailesinin varlığıyla birlikte yeniden bir ailenin yanında yaşamaya başlayacak olması ve iki ailelik durumunu anlayabilmesi adına çocukların da koruyucu aile yanına yerleştirilmeden önce hazırlık amaçlı bilgilendirmeden geçmeleri gerekmektedir.

Koruyucu ailelerin sürece hazırlık eğitimleriyle birlikte koruyucu ailesi olacakları çocuğa ilişkin birtakım bilgilere de ihtiyaçları vardır. Araştırma sürecinde uygulamada kentler arasında küçük farklılıklar olmakla birlikte çocuklara ilişkin ailelere detaylı bilgi verilmediği anlaşılmıştır. Koruyucu ailelerin yanlarına yerleştirilecek olan çocuğun sağlık durumu, kişilik özellikleri, yaşam deneyimleri, hukuki açıdan koruyucu aileyi ilgilendirebilecek ya da etkileyebilecek gibi durumlar çocuğun güvenliğini ve gizlilik ilkesi göz önünde bulundurularak koruyucu ailelere verilmelidir. Bu noktada çocukların dosyası ile sınırlandırılmış bir geçmişlerinin olduğu da dikkati çekmiştir. Çocukların kendi yaşamlarına ilişkin meraklarının giderilmesi ve anı sahibi olabilmeleri adına da çocukların gelişimsel değişimleri ve kişilik özellikleri de dosyalarında var olmalıdır. Bunu sağlama konusunda kurum yetkilileri stajyerler ve gönüllülerden destek alabilirler.

Koruyucu ailelik sürecinin başlaması ailelerin daha fazla desteklenmeleri gereken bir döneme girmiş olmaları demektir. Bu nedenle koruyucu ailelere destekleyici eğitimler verilmesi gereklidir. Koruyucu ailelik süreci her zaman bir bebeğin koruyucu aileliği ile başlamamaktadır, çocukların koruyucu aileye verilmesi aile yapısında önemli bir değişikliğe neden olmaktadır. Aileye belli bir yaşa gelmiş

bir çocuğun gelmesi ile birlikte çocuğun koruyucu aileden önceki yaşam deneyimi, davranış kalıpları gibi birtakım konularda aileden farklı özelliklere ve sorunlara sahip olması durumu da gündeme gelmektedir. Bu noktada koruyucu ailelere korunmaya ihtiyacı olan çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını nasıl çözebilecekleri konusunda destekleyici eğitimler verilmelidir. Sorun yaşandığı durumlarda kimlerden destek alabilecekleri hakkında koruyucu aileler bilgilendirilmelidir. Bununla birlikte koruyucu ailelere çocukların gelişimsel özelliklerine ilişkin de bilgilendirmeler yapılması gerekmekte, ailelerin çocuğun gelişimsel özellikleri kaynaklı dönemsel yaşadıkları sorunlara da destek olunmalıdır.

Eğitim, koruyucu ailelerin çok ciddi zorluklara sahip olan çocuk ile baş edebilme yeterlilikleri üzerine odaklanmalıdır. Bu nedenle eğitim veren uzmanların gruplarla interaktif çalışmalar yaparak öğretme deneyimi olan çocuk psikologları gibi uzmanlardan oluşan eğitim programlarını artırmalıdır, daha önceki koruyucu aileler ile iletişime geçilmelidir, genç topluluklarla görüşülmelidir, toplumla görüşülmelidir ve çeşitli davranışsal meseleler üzerine genişletilmiş ve devam eden konularda çalıştaylar düzenlenmelidir (Denby, Rindfleisch ve Bean, 1999, s.301).

Birçok koruyucu aile çocukta var olan davranış sorunlarıyla baş edebilmek için yeterince bir eğitim almadıklarına ve koruyucu aile biriminden bu konuda tam bir destek alamadıklarına inanmaktadırlar (Henry, Cosset, Auletta ve Egan, 1991; Akt: Buehler, Rhodes, Orme ve Cuddeback, 2006, s. 537).

Aynı zamanda biyolojik çocuğu olan koruyucu ailelerin biyolojik çocukları ile yanlarına yerleştirmesi yapılan çocuk ile aralarındaki ilişki karşısında ne gibi bir tutum takınmaları gerektiğine ilişkin bilgilendirilmelilerdir.

4.2.2.3. Uyum Süreci

Çocuklar geçmişte kurmuş oldukları ilişkisel deneyimlerine dayanarak yeni ilişkilerini şekillendirirler. Buna rağmen koruyucu aile bakımındaki çocukların uyumları aynı zamanda yeni ebeveyn figürlerinin özelliklerinden de etkilenir. Bu varsayımdan hareketle bütün koruyucu aile kuruluşlarında çocuğun bir ailenin yanına

yerleştirilmesi çocuğun iyilik halini artırmayı amaçlayan bir çözüm olarak değerlendirilmelidir. Çocukların uyum sürecinde çevrenin etkisini anlamak için koruyucu aile bakımındaki çocukların davranış sorunları ile koruyucu ailelerin karakteristikleri arasındaki ilişkiye bakmak gereklidir ve bu süreçte çocuğun geçmiş yaşam deneyimlerinin etkisi göz önünde bulundurulmalıdır (Dubois-Comtois ve diğerleri, 2015, s.121-122).

Bu çalışma kapsamında koruyucu ailelerin en çok zorlandıkları dönemin uyum süreci olduğu görülmüştür. Bu nedenle koruyucu ailelerin uyum sürecinde desteklenmeleri önemlidir. Aileleri uyum sürecinde zorlayan konuların başında çocuğun sahip olduğu duygusal ve davranışsal sorunlar gelmektedir. Bu dönemde koruyucu ailelerin profesyonel desteğe ihtiyaç duymaları nedeniyle çocuğun aileye katıldığı ilk dönemde koruyucu ailelere sorun yaşadıkları alanlarda destek sunulmalıdır.

Uyum sürecinde koruyucu aileler çocuğun sağlık sorunları nedeniyle de birtakım zorluklar yaşamaktadırlar. Kimi çocuklarda yoğun sağlık sorunlarının olması ailelerin birden fazla alanda çocuğa destek sunmaya çalışması ile neticelenmektedir. Bu bağlamda ailelere sunulan maddi desteğin artırılması ve aynı zamanda destek mekanizmalarının artırılması sağlanmalıdır. Çocukların devlet koruması altında olmaları nedeniyle devlet hastanelerinden yararlanabilme haklarının yanında acil durumların da göz önünde bulundurularak bütün sağlık kuruluşlarından devlet destekli yararlanmaları sağlanmalıdır.

Koruyucu ailelerin biyolojik çocuklarının olması da koruyucu aile yanına yerleştirmesi yapılan çocuk ile biyolojik çocuk arasındaki uyum sürecini etkileyen bir unsur olmaktadır. Bu bağlamda her iki çocuk arasında yaşanabilecek sorunlar göz önünde bulundurularak koruyucu ailelerin biyolojik çocuklarının da bu sürece hazırlanmaları gerekmektedir.

Orme ve Buehler (2001)'in yapmış oldukları çalışmada koruyucu aileler ve ailelerin karakteristikleri ve koruyucu ailedeki çocuğun davranışsal ve duygusal sorunları arasındaki ilişki üzerine sınırlı düzeyde çalışma yapıldığı belirterek

koruyucu aile bakım modeli üzerine uzun bir tarihsel süreç anlatılmasına ve yıllar boyunca çocuklar koruyucu ailelere yerleştirilmiş olmasına rağmen koruyucu ailelerin ve ebeveynlerin bu önemli boyutlarla nasıl başa çıktıkları üzerine bilginin az olması eleştirmişlerdir.

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların sahip olduğu duygusal ve davranışsal sorunlar araştırılmakla birlikte koruyucu ailelerin bu süreçte karşılaştıkları zorlukları nasıl çözmeye çalıştıkları da araştırılmalıdır.

Orme ve Buehler (2001) uzun periyodik araştırmaların çok az olması nedeniyle çocuğun sahip olduğu mevcut zorlukları iyileştiren ve gelişimden kaynaklı uyum sorunlarını önleyen zayıf işlevsellikleri koruyucu aileleri hangi boyutuyla rahatsız etmektedir bilinmediğini, aynı zamanda koruyucu ailelerin hangi işlevlerinin çocuklardaki sosyal sonuçları artırdığı üzerine de çalışma yapılmadığını ifade etmişlerdir. Türkiye’de de benzer bir durum söz konusudur. Bu nedenle çocuğun davranışlarının koruyucu ailenin işlevselliği üzerindeki etkileri, ebeveynlik, evlilik kalitesi, uyum süreci yaşanan zorluklar ve çözüm yolları üzerinde araştırmalar ve çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2011). *Cumhuriyet'in Çocuk Refahı Politikasını Yapılandıran Bir Sivil Toplum Örgütü: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)*. Ankara: Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi.
- Barth, R. P. (2001). Policy Implications of Foster Family Characteristics. *Family Relations*, 50, 16-19. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3729.2001.00016.x/epdf>
- Bass, S., Shields, M. K., Behrman, R.E. (2004). Children, Families, and Foster Care: Analysis and Recommendations. *The Future of Children*. 14(1), 4-29.
- Beckett, C. (2003). *Child protection: an introduction*. London: Sage Publications
- Benesh, A.S., Cui, M. (2016). Foster parent Training Programmes for Foster Youths: A Content Review. *Child and Family Social Work*. doi:10.1111/cfs.12265
- Berrick, J. D., Skivenes, M. (2013). Fostering in the Welfare States of the US and Norway. *Journal of European Social Policy*. 23(4), 423-436. DOI: 10.1177/0958928713507469
- Blythe, S. L., Halcomb, E. J., Wilkes, L., Jackson, D. (2013). Caring for Vulnerable Children: Challenges of Mothering in the Australian Foster Care System. *Contemporary Nurse*. 44(1), 87-98. DOI:10.5172/conu.2013.44.1.87
- Blythe, S. L., Wilkes, L., Halcomb, E.J. (2014). The Foster Carer's Experience: An Integrative Review. *Collegian*. 21, 21-32.
- Buehler, C., Rhodes, K. W., Orme, J. G., Cuddeback, G. (2006). The Potential for Successful Family Foster Care: Conceptualizing Competency Domains for Foster Parents. *Child Welfare*. 85(3), 523-558.
- Chipungu, S.S., Bent-Goodley, T. (2004). Meeting the Challenges of Contemporary Foster Care. *The Future of Children*. 14(1), 74-93. DOI: 10.2307/1602755
- Cooley, M. E., Petren, R. E. (2011). Foster parent Perceptions of Competency: Implications for Foster Parent Training. *Children and Youth Services Review*. 33, 1968-1974. doi:10.1016/j.childyouth.2011.05.023
- Cossar, J., Brandon, M. Jordan, P. (2014). 'You've Got to Trust Her and She's Got to Trust You': Children's Views on Participation in the Child Protection System. *Child & Family Social Work*. doi:10.1111/cfs.12115

- Creswell, J. W. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Desenleri*. (M. Bütün, S. B. Demir, Çev.). (2. baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Daniel, E. (2011). Gentle Iron Will: Foster Parent's Perspectives. *Children and Youth Services Review*. 33, 910-917. doi:[10.1016/j.childyouth.2010.12.009](https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.12.009)
- De Maeyer, S., Vanderfaeillie, J., Robberechts, M., Vanschoonlandt, F., Van Holen, F. (2015). Foster Parents' Coping Style and Attitudes Toward Parenting. *Children and Youth Services Review*. 53, 70-76. doi:[10.1016/j.childyouth.2015.03.023](https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.03.023)
- Denby, R., Rindfleisch, N., Bean, G. (1999). Predictors of Foster Parents' Satisfaction and Intent to Continue to Foster. *Child Abuse & Neglect*. 23(3), 287-303. DOI: [10.1016/S0145-2134\(98\)00126-4](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(98)00126-4)
- Dubois-Comtois, K., Bernier, A., Tarabulsky, G. M. Cyr, C., St-Laurent, D., Lanctôt, A.S., St-Onge, J., Moss, E., Béliveau, M.J. (2015). Behavior Problems of Children in Foster Care: Associations with Foster Mothers' Representations, Commitment, and the Quality of Mother-Child Interaction. *Child Abuse & Neglect*. 48, 119-130. doi: [10.1016/j.chiabu.2015.06.009](https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.06.009).
- Dumont, M., Provost, M. A. (1999). Resilience in Adolescents: Protective Role of Social Support, Coping Strategies, Self Esteem, and Social Activities on Experience of Stress and Depression. *Journal of Youth and Adolescence*. 28(3), 343-363.
- Fees, B. S., Stockdale, D. F., Jasper Crase, S., Riggins-Caspers, K., Yates, A. M., Lekies, K.S., Gillis-Arnold, R. (1998). Satisfaction with Foster Parenting: Assessment One Year after Training. *Children and Youth Services Review*. 20(4), 347-363.
- Ferguson, H. (2011). *Child Protection Practice*. New York: Palgrave Macmillan
- Fernandez, E., Atwool, N. (2013). Child Protection and out of Home Care: Policy, Practice, And Research Connections Australia and New Zealand. *Psychosocial Intervention*. 22, 175-184. DOI: <http://dx.doi.org/10.5093/in2013a21>
- Garcia, A., Puckett, A. Ezel, M., Pecora, P. J., Tanoury, T., Rodriguez, W. (2014). Three Models of Collaborative Child Protection: What is Their Influence on

- Short Stays in Foster Care. *Child and Family Social Work*. 19, 125-135.
doi:10.1111/j.1365-2206.2012.00890.x
- Geen, R., Waters Boots, S., Tumlin, K., (1999). The Cost of Protecting Vulnerable Children: Understanding Federal, State, and Local Child Welfare Spending, *Occasional Paper*.
<http://www.urban.org/sites/default/files/alfresco/publication-pdfs/308046-The-Cost-of-Protecting-Vulnerable-Children.PDF>
- Gilbert, N., Parton, N. Skivenes, M. (Ed.). (2011). *Child Protection Systems International Trends and Orientation*. New York: Oxford University Press
- Gillis-Arnold, R., Crase, S. J., Stockdale, D. F., Shelley, M. C. (1998). Parenting Attitudes, Foster Parenting Attitudes, And Motivations of Adoptive and Nonadoptive Foster Parent Trainees. *Children and Youth Services Review*. 20(8), 715-732. DOI: 10.1016/S0190-7409(98)00033-4
- Harden, B.J., D'Amour Meisch, A., Vick, J. E., Pandolphe- Johnson, L. (2008). Measuring Parenting Among Foster Families: The Development of the Foster Parent Attitudes Questionnaire. *Children and Youth Services Review*. 30, 879-892.
- Hetherington, R. (2002). Partnerships for Children and Families Project: Learning From Difference: Comparing Child Welfare System.
- Karataş, K. (2007). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 18(2), 7-19.
- Karatay, A. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politika'nın Oluşumu* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, İstanbul.
- Kimberlin, S.E., Anthony, E. K., Austin, M. (2009). Re-entering Foster Care: Trends, Evidence, and Implications. *Children and Youth Services Review*, 31, 471-481. doi:10.1016/j.childyouth.2008.10.003
- Kofahl C., Trojan, A. T., Knesebeck, O., Nickel, S. (2014). Self-help Friendliness: A German Approach for Strengthening the Cooperation Between Self-help Groups and Health Care Professionals. *Social Science & Medicine*, 123, 217-225. <http://dx.doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.06.051>

- Koh, E., Testa, M. F. (2011). Children Discharged from Kin and Non-kin Foster Homes: Do the Risks of Foster Care Re-entry Differ?. *Children and Youth Services Review*. 33, 1497-1505. 10.1016/j.childyouth.2011.03.009
- Koşar, N. (1992). Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı. MN Ofset.
- Lane, D. C., Munro, E., Husemann, E. (2016). Blending Systems Thinking Approaches for Organisational Analysis: Reviewing Child Protection in England. *European Journal of Operational Research*. 251(2), 613-623. DOI: 10.1016/j.ejor.2015.10.041
- Leathers, S. J. (2003). Parental Visiting, Conflicting Allegiances, and Emotional and Behavioral Problems Among Foster Children. *Family Relations*. 52(1), 53-63.
- Lee, S., Jonson-Reid, M., Drake, B. (2012). Foster Care Re-entry: Exploring the Role of Foster Care Characteristics, In-home Child Welfare Services and Cross-Sector Services. *Children and Youth Services Review*. 34, 1825-1833.
- Lieberman, M. (2008). The Role of Self Help Groups in Helping Patients and Families Cope with Cancer. *Cancer Journal for Clinicians*. 38(3), 162-168
- López, M., del Valle, J. F., Montserrat, C., Bravo, A. (2013). Factors Associated with Family Reunification for Children in Foster Care. *Child & family Social Work*. 18, 226-236. doi:10.1111/j.1365-2206.2012.00847.x
- Martinez, M. D. S., Fuentes, M. J., Bernedo, I. M., Garcia-Martin, M. A. (2014). Contact Visits between Foster Children and Their Birth Family: The View of Foster Children, Foster Parents and Social Workers. *Child & Family Social Work*. doi:10.1111/cfs.12163
- McCarthy, J., Marshall, A., Collins, J., Arganza, G., Deserly, K., Milon, J. (2003). A Family' Guide to the Child Welfare System.
- Meloy, M.E., Phillips, D. A. (2012). Foster Children and Placement Stability: The Role of Child Care Assistance. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 33, 252-259. DOI: 10.1016/j.appdev.2012.06.001
- Munro, E. (2011). The Munro Review of Child Protection: Final Report A Child Centered System. Department for Education, Presented to Parliament by the Secretary of State for Education bu Command of Her Majesty. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/175391/Munro-Review.pdf

- Myers, J. E. B. (2008). A Short History of Child Protection in America. *Family Law Quarterly*. 42(3), 449-464.
- Neuman, L. W. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. İstanbul: Yayın Odası
- Octoman, O., Mclean, S., Sleep, J. (2014). Children in Foster Care: What Behaviors Do Carers Find Challenging?. *Clinical Psychologist*. 18, 10-20. doi:10.1111/cp.12022.
- Orme, J. G., Buehler, C. (2001). Foster Family Characteristics and Behavioral and Emotional Problems of Foster Children: A Narrative Review. *Family Relations*. 50(1), 3-15. DOI: 10.1111/j.1741-3729.2001.00003.x
- Orsi, R. (2014). Predicting Re-involvement for Children Adopted out of a Public Child Welfare System. *Child Abuse and Neglect*. doi:10.1016/j.chiabu.2014.10.005
- Özbesler, C. (2009). Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci. *Aile ve Toplum*. 4(16), 86- 94
- Pösö, T., Skivenes, M., Hestbæk, A.D. (2014). Child Protection Systems Within the Danish, Finnish and Norwegian Welfare States-time for a Child Centric Approach?. *European Journal of Social Work*. 17(4), 475-490. <http://dx.doi.org/10.1080/13691457.2013.829802>
- Rodger, S., Cummings, A., Leschied, A.W. (2006). Who Is Caring For Our Most Vulnerable Children? The Motivation To Foster In Child Welfare. *Child Abuse and Neglect*. 30, 1129-1142. doi:10.1016/j.chiabu.2006.04.005
- Rogowski, S. From Child Welfare to Child Protection/Safeguarding: A Critical Practitioner's View of Changing Conceptions, Policies and Practice. *Practice*. 27(2). 97-112. DOI: 10.1080/09503153.2015.1014337
- Sarıkaya, M. (2003). Savaş Yıllarında Himaye-İ Etfal Cemiyetinin Çocuk Misafirhanesi ve Çocuklar. *Atatürk Dergisi*. 3(3), 193-202.
- Schreiber, J. C., Fuller, T., Paceley, M. S. (2013). Engagement in Child Protective Services: Parent Perception of Worker Skills. *Children and Youth Services Review*. 35, 707-715. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.01.018>
- Shook, K. (1999). Does the Loss of Welfare Income Increase the Risk of Involvement with the Child Welfare System?. *Children and Youth Services Review*. 21(9), 781-814.

- Smith, M. M., Saklofske, D. H., Keefer, K. V., Tremblay, P.F. (2016). Coping Strategies and Psychological Outcomes: the Moderating Effect of Personal Resiliency. *Journal of Psychology*. 150(3), 318-332. DOI: 10.1080/00223980.2015.1036828
- Stott, T., Gustavsson, N. (2010). Balancing Permanency and Stability for Youth in Foster Care. *Children and Youth Services Review*. 32(4), 619-625. 10.1016/j.childyouth.2009.12.009
- Sullivan, D.J., van Zyl, M. A. (2008). The Well Being of Children in Foster Care: Exploring Physical and Mental Health Needs. *Children and Youth Services Review*. 30, 774-786. doi:10.1016/j.childyouth.2007.12.005. www.sciencedirect.com
- Thomson, J. (2007). Child Protection Workers' Perceptions of Foster Carers and Foster Care System: A Study in Queensland. *Australian Social Work*. 60 (3), 336-346. <http://dx.doi.org/10.1080/03124070701519694>
- TÜSEV (2011). Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası Uluslar arası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/step2011_web%20SON.pdf Erişim tarihi: 23.05.2016
- Ubbesen, B. M., Gilbert, R., Thoburn, J. (2014). Cumulative Incidence of Entry Into Out-of-Home care: Changes over Time in Denmark and England. *Child Abuse & Neglect*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.10.006>
- UNICEF. (2013). Erken Yaşlarda Çocuk Refahı ve Kadın İstihdamı Politika Belgesi.
- Ünal, V. (2015). Dünden Bugüne Kültürümüzde Koruyucu Aile Hizmetleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 10(6), 875-900. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8181>
- Üstüner, S., Erol, N., Şimşek, Z. (2005). Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 12 (3), 130-140.
- Waldfoegel, J. (2009). Prevention and The Child Protection System. *The Future of Children*. 19(2), 195-210. http://www.futureofchildren.org/futureofchildren/publications/docs/19_02_09.pdf

Whiting, J. (2000). The View from Down Here: Foster Children's Stories. *Child&Youth Care Forum*. 29(2), 79-95.

Wulczyn, F., Daro, D., Fluke, J. Feldman, S. Glodek, C. Lifanda, K. (2010). Adapting a systems approach to child protection: key concepts and considerations.
http://www.unicef.org/protection/files/Adapting_Systems_Child_Protection_Jan__2010.pdf

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(18), 499-525.

Yıldırım, A., Şimsek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

İnternet Kaynakları:

<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/teskilat-yapisi/baskanliklarimiz/aile-yaninda-destek-hizmetleri-dbsk>.

<http://www.koruyucuaile.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri>

<http://www.koruyucuaile.gov.tr/koruyucu-aile-nedir>

<http://www.koruyucuaile.gov.tr/koruyucu-aile/kimler-koruyucu-aile-olabilir>

<http://www.koruyucuaile.gov.tr/koruyucu-aile/cocukla-tanisma-ve-yerlesme-sureci>

<http://www.koruyucuaile.gov.tr/cocuk/hangi-cocuklar-bu-hizmet-kapsaminda-koruyucu-aileler-yanina-yerlestirilebilir>

Ek 1

KATILIMCI BİLGİ VE ONAM FORMU

Araştırmayı Destekleyen Kurum: Denizli Koruyucu Aile Derneği, İstanbul Koruyucu Aile Derneği

Araştırmanın Adı: Koruyucu Ailelerin Koruyucu Aile Hizmeti Sistemi ve Sürecine İlişkin Değerlendirmeleri

Araştırmacının Adı: Nurgül Certel

Adresi: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü Umuttepe Yerleşkesi

E-mail Adresi: certel08@gmail.com

Telefonu: 05..

Araştırma Konusu: Türkiye’de koruyucu aile sistemi uzun yıllardır konuşulan bir hizmet modeli olmasına karşın henüz istenilen seviyeye ulaşabilmiş değildir. Bu duruma etki eden birçok faktör vardır. Koruyucu aileler koruyucu aile olma karar aşamasından itibaren, başvuru öncesinde, tüm süreç boyunca ve başvuru sonrasında süreci etkileyen çeşitli zorluklar ve kolaylıkları deneyimlemektedirler. Bu araştırma ailelerin koruyucu aile olmayı kapsayan tüm süreçlerini koruyucu ailelerin değerlendirmeleri ışığında ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmanın gerçekleştirilmesi için yaklaşık 30 aileye ihtiyaç vardır tüm süreçte koruyucu aileler ile yüz yüze görüşmeler yapılarak ailelerin koruyucu aile sistemine ilişkin değerlendirmeleri ve deneyimleri alınacaktır.

Onam: Koruyucu ailelerin koruyucu aile hizmeti sistemi ve sürecine ilişkin değerlendirmelerini alacağım bu çalışmaya sizi davet ediyorum. Bu çalışma kapsamında sizlerin deneyimlerinden yararlanmayı umuyorum.

Araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde sizlerle yüz yüze görüşmeler yaparak bu görüşmeleri izniniz dâhilinde ses kayıt cihazı aracılığı ile kayıt altına alacağım. Ayrıca ekteki formda istenen bilgileri de sağlamanızı rica ediyorum. İsminiz ve bu bilgiler tamamen gizli tutulacaktır.

Çalışmaya katılımınız tamamen isteğe bağlıdır. Sizden ücret talep etmiyorum ve size herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.

Sizden elde edeceğimiz veriler ileriki çalışmalara yol gösterebilir. İstedığınız zaman çalışmaya katılmaktan vazgeçebilirsiniz. Bu durumda sizden almış olduğum veriler imha edilecektir.

Araştırmaya katılımınız sizin mahremiyetinize ve hassas olduğunuz hiçbir konuya zarar vermeyecektir.

Bu formu imzalamadan önce çalışmayla ilgili sorularınız varsa lütfen sorun. Daha sonra sorunuz olursa araştırmacı Nurgül Certel'e ait olan 05... numaralı telefondan sorabilirsiniz. Araştırmayla ilgili haklarınız konusunda yerel etik kurullarına da danışabilirsiniz.

Adres ve telefon numaranız değişirse haber vermenizi rica ediyorum.

.....

Bana anlatılanları ve yukarıda yazılanları anladım. Bu formun bir kopyasını aldım.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcı Adı-Soyadı:.....

İmzası:.....

Tarih (gün/ay/yıl):.....

Ek 2

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

TANITICI BİLGİLER

Yaşınız:

Öğrenim durumunuz:

Medeni haliniz:

Biyolojik çocuğunuz var mı?

Koruyucu ailesi olduğuz kaç çocuk var?

Koruyucu ailesi olduğunuz çocuk(lar) kaç yaşında?

Koruyucu ailesi olduğunuz çocuğun cinsiyeti nedir?

Ne kadar süredir bir çocuğun koruyucu ailesisiniz?

Hangi koruyucu aile statüsündesiniz?

BAŞVURU ÖNCESİ SÜREÇ

1. Koruyucu aile olarak bu sisteme başvurma amacınız neydi?
2. Koruyucu aile olarak başvuru öncesinde bu hizmetten yararlanma kararını ailede kim(ler) almıştır?
3. Koruyucu aile olma aşamasında yakın çevrenizden ne tür tepkiler aldınız?

KORUYUCU AİLELİĞİN RESMİLEŞMESİNDEN SONRAKİ SÜREÇ

4. Şu anda koruyucu ailesi olduğunuz çocukla herhangi bir tanışma süreciniz oldu mu?
5. Koruyucu aile sistemine ilişkin ASPB tarafından herhangi bir eğitim aldınız mı?
6. Almış olduğunuz eğitimin bakımını üstlendiğiniz çocukla kurduğunuz iletişim üzerinde olumlu yanları oldu mu?
7. Almış olduğunuz eğitimde eksik gördüğünüz yanları var mıdır?
8. Başvuru yapmadan öncesinde korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı hakkında neler biliyordunuz?
9. Korunmaya ihtiyacı olan çocukların daha önceki yaşam deneyimleri ve bu süreçte çeşitli olumsuz durumlarla karşılaşmış olabilecekleri hakkında başvuru öncesinde bilginiz var mıydı?

10. Başvuru sürecinde meslek elemanları tarafından çocuğun geçmiş yaşam deneyimleri ve çevresi ile ilişkileri hakkında düzeyde bilgilendirildiniz mi?
11. Koruyucu aile bakımının geçici bir bakım hizmeti olduğu, bakımınız altındaki çocuğun gerektiği takdirde biyolojik ailesine geri döneceğine ilişkin başvuru esnasında herhangi bir bilgi verildi mi?
12. Çocuğun biyolojik ailesine geri dönecek olmasını nasıl karşılıyorsunuz?

ÇOCUĞUN AİLEYE KATILDIĞI SÜREÇ

13. Çocuk aileye katıldıktan sonra uyum sürecinde zorluklar yaşadınız mı?
14. Çocuğun aileye uyum sürecinde yaşanan sorunları nasıl çözdünüz?
15. Çocuğunuz sizlerle bir sorun yaşadığında hangi yollara ve kimlere başvurur?
16. Çocukta evinize yerleştikten sonra zamanla çocuğunuzda herhangi bir değişim gözlemlediniz mi (olumlu/olumsuz)?
17. Meslek elemanları sürecin takibini düzenli olarak yapmakta mıdır?

GENEL DEĞERLENDİRME

18. Tüm bu sistem içerisinde eksik gördüğünüz ya da değiştirilmesi gerektiğini düşündüğünüz herhangi bir konu ya da durum var mı?
19. Koruyucu aile olma sürecinde geriye dönüp baktığınızda bütün aşamaları düşünerek en çok zorlandığınız bir aşama, bir dönem oldu mu?

Ek 3**GÖRÜŞMECİ KORUYUCU AİLELERE İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER**

	Cinsiyet	Yaş	Medeni Hal	Öğrenim Durumu	Biyolojik Çocuk	Koruyucu Ailesini olunan Çocuk	Koruyucu Ailelik Süresi
1.	Kadın	58	Evli	Üniversite	2 çocuk	4 çocuk	17 yıl
2.	Kadın	45	Evli	İlköğretim	2 çocuk	1 çocuk	15 ay
3.	Kadın	45	Evli	Ortaöğretim	1 çocuk	2 çocuk	2 buçuk yıl
4.	Kadın	50	Evli	Üniversite	2 çocuk	1 çocuk	3 yıl
5.	Kadın	60	Evli	İlköğretim	2 çocuk	2 çocuk	17 yıl
6.	Kadın	34	Evli	Üniversite	Yok	2 çocuk	2 yıl
7.	Kadın	46	Evli	Üniversite	2 çocuk	2 çocuk	4 buçuk yıl
8.	Kadın	36	Evli	Üniversite	1 çocuk	1 çocuk	2 buçuk yıl
9.	Kadın	50	Evli	Ortaöğretim	1 çocuk	1 çocuk	4 yıl
10.	Erkek	53	Evli	Üniversite	3 çocuk	1 çocuk	4 yıl
11.	Kadın	42	Evli	Üniversite	1 çocuk	1 çocuk	5 yıl
12.	Kadın	41	Evli	İlköğretim	2 çocuk	2 çocuk	2 yıl
13.	Kadın	42	Evli	İlköğretim	2 çocuk	1 çocuk	2 yıl
14.	Kadın	53	Dul	Üniversite	Yok	1 çocuk	7 yıl
15.	Kadın	45	Evli	Üniversite	Yok	2 çocuk	6 yıl
16.	Kadın	43	Bekâr	Üniversite	Yok	1 Çocuk	19 ay
17.	Kadın	44	Bekâr	Üniversite	Yok	1 Çocuk	4 buçuk yıl
18.	Kadın	51	Evli	Ortaöğretim	2 çocuk	1 çocuk	11 yıl
19.	Kadın	51	Evli	Üniversite	1 çocuk	1 çocuk	3 yıl
20.	Kadın	53	Evli	Üniversite	Yok	1 çocuk	9 yıl
21.	Kadın	54	Evli	Ortaöğretim	2 çocuk	1 çocuk	5 yıl
22.	Kadın	53	Evli	Ortaöğretim	2 çocuk	1 çocuk	8 yıl
23.	Kadın	56	Evli	Üniversite	1 çocuk	1 çocuk	2 buçuk yıl
24.	Erkek	52	Evli	Üniversite	Yok	1 çocuk	5 yıl
25.	Kadın	40	Evli	Üniversite	2 çocuk	1 çocuk	2 yıl
26.	Kadın	38	Evli	İlköğretim	1 çocuk	1 çocuk	2 yıl

ÖZGEÇMİŞ

Nurgül Certel 1988 yılında Malatya’da doğdu. İlk ve orta öğretimini Malatya’da tamamladı. Lisans öğrenimini 2008 yılında girdiği Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde yaparak öğrenimini 2013 yılında tamamladı. 2014 yılında Kocaeli Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığı görevi halen devam etmektedir. Aynı zamanda Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde yüksek lisansını bitirme aşamasındadır. İlgilendiği alanlar çocuk koruma politikaları, göç, psikiyatrik sosyal hizmettir.